



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

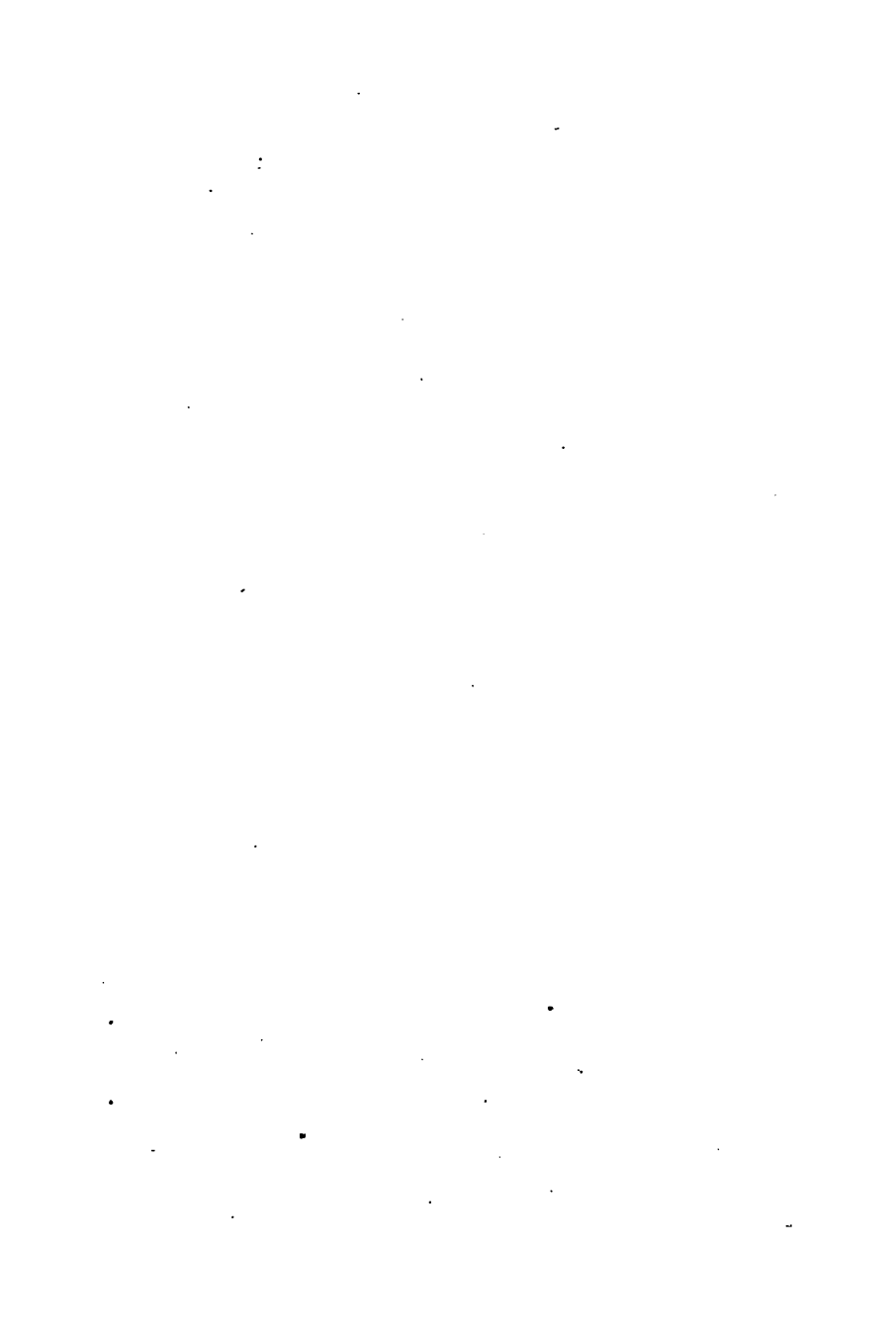




600085824X

1162 f. 1.







Y DIWYGLAD MAWR YN AMERICA.

N E R T H G W E D D I

YN GAEL HI ARDDANGOS YN YR

Amlgyddu Rhyfeddau a Dymuniadau,

MEWN CYSTYLLTIAD A'R

DIWYGLAD CREFYDDOL YN AMERICA.

GAN SAMUEL IRENÆUS PRIME, D.D.

CYFIRIETHDIG GAN Y

PARCHEDIGION T. THOMAS, VICAR, CAERNARFON; O. JONES,
MANCHESTER (T.C.); J. PRICHARD, LLANGOLLEN (B.);
D. ROBERTS, CAERNARFON (A.); a W. DAVIES (T.W.)

CAERNARFON:

CYHOEDDEDIG AC AR WERTH GAN H. HUMPHREYS:
AR WERTH NEFYD GAN DDOSBARTHWR A LLYFWRTHWR.

1859.



RHAGYMARODD.

ERFYNIWYD am fy nghymhorth yn mharotôad y gyfrol hon i'r wasg. Yr oedd y drychfeddwl yn un cynhyrfus. Byddai y gwaith yn un o gariad ac o ffydd. I gasglu yn nghyd i lyfr y ffeithiau rhyfeddol a gymerasant le o'n hamgylch am y flwyddyn a aeth heibio; i olrhain dechreuad a chynydd y symudiad crefyddol mawr ag sydd yn hynodi yr oes a'r wlad y trigwn ynddynt; i gofnodi yr atebion nodedig weddïau, y rhai a adroddir yn feunyddiol er clod i ddwyfol ras; i adrodd yr engreiffïau tarawgar o ddychweliad mewn cyfarfodydd yn yr eglwys, a chartref, ac ar yr heol; i ddyweyd am weddïau mewn masnachdai, ystorfaau, a marchnadoedd; profiadau crefyddol cynhyrflawn yn mhlith pob dosbarth o bobl—cyfreithwyr, marsiandwyr, morwyr, plant; pechaduriaid mawrion wedi eu dychwelyd; meddwon wedi eu hadfer; gwragedd yn derbyn dychweliad eu gwŷr; plant yn ceisio ac yn cael dychweliad eu rhieni; a rhieni yn gweddïo, ac yn gofyn i ereill weddïo, dros eu plant, ac yn derbyn atebion graslawn; afraðloniaid truain yn cael eu dwyn yn ol mewn atebiad i weddi; personau penodol yn cael gweddïo drostynt, ac oll yn cael eu dychwelyd; ac ugeiniau o ffeithiau rhyfeddol, tyner, a hyfrydlawn er dangos NERTH GWEDDI! Dyma a geisiai y Cyhoeddwr genyf, ac atebodd fy nghalon, *gwnaſ*, cyn i mi gael amser i wneyd cyfrif o'r

llafur ac o'r gofal a ofynid er gwneuthur cofnodiad a fyddai mewn un modd yn gyfaddas i fawredd a gogoniant y pwngo. Ond mor ddwfn oedd yr argraff a wnaed arnaf o barthed i bwysigrwydd y gwaith, ac o'i werth presenol a dyfodol i'r eglwys, fel y penderfynais, gyda dibyniad ar gymhorth yr Hwn ag sydd yn meddu holl ogoniant yr Adfywiad presenol, na wnawn ymwrthod â'r gwaith a wesgid arnaf.

Ysgrifenyddyd yr ail, y drydedd, a'r bedwaredd bennod o'r llyfr hwn, yn cynwys hanes y cyfarfodydd gweddio, gan y Parch. L. G. Bingham, yr hwn sydd wedi eu mynychu yn gyson o'u dechreuad. Mae efe hefyd wedi paratôl yn neillduol felly er fy ngwasanaeth i yr adroddiadau hyn o ddygwyddiadau ag a gofnodir yma, y rhai, lawer o honynt, tra yn dra dyddorol, cynhyrflawn, a rhyfeddol, *ni chyhoeddwyd erioed o'r blaen*. Heb gymhorth Mr. Bingham ni allasai y gyfrol hon gael ei pharatôl, yn gymaint a bod llawer o'r ffeithiau wedi eu cael trwy eu ymweliadau neillduol ef gyda'r personau hyn, profiadau crefyddol annghyffredin pa rai a bertreaiadir yma.

Yr ydwyf hefyd dan rwymanau mawrion i fy nghyfeillion, y Parch. Dr. Plummer, a'r Parch. Dr. Murray, am y penmodau nerthol a disgrifiadol hys, y rhai a gyfranwyd ganddynt hwy i'r tudalenau hyn. Mae'n rhaid i'r ffeithiau a gorpholant, ac i'r alwad i weddi a gynwysant, gynrochu argraff ddefn iawn ar bob darlennydd crefyddol.

Ni bu fy meddwl i erioed mor llawn o BARCHEDIG QFN ag y mae wedi bod tra yn trefnu y ffeithiau hyn i ddalenau a phennodau cyd-ddylunol. Erioed ni ddatguddiwyd i mi y gysylltiad cydrhwng gweddi a'r atebiad iddi, a pherthynas y Gofynwr a'r Rhoddwr â'u gilydd, fel y'u datguddiwyd i mi tra gyda'r gwaith hwn. Yma yr wyf yn ei gael wedi ei

gadarnhau gan ugeiniau o ffeithiau ac esiamplau—nid mewn hanes gysegredig na chyffredin; nid yn draddodiadol nac yn ail-llaw, ond mewn ffeithiau yn dygwydd yn awr yn nghanol y ddinas dyrfus, brysur, aflonydd, fyddol hon; ffeithiau tu hwnt i bob amheuaeth a dadl—y bydd i'r Arglwydd roddi i'w bobl weddigar pa beth bynag oll ar a ofynont mewn ffydd! Ni chodwn un cwestiwn o barthed i wyrthiau. Gwyddom pa bethau sydd yn ol ewyllys Duw, a pha beth a ofynir gan ymostyngiad. Dyma'r prawf ysgrifenedig y gwna Duw ateb gweddi; ac ni all un dyn crefyddol fyned i mewn i ysbryd y cyfarfodydd gweddio hyn, na darllen yr adroddiadau a gynygir yma heb gael ei orchuddio gan yr argyhoeddiad fod gweddio yn fraint ddifrifol a phwysig iawn yn gystal ag yn un fendigedig; fod Duw yn barod i roddi ei Yspryd i'r rhai a ofynant ganddo; a bod GWEDDI'R FFYDD yn SICR o gael ei HATEB.

Mae'n rhaid y bydd y dalenau hyn yn dra defnyddiol er cynhyrfu pobl Dduw i weddio. Mae'n rhaid y bydd y gyfrol hon yn gof-golofn i ogoniant yr Hwn ag sydd yn dychwelyd ein plant a'n cymydogion, ac yn adfywio ein heglwysi gyda haul a gwlaw ei ryfedd ras! Mae'n rhaid y bydd i weinidogion ailadrodd y ffeithiau hyn yn nghlywedigaeth torfeydd, y rhai a lawenychent yn yr Arglwydd, ac a ddiolchiant iddo am y fath amlygiadau o'i nerth.

Rhoddir y nifer luosocaf o'r ffeithiau hyn yn y ffurf o adroddiadau o'r cyfarfodydd dyddiol. Mae hyn yn sierhau i'r gyfrol fwy o ddyddordeb y cyfarfod ei hun, nag a ellid ei sierhau trwy adroddiad gwahanol. Yr ydym yn eu rhoddi fel y'u rhoddwyd gan wefusau y rhai hynny y rhai a welsant neu a glywsant eu hunain yr hyn a wnaeth Duw mewn atebiad i weddi.

Yr wyf yn dra gwybyddus fod y gyfrol yn mhell o fod mor gyflawn a pherffaith ag y dylai fod. I'w gwneuthur yn fwy felly, bydded i bawb a'i darllo anfon i mi ffeithiau ereill er egluro nerth gweddi; dadleniadau ereill o ras Duw yn nychweliad pechaduriaid; ac ychwanegir hwy at y cofnodau hyn, neu ynte corpholir hwy mewn hanes dyfodol o'r gwaith hwn o eiddo'r Ysryd, yr hwn nid yw eto hyderwn ond bron yn dechreu.

Heb ddymuniad arall heblaw anrhydeddu Duw, a chalonogi ei bobl i weddio, yr ydym yn anfon allan y llyfr hwn, gyda gweddi daer ar fod i ereill gael wrth ei ddarllen gymaint o leiaf o fwynhad ag a gafodd yr Awdwr wrth ei gasglu i'r wasg.

Caerefrog Newydd, Tach. 27, 1858.

CYNNWYSIAD.

PENNOD I.

Y Gwaith a olygir—Y Cyfyngder Masnachol—Dim Moddion anghyffredin—Gweddi, a dim ond Gweddi —Yr Ystori—Y Dyfodol.	TUDAL. 17
---	--------------

PENNOD II.

Y modd y dechreuodd yr Adfywiad, a pha le—Dyn unig ar ei Liniau—Y Weddi gyntaf—Pwy oedd efe? —Beth wnaeth efe?—Y Moddwl cyntaf am Gyfarfod Gweddi Beunyddiol—Y Cyfarfod cyntaf—Teimlad Cynnyddol—Crist yn cael ei Garu a'i Anrhydeddu— Cyfarfodydd ereill yn cael eu sefydlu—Effaith ar y Moddwl Cyffredin—Ffydd mewn Engreiffitiau Neill- duol—Pregethu—Y Gwaith yn ymledu—Y Waag Wladol a Chrefyddol—Mae'n ymledu dros yr holl Wlad	21
--	----

PENNOD III.

Nodweddau y Gwaith—Y Ffydd a'r Moddion—Brwd- frydedd—Cyffredinolrwydd Teimlad a Gweithrediad —Eglwys Ddiwygiedig yr Isellmyn—Undeb yn Arwydd—Dylanwad Gwŵr Lleyg—Y Weinidogaeth yn cael ei chynorthwyo a'i chefnogi	47
---	----

PENNOD IV.

Parotoad—Moddion yn dilyn Canlyniadau neillduol— Cyd-darawiadau Nodedig—Adfywiadau ar y Môr— Cymanfa yn Pittsburgh—Dydd Ympryd a Gweddi— Cymanfa yn Cincinnati—Ymweled a Theuluoedd— Dylanwad Cyffredinol yr Adfywiad ar yr Eglwys	52
--	----

PENNOD V.

Un Cyfarfod Gweddi—Y Tŷ a'r Ystafelloedd—Y Gorchwyl mewn Llaw—Deisyfion am Weddïau— Newyddion ar led—Y Llywydd—O Philadelphia— Y Mab a'r Fam—Atebiad—Tair Chwaer—Chwech o Blant	57
---	----

PENNOD VI.

Argyhoeddiad Cyfreithiwr Anffydddaidd, a'i Ddychwel- iad	66
---	----

PENNOD VII.

Gras Rhyfeddol—Masnachwr Llwyddiannus—Y Mag- daleniaid—Y Ceidwad yn Dysgwyl—Morwr ieuango —Y perygl o Oedi	80
--	----

PENNOD VIII.

Atebion Nodedig i Weddi—Y Pedwar Diwygiad Mawr —Nerth Gweddi—"Fy Ngŵr yn Gadwedig"—Ugain o Engreiffitiai Neillduol wedi eu dethol—Brawd-yn nghyfraith—Meddwyn wedi ei Achub	87
--	----

PENNOD IX.

Cyfarfod Gweddi yn "Nghornel Uffern"—Gwahoddiad ar y Mississippi—Dychweliad Merch, a'i gyru allan o Dŷ ei Thad—Yr holl Deulu yn cael eu Dychwelyd —Plant Newynog yn gofyn Bendith	95
--	----

PENNOD X.

Cael Crist Gartref—Y Dyn a gafodd Dangnefedd ar yr Heol	103
--	-----

PENNOD XI.

Y modd y dechreuodd Adfywiad—Yn mhlith y My- nyddau—Atebion Rhyfeddol—Telegraph i Ddyn yn Marw—Tystiolaeth Gŵr Ieuango—Mab Afradlon— Dychweliad Efyrdwr edifeiriol mewn Cerbyd ar y Rheilffordd—Brawd wedi ei Achub—Dychweliad arall mewn Cerbyd ar y Rheilffordd—Amlhad Ad- fywiadau trwy Gyfarfod Gweddïo <i>Fulton-street</i>	111
--	-----

PENNOD XII.

Cyfrifoldeb Personol—Ymdrechïadau Personol—En-
eidiau yn ceisio Ensidiau—Deng Mlynedd o ymliid
ar ol Anffyddiwr, a'r Canlyniad—Ardystiad wedi ei
arwyddnodi Chwech-ar-ugain o Weithiau—Dwy
Wraig Weddw—Mam bryderus—Y Mab Afradlon
City Islander—Y Wraig Ddedwydd—Tad a Merch. 121

PENNOD XIII.

Y Gwaith yn mhlith y Plant—*Randall's Island*—
Mary, Merch y Pabydd—Aelod o'r Ysgol Sul yn
Marw—Gweddïau dros Blentyn—Dychweliadau
mewn Ysgol Gyhoeddus—Columbus, Toledo, a
Geneva—Tad a Phlant—Dosbarth yn yr Ysgol Sul
a'r Athraw—Yr Eneth fach ag y mynai ei Chalon
Ganu 130

PENNOD XIV.

Adfywiad Crefydd yn mhlith Masnachwyr—Deddfau
Masnach—Cydwylbod—Y Masnachwr a'i Gwsmer—
Y Masnachwr a'i Ysgrifenydd—Y Gwerthwr a'i
Gynorthwyydd—Cydwylbod wedi ei Delfro—Profed-
ydd yr Adfywiad 140

PENNOD XV.

Yr Ymbleserddyn—Mae'n myned i'r Cyfarfod Gweddi
—Yn ddrwg ganddo am hyny—Yn meddwl mwy
am y peth—Yn Ystyried—Gweddïau ei Fam—Ei
Beibl—Mae'n dychwelyd o Newport—Yn y Cyfarfod
Gweddi eto—Cyfyngder Meddwl—Anobaith—Mae'n
deisyf ar ereill weddïo drosto—Heddwch—Llawen-
ydd—Mawl 147

PENNOD XVI.

Braclun gam Weinidog—Ymosynydd pryderus—Cwyno
o eisiau Teimlo mwy—Annog i Weddïo—Adlithriad
a Dychweliad—Cael addysg ar Natur Ffydd—Ba-
mwythder nid yw y peth i'w geisio—Gallu Crist i
Achub—Gwawr Goleuni—Haul Cytiawnder . . . 155

PENNOD XVII.

Profiad y Pabydd—Allan o Waith—Yn darllen yn yr
 “Herald” am y “Cyfarfodydd Gweddio”—Yn
 myned iddynt—Yn cael ei synu—Nerth Gweddi—
 Yn cael ei Chyterbynu â'r Offeren—Ei Argyhoeddiad
 dwfn—Wedi ei Swyno—Yn Dadlenu ei Gyflwr—
 Goleuni yn Tori i mewn—Ei Wraig yn ei ddylyn at
 Grist 163

PENNOD XVIII.

Y Gwaith yn mhlith y Morwyr—Amryw Ieithoedd yn
 cael eu llefaru—Gweddïau yn well na *Rum*—Pab-
 ydd Gwyddelig—Hen Forwr—Llong ar suddo yn cael
 ei haichub yn nghanol Gweddio—Y *North Carolina*
 —Y Wabash—Morwr Swedaidd wrth y Llyw—Yr
 Olygfa aruthrol ar yr ‘Awstria,’ a chyd-darawiad
 hynod—Dychweliad Chwech o Gadbeniaid Llongau
 —Achubiaeth Cadben arall—Ei Brofiad hynod . . . 169

PENNOD XIX.

Dylanwad yr Adfywiad ar Droseddau a Throseddwyr
 —Orville Gardner—Dyn ofer—Llafurio yn mhlith y
 Tylodion—Cenadon y Ddinas—Gras a Gras yn unig
 —Mam a dau o Blant—Tad a Mab—Llawenydd y
 Wraig Weddw—Ceraint a Chyfeillion 193

PENNOD XX.

Atebion Rhyfeddol i Weddi—Dau Blentyn Gwraig
 Weddw—Gwasanaethferch—Naw o Ddynion yn y
 Farchnad—Saith o Wragedd yn Gweddio—Na rodd-
 wch i fyny byth—Bachgen Allmaenaidd—Y Cyfarfod
 Gweddi yn mhlith yr Indiaid—Atebion i Weddi yn
 Natchez 202

PENNOD XXI.

Cyfarfod Gweddi yn Nhŷ Modryb Betsy—Nerth Gweddi
 yn cael ei egluro mewn modd neillduol—Ymweliad
 â Charchar Sing-Sing—Y Cyferbyniad—Luther a
 Melanethon—Esiampiau o Weddi Lwyddiannus—Yr
 Eglwys yn Deffro—Deall y Pwnc—Ffydd Mam—
 Adfywiad yn cael el Ragfynegi 210

PENNOD XXII.

Moddion Gras—Pregethu y Gair—Traethodau ar Adfywiad—Ymdrechïadau Personol—Galwad i Weddïo gan y Parch. J. C. Ryle—Y Parch. Dr. Guthrie o Edinburgh, ar Ddyfal-barhad mewn Gweddï—Traethodau y Parch. Dr. J. W. Alexander: “Yr Adfywiad a’i Wersi”—“Gweddïwoh am yr Yspryd”—Nerth y Wasg 222

PENNOD XXIII.

Gweddïau dros ein Plant yn sier o gael eu hateb—Meddylïau y Parch. H. W. Smuller—Addewidïon Duw—Y Phïolau gyda Gweddïau y Saint—Gweledïgaethau Ioan—Profiad Daniel—Hir Oediad—Cyfarfod Gweddïo yr Hen Foneddïgesau—Mrs. F. a’i Bachgen Milwrol—Bydded genyoh Ffydd yn Nuw . 234

PENNOD XXIV.

Llyfr o Ddeisyfïadau—Ysgrifenedig gyda Dagrau—Dymuniad—Cariad—Argyhoeddiad o Bechod—Galar—Ffydd—Ymddiddanïon gyda’r Llawgell—Y rhai Dychweledig yn cael eu casglu i’r Deyrnas . . . 247

PENNOD XXV.

Blwyddyn o Weddïo—Adolygiad o’r Cyfarfodydd—Cylchwyl Cyfarfod *Fulton-street*—Engraifft anghyffredin o Ddeffroad yn y Cyfarfod hwnw—Llofruddiaeth a Hunan-laddïad yn cael eu Hattal—Y Pechadur wedi ei Achub 253

PENNOD XXVI.

Gweddï yn cael ei Dangos i fod yn Effeithiol . . . 262

ATDDODIAD.

PENNOD I.

Ffrwythau yr Adfywiad yn yr Unol Daleithïau; wedi ei gymeryd allan o Adroddïad am Ansawdd Crefydd, yr hwn a fabwysïadwyd gan Gymanfa Gyffredinol yr Eglwys Henadurol yn yr Unol Daleithïau, yn y cyfarfod a gynaliwyd yn ddiweddar yn Indianapolis, ac a gyfeiriwyd at yr eglwysi dan ei gofal . 281

PENNOD II.

Troadigaethau Hynod—Cynllun yr Hen Foneddwr a fyddai yn ddystaw yn y Cyfarfod Gweddi—Mam a'i saith plentyn amddifaid—Boneddiges a'i mam—Brawd anedifeiriol yn cael ei ddychwelyd—Brawd gwrthgiledig yn cael ei adfer—Y Bachgen bychan deuddeg oed—Pechaduriaid wedi eu deffro—Dwy chwaer bryderus—Dyn ieuange ar y dibyn—Y Gŵr boneddig a'r Gyrwr ar y Cerbyd—Awydd am addysg grefyddol—Ymledaeniad Yspryd Gweddi . . . 285

PENNOD III.

Y Gwaith yn mhlith y Pabyddion—Y Tad Chiniquy—Y Drefedigaeth yn St. Anne—Gadael y Grefydd Babaidd—Yspryd erlidgar y Babaeth—Dyehweliadau hynod oddiwrth Babyddiaeth . . . 293

PENNOD IV.

Troadigaethau hynod yn mhlith Anffyddwyr—Socinaidd—Iuddewon, &c.—Y Coleg Socinaidd yn Harvard—Yn destyn gweddi yn Nghyfarfod *Fulton-street*—Troadigaeth Boneddiges Socinaidd . . . 304

PENNOD V.

Y Morwyr—Cyfarfod Gweddi yn cael ei sefydlu ar fwrdd Llong Rhyfel—Y penaeth Feejiaidd a'r Morwr Ieuange—Y Tânwyr—Cyfarfod Gweddi yn eu plith—Troadigaeth Hap-chwareuwyr—Yr Hap-chwareuwr a gymerodd Feibl yn ei boced, yn lle pac o gardiau—Tori i fyni gyrrddau Sabbathol yr Hap-chwareuwyr—Troadigaethau hynod yn mhlith Troseddwyr oeddynt wedi ymgaledu—Preswylwyr y carcharau yn cael amlygrwydd o Ddwyfol Ras . . . 309

PENNOD VI.

Addysgiadau oddiwrth yr Adfywiad. Gan Dr. Lorimer . . . 317

PENNOD VII.

Y Defnydd neillduol a ddylid wneyd o'r Adfywiad gan *Eglwys Crist* mewn gwledydd ereill. Gan yr un . . . 323

NERTH GWEDDI.

PENNOD I.

Y Gwaith a olygir—Y cyfyngder masnachol—Dim moddion annghyffredin—
Gweddi, a dim ond gweddi—Yr ystori—Y dyfodol.

GALLAI ysgrifell angel gael ei defnyddio yn burion i gofnodi gweithredoedd rhyfeddol Duw yn ninas Caer-efrog Newydd yn ystod y flwyddyn 1857--8.

Bydd yr hanes yn gofeb o ddwyfol ras. Trwy yr holl amser a ddaw, bydd iddo gyhoeddi parodrwydd yr Arglwydd Dduw Hollalluog i wrandaw ac ateb gweddi; parodrwydd yr Yspryd Glân i ddisgyn a dychwelyd pechaduriaid; a pharodrwydd Iesu Grist i faddeu ac i achub.

I DDUW DAD, DUW FAB, A DUW YSPRYD GLÂN,
BOED YR HOLL FAWL.

Cafodd hydref y flwyddyn 1857 ei hynodi gan ys-gydwad arswydus yn y byd masnachol. Dylunwyd y cyfyngder mawr hwnw mor fuan gan adroddiadau am adfywiadau crefyddol ac amlygiadau nodedig o ddwyfol ras, nes y mae wedi myned yn dybiaeth lled gyffredin fod y ddau ddygwyddiad yn sefyll yn y berthynas o achos ac effaith y naill i'r llall. Yn amser adfyd y mae dyn-

ion yn ystyried. Pan y mae llaw Duw yn cael ei gosod yn ddisymwth ar ddinas a gwlad, ffynhonau llwyddiant yn cael eu sychu i fyny, meddianau yn cymeryd iddynt eu hunain adenydd, tai masnachol, hybarch am oed, cywirdeb, a llwyddiant, yn syrthio yn adfeilion; ac enwau heb eu llychwino gan ddrwgdybiaeth, yn d'od yn llai na dim mewn methdaliant cyffredinol, y mae yn naturiol credu y bydd i ddynion edrych ymaith oddiwrthynt eu hunain, a dywedyd, "Yn ddiau y mae Duw, yr hwn sydd yn teyrnasu." Megys yn amser daeargryn a llongdrylliad, pan balla calonau dynion gan ofn, y llefant ar yr hwn a ferchyg ar y corwynt; felly, y credwyd fod yr ystorm fasnachol wedi gyru dynion i weddio. Ac yn ddiameu hi wnaeth hyny. Eriod ni bu dwysgyfwng masnachol mor anhawdd ei egluro yn ol deddfau trafnidiaeth. Cydnabyddid ei fod yn farn. Addefid cyfiawnder ynddo yn ei waith yn atal dibrisdod, gwas-traff, ac ynfydrwydd. Taffwyd miloedd allan o waith; ac yn niffyg dim arall i'w wneyd, ymgynullasant yn nghyd mewn cyfarfodydd gweddio. *Ond yr oedd y cyfarfodydd hyny eisoes wedi eu sefydlu.* Yr oedd Yspryd Duw wedi bod yn amlwg yn eu canol hwy. Cyn y cyfyngder masnachol, yr oedd y ddinas a'r wlad wedi cael eu llyngau i fyny yn yr ymlidiad o bleser ac elw. Yr oedd dynion yn brysio i ymglyfoethogi, ac i fwynhau eu cyfoeth. Diofalwch mewn treulion, gwastraff mewn dull o fyw, ac arddangosiad ofer mewn dodrefn, cerbydau, a gwisgoedd oeddynt wedi cyrhaedd uchder na welwyd ei gyffelyb o'r blaen yn holl hanes gymdeithasol ein gwlad, ac ar yr un pryd hollol annghydweddol â symlywydd ac â rhinwedd ein tadau. Yr oedd yr arwyddion hyn o lwyddiant wedi llanw meddyliau pobl dda gydag ofn a braw, cyn i'r arswyd ymaflyd yn nghalon y byd. Yr oedd y Cristionogion hyny y rhai a gadwasent eu hunain yn rhydd oddiwrth yspryd gorantur mewn masnach a'r trachwant am wneuthur arian, wedi crynu yn fynych wrth feddwl am ddyfodol pobl wedi eu

llyngou i fyny yn gymaint gan y defnyddol a'r gweledig, nes anghofio bron yn hollol yr ysprydol a'r diddarfod. Yr oedd y bobl dduwiol hyn wedi bod yn ymgasglu yn nghyd mewn cyfarfodydd gweddïau cyn i'r ysgydwad masnachol ddechreu. Ar ol hyn yn wir, derbyniodd y cyfarfodydd hyn ychwanegiadau mawrion mewn pwynt o rifedi, a rhoddwyd iddynt fywyd newydd hefyd oddi fry. Sefydlwyd ychwaneg o gyfarfodydd, a daeth rhifedi mwy o bobl i'w mynychu. Daeth y cyfarfod gweddi yn un o sefydliadau y ddinas. Clybuwyd am danynt gan Gristionogion mewn rhanau pellenig o'r wlad. Aethant hwythau i weddio am y cyfarfodydd gweddio. Pan ymwelent â'r ddinas, y cyfarfod gweddi oedd y lle y cyrchent iddo. Nid oedd gan y *museum* na'r chwareudy ychwaith gyffelyb at-dyniad. Pan ddychwelent gosodent i fyny gyfarfodydd cyffelyb yn eu cartrefleoedd. Dylynodd yr Yspryd hyn, a gwelwyd mewn dinasoedd ereill, ac yn y wlad, yr un amlygiadau o ras ag oeddynt mor ryfeddol yn Nghaerefrog Newydd. Felly ymledu wnaeth y gwaith hyd nes y mae y flwyddyn hono wedi d'od yn hynod yn hanes yr eglwys.

Mae yr adfywiad hwn i'w gofio trwy yr holl oesoedd dyfodol, fel, yn syml felly, yn atebiad i weddi.

Rhaid i ni edrych y tu hwnt i bob moddion, a chyd-nabod mai yr Arglwydd a wnaeth hyn. Yr oedd ef wedi dywedyd yr ymofynid âg ef gan dŷ Israel, a phan alwasant hwy, yr Arglwydd a'u clybu ac a'u hatebodd. Dyma y dystiolaeth sefydlog yr hon a ddwg yr adfywiad dros byth yn hanes crefydd. Y ffaith hon sydd i wneuthur y gyfrol bresenol yn gofeb o wirionedd a daioni Duw mewn blynyddoedd i dd'od. Amcan ei pharotoad ydyw dangos ffyddlondeb Duw i'w addewidion, yn nghyda'i barodrwydd i roddi yr Yspryd Glân i'r sawl a ofynant ganddo. I gefnogi a chymhell Cristionogion ynmhob lle i geisio yr un doniau grasol a gogoneddus iddynt eu hunain ac i bechaduriaid o'u hamgylch. Bydd i Weinidogion ei darllen, ac adrodd ei chynwysiad

rhyfeddol i'w heglwysi. Miloedd o bobl isel a gostyngedig Duw, y rhai a wyddant y ffordd at y drugareddfa, a gânt yma eu ffydd yn cael ei chryfhau pan ddeuant i weddio. Mewn degau o filoedd o gyfarfodydd i weddio bydd i hanesion hyfrydlawn y llyfr hwn gael eu hadrodd yn nghanol dagrau gorfoleddus pobl Dduw, tra y gweddiant am i'r fath bethau mawrion gael eu gweled a'u gwneuthur yn eu plith hwythau hefyd.

Fel hyn y mae yr adfywiad i gael ei ledaenu a'i barhau. Lle bynag y mae'r efengyl yn cael ei phregethu — y mae hyn i gael ei adrodd fel un o fuddugoliaethau ei chariad a'i gallu. Mae arwyddion ereill o fuddugoliaeth gras Duw i gael eu dwyn i mewn, ac y mae yr hanes am danynt hwythau i gael ei ysgrifenu a'i gyhoeddi er gogoniant Brenin Seion, ac y mae'r gwaith i fyned rhagddo o gonwest i gonwest, hyd nes y bydd y ddaear yn llawn o wybodaeth yr Arglwydd, megys y mae y dyfroedd yn toi y môr. Gall na bydd y gyfrol hon ond rhagredegydd un arall yn niwedd 1859, yn yr hon y bydd i hanes Adfywiad mawr America gael ei barhau.

Bydd i ni yn awr fyned rhagom i roddi cyfrif sicr a dilys am ddechreuad a chynydd gwaith gras yn ninas Caerefrog Newydd. Yn adroddiad y ffeithiau, bydd i'r gosodiadau rhagflaenol gael mwy na'u cadarnhau, a bydd i gofnodiad gael ei wneuthur, yr hwn a gymhella y darllenydd i roddi gogoniant i Dduw. Amcan a thuedd yr hanes yw egluro NERTH GWEDDI. Mae pob tudalen o'r llyfr hwn yn brawf fod gan y credadyn allu gyda Duw.

PENNOD II.

Y modd y dechreuodd yr Adfywiad a pha le—Dyn unig ar ei liniau—Y weddi gyntaf—Pwy oedd efe?—Beth wnaeth efe?—Y meddwl cyntaf am Gyfarfod Gweddi beunyddiol—Y Cyfarfod cyntaf—Teimlad cynnyddol—Crist yn cael ei garu a'i anrhydeddu—Cyfarfodydd ereill yn cael eu sefydlu—Effaith ar y Meddwl Cyffredin—Ffydd mewn engreiffiau neillduol—Pregethu—Y Gwaith yn ymledu—Y Waag Wladol a Chrefyddol—Mae'n ymledu dros yr holl wlad.

YN yr Ystafell-ddarlithio uchaf yn yr "Hen Eglwys Isellmynig Ogleddol," yn heol Fulton, Caerefrog Newydd, yr oedd dyn unig ar ei liniau ar y llawr yn gweddio gyda difrifoldeb a thaerni mawr. Yr oedd yn ddyn ag oedd yn byw llawer iawn yn mywyd rhai ereill;—yn byw bron yn hollol er mwyn ereill. Nid oedd ganddo na gwraig na phlant—ond yr oedd miloedd ereill a'u gwŷr a'u tadau yn byw heb obaith gandynt ac heb Dduw yn y byd: ac yr oedd y miloedd hyn yn myned tua phyrth marwolaeth dragywyddol. Yr oedd wedi sylwi ar holl ranau isaf y ddinas yn fanwl, fel cenadwr lleyg dros yr Hen Eglwys, a theimlai hiraeth cryf am wneyd rhywbeth er eu hiachawdwriaeth. (Gwyddai y gallai wneuthur llawer o bethau—gallai gymeryd traethodau yn ei law unrhyw ddydd, a phob rhyw ddydd, a'u gwasgaru hwynt. Gallai bregethu yr efengyl o ddrws i ddrws. Hyn oll a wnaethai efe. I gyrhaedd y miloedd hyn ag oedd yn trengu yr oedd arno eisiau mil o fywydau. Oni allai rhywbeth mwy effeithiol gael ei wneyd? Felly, ddydd ar ol dydd, a llawer gwaith yn y dydd, yr oedd y dyn hwn ar ei liniau, a'i

weddi barhaus ydoedd, "Arglwydd, *beth* a fyni di i mi ei *wneuthur*?" Pa amlaf y gweddïai, taeraf yn y byd y mae yn myned. Mae'n ymddadleu gyda Duw am iddo ddangos iddo *beth* i'w wneyd, a'r *modd* i'w wneyd ef.

Yr oedd cyfrifoldeb dirfawr wedi cael ei osod arno, y cyfrifoldeb o ofalu am lesiant ysbrydol y miloedd esgeulusedig yn y dinas-ranau isaf hyny. Penodasid ef i'r gwaith hwn heb ei lwytho âg unrhyw gyfarwyddiadau penodol gan awdurdodau yr eglwys, ond gadawyd ef yn rhydd i weithredu yn ol ei ddoethineb ei hun, mewn rhan helaeth o'i lafur. Yr oedd y weddi yn barhaus yn ei feddwl ac yn ei galon,—“Arglwydd, *beth—beth* a fyni di i mi ei *wneuthur*?” Gweddïai am i ryw ffordd gael ei hagog er dwyn hawliau crefydd i orphwys ar galonau a meddyliau y torfeydd oedd ar drangcedigaeth. Pa fwyaf y gweddïai, cryfaf oll oedd yr annogaeth a deimlai i ddysgwyl yn llawen y gwnai Duw ddangos iddo y ffordd trwy yr hon y gellid dylanwi ar gannoedd a miloedd mewn ffordd grefyddol. Ond er ei fod yn gweddïo ac yn credu, eto nid oedd ganddo y drychfeddwl lleiaf o barthed i gynlluniau gras Duw, y rhai oeddynt ar gael eu dwyn i weithrediad. Pa fwyaf y gweddïai *beth* bynag, cryfaf oll oedd ei hyder y gwnai Duw ddangos *beth* a fynai efe iddo ef i'w wneuthur.

Yr oedd wedi bod yn taergeisio bendith, a chymhorth, ac arweiniad Duw yn y gwaith oedd o'i flaen. Yr oedd wedi bod yn gofyn yn ddifrifol am gael ei arwain a'i ddysgu; ac hefyd am gael calon i ddylyn dysgeidiaeth yr Yspryd, *beth* bynag a fyddai. Cododd oddiar ei liniau wedi ei ysprydoli â dewrder ac â gobaith, y rhai a dynwyd oddifry.

A gawn ni ddesgrifio y dyn hwn? Nid yw mewn oedrau yn mhell oddiwrth ddeugain mlwydd oed. Mae'n dâl, o gorpholaeth gyfartal, ac yn meddu gwynebpryd hynod o ddymunol a chariadus; mewn tuedd a moes-ddull y mae'n dra serchus; yn meddu yni a dyfal-

barhad anhyblyg, a chyrhaeddiadau lled dda mewn cerddoriath; yn nodedig ddoniol mewn gweddio a chynghori; yn wylaidd yn ei ymddygiad, yn angherddol yn ei dduwioldeb, ac yn bur iach o farn; yn meddu synwyr cyffredin da, adnabyddiaeth drwyadl o'r natur ddynol, a'r holl nodweddion ereill hyny y rhai a'i gwnant yn ymwelydd a roesawir i unrhyw dŷ. Mae'n ddeallus, ac yn arbenigol gyfaddas i'r lle y mae wedi ei alw i'w lenwi, a'r hwn y mae hyd yr awrhon yn ei lenwi mewn modd mor deilwng a boddhaol.

Ganwyd Mr. Jeremiah Calrin Lanphier yn Coxsackie, C. N. Daeth yn breswylydd yn y ddinas hon [Caerefrog Newydd] oddeutu ugain mlynedd yn ol, ymroddes i orchwyllion masnachol, ac ar broffes o'i ffydd, efe a ymunodd â'r eglwys yn y Tabernacl, yn 1842; a bu am wyth neu naw mlynedd yn aelod o eglwys y Parch. Ddr. James W. Alecsander. Yn 1857 efe a ymunodd â'r Eglwys Isellmyng Ogleddol; ac yna, ar y laf o Orphenhaf, yn yr un flwyddyn, efe a ymosododd ar ei waith fel cenadwr yr eglwys hōno, dan gyfarwyddyd ei llys eglwysig hi.

Dechreuodd ar ei lafuron heb unrhyw gynlluniad o gyfarwyddiadau, a gadawyd ef i wneuthur yr holl ddaioni ag a allai, yn ei ffordd ei hun gan mwyaf, y llys eglwysig yn ei gynorthwyo can belled ag yr oedd hyny yn ei allu.

Yr ydym wedi edrych i ddydd-lyfr y dyn hwn, yr hwn ni ddarllenwyd gan lygad dyn erioed ond yr eiddom ni, heblaw eiddo yr awdwr. Mae y tudalen cyntaf yn nodweddiadol o'r dyn. Yr ydym yn adysgrifio y lliu-ellau agoriadol:—

CAEREFROG NEWYDD, *Gorph.* 1af, 1857.

"Na ddiffygiwch yu gwneuthur daioni." 2 Thes. iii. 13.

"Yr wyf yn gallu pob peth trwy Grist, yr hwn sydd yn fy nerthu i." Phil. iv. 3.

"Darllenais y bedwaredd bennod yn 2il Timotheus.

Yr wyf yn meddwl fod genyf ryw deimlad o gyfrifoldeb y gwaith ag yr wyf wedi ymgymeryd âg ef. Teimlais agoswydd at Dduw mewn gweddi, a'm dibyniad hollol arno ef oddiwrth yr hwn y daw fy holl nerth."

Fel hyn y dechreuodd y gŵr hwn ei waith, yn y parth mwyaf esgeulusedig o ddinas Caerefog Newydd, sef yn y rhanbarthau isaf. Ac yn awr am y drychfeddwl cyntaf am gyfarfod gweddïo ganol dydd. Efe a ddywed:—"Gan fyned yn fy nghylchoedd arferol yn y cyflawniad o fy nyledswydd un diwrnod, tra yn cerdded ar hyd yr heoludd, ymgynygiodd y drychfeddwl hwn i mi; sef y byddai awr weddi o ddeuddeg i un o'r gloch yn hynod o fuddiol i ddynion mewn masnach, y rhai yn gyffredin, mewn rhifedi mawr, a gymerant yr awr hōno i orphwys a chymeryd lluniaeth. Y drychfeddwl oedd cael canu, gweddïo, cynghori, ac adrodd profiadau, fel y dygwyddai i'r achos fod; na byddai i neb gael eu gofyn i aros yr awr gyfan; y cai pawb fyned a dyfod yn ol fel y byddai eu gorchwylion yn caniatáu neu yn galw, neu yn ol fel y byddai eu tueddiad yn arwain. Gwnaed y trefniadau angenrheidiol, ac am ddeuddeg o'r gloch, ganol dydd y 23ain o Medi, 1857, taffiwyd drws y ddarlithfa yn y drydedd llofft yn agored. Am haner awr wedi deuddeg clywyd swm troed person unigol ar y grisiau. Yn fuan wedi hyny un arall, ac un arall; ac yna un arall—ac yn olaf oll, hyd nes y gwnaed yr holl gwmpeini i fyny o chwech! Cawsom gyfarfod da. *Yr oedd yr Arglwydd gyda ni i'n bendithio.*"

Gwelir ddarford i'r cenadwr eistedd allan haner cyntaf y cyfarfod gweddi ganol dydd cyntaf ei hunan yn unig, neu yn hytrach, efe a weddiodd trwy yr haner awr gyntaf ei hun!

Fel hyn y sefydlwyd y cyfarfod gweddi ganol dydd i ddynion mewn masnach a gorchwylion ereill. Yr oedd i gael arweddion newyddion o ddyddoriant. Yr oedd yr hen drefn hirfaith, oerllyd, ffurfiol i gael ei thōri i fyny. Yr oedd pob peth i gael ei drefnu gogyfer ag

arosiad byr y rhai a ddeuent. Yr oedd holl orchwylion y cyfarfodydd i fod yn fyr, cyfeiriol, ac i'r pwrpas, gan daro yr achos mewn llaw. Cododd y drychfeddwl hwn allan o angen dirwasg ymrwymiadau a gorchwylion dynion. Gallent ddyfod i mewn ac aros pum' munyd, neu yr awr gyfan, fel y mynent. Gan aros bum' munyd gallent gael cyfleusdra i gymeryd rhan yn y gwaith, canys nid oedd neb i gymeryd i fyni ychwaneg na phum' munyd mewn sylwadau na gweddio.

Cynaliwyd yr ail gyfarfod yn mhen yr wythnos ar ol hyn, sef ar ddydd Mercher, y 30ain o Medi, pan yr oedd ugain o bersonau yn bresenol. Yr oedd yn gyfarfod gwerthfawr. Gweddwyd llawer, ac yr oedd calonau y rhai oeddynt yno yn toddi o'u mewn. Cynaliwyd y cyfarfod nesaf Hydref 7fed. Yn son am y cyfarfod hwn dywed y dydd-lyfr cyfrinachol :—

"Ymbarotoais gogyfer a'r cyfarfod gweddio heddyw, ganol dydd. Gelwais i wahodd rhifedi o bersonau i fod yn bresenol. Siaradais â dynion wrth eu cyfarfod ar yr heol, fel y mae fy arferiad, os gallaf gael eu sylw. Gweddiais ar yr Arglwydd am iddo ef dueddu llawer i ddyfod i le gweddi. Ganol dydd aethym i'r cyfarfod. Cydrhwng deg-ar-hugain a deugain yn bresenol. 'Fy enaid, bendithia'r Arglwydd, a chwbl ag sydd ynof ei enw sanctaidd ef.'"

Yr oedd y cyfarfod hwn o gymeriad mor fywiog ac annogaethol, nes y penderfynwyd ar un arall y DYDD NESAF, i'r hwn y daeth rhifedi mawr yn nghyd; ac o'r diwrnod hwn y mae unol gyfarfodydd gweddio beunyddiol i ddynion mewn masnach yn cael eu dyddio. Symudwyd y cyfarfodydd i lawr i'r ddarlithfa ganol, am ei bod yn fwy cyfleus. Am gyfarfod Hydref 8fed dywedir yn yr un dydd-lyfr,—

"Aethym i'r cyfarfod gweddio ganol dydd. Yr oedd rhifedi mwy yn bresenol, ac yr oedd ynddo yspryd o adymgysegrïad i wasanaeth Crist, yn nghyda dymuniad amlwg iawn am fyw yn agos i'w groes ef."

Bu i ofn dynwarediad gadw rhai yn ol rhag symud yn y mater. Ond yn fwy cyffredin nid oedd meddwl o gwbl am hyn. Yr oedd lle gweddi yn gyrchfan o'r fath fwyaf hyfryd, ac yr oedd lleoedd gweddi yn cael eu hamlhau am fod dynion wedi eu hysgogi i weddio. Dymunent weddio. Teimlent eu hunain yn cael eu cymhell gan ryw allu anweledig i weddio. Teimlent bwysau yr alwad i weddio. Ac felly nid cynt yr agorid lle i weddio nac yr ymdyrai Cristionogion iddo i dywallt allan eu deisyfiadau yn nghyd. Cristionogion o'r ddwy ystlen, o bob oedran, ac o wahanol enwadau, heb unrhyw olwg ar wahaniaethau enwadol, a gyfarfyddent yn nghyd ar un safawr cyffredin, sef brawdoliaeth yn Nghrist; ac yno, yn rhwymau undeb Cristionogol, a gydanfonent eu hunol ddeisyfion at orsedd y Rhoddwr nefol.

Ni ofynid un amser y cwestiwn, "I ba eglwys y mae yn perthyn?" Ond dyna oedd y cwestiwn. "A yw efe yn perthyn i Grist?"

Hynodid boreu-ddydd yr adfywiad gan gariad at Grist, cariad at ei bobl oll, cariad at weddio, a chariad at ymdrech bersonol. Ni bu enw Crist erioed mewn unrhyw ddiwygiad blaenorol, er dyddiau y Cristionogion cyntaf, mor anrhydeddus; yn cael ei grybwyll mor fynych; nac mor werthfawr i'r credadyn. Nid amlygwyd erioed y fath gariad angherddol tuag ato. Ni welwyd erioed y fath ymgysgriad i'w wasanaeth ef. Yr oedd yr awyrgylch oll yn gariad. Nid rhyfedd felly oedd fod y rhai a'i carent ef gymaint, yn caru hefyd ei ddelw ef lle bynag ac yn mhwy bynag y gwelent hi. Yr oedd yn angenheidrwydd moesol. Yr oedd undeb Cristionogol yn cael ei deimlo. Nid oedd rhaid iddo wrth ymhoniad.

Oblegyd hyn nid oedd lle i eiddigeddau sectaraidd. Teimlid fod gan bob Cristion hawl i weddio; gorchymynid i bawb weddio; a dylai pawb weddio. Ac os oedd pawb yn dymuno gweddio, a gweddio yn nghyd, pwy oedd i luddias hyny?

Bu i undeb Cristionogion fel hyn mewn gweddi daraw y byd digred gyda syndod. Teimlid mai gweddïo oedd hyn. Y cariad hwn o eiddo Cristionogion at eu gilydd, a'r cariad yma at Grist, y cariad yma at weddïo a'r cariad yma at eneidiau, a'r undeb yma rhwng pawb mewn gweddi y rhai y collid golwg ar eu henwau, a ddiaflogodd bob gwrthwynebiad, fel nad agorodd undyn ei enau mewn ffordd o wrthwynebiad.

I'r gwrthwyneb, dygwyd yr argyhoeddiad adref i bob meddwl fod hyn mewn gwirionedd yn waith Duw. Teimlai yr anedifeiriol fod Cristionogion yn eu caru hwy: fod eu cariad at eneidiau yn eu gwneyd yn ddifrifol. Yr oedd y gwirionedd yn awr yn canmol ei hun wrth bob cydwybod dynion yn ngolwg Duw. Teimlent fod hwn nid yn waith dyn, ond ei fod yn waith Duw. Llethid hwynt gan deimlad o'r presenoldeb dwyfol yn y cyfarfod gweddïo, a theimlent fod hwn yn dir sanctaidd. Yr oedd Cristionogion wedi eu darostwng yn fawr iawn. Ac yr oedd dynion anedifeiriol wedi gweled a theimlo hyny. Teimlent mai peth aruthr oedd cellwair gyda lle gweddi, ac mai cysegr-yspeilaidd fuasai iddynt ameu yspryd, cywirdeb, ac effeithioldeb neu *nerth gweddi*. Dechreuwyd teimlo fod Cristionogion yn derbyn atebion i weddïau; ac os ymunent i weddïo ara ddychweliad unrhyw berson neillduol, y byddai y dyn hwnw yn sicr o gael ei ddychwelyd. Beth oedd yn eu gwneyd yn sicr? Beth a barai iddynt ddywedyd "eu bod yn meddwl y deuai y gŵr hwn a'r gŵr arall yn Gristionogion?" Am eu bod wedi eu gwneyd yn *destynau gweddi*. Ac yr oedd dynion yn gweddïo yn y cyfarfod gweddi fel pe *dysgwyliant* i Dduw wrando ac *ateb* gweddi.

Yr holl argyhoeddion hyn yn nghyd, a wnaent bron bob dosbarth o ddynion yn rhai y gellid neshau atynt yn achos crefydd. Nid oedd yn anhawdd cael dyfodfa at eu calonau. Ac fel hyn yr oedd Duw wedi paratoi y ffordd er eu hargyhoeddiad a'u dychweliad.

Rhufeiniaid viii. 1: "Nid oes gan hyny yn awr ddim damnedigaeth i'r rhai sydd yn Nghrist Iesu, y rhai sydd yn rhodio nid yn ol y cnawd, eithr yn ol yr Yspryd."

Psalms lxxxiv. 11: "Canys haul a tharian yw yr Arglwydd Dduw. Yr Arglwydd a rydd ras a gogoniant; ac ni ettyl efe ddim daioni oddiwrth y rhai a rodiant yn berffaith."

Marc iii. 3: "Ac efe a ddywedodd wrth y dyn yr oedd ganddo law wedi gwywo, Cyfod i'r canol."

Ephesiaid v. 25: "Megys ag y carodd Crist yr Eglwys, ac a'i rhoddes ei hun drosti."

1 Timotheus i. 11: "Yn ol efengyl gogoniant y bendigedig."

Job xxii. 3: "O na wyddwn pa le y cawn i ef."

Luc xix. 10: "Canys Mab y dyn a ddaeth i geisio ac i gadw yr hyn a gollasid."

Ioan x. 14: "Myfi yw y bugail da; ac adwaen yr eiddo fi, ac a'm hadwaenir gan yr eiddod fi."

Yr ydym wedi cymeryd y testynau hyn mewn cyfrediad fel y'u cofnodwyd gan foneddwr a glywodd y pregethau yn cael eu traddodi. Gan gael eu cymeryd heb unrhyw ragdrefniad, y maent yn dangos y dosbarth hwnw o wirioneddau, ag y teimlid eu bod yn briodol i sefyllfa pethau. Mae rhywbeth *neillduol o nodwio* yn y testynau hyn; a phwy bynag a'u darlleno ac a fyfyrion arnynt, a wel y cyfeiriad amlwg sydd ganddynt. Yn ddiau yr oedd llawer o weddio yn nglyn â pharotoad ac â thraddodiad y pregethau hyn. Y fath fyd o gariad a gynwysid o angenrhaid yn y pregethau hyn! Gyda pha hyder annhraethol y bu i'r pregethwyr hyn geisio enill pechaduriaid at Grist! Yr ydym yn gofyn i'r darllenydd am iddo ddwys ystyried y testynau hyn fel *rhaglun* o'r adfywiad, ac i sylwi fod yr holl bregethau hyn wedi cael eu parotoi a'u traddodi yn ngoleu y cariad didertyn hwnw ag sydd yn nodweddu y cyfarfodydd gweddio y soniwyd am danynt. De-

chreuad mawr yr adfywiad oedd cariad, ac y mae yn rhaid mai cariad oedd baich yr apeliadau hyn.

Cyn i ail fis y cyfarfodydd gweddio dyddiol derfynu, yr oedd y ddwy ddarlithfa isaf wedi cael eu hagog, ac yr oedd y ddwy wedi cael eu llenwi yn ddioed. Ac eto yr oedd yr holl deimlad crefyddol eang-ymdaenol hwn wedi cyfodi mor raddol ac mor ddiroddres, fel mai prin y gwyddai un cyfarfod gweddio beth oedd yn cael ei wneuthur mewn unrhyw un arall. Yr oedd y teimlad crefyddol erbyn hyn ar gynnydd cyflym, ac yn lledu ei hunan i bob parth o'r wlad. Llawer o fasnachwyr o fanau pell, gan ddyfod i Gaerefrog Newydd ar negeseuon bydol, a dröent i'r cyfarfod gweddio ganol dydd; teimlent yno argraffiadau dyfnion, ac yna dychwelent i'w priodol gartrefleoedd i fynegu yr hyn yr oedd yr Arglwydd yn ei wneuthur yn Nghaerefrog Newydd.

Pan ddeuwn at hanes y trydydd mis o'r gweddio yma, y fath gyfnewidiad a gawn yn cyflym gymeryd lle, nid yn y ddinas yn unig, ond hefyd dros yr holl wlad. Yr oedd yn mhob man yn adfywiad mewn gweddi. Nid cyfarfodydd gweddio mewn ffordd o ddynwared cyfarfodydd *Fulton-street* oedd hi. Mae y rhai sydd yn dyweyd neu yn meddwl hyny yn cyfeiliorni yn fawr. Yr oedd Duw yn paratoi ei ffordd ogoneddus dros y genedl. Dymuniad i weddio, dyna oedd hi. Yr un gallu ag oedd yn *Fulton-street* wedi cynhyrfu i weddio, oedd mewn manau ereill hefyd yn cynhyrfu i weddio. A'r holl weddnodau hyny y rhai a hynodent gyfarfod *Fulton-street* a hynodent hefyd bob cyfarfodydd cyffelyb. Yr oedd Yspryd yr Arglwydd wedi ei dywallt allan ar y cynulliadau hyn, a dyna yr hyn a wnai leoedd gweddi yn lleoedd o edmygedd mawr, ac o ymfyniad dwys. Nid amheuui dynion—nis gallent amheu—fod Duw yn ymsymud mewn atebiad i weddi. Yr argyhoeddiad difrifol hwn oedd yr hyn a ddystawodd bob gwrthwyn-ebiad—a ddeffröodd y didaro a'r cysglyd—a gefnogodd ac a lonodd galonau Cristionogion, gan beri dychweliad cyffredinol at yr Arglwydd.

Y fath amlygiad o ras a thrugaredd o du yr Yspryd byth-fendigedig ni wnaed erioed o'r blaen. Y wasg grefyddol a gyhoeddai ar led dros yr holl wlad y newyddion da am yr hyn yr oedd yr Arglwydd yn ei wneuthur mewn rhai manau ; gan felly barotoi y ffordd i'r hyn yr oedd efe ar fedr ei wneuthur mewn ereill. Mil-oedd ar filoedd o ystafelloedd dirgel a ddygent dystiolaeth i lefain cryf a dagrau gerbron Duw mewn gweddi dros yr holl wlad. Miloedd o galonau ar eu dysgwyliad, gan glywed fod yr Iesu yn myned heibio, a atolygent arno am aros yn ddigon hir i edrych arnynt hwy.

Yn nyddiau blaenaf y flwyddyn bresenol (1858) bu i wasg wladol y ddinas hon ddechreu cymeryd sylw o, a chyhoeddi hefyd, y ffeithiau cysylltiol â'r symudiad mawr hwn mewn gweddi. Gwnaed hyn, bron heb eithriad, yn y modd mwyaf parchus a chymeradwyol. Bu i'r rhan luosocaf o newyddiaduron y ddinas hon led-aenu yr hysbysiaeth am yr hyn oedd yn cael ei wneuthur. Yr oedd y bobl yn hawlio hyny, ac felly yr oedd cyhoeddiad y peth yn rhyw fath o angenrheidrwydd. Darllenid colofnau y diwygiad gyda'r dyddordeb mwyaf awchus, a hyny dros yr holl wlad, ac yr oedd llawer o filoedd yn teimlo eu dylanwad hwy, y rhai nid edrychent byth i newyddiadur crefyddol. Yr oedd llaw Duw yn hyn oll.

Er dangos y moddion a ddefnyddid, ni a roddwn eto rai dyfyniadau byrion allan o ddydd-lyfr cyfrinachol Mr. Lanphier :

"Cynulliad mawr yn y cyfarfod gweddio ganol dydd. Dosbarthwyd y traithodyn a elwir "Tri Gair," ac yr oedd pob un idd ei roddi i ryw gyfaill, *gan ofyn bendith neillduol Duw arno*. Yr oedd pob peth yn cael ei wneyd mewn gweddi.

"Bum yn y cyfarfod gweddio ganol dydd. Yr oedd yno gynulliad llawn. Y traithodyn a roddwyd allan heddyw oedd "Un Ymdrech Onest." Yr oedd i gael *gweddio uwch ei ben*, ac yna i gael ei roddi i ymaith—*gan ofyn i Dduw ei fendithio* ar ei genadwriaeth, er iach-

awdwriaeth i eneidiau. Dosbarthwyd traithodau, gelwais ar amrai ddynion ieuaingo, gan ymddiddan â hwynt yn nghylch iachawdwriaeth eu heneidiau.

“Yn y cyfarfod gweddio ganol dydd bu i un dyn ieuango, un allan o lawer, adrodd yr hyn a wnaethai Duw i’w enaid, trwy ei waith yn cyrohu i’r cyfarfodydd ganol dydd, yr hyn a anfonodd gynhyrfiad byw trwy bob calon Gristionogol, ac a gofir hefyd gyda llawenydd mawr.”

Ionawr 5ed, 1858.

“Gelwais gyda rhai o olygwyr y *newyddiaduron dyddiol*, ac ymddiddenaais gyda hwynt yn nghylch cael rhai o’r pethau a ddygwyddant o ddydd i ddydd yn y cyfarfodydd gweddio. wedi eu cyhoeddi yn eu papyrau.”

Dyma, y mae’n debyg, oedd dechreuad y sylw a gymerwyd gan y wasg wladol o orchwyliaethau y cyfarfodydd hyn.

Yn niwedd y pedwerydd mis, yr oedd cyfarfod gweddio *Fulton-street* wedi cymeryd meddiant o’r tair darlithfa yn yr adeilad gwyslysol, ac yr oedd y tair yn cael eu llenwi mor llawn ag y dalient. Ac felly yr oedd yr holl leoedd ereill yn Nghaerefrog Newydd, Brooklyn, Jersey City, Newark, a’u cymydogathau, yn cael eu llenwi hefyd.

Ond y mae lledaeniad y cyfarfodydd yn gofyn crybwylliad mwy neillduol, mewn trefn i’n galluogi i olrhain llaw Duw yn y diwygiad hwn. Yr oedd tair darlithfa yr Hên Eglwys Isellmynig wedi cael o un i un eu llenwi mor llawn ag y dalient, hyd nes nad oedd lle i sefyll nac i eistedd wedi ei adael ynddynt. Ac yr oedd ugeiniau, ie, fe ddichon gannoedd, dan orfod myned ymaith gan fethu a chael lle hyd yn nod yn y mynedfeydd. Mae un ffaith mor hynod nes y mae’n rhaid iddi gael sylw yma, a hyuy er mwyn dangos fod “ardderchawgrwydd y gallu o Dduw.” Nid oedd dim pregethu hyawdl, nac appello grymus a thanbaid wedi bod ; dim ymdrech i ddeffroi a chynhyrfu teimlad crefyddol. Yr oedd pob

peth wedi bod yn dawel, difrifol, ac edmygol. Y ffaith syml, y ffaith fawr ydoedd, yr oedd y bobl wedi eu cyffroi i *weddio*. Yr oedd y bobl yn hawlio lle i *weddio*.

Mor ddidrwst oedd y gwaith grasol hwn, fel na wyddai un rhan o'r cymundeb beth oedd yn cael ei wneyd ynddo gan ran arall o hono. Yn lle llunio planiau, a'u gweithio allan, er cynhyrfu y cymundeb, yr oedd y cymundeb eisoes fel wedi ei ddeffro megys un gŵr. Yr oedd y cyfarfod gweddi dyddiol, nid yn foddion cynrychiad, ond yn hytrach yn amlygiad o'r teimlad. Erioed ni bu, er dydd y Pentecost, y fath olwg ar y meddwl a'r galon Gristionogol mewn modd cyffredinol; ac erioed, er pan wnaed y byd, ni bu y fath gyfnod pwysig. Pa fwyaf yr awn i ffeithiau y cyfnod hwn, mwyaf oll y llenwir y meddwl gyda syndod a rhyfeddod addolgar, wrth weled pwysigrwydd ac eangder aruthrol y gwaith. Ymddangosai pob symudiad ynddo fel yn dylyn, ac nid yn arwain; nid yn creu, ond yn dylyn yr amlygiadau o gynllun wedi ei nodi allan eisoes, y diwedd heb ei weled mewn un modd o'r dechreuad, ac heb unrhyw ran o'r cynllun yn cael ei weled, ond fel y dad-blygid ef o ddydd i ddydd gan yr hwn a luniodd y cyfan.

Pwy fuasai yn gallu rhagweled y cysylltiad cydrhwng ymgyfarfyddiad ohwe' dyn i weddio yn yr oruwch-ystafell hŷno, o ba rai yr oedd un yn Bresbyteriad, un yn Fedyddiwr, un yn Annibynwr, ac un yn *Reformed Dutch*, â'r amgylchiadau ag oeddynt i ddylyn? Pa bryd, erioed o'r blaen, y bu y fath gyfarfod? yn gyfansoddedig o'r fath elfenau? wedi ymgyfarfod gyda'r fath fwiad? ar y fath awr? a chwedi ymgasglu yn nghyd heb unrhyw ragdrefniad, gyda golwg ar y canlyniadau hyny ag sydd yn dylyn y brys hwnw gyda'r hwn y mae Duw yn gwneyd brys—"yn araf"—a rhwng yr hwn y bu i genedl Gristionogol gyfan gael ei hysgwyd drwyddi o ganolbwynt i amgylchedd? Ni wyddai neb pwy a ddeuai i'r cyfarfod hwn yn yr oruwch-ystafell, nac yn wir a ddeuai neb ai peidio. Ac eto yr ydym yn cael

yno holl elfenau yr *undeb Cristionogol* oll-effeithiol hwnw, yr hwn oedd y gadwen aur hŏno â'r hon yr oedd miloedd o galonau Cristionogol i gael eu rhwymo yn nghyd mewn modd nas rhwymwyd hwynt erioed o'r blaen; trwy yr hyn yr oedd gwir undeb Eglwys Crist i gael ei ddatguddio. Llaw pwy oedd yn hyn ond llaw Duw? A'r cyfarfod cyntaf hwn ydoedd undeb o'r gwahanol enwadau, fel wedi eu cynddryeholi, yno i *weddio*—undeb yn y gwaith bendigaid o weddio. O! pwy na chenfydd fod Duw yn hyn oll, i gael ei gydnabod a'i ddychafu! Ei law ef a'i gwnaeth, a'i enw ef a gaiff yr holl ogoniant!

Cawn weled oddiwrth y caulyniad pa mor gyflym yr aeth y gwaith yn mlaen o'r man lle yr ydym ni yn awr.

Onid yr oedd gan Dduw waith i'w wneyd, ac yr oedd ei Yspryd Glân yn paratoi y ffordd. Wrth fyned yn ol at y cyfarfod gweddi cyntaf a gynaliwyd ganol dydd, ac edrych yn *mlaen*, nis gallwn weled beth oedd i gael ei wneyd. Onid o'r man yr ydym yn sefyll arno yn bresenol, trwy edrych yn ol ar hanes yr hyn a fu, gallwn weled yn eglur beth ydoedd.

Y mae y diwygiad hwn i fod yn rhagredegydd pethau mwy rhyfeddol, y rhai ydynt i gael eu datguddio eto yn rhagluniaeth achubol Duw. Beth ydynt, nis gallwn ddyweyd. Onid "y mae dygwyddiadau dyfodol yn bwrw eu cysgod o'u blaen." Gan fod hon yn ddeddf yn nhrefniadau natur, rhagluniaeth, a gras, felly gallwn benderfynu yn ddibetrus, pa mor hynod bynag y gall dyddordeb yr amser presenol fod, "y cawn weled pethau mwy na'r rhai hyn."

Yr oedd yr amser i gael ei brysuro pan yr oedd golygiadau mwy eang i gael eu cymeryd, amcanion ardderchocach i ymestyn atynt, cynlluniau mwy cyrhaeddgar i gael eu gosod, aberthau mwy drudfawr i gael eu gwneyd, gweithrediadau mwy aruchel i gael eu cyflawni.

Ymaffodd yspryd y dydd a'r achlysur yn y wasg greffddol, a llefarodd megys âg un llais, yn iaith y dyddordeb presenol a dyfodol, a llawer mwy—yn mhelyddr 3

goleuni, yr hwn oedd yn awr yn tori ar y byd. Un papyr yn yr adeg hōno a ddywed :—

"Nid ydym yn gwneyd dim mwy nag a ddylem wneyd bob amser, a'r hyn a allem ei wneyd yn hawdd, yn gyson a chyflawni pob dyledswydd. Os bu i ychydig o wedd-iau gweiniaid enill y fath fendithion, a fydd i ni beidio gweddio? Cyhyd ag y saif yr addewid, 'Gofynwch, a rhoddir i chwi,' cyhyd ag y gwyddom nad yw Duw yn blino nac yn diffygio, cyhyd ag y mae 'y maesydd yn wŷnion i'r cynhauf' o eneidiau anfarwol, a fydd i ni beidio galw ar Dduw?"

Un arall a ddywed :—

"A gaiff y gwaith sefyll? A fydd i'r adfywiad crefyddol, yr hwn, mewn rhyw ystyriaethau, ydyw yr hy-notaf a fwynhaodd yr eglwys erioed, gael ei ddwyn i ben am nad yw mwyach yn auaf, eithr yn haf?—megys pe byddai gras Duw yn debyg i ryw gymysgion, nas gallant oddef ond un hinsawdd. Nis gall neb feddwl fod Duw yn dewis i bethau fod felly.

"Y mae yr eglwys, neu yn fwy cywir, eglwysi unigol, yn fynych wedi gwneyd yr hyn a ellid eu galw yn ymdrechion dyhysbyddol er trôadigaeth pechaduriaid. Y maent wedi trethu i'r eithaf, am ychydig wythnosau, enaid a chorff pob dyn difrifol a allent gael gafael arno. Rhaid i'r cyfryw ymdrechion gael eu lliniaru. Nis gall eig a gwaed eu cynal. Ond nid oes dim o'r fath hanes yn perthyn i'r adfywiad hwn. Mae yr eglwys yn parhau yn fywiog, a gall lafurio am amser maith megys y mae wedi llafurio, a hyny heb bechu yn erbyn un ddeddf berthynol i iechyd y corff neu y meddwl. Nid yw yr adfywiad hwn wedi pwyso yn ormodol arnom; ni wnaeth ond ein dwyn i'n lle. Y mae wedi cysylltu crefydd â'n gorchwylion cyffredin; y mae wedi rhoddi i'n cymeriad cymdeithasol ryw gyfanrwydd a phwysau na buom yn meddu arno o'r blaen. Mor bell ag y mae wedi myned, yr ydym wedi dynesu at iechyd a nerth,

* chilio yn ol ni byddai yn orphwysiad oddiwrth lafur, ond diffurthydder."

Ac un arall:—

"Nid yn unig y mae y deffrôad yn myned yn mlaen gyda grym adnewyddol trwy yr holl wlad, gan ymestyn i diriogaethau newyddion, lle nad yw wedi ei deimlo namyn i raddau bychain hyd yn hyn, ond yn y ddinas hon, os nad ydym yn camgymeryd, y mae gwir awydd-fryd yr eglwysi am barhad y gwaith yn cael ei arddangos yn y cynlluniau mwy pwyllog ac eang a ddyfeisir ganddynt er dwyn yu mlaen yn barhaus y math yma o lafur ag sydd wedi ei fendithio mor amlwg.

"Rhaid i ni ysgwyd ymaith hen ymarferion o eiddo ein meddwl, a deffro yn ddifrifol i gyfarfod âg angenion anarferol yr adeg hon. Nid yw Duw erioed wedi galw ar un genedlaeth o ddynion ar y ddaear, fel y mae yn galw arnom ni yn awr."

Yr oedd parotôad yn cael ei wneyd drwy yr holl ddinas, a thros yr holl wlad. Duw a'i gwnaeth. A dechreuodd dynion ei weled, ac edrych i fyny.

Yn gynar yn Chwefror, teimlwyd fod yn rhaid i'r cannoedd a ddeuent i'r cyfarfod gweddi yn *Fulton-street*, ac na allent fyned i mewn, gael rhywle arall i ymgyf-arfod. Agorwyd yr hen *John-street Methodist Church*, yr hon oedd yn gyfagos, i'r dyben o gynnal cyfarfodydd gweddi ganol dydd, gan ein brodyr Wesleyaidd, a llanwyd holl gorph yr adeilad yn uniongyrchol bob dydd, am ddeuddeg o'r gloch, gan fasnachwyr, y rhai a fynent ddyfod, ac a ddeuent i weddiö. Yr orielau hefyd, amgylch ogyrch, a leuwid gan foneddigesau yn benaf. Nid ymddangosai fod un elfen enwadol yn ymddyrchafu y naill goruwch y llall. Ni allasai neb ddywedyd, pe buasai yn dyfod yno yn ddyieithr, oddi-wrth nodwedd y cyfarfod, pa un ai mewn addoldy perthynol i'r Wesleyaid, y Bedyddwyr, y Presbyteriaid; y Cynulleidfaoelwyr, ai ynte ryw enwad arall, yr oedd yn

cael ei gynal. Cafwyd allan yn fuan fod yr ystafell lle y byddid yn arfer gwrandaw yn rhy fychan, ac agorwyd y ddarlithfa yn mharth isaf yr adeilad, a chafodd ei llenwi. Cyfrifid fod dwy fil o bobl yn arfer ymgynull yn y cyfarfod gweddi hwn bob dydd.

Yr oedd erbyn hyn bump o gyfarfodydd rheolaidd bob haner dydd,—tri gan eglwysi *Fulton-street*, a dau gan yr eiddo *John-street*,—ac eto yr oedd cannoedd yn myned ymaith, yn analluog i gael lle yn yr un o honynt, y fath ydoedd y cynhyrriad mewn dynion at weddio. Yr oedd y gweddiâu yn cael eu hateb ar frys, a thyrfa-oedd yn awr yn troi at Dduw, gan ei geisio “â'u holl galon.”

Ar y 17eg o Fawrth, agorwyd Hen Chwareudy Burton, yn *Chambers-street*, gan nifer o fasnachwyr o'r gymydogaeith hño, er cynal cyfarfod gweddi am haner dydd. Llanwyd hwn hyd y rhiniog ar ol y cyfarfod cyntaf. Am haner awr cyn yr amser i ddechreu y cwrdd, byddai yr hen chwareudy wedi ei orlenwi hyd yr eithaf, yn mhob twll a chongl, gyda chynulleidfaoedd hynod o ddifrifol a dwys. Byddai yr heolydd, yn nghyda'r drysau, wedi eu llenwi i fyny cyn i'r awr weddi ddechreu, a safai cannoedd ar yr heol trwy gydol yr awr. Ac felly y bu, nes y daeth gofyn am yr adeilad at wasanaeth Cyrtau yr Unol Daleithiau,—y pryd hyny peidiodd y cyfarfodydd gweddio yn y lle.

Yn ddiatreg, cymerwyd ystordy (Rhif 69, *Broadway*, yr ail uchder), a threfnwyd ef yn gyfleus at gynnal cyfarfodydd gweddi. Yr oedd yr ystafell yn 25 wrth 100 troedfedd, ac yr oedd hon, o ddydd i ddydd, yn cael ei llenwi, a'r cyflawniadau yn ddifrifol tu hwnt i bob disgrifiad.

Yn mhen yspaid o amser, symudwyd y cyfarfod yn *Broadway* i Rhif 175, yn yr un heol. Cadwyd ef i fyny yn y fan hon o'r ddinas gan Gristionogion o bob enwad.

Ni bydd i ni byth anghofio yr amser y buom yn bresenol yn un o'r cyfarfodydd hyn, pan y dygid ef yn

mlaen yn y dull arferol gan y Gwir Barch. Esgob McIlvaine, o Ohio. Ni bydd i ni byth anghofio difrifoldeb ei weddi yn y dechreu, pan y penliniai ar y llawr, gan gymeryd y blaen yn yr addoliad, mor ostyngedig, mor daer, mor bwysig, mor ffyddiog, mor dryllawn o yspryd yr adfywiad. Ni bydd i ni byth anghofio ei anerchiad byr a hyawdl ar ddiwedd y cyfarfod, yn llawn teimlad dwfn, yn llawn cariad brawdol, yn llawn diolchgarwch a gorfoledd. Desgrifiai waith gras fel yr oedd yn gorwedd ar ei feddwl—cydnabyddai law Duw yn ei ddechreuad, ac yn mhob cam o'i fynediad yn mlaen—gorfoleddai am fod yspryd gras a deisysiad wedi ei dywallt ar bob enw o Gristionogion. Bydd i'r anerchiad hon fyw yn hir yn nghof y rhai a'i clywsant ef.

Cynelid y cyfarfodydd gweddi beunyddiol fel y canlyn:—

BORE.

Seventh Avenue Reformed Dutch Church, 6 o'r gloch.

Broome and Elizabeth Baptist Church, 7½ o'r gloch.

Church of the Puritans, 8 o'r gloch.

Church of the Puritans (boneddigesau) 10½ o'r gloch.

Hope Chapel, 8 o'r gloch.

Fourteenth-street Presbyterian Church, 8 o'r gloch.

MacDougal-street, 9½ o'r gloch.

Home Chapel, Twenty-ninth street, 8 o'r gloch.

GANOL DYDD.

John-street Methodist Episcopal Church.

Fulton-street Reformed Dutch Church.

Mission Chapel, 106 Centre-street.

Dunne-street Methodist Episcopal Church.

27 Greenwich-street.

Broome-street Reformed Dutch Church (corner of Greene).

Spring-street Hall (pobl dduon).

Twelfth-street, near Avenue C (gweithwyr).

Fourteenth-street Presbyterian Church, ac ereill yn eu cylch.

ionogion yn hyf i ofyn pethau mawrion, ac i ddysgwyl pethau mawrion. Ni fu erioed o'r blaen, mewn amser-oedd diweddar beth bynag, y fath *ofyn* mewn gweddi—y fath *grediniaeth* mewn gweddi; nac erioed y fath *atebion* i weddi.

Yr oedd gweled y fath hyder cyffredinol yn Nuw yn beth na bu ei gyffelyb. Yr oedd i'w ganfod yn mhob gweddi. Yr oedd i'w ganfod yn mhob anerchion. Yr oedd i'w ganfod yn mhob ymddiddanion. Ymledaenai o galon i galon. Yr oedd gostyngeddiddrwydd, ond eto yr oedd hyfder sanctaidd yn yspryd a thymher y meddwl crefyddol, ac ymgymerid â dyledswydd gyda dysgwyliad am lwyddiant. Ymddangosai ei fod yn mhob calon, megys pe yr ysgrifenasid â phin o ddiamwnt —“Wrth Dduw *yn unig* y dysgwyl fy enaid; o hono ef y daw fy *iachawdwriaeth*.”

A ydyw yn rhyfedd, ynte, i ni ganfod fod y cyflwr yma o eiddo y galon a'r meddwl, yn yr holl gyfarfodydd a'r cylehoedd gweddïo—y gofyn taer yma—yr hyder gostyngedig hwn—y flydd gyrhaeddgar a'r dysgwyliad hyderus yma, yn cael eu dilyn gan y fath weithrediadau o ras nas gwelodd y byd Cristionogol eu cyffelyb yn yr oesoedd diweddar?

Dechreuai y Cristionogion deimlo eu bod wedi dechreu ar gyfnod newydd o flydd a gweddi; ac a ydyw yn rhyfedd fod y gobaith a'r llawenydd newydd yma wedi ymdaenu gyda chyflymder dirfawr dros y tir—wedi ymehwyddo, fel ton, dros yr holl wlad? Y mae y nifer a argyhoeddwyd tu hwnt i ddim a glywyd am dano erioed o'r blaen. Yr oedd yr adfywiad mawr yn nyddiau Wesley, Whitfield, Edwards, &c., yn cael ei hynodi gan *bregethu* grymus. Yr un presenol gan gredu, *gweddïo* yn daer.

Yn Lloegr Newydd, dechreuodd yr adfywiad mawr presenol braidd ar yr un adeg mewn lluaws o ddinas-oedd, pentrefydd, ac ardaloedd. Er amser y “deffroad mawr” blaenorol, fel y gelwir ef yn gyffredin, a'r hwn

y cyfeiriwyd ato uchod, ni bu dim a ddeil ei gymharu â'r dyddordeb crefyddol presenol. Y mae y "deffroad mawr" *hwn* wedi rhagori ar yr un *blaenorol* yn ei holl agweddion. Ymaflodd yn holl gyfansoddiad cymdeithas, a threiddiodd y bobloedd yn mhob man. Cydymgasglodd y Cristionogion i weddio, a gofynasant am i fesur helaeth, o'r Yspryd Glân gael ei dywallt arnynt; ac anfonwyd yr Yspryd i lawr yn dywalltiadau grymus mewn atebiad i weddi. Mynid sefydlu y cyfarfod gweddi mewn darlithfeydd ac ystafellau perthynol i addoldai, ond cafwyd allan ar unwaith mai prin y gallai yr adeiladau eangaf gynwys y cannoedd a fynent ddyfod i dŷ Dduw i weddio. Ni feddylid ac ni ofynid am ddim ond lle i weddio. Yr oedd trôadigaethau yn amlhau, fel nad oedd neb, yn mhen ychydig amser, yn ceisio eu cyfrif. Mewn rhai trefydd daeth agos yr oll o'r trigolion, fel y credid, yn wirioneddol a ffyddlon ganlynwyr i Grist. Yr oedd nifer y gwŷr a'r gwragedd argyhoeddedig yn gwneyd i fyny elfen newydd o nerth gweddi. Clywid lleisiau newyddion beunydd yn erfyn am fendith dwyfol ar y gwaith, a thrôadigaeth moesol y rhai oeddynt yn aros yn anedifeiriol. Yr oedd y dydd yn gwawrio, yn yr hwn yr oedd pelydrau haul dysgleiriach i dywynu nag a belydrodd ar y byd moesol a chrefyddol erioed o'r blaen. Credid hyn. Credir hyn *yn awr*.

Dros yr oll o'r Gorllewin a'r Dehau, mor bell ag yr ymestynai y gwaith, ac yr oedd yn ymestyn braidd i bob man, yr oedd yr un yspryd yn ffynu. Yspryd *gweddi* ydoedd. Ni theimlid un hyder mewn defnyddio moddion yn unig. Yn wir, ni bu Cristionogion, mewn unrhyw adfywiad blaenorol, wedi eu gwaghau gymaint o honynt eu hunain; ni bu y fath ddiffyg ymddiried mewn pob moddion ac offerynau dynol, a'r fath edrych heibio i bob cymhorth dynol, i fyny i'r trigfanau nefol, o'r lle y mae pob cymhorth i'w gael. Rhaid oedd defnyddio moddion, ac yr oeddynt yn cael eu defnyddio; ond nid

Y mae "cyfarfod gweddi yr undeb" yn awr yn *arwydd*. Arddengys yr hyn na arddangoswyd cystal erioed o'r blaen mewn oesoedd diweddar, fod yn rhyng pob Cristionogion elfenau undeb a chydgoriad; fod yna undeb dyfnach, yr hwn sydd yn gorwedd yn is na phob "undebau" allanol. Pe amgen, byddai "cyfarfod gweddi yr undeb" yn gamenw—yn enw heb un ystyr iddo. Ond yn awr y mae yr enw yn dwyn ger ein bronau ystyr ag sydd yn llenwi pob calon â gorfoledd a llawenydd. Profir gwirioneddolrwydd yr undeb yma trwy y ffaith fod y niferi a fynychent gyfarfodydd gweddi yr undeb, yn ein holl drefydd a'n dinasoedd mawrion, yn llawer lluosacach na'r cynulleidfaoedd a ymgasglent mewn un addoldy, nac yn y lle dan sylw. Felly y bu yn Nghaerfrog Newydd. Felly y bu yn Philadelphia, ac yn ein holl drefydd mawrion. Ac felly profa ei *fod* mewn gwirionedd yr hyn a broffesa, sef cyfarfod yr undeb. Y mae miloedd yn myned yno heb ymholi byth pwy a gyfarfyddant, nac i ba sefydliad eglwysig y perthynant. Ac nid yw o bwys ganddynt chwaith.

Nodwedd arall perthynol i'r gwaith ydyw, ei fod yn cael ei ddwyn yn mlaen gan wŷr lleyg. Gyda hwy y dechreuodd. Y mae yn parhau gyda hwynt. Cymerir rhan gan y gweinidogion yn nygiad y peth yn mlaen, ond nid yn fwy na'r lleygwyr, a'r un ffunud a phe buasent yn lleygwyr. Gwelir hwynt yn fynych yn y cynulladau hyn. Ond nid ydynt yn cymeryd arnynt lywodraethu. Cymerant eu lleoedd yn wirfoddol, ymgymysgant â'r gynulleidfa, ac ni ellir eu gwhaniaethu oddiwrth ereill, oddieithr trwy ryw hynodrwydd yn eu gwisgoedd neu eu hymarferion. Y maent yn amlach yn eistedd yn llonydd trwy y cyfarfod nag fel arall. Y mae y Gweinidogion yn dyfod yno yn union am yr un rheswm ag ereill—am mai lle i *weddi* ydyw. Dywedant a theimlant, megys y mae ereill yn dywedyd ac yn teimlo, "Neshau at Dduw sydd dda i mi."

Y mae gwaith lleygwyr yn arwain y cyfarfod gweddi

wedi bod yn dra llwyddiannus, ac yn tueddu i gadw cyffredinolrwydd ei yspryd.

Tybiwn ein bod yn canfod doethineb anfeidrol mewn ordeinio fod i'r gwaith hwn ddechreu yn mhlith lleygwyr—a'u bod wedi eu rhestru mor helaeth er ei ddwyn yn mlaen. Y mae wedi amlygu gallu nad oedd yr eglwys yn ymwybodol ei bod yn ei feddu ynddi ei hun—gallu ag sydd wedi bod yn farw, neu yn cysgu, ac hyd yn nod erbyn hyn nid yw yn cael ei ddeall ond i raddau bychain.

Yn mhob adfywiad blaenorol, ychydig—nid y lluwys—oedd yn gwneyd yr holl waith, ac yn teimlo holl bwysigrwydd yr achlysur. Llethid y gweinidog gan bwys y gofalon newyddion a ddeuent arno. A byddai iddo ymdrech yn wrol i gyflawni ei ddyledswyddau. Byddai ychydig yn barod ac yn ewyllysgar i sefyll gydag ef trwy lafur a phwysigrwydd y gwaith. Byddai y rhan fwyaf o Gristionogion yn sefyll yn llonydd, gan edrych ar iachawdwriaeth Duw—nid oddiar ufydd-dod i'r gorchymyn—ond oddiar syrthni a diffyg bywyd. Y mae Cristionogion wedi teimlo yr hyn y gwnaethpwyd hwynt i'w deimlo—hyn, a dim yn ychwaneg. Nid ydynt wedi teimlo eu rhwymedigaeth “i ymgyfodi a chymeryd gafael yn Nuw.” Yn mhob adfywiad blaenorol, nid oedd gallu cuddiedig a chydgasgledig lleygwyr wedi eu llwyr ddeffro yn adnabyddus. Yn *hwn* y mae wedi cael ei ddwyn i eglurdeb, a'i amlygu yn fwy nag erioed o'r blaen, ac eto nid yw ond yn dechreu cael ei ddeall yn gyflawn. Y mae Duw wedi bod yn gweithio yn y fath fodd fel ag i ddangos mwy nag erioed o allu yr *eglwys*—nid y weinidogaeth yn unig, ond yr *eglwys*. Ac y mae wedi gwneyd hyn heb gyffroi cenfigen ansanctaidd mewn unrhyw Barth. Ni chafodd y gweinidogion erioed, yn y dyddiau diweddaf hyn, y fath gyflawnder o gymhorth yn yr *eglwys*; ni buont erioed yn pregethu ac yn llafurio gyda'r fath galonddid a gobaith.

PENNOD IV.

Parotoad—Moddion yn dilyn canlyniadau neilldnuol—Cyd-darawiadau nod-edig—Adfywiadau ar y Môr—Cymanfa yn Pittsburgh—Dydd Ymryd a Gweddî—Cymanfa yn Cincinnati—Ymweled a theuluocedd—Dylanwad cyffredinol yr Adfywiad ar yr Eglwys.

DYWEDASOM fod llawer wedi coleddu y drychfeddwl, mai y dyryswch arianol a ddygwyddodd yn ddiweddar—a chaledi yr amserau a ddylynodd—a barodd i ddynion addef eu dibyniaeth ar Fod Dwyfol, ac a addfedodd eu meddyliau, gan eu parotol at orchwyliaeth dylanwadau ysprydol, ac i dderbyn argraff o wirioneddau crefyddol.

Ond pa un a oedd yr achosion hyn yn ddigonol i gynyrchu yr effaith yma, ni raid i ni amcanu penderfynu; canys gellir gweled, ond edrych yn ol dros hanes y gwaith hwn, ei fod wedi dechreu yn wirioneddol cyn i'r cyfyngder arianol gymeryd lle. Fod y caledi masnachol a ddylynodd wedi dylanwadu i alw sylw meddwl dynion, ac i beri iddynt deimlo eu dibyniaeth ar Dduw, nid oes genym un amheuaeth. Ond bydd i bob ymholiadau o'r natur yma fethu cyrhaedd *achos* y gweithrediadau helaeth hyn o eiddo gras, a rhaid i bob ymchwiliad i *achosion* derfynu yn ngras penarglwyddiaethol yr Hwn sydd wedi addaw gwrando ac ateb gweddî.

Y cyntaf o gyfarfodydd gweddî yr undeb a gynaliwyd Medi 23, 1857, yn *Fulton-street*. Nid oedd wedi ei apwyntio "i greu adfywiad." Nid oeddid wedi meddwl am hyn. Yr oedd gan Dduw ei amcanion ei hun mewn golwg. Nid yw y cyfarfodydd gweddî undebol, dros wyneb yr holl wlad, wedi eu hapwyntio i greu teimlad

crefyddol, ond yn hytrach i roddi amlygiad i, a chynyddu y teimlad crefyddol oedd yn bodoli yn barod. Yr oedd sefydliad y cyfarfodydd hyn wedi ei amcanu i *gyfarfod gofynion* y dyddordeb crefyddol oedd yn bodoli yn barod, nid i *greu y gofynion* hyny. Y mae gwahaniaeth mawr rhwng y ddau beth, ac y mae iystyr amlwg a phwysig i hyn. Ni bu yr adfywiad yn un man yn cael ei ddylun na'i ragflaenu gan unrhyw fesurau penodol wedi eu bwriadu a'u cyfaddasu i gynyrchu cyffro dwys ar y pwng o grefydd. Y mae yr holl gyfarfodydd gweddi wedi cael eu cynyrchu gan yr achos mawr cyntefig. *Duw a dywalltodd allan yspryd gras a gweddiau*, ac i'w enw ef y byddo yr holl ogoniant. Mor agos ag oedd yn bosibl, yr oedd y dyddordeb deffröedig yma yn eiddychwyn dros yr oll o'r parth hwn o'r byd gorllewinol. Hyd yn nod llongau a oddiweddwyd ar ganol y cefnfor—heb wybod dim beth oedd yn myned yn mlaen ar y tir—gan bryder crefyddol anarferol, ac a ddaethant i'r porthladdoedd gan ddwyn gyda hwynt y newydd hynod fod adfywiad wedi cymeryd lle ar y bwrdd, a bod rhai o'r dynion wedi eu dychwelyd. Pwy a all amheu nad ydyw "yr amser nodedig i Seion wedi dyfod?" Yr oedd llais y wlad yn son am amser cyfarfodydd yr undeb, fel yr oeddynt yn codi i fyny mewn amrywiol fanau, megys dechreuad yr adfywiad yn y manau hyny, pan yr oedd mewn gwirionedd wedi dechreu cyn hyny. Prif nodwedd yr adfywiad yn mhob man oedd *gweddi—gweddi* gan Gristionogion *unedig—gweddi* wastadol—pob dydd yn anfon i fyny gwmwl o weddiau fel mwg yr aroglarth ger bron gorsedd Duw—*gweddi* wedi ei hysprydoli gan Dduw, a'i hateb gan Dduw. Yr oedd gan y weddi hon *nerth*—yr oedd raid i'r fath weddi a hon gael ei chlywed—ac yr oedd yn rhaid iddi lwyddo hefyd.

Yn mhlith yr arwyddion fod dyddordeb am ddeffroad crefyddol yn y gorllewin, ydoedd galw cymanfa ar adfywiadau yn Pittsburgh yn ddiweddar yn Hydref 1857.

Parhaodd y gymanfa hon i eistedd am dri diwrnod, i'r dyben o ystyried yr angenrheidrwydd am adfywiad cyffredinol ar grefydd yn yr holl eglwysi a gynrychiolid, yn gystal ag eglwysi ereill; y moddion, y rhwystrau, yr annogaethau, gofynion yr amserau, arwyddion rhagluniaeth ddwyfol, a phobpeth perthynol i'r pwngce tra phwysig hwn. Yr oedd yn gyfarfod nodedig o ddifrifol. pryderus, toddadwy, ac annogaethol. Treuliwyd llawer o amser y gymanfa hon mewn gweddi. Nid oedd yn bresenol ddim llai na dau gant o weinidogion, heblaw lluaws o leygwyr, wedi eu harwain i mewn gan ddyddordeb yr achlysur. Yr oedd yn anmhosibl i'r fath gynulliad fod heb ddylanwad tra amserol a phwysig, Trinwyd gyda medrusrwydd arbenig, ac mewn difrifoldeb mawr, am "y rhwystrau oedd ar ffordd adfywiadau crefyddol,"—"y moddion i'w meithrin,"—"yr annogaethau i'w ceisio." Ffurfiwyd pwyllgor, yr hwn a ddyndodd allan anerchiad i'r eglwysi. Parotoisid ef yn yspryd adfywiad, ac yr oedd yn daer a threiddgar yn ei apeliadau. Yr oedd yn amserol ac awgrymiadol. Annogwyd i'r anerchiad yma gael ei ddarllen o'r plwpud gan y gweinidogion ar y Sabbath, mor belled ag yr oeddynt yn ewyllysgar i'w gymeradwyo, a bod i swyddogion y gwahanol eglwysi gydymgynull yn mhob eglwys i drin yr un pyngciau ag a drinodd y gymanfa, ac i dreulio llawer o amser gyda'u gilydd mewn gweddi; hefyd, fod cynllun o ymweliad personol i gael ei fabwysiadu, yn ol yr hwn yr oedd holi deuluoedd pob plwyf i gael ymwelêd â hwynt gan y gweinidog, a rhai o'r aelodau mwyaf profiadol; hefyd, fod iddo bregethu ar y pwysigrwydd o gymeryd mantais ar yr "ymweliad trallodus" presenol, ac annog ei bobl i *weddi*.

Mewn cydymffurfiaid â'r cynllun hwn, ar y Sabbath cyntaf yn Ionawr, yn y flwyddyn bresenol (1858), darfu i luaws o weinidogion y Presbyteriaid, ac enwadau ereill, draddodi pregethau ar yr angenrheidrwydd am adfywiadau, a'r ffordd i'w cael; a chadwyd y dydd Iau cyntaf

yn yr un mis fel dydd o ymostyngiad, ympryd, a gweddi. Cafodd y trefniadau hyn effaith rymus ar y wlad, a rhoddasant symbyliad nerthol a goleuedig i'r deffrôad.

Yn uniongyrchol ar ol y gymanfa hon yn Pittsburgh, galwyd un arall yn Cincinnati, gyda dybenion cyffelyb mewn golwg. Yr oedd yno lawer iawn yn bresenol, a dylynwyd hi gan ganlyniadau tebyg. Yr oedd meddwl y cyhoedd wedi ei drwyadl gynhyrfu, a'r "adfywiad mawr" oedd y prif bwngc dan sylw mewn gwystai, siopau, tafarndai, cerbydau ar y rheilffyrdd, a phob man. Yr oedd y wasg grefyddol a gwladol, yn enwedig yn y parthau gwledig, yn llawn hanesion am yr un pwngc mawr hwn, a ffeithiau am yr adfywiad oedd-ynt y newyddion a dŷnai sylw pawb.

O berthynas i'r ddinas hon, yr oedd gan y cynllun a drefnasid i ymweled, gan ranu traethodau a chymhell i'r Ysgol Sul, gryn lawer i'w wneyd â dechreuau yr adfywiad. Yn y rhan olaf o'r flwyddyn ddiweddar (1857) penderfynwyd ar gynllun llwyrach i chwilio allan ac ymholi i anghenion ysprydol y ddinas fawr hon, ac i annog yr *esgeulusedig* a'r *esgeuluswyr*, y rhai oeddynt yn myned i ddinystyr wrth y miloedd, i ddyfod i dŷ Dduw i addoli, ac anfon eu plant i'r Ysgol Sul. Penderfynwyd gwthio y cynllun i'r rhodfeydd boneddigaidd, yn gystal ag i'r "prif-ffyrdd a'r caeau," yn y ddinas. Bu ychwanegiad mawr yn rhif y rhai a ymwelent â "*thŷ gweddi*." Derbyniodd pob enwad bron lesâd oddiwrth y gwaith yma, a llawer o honynt a gymerasant ran yn y llafur cysylltiedig âg ef. Mewn llwaws o Ysgolion Sul, cafodd yr aelodau eu dyblu mewn rhif, a chynnyddodd yr oll o honynt. Fel hyn, yr oedd miloedd o bersonau—rhai o'r "tai ceryg nadd," ac ereill o'r goruwch ystafelloedd a'r selerydd—yn chwyddo rhifedi y rhai a welid ar fore Sul yn ymlwybro tua'r cysegr. Cyfoethogion a thylodion oeddynt ar yr heol gyda'u gilydd, ac yn nhŷ Dduw gyda'u gilydd hefyd.

Mabwysiadwyd y cynllun hwn o ymweled, a chariwyd ef allan, yn Nghaerefrog Newydd a Brooklyn oddeutu yr un amser. Cynllun ydoedd wedi ei fabwysiadu gan yr eglwysi i ymweled yn eu gwahanol gymydogathau, ac i chwilio i mewn i bob math o angenion ysprydol.

Y mae effeithiau yr adfywiad ar y dinasoedd, y trefydd, a'r wlad, yn nodedig o amlwg. Yr oedd llanw bydolrwydd, yr hwn sydd yn dinystrio grym pob teimlad a gweithrediad crefyddol, wedi gorlifo dros yr holl dir. Yr oedd fel dylif, ac yn bygwth ysgubo ymaith y sylfeini. Prin yr oedd dynion yn gwybod mor isel a dirywiedig oedd cyflwr y teimlad crefyddol a fodolai. Yr oeddid yn talu sylw allanol i grefydd, ond yr oedd bywyd a nerth wedi ymadael. Nid oedd hyny i'w weled mor amlwg ar y Sul ag yn yr wythnos. Nid oedd y gynulleidfa wedi anghofio pa le yr oedd y bregeth i gael ei thraddodi, ond yr oeddynt wedi anghofio pa le yr oedd y cyfarfod gweddi i gael ei gynal. Credir nad oedd un o bob pedwar o aelodau ein hamrywiol eglwysi yn gwneyd ymarferiad rheolaidd o fyned i'r cyfarfod gweddi. Gallai y byddent weithiau yn nhŷ gweddi, pan fyddai mwy o ddyddordeb crefyddol na chyffredin, neu pan wneid rhyw ymdrech anghyffredin i'w cael hwynt yno. Ond fel rheol, nid oeddynt byth yn myned i'r cyfarfod gweddi. Gadawent y baich o'i gynal i'r un rhan o bedair o'r aelodau, y rhai a arferent fod yno yn gyson. Os bydd rhywun yn meddwl ein bod yn gosod rhifedi y rhai a ddeuent yn rheolaidd i'r cyfarfod gweddi, mewn cyfartaledd i'r rhai na ddeuent, —yn rhy isel, a chymeryd ein heglwysi drwyddynt oll, —yr ydym yn dywedyd eto, y bydd i ymchwiliad i'r feithiau, ar ba rai yr ydym ni wedi bod yn sylwi er's ugain mlynedd, eu hargyhoeddi *nad ydym yn mhell o'n lle.*

PENNOD V.

Un Cyfarfod Gweddi—Y Tŷ a'r Ystafelloedd—Y Gorchwyl mewn llaw—
 Delsyfton am Weddfau—Newyddion ar led—Y Llywydd—O Philadelphia
 —Y Mab a'r Fam—Ateblad—Tair Chwaer—Chwŷch o Blant.

BYDD i ni yn awr roddi brasluniad o un Cyfarfod, nid un anarferol, ond cyfarfod yn gyfryw ag y mae cannoedd o'n cyfarfodydd wedi bod. Gallwn gymeryd un cyfarfod, a bydd hwnw yn siampl teg o'r rhai ereill oll. Nid ydym wrth hyn yn golygu bod yr ymarferion bob amser yr un fath, a'r un mor ddyddorol; yn hytrach, y maent yn amrywio llawer yn eu neillduolion, ac y mae dygwyddiadau y cyfarfodydd bob amser yn gwahan-iaethu, ac felly yn rhoddi grym mawr i yspryd y cyfarfod.

Mae tair darlithfa o'r tu cefn i'r Eglwys Isellmynig Ogleddol, fel y'i gelwir, y naill uwchlaw y llall, ac yn ffurfio felly y llofft gyntaf, yr ail, a'r drydedd. Mae pob un o'r rhai hyn wedi eu llenwi âg eisteddleoedd cysurus, ac y mae gan bob un o honynt hefyd bwlpudd neu ddarllenfa ynddi. Mae y mynedfeydd i'r darlithfaeoedd hyn o *Fulton-street* ac o *Anne-street*; mae gan bob darlithfa awrlais, a phob peth angenrheidiol arall er cynal y cyfarfodydd ynddi.

Ni a gymerwn ein heisteddle yn y ddarlithfa ganol bymtheng munyd cyn deuddeg o'r gloch ganol dydd. Mae ychydig o foneddigesau yn eistedd ar res o eisteddleoedd mewn un gongl; mae ychydig o foneddigion yn wasgaredig yma a thraw ar hyd yr ystafell; mae pob peth yn dawl a dystaw; dim siarad; dim sibrawd; mae pob peth yn dwyn gwedd difrifoldeb dwfn.

Deng munyd cyn deuddeg y mae dynion oddiwrth eu gorchwylion yn dechreu cyflym-ddylifo i mewn. Mae pawb, yn weinidogion ac yn wŷr lleyg, yn eistedd yn nghyd yn blith-dra-phlith; nid oes unrhyw wahan-iaeth ond gyda golwg ar ddyeithriaid; ymddygir atynt hwy gyda gofal a pharch, ac y mae bob amser rywrai i edrych ar eu bod hwy yn cael eisteddleocedd cysurus.

Pum' munyd cyn deuddeg, y mae y blaenor am y dydd yn dyfod i mewn ac yn cymeryd ei eisteddle yn y ddarllenfa. Dyn oddiwrth ei orchwyl yw ef: ni fu yn blaenori fel hyn erioed o'r blaen; ac yfory eto daw un newydd yn ei le. Mae ei holl symudiadau yn gyflym a phrysur; ymddengys fel un yn teimlo pwysig-rwydd y foment; ond nid yw yn ymddangos ei fod yn meddwl ei hunan o bwys yn y byd. Dau funyd cyn deuddeg y mae'r ystafell wedi ei llenwi cyn llawned ag y deil hi. A llawer yn sefyll yn y fynedfa heb allu d'od i mewn.

Am ddeuddeg, ganol dydd, yn union i'r munyd, y mae'r Cadeirydd yn codi ac yn rhoddi allan yr emyn brydferth hño,

“Udgenwch weision Duw
Yr udgorn arian mawr,
Gan ddwyn i ddynolryw
Ragorol newydd 'nawr:
Blwyddyn y jubili a ddaeth
A rhyddid cu i'r enaid caeth.”

Yna geilw y blaenor ar bawb i gyduno âg ef mewn gweddi. Mae ei weddi yn fer ac yn union i'r pwrpas. Mae yn gweddio am yr Yspryd Glân—am fywriad Cristionogion—am ddychweliad pechaduriaid gwydd-fodol yr awr hño—am ledaeniad y diwygiad—a thros y miloedd sydd yn trengu yn mhob man o'n cylch.

Yna, y mae'n darllen yr eilfed bennod ar bymtheg o loan. Rhoddir gair o eglurhad tra y mae'n sefyll gyda darnau bychain o bapyr yn ei law. Mae megys

môr bychan o wynebau dyrchafedig a difrifol. Mae rhyw ddystawrwydd dwfn iawn yn treiddio trwy'r gynulleidfa. Dynion yw y rhai hyn oddiwrth eu gorchwylion, ac y maent yn awr yn ymroddi yn llwyr i'r gorchwyl mawr o'n blaen. Oh, y fath foment!

"Mi a ddarllenaf," medd y blaenor, "bedwar neu bump o'r deisyfion hyn, ac a alwaf ar ryw un i ddylun yn ddioed mewn gweddi, gan gofio yn neillduol am yr achosion hyn."—Mae'n darllen:—

"Mae chwaer yn Massachusetts yn deisyf gweddïau dros frawd sy'n ddeg a thriugain oed," &c.

"Mae brawd yn deisyf gweddïau dros chwaer yn Pennsylvania," &c.

"Mam, yr hon sydd wedi mynychu'r cyfarfodydd hyn, a'r hon sydd yn meddwl ei bod wedi derbyn lles, a ddymuna i'w theulu mawr gael ei gofio mewn gweddi," &c.

"'Rwy'n barnu," medd y blaenor, "fod y fam hon yn ddiweddar wedi derbyn tangnefedd trwy gredu."

"Mae gweinidog i'r Efengyl yn anfon deisyfiad taer am i bedwar brawd gael eu cofio mewn gweddi, ar iddynt gael eu dychwelyd at Dduw, ac ar iddynt hwythau hefyd ddyfod yn bregethwyr Efengyl gogoniant y bendigedig Dduw."

"O Philadelphia, dros frawd a chwaer sydd yn *ceisio* bod yn ymgeiswyr difrifol a thaer am ras Duw."

"Yn awr," medd y blaenor, "a fydd i ryw un arwain mewn gweddi?"

Offrymwyd gweddi gan weinidog. Ar derfyn y weddi hōno, yr hon oedd yn hynod o fer, ac yn dwyn perthynas mewn modd neillduol â'r achosion penodol ag oeddynt o flaen y cyfarfod; cyfododd boneddwr ag oedd yn mharthau cefn yr ystafell, i erfyn am weddïau y gwyddfodolion drosto ef ei hun, a thros ei chwaer. Dylunwyd hyn yn ddioed â gweddi.

Yna canodd pawb benill o'r emyn:—

"Iesu, fy Nghaidwad a fy Ior."

Cyfododd boneddwr o St. Louis yn awr, ac anerchodd y cyfarfod mewn modd bywiog iawn:—

“Yr ydym,” meddai, “wedi clywed am y cyfarfod hwn trwy enau rhai ag sydd wedi bod yma gyda chwi. Yr ydym wedi clywed am danoch trwy y newyddiaduron crefyddol a gwladol; ac yr ydym wedi clywed am danoch hefyd trwy y *telegraph*. Pwy fyth fuasai yn meddwl am yr olaf hwn fel cyfrwng hysbysiad mewn cysylltiad â'r gwaith achubol mawr yma? Ac eto rhyfedd fel y llawenychai ein calonau, draw yn St. Louis, pan fynegid i ni trwy y *telegraph* yr hyn yr ydoedd Duw yn ei wneyd eroch chwi yma yn Nghaerefrog Newydd. O! y fath rwymyn o undeb a agorwyd rhyngom! Nis gallaf fynegu i chwi gymaint o gysur ac o galondid i ni yw yr hyn a glywn bob wythnos oddiwrthyh. Yr ydym yn edrych dros golofnau ein newyddiaduron crefyddol, a thros y rhai a ddeuant o'ch dinas chwi mewn modd neillduol, ac nis gallwch ddirnad yr awydd gyda pha un y casglwn i fyny newyddion y diwygiad, y rhai a ddeuant o'r cyfarfod hwn, na'r modd ychwaith y calonogir ni ganddynt.

“Yr ydym yn llawenhau o herwydd y tir uchel yr ydych wedi ei gymeryd yma; ac fel y cyfodwch chwi eich baner, felly hefyd y bydd i leoedd ereill gyfodi yr eiddynt hwythau. Mae gwaith gras wedi bod yn rhyfedd iawn yn ein plith, ac yn neillduol felly yn mhlith eglwysi y BOBL dduon yn St. Louis. Mae genym ni y fath eglwysi, ac y mae ganddynt weinidogion duon dysgedig—dynion galluog, a rhai yn pregethu yr Efengyl mewn modd iachus a thrwyadl uniawngred,—ac y mae ganddynt eu hysgolion Sabbathol a dyddiol,—ac y mae eu plant hefyd yn cael eu dysgu i ddarllen. Mae hyny yn erbyn y gyfraith, mae'n wir, ond yn St. Louis y mae y gyfraith hōno ag sydd yn gwahardd i blentyn lliw gael ei ddysgu i ddarllen, yn llythyren farw. Mae arnom eisian clywed oddiwrthyh—clywed oddiwrth y cyfarfod hwn—bob wythnos. Yr ydym yn gofyn am gael ein cofio yn dirion yn eich gweddïau.

Dylunwyd hwn gan siaradwr arall. Gŵr bonheddig o edrychiad hybarch a lluniaidd iawn. Nis gwyddom pwy oedd efe, ond cymerasom ef am hen fasnachwr diwyd a llwyddiannus. Crybwyllai ef y ffaith ein bod wedi cael atebion nodedig iawn i'n gweddïau, a chyfeiriodd at rai achosion diweddar pur hynod. Wedi hyn soniodd am y pwys o weddïo dros ein llywodraethwyr, ein barnwyr, a phawb ereill sydd mewn awdurdod. Gorphwysai yn neillduol ar y ffaith foddhaol fod y Llywydd Buchanan, pan fu yn Bedford Springs, yn cyrchu yn ddyddiol i'r cyfarfodydd gweddïo, a hyny gyda'r dyfawch mwyaf parchus a theilwng o efelychiad. 'A phaham, meddai ef, na weddiem ni dros Mr. Buchanan? Paham nad anfonem ein gweddïau at Dduw drosto am iddo fod yn wir Gristion. Pan lywodraetha y cyfiawn, y dddear a lawenha. Ond pan deyrnaso y drygionus y bobl a alarant. Pan oedd y boneddwr hwn yn eistedd i lawr, gofynodd y blaenor iddo am arwain mewn gweddi am y pethau oedd wedi eu crybwyll ganddo. Cyfododd eilwaith, a thywalltodd allan weddi daer dros y Llywydd Buchanan wrth ei enw, a hyny gan amlygu y parch mwyaf iddo, ac i'w gymeriad a'i swydd, ond *drosto* fel pechadur, megys ni ein hunain, ac yn sefyll felly mewn angen am ran yn ngwaed iawnol Iesu Grist; drosto fel un mewn angen mawr am y ddoethineb sydd oddiuchod i'w arwain a'i gyfarwyddo yn ei ddyledswyddau pwysfawr ac o dan ei gyfrifoldeb mawr; a throsto hefyd fel un ag yr oedd prydawn ei ddyddiau yn nesâu, ac felly yn sefyll mewn angen am obaith da a chadarn am deyrnas nef! Yr oedd rhyw briodoldeb neillduol a hynod yn y weddi hon, yr hon a gyffyrddai â llinyn yn mhob calou yn y lle.

Mae'n awr yn ugain munyd i un yn y prydawn. Fel y mae'r momentau yn ehedeg! Ar adenydd cyflym a didrwt myned heibio y mae amser.

Mae'r blaenor yn sefyll eto gyda darnau o bapwr yn ei law. Mae y rhai hyny wedi bod yn myned i fyny i'r ddarllenfa fel yr âi y cyfarfod yn ei flaen.

"Mae genyf amryw yn ychwaneg o'r rhai hyn i'w darllen," medd ef. Mae'n darllen: —

"Mae boneddiges yn erfyn am weddïau dros dad annuwiol a'i deulu lluosog.

"Eglwys yn *Dutchess County*, am iddi beidio gael ei gadael o'r neilldu yn y dydd iachawdwriaeth hwn.

"Mae eglwys yn Keene, N. H., lle y mae rhai dafnau o drugaredd eisoes wedi disgyn, yn erfyn am weddïau am y gawod helaethlawn.

"Gweddi dros foneddiges ieuangc.

"Gweddi dros ddau frawd, meibion i weinidog ymadawedig un o'n heglwysi Isellmynig Diwygiedig."

Ac yn olaf, ond nid yn lleiaf:

"Mae gweddïau cyfarfod gweddïo *Fulton-street* yn cael eu gofyn gan ferch i un o'n cenhadau, yr hwn a fu farw mewn gwlad bell, dros frawd annychweledig, am iddo gael ei wneuthur yn Gristion, ac hefyd, os bydd hyn yn unol âg ewyllys Duw, am iddo gael ei barotoi i gymeryd lle ei dad yn y swydd weinidogaethol, ac yn y gwaith cenhadol."

Gweddiwyd yn daer dros y rhai hyn gan y boneddwr o St. Louis. Yna un penill o'r emyn,

"Henffych i enw Iesu gwiw,
Syrthied o'i flaen angylion Duw."

O! y fath allu sydd yn yr enw byth-werthfawr hwnw! Mae pob calon yma yn ymddangos fel yn teimlo hyny wrth ganu yn un galon ac yn un llais.

Mae amser yn myned hebio yn gyflym, ac ymddengys fel pe bai genym lawer eto idd ei wneyd. Mae amryw yn codi i siarad. Mae cyfreithiwr o Philadelphia yn cael clust y cyfarfod, ac yn adrodd, mewn ychydig o eiriau byrion, am y gwaith ryfeddol hwnw o eiddo gras ag sydd yn parhau i fyned rhagddo yn y ddinas hño; yn awr yn wir yn chwaer ddinas; yn ddinas brawdol serch. Mae'r holl gyfarfodydd gweddïo yn cael eu *llenwi yn llwyr*. Mae Duw yn tywallt allan ei Yspryd *o'r newydd*. Mae pawb wedi eu bywiogi gan obaith

newydd a zel. Yr ydym yn dysgwyl adfywiad mawr oddi fry. Yna gwnaeth rhai crybwyllion byrion, ond effeithiol iawn, o barthed i *stad* pethau yn y cyfarfodydd gweddio yn *Jayne's Hall*, y rhos-dai, a'r babelll fawr; am ddychweliad y tân-ddiffoddwyr; am undeb a difrifwch y weinidogaeth; am bregethiad yr Efengyl mewn manau snarferol; am dorŷydd yn ymwastgu yn nghyd i wrando; am weithgarwch Cymdeithas Gristionogol y Dynion Ieuainge—ac am y gefnogaeth yr ydym oll yn ei chael yn yr hanesion a dderbyniwn o Gaerefrog Newydd. "*Pari passu*,"* ebe'r siaradwr, "yr ydym yn myned yn mlaen gyda chwi."

Gwnaeth un o'n masnachwyr blaenaf mewn delnwyddau (*hard-ware*) rai sylwadau o nodweddiad difrifol a chyffrous iawn, o barthed i'r llwybr hwnw o weithredu y dylai yr haner can' mil o broffeswyr crefydd yn y ddinas hon ei ddylyn er mwyn cyrhaedd y miliwn sydd yn y ddinas hon yn drigiannol, neu ynte yn dyfod iddi ar *fusnes* o'r cymydogaethau cylchynol, neu ynte oddiar led. Y pwynt mawr ydyw i bob un gymeryd un person neu deulu dan ei arolygaeth neillduol ei hun, ac ymdrech eu harwain hwy at Grist.

Dylunir hyn gan weddi fer iawn dros yr holl achosion.

Canwyd penill, ac yna cyfododd dyn i fyny, a dywedodd:—Pan y mae dyn yn gofyn am i weddi gael ei hoffrymu drosto, a'r weddi hòno yn cael ei hateb, ei fod ef yn teimlo ei bod yn ddyledswydd arno wneuthur y ffaith hòno yn hysbys er mwyn calondid i'r cyfarfod. Dywedodd ei fod ef wedi gwneyd deisyfiad o'r fath hynny yn y lle hwn ryw chwech wythnos o'r blaen, am i Dduw fendithio ei ymdrechion ef i sefydlu cyfarfod gweddio mewn lle yn y wlad lle yr oedd efe ar fedr treulio ychydig amser. "Yr wythnos gyntaf yr oedd genym oddeutu ugain wedi d'od yn nghyd; yr ail wythnos oddeutu deg ar hugain; y drydedd wythnos oddeutu deugain; a'r olaf oddeutu cant. Mae'r holl

* "Gyda chamrau tebyg," neu "gyfartal."—CXX.

gyfarfodydd wedi bod yn ddifrifol a dyddorus iawn. Yr oedd llawer o deimlad dwfn iawn yn y rhai a gynullent yn nghyd. Effeithiwyd ar lawer hyd at ddagrau, ac yr oedd yr Yspryd Glân mewn modd eglur yn gweithredu ar galonau y rhai annychweledig."

Dywedai un ei fod yn teimlo yn ofnog ar y pwngc yma,—sef fod cynifer o erfyniadau am weddïau yn cael eu hanfon yma. "Yr wyf yn ofni hyn," meddai; "yr wyf yn ofni balchder ysprydol. Yr wyf yn ofni i Yspryd Duw ein gadael. Mae genyf fy amheuo'n o barthed i hyn oll. Mae pob deisyfiad a ddarllenir yma fel dagr i'm calon."

Cyfododd un arall i fyn y dywedodd, "O peidiwch ac anghesnogi y deisyfion hyn am weddïau! Yn mha le y buasai fy mab i oni buasai eich gweddïau chwi. Yr wyf wedi ei ddylun o amgylch y ddaear gyda fy rhai i. Daeth adref yn ddiweddar o'r môr heb ei ddychwelyd. Dygais ei achos rhag blaen yma. Dywedais, "Ia wŷr o Israel, cynorthwywch fi." Yr oedd arnaf eisiau eich cynorthwy i weddïo drosto. Gwyddwn na wnelech ddim arall erddo, ond gweddïo. Yr oedd yn rhaid i Dduw wneyd yr holl waith. Rhaid oedd ei gael ef i blygu yr ewyllys gyndyn, ac i ddarostwng y galon falch. O y fath achos sydd genyf i ddiolch a bod yn llawen, am fod Duw yn gwrando ac yn ateb gweddi! Mae y mab hwnw heddyw, yr wyf yn gostyngedig gredu, yn greadur newydd yn Nghrist Iesu, ac iddo ef y byddo'r holl ogoniant. Peidiwch a theimlo yn brofedigaethus wrth weled yr erfyniadau hyn am weddïau yn do'd yn mlaen. O! na, na! Yn hytrach llawenychwn am eu bod yn dyfod. Ond bydded iddynt hwythau, y rhai a'u hanfonant i'r cyfarfod hwn weddïo eu hunain. Iaith pob calon yn y gynulleidfa hon fyddo, "Eiddo Duw yw cadernid." "Tro ni, O Arglwydd, fel yr afonydd yn y deheu." Bydded i ni weddïo dros bawb a ofynant i ni weddïo drostynt, a hynny gan gredu, hyderu, gobeithio, a darostwng ein hunain yn isel o flaen Duw."

Dywedai gweinidog iddo gael ei gyfarch ar yr heol gan estron ychydig amser yn ol. Yr oedd hwnw mewn cyfyngder yn nghylch ei iachawdwriaeth; ac yr oedd wedi bod felly er's peth amser; yr oedd wedi bod yn nghyfarfodydd *Fulton-street* a *John-street* droiau lawer, ond nis gallai gael heddwch. Dywedai ei fod wedi bod yn sylwi yn nghyfarfodydd *Fulton-street* pwy oedd y rhai a gymerent ran flaenllaw yn y gwaith, ac yna y dydd nesaf ceisiai eisteddle o'r tu ol iddynt, gan obeithio y dywedent ryw beth wrtho. Ond yn ofer yr âi y cwbl. Nid oedd neb yn ymddangos i ofalu am dano ef. "Un diwrnod anfonwyd deisyfiad i mewn gan fam dros ei mab. Tarawodd rhyw beth fi fod hwnw oddiwrth fy mam i. Ar ol y cyfarfod, cefais olwg ar y cais hwnw. Ac yn ddigon siwr oddiwrth fy mam i yr oedd, yn ei llawysgrif hi ei hunan. Yr oedd hi yn gofalu am danaf."

Danfonodd llengecyn ieuange ddeisyfiad i mewn beth amser yn ol am iddo gael gweddïo drosto; ac eto heddyw wele ddeisyfiad oddiwrtho am i ni ddiolch i Dduw ei fod ef wedi cael Crist yn werthfawr i'w enaid. Dywedodd y blaenor ei fod ef yn adnabod y gŵr ieuange hwn, a'i fod ef yn gobeithio y byddai yma ei hunan ar fyr i adrodd beth a wnaethai yr Arglwydd erddo. Ar ol ychydig amser efe a ddaeth i mewn, a chododd a dywedodd ei fod ef wedi deisyf am ran yn ngweddïau y cyfarfod hwn, ac O! y fath gyfnewidiad. Y modd y trowyd ei dywyllwch yn oleuni, a'i dristwch yn orfoledd! Galwai ar bawb i glodfori Duw am y fath gyfnewidiad mawr. Yr oedd y gŵr ieuange hwn wedi bod er pan yn fachgen yn aelod o ddosparth yn yr ysgol Sabbathol, mewn cysylltiad â'r eglwys hon, ac yr oedd ei athraw, yr hwn oedd heb ei weled er's blynyddau, yma heddyw i'w gyfarfod.

Dywedai boneddwr ei fod ef wedi cyfarfod cyfrifydd un o ariandai ein dinas, yr hwn a deimlai yn ddwys iawn yn nghylch iachawdwriaeth ei dair chwaer annychwel-edig. Bu iddo yn un o gyfarfodydd gweddïo *Fulton-street*, gyflwyno deisyfiad oddiwrth y brawd yn achos ei

dair chwaer, yn gofyn i ni weddio am en dychweliad dioed. "Ac yn awr yr ydwyf yma i ddyweyd fod y tair chwaer hyn yn ymlawenhau yn nghariad maddeuol yr Iesu; ac yn llawenhau gyda llawenydd annhraethadwy a gogoneddus."

Bu mam weddïgar farw, ychydig amser yn ol, gan adael chwech o blant heb eu dychwelyd at Dduw. Dychwelwyd yr olaf o'r chwech hyn ychydig amser yn ol. "Myfi," ebe'r siaradwr, "ydwyf un o'r chwe' phlentyn hyn; a myfi yw yr olaf o honynt."

Yr oedd yr amser i fyny; y fath awr fer, y fath le nefol! yr oedd y munydau wedi ehedeg ymaith ar edyn gweddi a mawl, ac yr oedd yr oedfa werthfawr drosodd.

Nid yw hyn ond braslun o un o'r lluaws cyfarfodydd yn *Fulton-street*, a lleoedd ereill yn y ddinas hon.

PENNOD VI.

Argyhoeddiad Cyfreithiwr Anffyddaid, a'l Ddychweliad.

MAE'R hanes sydd yn canlyn yn un o'r rhai mwyaf hynod a dyddorol yn mhlith holl gofnodion y diwygiad, Ysgrifenyd ef gan y boneddwr sydd yn wrthddrych iddo, a chan ei fod ar ffurf dydd-lyfr, y mae'n dangos yn eglur gynnydd gwaith gras yn ei enaid ef.

Mae wedi chwech o'r gloch—cysylliaid (*clients*) a chymdeithion yn y swyddfa ydynt oll wedi ymadael am eu tawel gartrefi—myfi fy hunan a adawyd yn unig. Yn y gongl acw saif fy ngwely, ar yr hwn y byddaf yn fuan yn gorphwys dros y nos, i ailddechreu yfory yr un cylch diflas o ddyledswyddau ag yr wyf heddyw wedi *myned* trwyddo, a llawer tro o'r blaen hefyd.

Yn unig! Yn unig! pa fodd y gallaf lanw neu ladd yr amser sydd o hyn hyd ddeg o'r gloch, fy awr arferol i orphwys?

Af allan i ddarllen y papyrau—na, âf drosodd i'r *sa-loon*—caf yno gyfarfod rhywun i ymddiddan âg ef yn nghylch newyddion y dydd—y Cydgynghor—Llywodraeth y Dalaeth—Kansas—gwladyddiaeth—neu, efallai, y diwygiad mawr—ond pa ddyddordeb sydd i mi yn hwnw! Yr wyf wedi chwilio y pwngc o grefydd, y Beibl, a dwyfoldeb Crist. Yr wyf yn gwrthod y cwbl; nid yw yn cael ei gynnal gan dystiolaeth o'r iawn ryw; ynfydrwydd yw y cwbl; mae llawer o ddywediadau prydfferth iawn i'w cael yn y Beibl; mae ewylllys da Crist uwchlaw pob clod; yr oedd gan ysgrifenydd yr Hen Destament ryw ddrychfeddwl gwan-wan am fod olaeth Duw ysprydol; ond yr oedd yn dywyll ac amherffaith. Unwaith credwn fod y Beibl yn ddatguddiad oddiwrth Dduw—oeddwn yn mwynhau crefydd—nid amheuw'n ei gwiredd—yn fwy dedwydd y pryd hwnw nag yn awr. Mae y rhai sydd yn ymarfer â hi yn awr yn ymddangos fel yn mwynhau eu hunain. Minau nis gwnaf ddim i niweidio eu dedwyddwch; terfyna'r oll yn anghyfeir, mae'n wir, ond er hynny, ewyllysiwn wrthdroi syniad Paul, "Os yn y byd yma yn unig y gobeithiwn yn Nghrist, truanaf o'r holl ddynion ydym ni." Canys oddiwrth sylw a phrofiad, mi a ddywedwn, pe na bâi anghyfeirdeb, na barn, na nef, nac uffern, na *bywyd* tragwyddol i'r dâ; pe bâi pob mwyniant crefyddol yn terfynu yn anghyfeir, eto i gyd, y mae ffydd y Cristion, a gobaith y Cristion, i'w dewis yn mlaenaf o lawer, fel moddion sicrhad dedwyddwch presenol.

Dyna'r llythyr dienw yna—darllenais ef heddyw am y tro cyntaf mewn ugain mlynedd,—mae o'r ddau yn llythyr go dda—wedi ei amcanu yn dda 'does dim dadl—mi a'i darllenais eto. "Fy anwyl frawd yn Nghrist,"—nis gwn i yn y byd a wyddoch chwi pa mor bell oddiwrth Grist yr wyf yn awr? Golygid fod yr anghyfeirdeb

yna yn briodol pan ddyddiwyd y llythyr ("Mawrth 17, 1838"). Pa beth yw hwna ar yr ysgrifennwrdd? Hysbysiad am Gyfarfod—"Eglwys y T. E., *Greene-street*, J. T. Peck, Gweinidog : gwasanaeth crefyddol bob pryd-nawn am haner awr wedi saith o'r gloch ; tyred gyda ni a gwnawn ddaioni i ti." Mae arnaf chwant myned—ni bum mewn eglwys er's amser hir—tybed yr edrychant yn groes a thyn, fel y gwnaethant yn *Thirteenth-street* y tro olaf y bum yno? Mae genyf haner awr eto—mi a ddarllenaf y llythyr—(darllenais ef)—âf i'r eglwys—bydd yn burion lle am gwpl o oriau—bydd wedi hyny yn bryd myn'd i orphwys. Wyf yn yr eglwys yn ymyl y drws—gobeithio nad wyf yn trawsymwthio—byddaf yn bur weddus—maent yn canu, gweddïo, canu, gweddïo ; cyhoeddir cyfarfod gweddïo—a âf fi adref? "gwahoddir pawb i aros"—nis gall hyna fy ngolygu i yn siwr—er hyny aros—blaenoriaid yn yr allor—cantu—gweddïo—gwahoddiad i rai pryderus dd'od yn mlaen at yr allor—"os oes rhyw rai yn y gynulleidfa yn dymuno cael gweddïau Cristionogion drostynt, bydded iddynt amlygu eu dymuniad trwy sefyll ar eu traed"—dyspeidiad—neb yn cyfodi—yn syn genyf na chodai y gynulleidfa oll—arnaf flys cyfodi fy hun i'w ceryddu am eu hurtrwydd—meddyliwn i fod ar bawb eisiau gweddïau Cristionogion, os yn gywir—yn gywilydd genyf dros y pechaduriaid tlawd y rhai ni safant i fyny i arwyddocâu eu dymuniad am weddïau Cristionogion pan yn cael eu cynyg yn rhad—canu, gweddïo—amrai o'r aelodau yn cerdded ar hyd y lle, ac yn siarad â phersonau—mae un yn dyfod at y fan lle yr wyf fi yn eistedd—"a ydych chi yn mwynhau crefydd?" Mae'n ddifyr bod yma, os nad wyf yn aflonyddu ar neb. "A ydych yn aelod o unrhyw eglwys?" Yr un esgobol. "Mae'n dda genym eich gweled yma ; oni chymmerwch eisteddle yn uwch i fyny? fe edrycha yn fwy cymdeithgar." Os gwna hyny eich boddhau chi mi a wna—æthym i fyny—dechreuais deimlo ryw faint o ddyddor-

deb yn y gwaith oedd yn myned yn mlaen—maent hwy—y Cristionogion—yn ymddangos fel yn ei fwynhau. Gymaint gwell yw eu gwaith yma na phe baent mewn rhyw gyfarfod bloddestog, fel y buasai rhai o honynt yn ddiau pe na buasent yma! Mae casgliad yn cael ei wneyd—rhoddais bum' càinig (*cent.*) ar y plâd—a dau swllt at achos arall—teimlo yn well o achos hyny—aethym adref—cysgais yn dda.

Mae eto wedi chwech o'r gloch yn y prydnewn,—eto yn unig—pa beth a wnaif heno? Dyma hysbysiad eglwys *Greene-street* yna—tybed i M. ei anghofio—dylai ei gymeryd i rywle lle y gallai wneyd lles—a gaf fi fyned heno eto?—y llythyr dienw yna eto.

“TROY, *Mawrth* 17eg, 1838.

“ANWYL FRAWD YN NGRIST,

“Gadewch i mi fabwysiadu y dull hwn o ymddiddan o berthynas i grefydd, gadewch i mi ofyn ychydig o gwestiynau eglur a pherthynasol mewn tymher Gristionogol. Anwyl Frawd, a ydych yn mwynhau eich crefydd fel y gwnaech ryw dair neu bedair blynedd yn ol? yr ydych yn cofio yn burion yr amser pan y bydddech yn arfer d'od i gyfarfodydd gweddïo rheolaidd yr eglwys hon (un Dr. Beman) ac yr wyf finau yn cofio yn burion—ac yr wyf yn meddwl fy mod yn ddedwydd y dyddiau hyny—pan y byddech yn arfer darllen Darlithiau Finney ar Adfywiadau. Yr wyf yn cofio yn dda pan y byddech yn arfer blaenori mewn gweddi, a gweddïo am i bechaduriaid gael eu dwyn i adnabyddiaeth o Iesu Grist; byddech yn arfer mynychu ein cylchoedd cymdeithasol bychain i weddïo, ac yr wyf yn meddwl fod fy nghalon wedi bod yn cael ei hadfywio a'i hadloni yn y cyfarfodydd bychain hyny, y rhai a roddent gymaint o sawr y nef.

“Chwi a gofiwch yr amser pan yr arferech gymeryd cymaint o ddyddordeb yn Ysgol Sabbathol *Ida Hill*, a

bu i lawer. trwy eich dylanwad chwi gael eu tueddu i gyrchu iddi. O! frawd anwyl, y mae eich llais yn awr yn ddystaw gyda golwg ar iachawdwriaeth pechaduriaid; yr ydych wedi cefnu ar y cyfarfodydd gweddio, ac nid ydych mwyach yn ein cynorthwyo yn yr ymdrech fawr hon i achub eneidiau. Anwyl frawd, sefwich ac ystyriwch; pwyllwch, yr wyf yn attolwg arnoch, a gwelwch y dylanwad yr ydych yn ei gael yn achos Crist; gofynwch i chwi eich hunan, a ydwyf yn gwneuthur yr oll a allaf dros Dduw? a ydych yn byw fel yr addawsoch wrth Dduw y gwnaech, pan y gobeithiech eich bod wedi rhoddi eich hunan i fyny i'w wasanaeth ef? A ydych yn arwain bywyd o weddi? A ydych yn teimlo yn bryderus am achubiaeth pechaduriaid, ac a ydych yn rhybuddio pechaduriaid i ffoi rhag y llied fydd? O ewch i mewn i waith Crist, a gweddiwch gyda ni am i bechaduriaid gael eu hachub; edrychwch ar yr hyn a aeth heibio o'ch bywyd ac edifarhewch, ac ymunwch â'r eglwys hon, a chynorthwywch ni i achub eneidiau. Rhaid i ni yn fuan farw; gadewch i ni weithio tra y mae'r dydd yn para, y mae'r nos yn dyfod pan na ddichon neb weithio; mae arnom eisiau eich cymhorth; pan y mae proffeswyr crefydd yn oer a difywyd, ni fyn Duw weithio. Edrychwch ati rhag gwrthwynebu Duw, na sefyll ar ei ffordd ef; edrychwch ati rhag i chwi fod yn faeu tramgwydd i bechaduriaid, ac ar i'r Arglwydd eich harwain i ystyried ac i edifarhau, a gwneuthur eich dyledswydd, gaiff fod yn weddi ddifrifol eich brawd yn Nghrist."

Cynghorion da: wel, âf—'rwy'n meddwl yr âf i'r eglwys heno. Pe buaswn yn meddwl fod M. wedi gadael yr hysbysiad yna yma i mi, nid aethwn ddim. Mae yna sypyn o honynt; eu gadael mewn camgymeriad, neu ynte trwy anghof, yn ddiddadl a wnaeth; mi a âf i'r cyfarfod—ond i beth? Nid yw y Beibl yn datguddiad; nid yw Crist yn Dduw, mae Duw yn benarglwydd, ac efe a wna â mi yn union fel y gwelo yn dda, mewn

amser ac am dragwyddoldeb. Paham y gofalaf i? a phaham yr ymffinaf o achos yr hyn nas gallaf ei helpu? nis gall uffern fod yn llawer gwaeth na daear. Nid oedd genyf ddim i'w wneyd gyda dwyn fy hunan i'r byd hwn; a phed ymgynghorasid â mi yn nghylch hyny, ni fuaswn yn dyfod iddo. Pa un bynag, pan elwyf i uffern, caf ymwared oddiwrth un anhawsder ag sydd yn poeni dynion yma—sef ofn marwolaeth. Os ydwyf i fyw yno am byth, caf gyfansoddiad wedi ei gyfaddasu i dragwyddol barhad, ac felly caf ymwared oddiwrth ofn marwolaeth, yr hon sydd yn poeni y rhan amlaf o ddynion fwyaf; nid wyf fi yn gofalu dim yn ei gylch—yr wyf lawer gwaith wedi dymuno fy hun yn farw. Gresyn yw fy mod erioed wedi cael bod. Os yw fy enaid yn anfarwol, bu yn bodoli yn rhywle cyn d'od i'r cyflwr hwn o fod. Nid wyf fi yn ymwybodol o hyny, ac amheuwyl hefyd a fyddaf yn ymwybodol ar ol marw o unrhyw gyflwr arall o fod. Gwelais anifeiliaid yn marw; ychain, ceffylau, defaid; gwelais ddynion yn marw. Ar ol marw, pa beth yw'r gwahaniaeth rhyngddynt? Y maent yn pydru ac yn darfod y naill fel y llall; a'r naill fel y llall yn cael eu hanghofio; beth sydd o gwmpas yr anifail dyn, yn wahanol i'r anifail bwystfil? Dim—dim! A ydyw fy enaid yn anfarwol? A fydd iddo yn dragwyddol barhau? Gall hyny fod—ond beth er hyny? Bydd yn fodolaeth ysprydol, a dim ond hyny, yn ymgymysgu â, ac yn ymgolli yn y cyfanswm mawr o hanfodion annefynol—heb ddynsod—eth wahanol—heb ymwybodoliaeth—bydd fel yr oedd cyn dyfod o hono i'r cyflwr presenol hwn. Af i'r eglwys heno eto—beth a ddywedant *hwy* tybed—nis gallaf byth gael fy adnewyddu—ni chaf byth eto fwynhau unrhyw deimlad crefyddol—pa fodd y gallaf? Yr wyf yn hoffi gweled ereill yn ei fwynhau. Dyna fy nghyf-aill goreu L.—mae ei holl enaid ef wedi ei lyngcu i fyn y ganddo—mae'n ymddangos fel pe bâi yn ei fwynhau—ac yn ymddangos yn ddedwydd yn nghanol trall-

odion a phrofedigaethau digon i yru dyn yn wallgof; mae ei amgylchiadau yn y bywyd hwn agos mor ddrwg a fy rhai inau, ac eto y mae efe bob amser yn ddedwydd, a minau bob amser yn druenus. Bum i unwaith yn mwynhau ryw faint o hono; mae'r llythyr yn fy adgofio o hyny—oeddwn yn fwy dedwydd y pryd hwnw nag yn awr. Yr oeddwn yn gywir-galon yn fy nefosiynau y pryd hwnw, ac yn credu fod ereill felly. Pa fodd y collais ef? (Bydded i dywyllwch, i dywyllwch dwfn, du, a pharhaus, orchuddio ystori fy ngwrthgiliad. Mae Duw yn ei gwybod, a chanddo ef yn unig y mae yr hawl i'w datguddio. Y mae Ef wedi maddeu i mi; nis gallai dyn wneyd hyny; ni wnai dyn hyny pe gallai; nid oes gan neb ddigon o ras i hyny).

Yn yr eglwys eto; yn yr un eisteddle. Ychydig sydd yn bresenol; nid yw eto ond cynar. Y tro hwn eto gofynir i mi eistedd yn nes i'r allor, bydd i hyny ei foddloni ef, yr un aelod tirion ag o'r blaen; mae'r peth wedi ei wneyd; y gwasanaeth fel o'r blaen; ymofynwyr yn penlinio wrth yr allor, y gweinidog yn ymyl un o honynt (dyn mewn tipyn o oed) ar ei liniau mewn gweddi. Mae Yspryd Duw yn y weddi yna, mae'n presenoli fy achos i. Cynorthwyed Duw fi i'w chymeryd ataf fy hun. Yr oeddwn yn hynod o dyner am ychydig amser;—yn synu pa fodd y gallai neb yma (lle mae pawb yn ddyeithriaid) wybod fy hanes i yn nglyn â phethau crefyddol. Aethym adref yn anfoddog; yn aflonydd, trist, llawen, anesmwyth; yn ddiolchgar fy mod wedi bod yn yr eglwys. Adgofion o ddyddiau gynt a ymdyrent arnaf—y dyddiau mwy dedwydd hyny, pan yr oedd crefydd, er gwaned oeddwn ynddi, yn rhoddi llawenydd i'm henaidd, yr hyn nis gallai blynyddau lawer wedi hyny o anffyddiaeth sefydlog a chywir mo'i hollol ddileu: y dyddiau hyny ni chaf eu mwynhau mwyach! Mae ereill yn eu mwynhau, a gallant barhau i lawenhau ac ymorfoleddu mewn ordinhadau crefyddol; nid ydynt i mi—credu nis gallaf—gobeithio ni chaf:

pa fodd y gallaf ateb fy amheugarwch fy hun, fy nadleuon anffydddaidd fy hun, fy narlleniad fy hun o'r Beibl? Yr wyf bob amser yn credu yn Nuw, *fy* Nuw i, ond nid Duw y Cristion; beth a ddywedai S. a G. ac M. ac H. a B. ac ereill? Hwyt-hwy agsydd wedi canmol mor fynych rym terfynol fy nadleuon anffydddaidd, i fy nghlywed yn awr yn eu hateb fy hunan, ac yn dadleu o blaid Cristionogrwydd? Nid yw o bwys beth a ddywedant hwy, beth a ddywedai Crist? Pa fodd y gallwn siarad âg ef? am dano ef? Mae Cristionogion *yn awr* yn fwy dedwydd na mi; y byd dyfodol yr un i bawb, y cwbl yn ddim—dim—dim.

Aeth dyddiau heibio—wythnosau heibio; ac yr oedd y peth o hyd ar fy meddwl. A daethym at y dydd hwnw, y nos hòno o ing—o ing annhraethadwy; pa fodd y gallaf son am dani? P'odd ysgrifenu? Nis gallaf; nis gellir ei ysgrifenu. Yr wyf yn cofio yn dda, ond nis gallaf adrodd, nis gallaf ysgrifenu, nis gallaf braidd feddwl eto y ddegfed ran o'r *hyn* a ddaeth i fy meddwl, a bwysodd arno, ac a ymadawodd drachefn mewn olynol ddylyniad chwyrn o fy meddwl. Ai breuddwyd oedd? Tra yr oedd y dyddiau a'r wythnosau *hyn* yn myned heibio, cyrchwn yn ddyddiol i'r cyfarfodydd yn nghysegr *Greene-street*. Fy nghymdeithion a'm gwawdient am *hyn*. Yr oedd M., yr hwn oedd newydd ddyfod i'n swyddfa ni, yn ddyn crefyddol; efe a adawsai yr hysbysiadau hyny am gyfarfodydd *Greene-street* yn fwriadol i mi (daethym i wybod hyny). Yr oedd yn dda genyf hyny; meddyliais fy mod heb fy hollol adael i anffyddiaeth; cryfhawyd y meddwl hwn gan aelodau yr eglwys, y rhai, amrai o honynt, a amlygent gyda thiriondeb y pleser a deimlent wrth fy ngweled yn eu cyfarfodydd. Gofynnwn i mi fy hun yn fynych a oedd yn bosibl i mi ddyfod yn Gristion: na, nis gallai fod. Yr oedd B., fy nghydymaith arall yn y swyddfa, yn fwy o anffyddiwr na minau, os oedd modd. Dichon mai hunandyb ynof a'm harweiniau i weled

"Pa beth, myfi?" "Ië, tydi; achub y gwaethaf yw fy swydd i. Meddyliaist a dywedaist bethau caled am danaf, ond yn awr, yn dy drallod, yr wyt yn edrych ataf, ond yn peidio'ymddiried ynof: nid oes genyt ffydd yn fy ngallu i wneuthur i ti les." A ydyw yn bosibl y gallaf fi gael fy achub oddiwrth y llwyth dirlethol hwn o bechod? Meddyliau afrifedi, meddyliau trallodus, a wasgant yn drwm ar fy meddwl ac ar fy nghôf; mae oriau'n myned heibio—ceisiaf fod yn edifeiriol, i gredu, i weddio: nis gallaf; wedi fy nhreulio allan—ceisio chwalu y meddyliau pruddaidd hyn—ond nid ânt ar fy archiad i. Paham y'm trallodir fel hyn? Oferedd i gyd; nis gall fy mod yn fy nghof—rhaid yw fy mod yn wallgof: O, feddwl echrydus! Mi a gysgaf—teimlaf yn well yn y boreu; llygaid wedi eu cau—nis gallaf gysgu—codi ac edrych allan trwy'r ffenestr; beth, y mae'n oleu ddydd, ac yr wyf heb gysgu un amrantiad. Pa beth a wnaf? Nid wyf yn glaf: mae fy ngwaedgur yn gyflym, ond nid llawer cyflymach nag arfer. Af i'r cyfarfod heno—âf, at yr allor hefyd: y fath wrthunedd! y fath ynfyrwydd! Yn ymorwedû eto, gan ddywedyd yn feddylol, Fendigedig Iesu, gad i mi gysgu; ymaith, Satan, yr wyf yn penderfynu myned!

Eto yn effro—mae dwy awr wedi myned heibio. Fendigedig Iesu, yr wyf yn diolch i ti; a elli di yn wir fy achub i? O! feddwl cysurol, a ydyw yn bosibl? Iesu trugarha wrthyf; Arglwydd Iesu cymer drugaredd arnaf, ië, arnaf fi. Yn teimlo yn ddyeithr, rhywbeth nas gall iaith ddesgrifio beth yw; mae'r Iesu yn agos, a Satan yn sefyll yn ol; mae gobaith, gobaith gwan, gwan; dos yn fy ol i, Satan: "a'r hwn sydd yn *ewylllysio* deued ataf fi." Mi a ddeuaf, fendigedig Waredwr, cymhorth fi; wyf yn cael fy nghynorthwyo, wyf yn teimlo hynny; mi a gredaf yn Iesu fy *Ngwaredwr*; Iesu, cynorthwya fi i ddywedyd felly; ti, Dad yn y nef, cymer drugaredd ar fy enaid, er mwyn Iesu; Yspryd y Duw byw, hyffordda fi, cymhorth fi. Oh! cynorthwya fi, ië, myfi!

Mae awr fy ngoruchwyliaeth wedi d'od: yr wyf yn anghymhwys iddi, nid wyf yn ddedwydd, gobeithio y caf fod: ofni na chaf; mewn amheuaeth, a gobaith, ac ofn, y mae'r dydd yn dirwyn eto at ei derfyn. Mi a gyrchaf i'r cyfarfod heno eto; nid âf i fyny at yr allor; mae hyny yn ddiangenrhaid; mi a gyffesaf fy mhechodau i'r Arglwydd tra byddant hwy yn gweddio; a weddiant hwy drosof? nis gwnant pe gwyddent fy sefyllfa foesol i; pe baent ond gwybod pa mor ddrwg ydwyf, ni oddefent fi o fewn eu tŷ. Rhoddaf y cwbl i fyny: fe ŵyr Duw pa mor ddrwg ydwyf; mae wedi maddeu i rai dynion drwg iawn, * * * *. Mi a âf at yr allor, paham y petrusaf, mae ereill wedi bod yno ac wedi cael eu bendithio, paham na chaf finau? Hwy a weddiant drosof,—ac os na wnant, dichon y maddeua Duw i mi: mae wedi maddeu i ereill, y lleidr ar y groes, a Phedr fu'n gwadu ac yn tyngu, * * * *. Mae fy nghyfaill L— yn brofiadol yn y pethau hyn—mynaf ei weled, a dywedaf wrtho y cwbl; mae e'n fy adnabod i a'm hamgylchiadau oll; ni chred air a ddywedaf wrtho—tybia mai ymhoniat twyllodrus fydd y cwbl,—ac nid oes un o fy nghydnabyddion na wnai yr un peth. Ni chred yr un o honynt y gallaf fi edifarhau, a chael fy achub; ond nis gallaf eu beio; ni chredaswn hyny fy hun am neb arall yn fy amgylchiadau i; am danaf fy hun nid oes genyf ond gobeithio y gall fod yn bosibl. Mi a âf i weled L.; ond ni bydd o unrhyw les; efe a ddywed fy mod naill ai yn feddw, neu ynte yn wallgof; ond nid wyf yn yfed gwirod er ys misoedd: efe a'm dwrdia: mynaf ei weled er hyny: mae arnaf eisiau ei gynghorion.

Ar y ffordd i dŷ L.—ai tybed ei fod adref—gobeithio na bydd: beth a ddywed ef? Mi a droaf yn ol—paham y gwnaf fy hun yn ffwl? aiff y teimladau hyn ymaith i gyd mewn ychydig amser; yna bydd arnaf gywilydd fy mod erioed wedi bod ynddynt; troi yn ol, troi o amgylch, bydd i'r bobl yn yr heol fy nghyfrif yn wallgof—'does genyf mo'r help—Duw a'm helpio—

mawr. Ar ol canu, efe a ddarllenodd rai rhanau o'r Ysgrhythyr y buasai efe unwaith yn fwyaf parod i'w gwadu, a'r rhai a arddangosant yn fwyaf llawn waith swyddol Iesu Grist. Mor nodedig a thra phwysig oedd y darlleniad hwnw ; fel yr ymddangosai i fyned i mewn i ystyr ac yspryd yr ysgrifenydd ysprydoledig. Yr oedd ei holl ddull a'i lais yn amlygu dwfn deimlad ei enaid. Dylynwyd hyn gan weddi—yn cael ei chyfeirio yn uniongyrchol at Grist fel Gwaredwr *dwylol*, yn ei gydnabod fel y Rhyfeddol, Cynghorwr, Tywysog tangnefedd, Pen uwchlaw pob peth i'r eglwys, Enw goruwch pob enw, Brenin breninoedd, ac Arglwydd arglwyddi : yn cydnabod yr oll o'i briodoliaethau dwylol ef, y rhai y clybwyd ef yn fynych yn eu gwadu gan rai oedd yn bresenol, ac yn gorphwys ar ei ogoniannau ef fel Gwaredwr gyda boddineb, diolchgarwch, a llawenydd annhraethadwy.

PENNOD VII.

Gras rhyfeddol—Masnachwr llwyddiannus—Y Magdaleniaid—Y Celdwad yn dysgwyl—Morwr ieuangc—Y perygl o Oedi.

GWRTHDDRYCH yr hanes hwn sydd fasnachwr llwyddiannus yn Nghaerefrog Newydd. Treuliodd fore ei oes yn Nova Scotia, ond gadawodd ei gartref yn bedair-ar-ddeg oed, a threuliodd y blynyddoedd cydrhwng hyny a chyraedd oedran gŵr, ar y môr. Yn ystod ei grwydrïadau, dylynid ef yn wastadol gan bryder a thaer weddïau mam dduwiol, ac i ddylanwad y gweddïau hyny, a'r argraff parhaus oedd ar ei feddwl trwy ei ymwybyddïaeth o'r pryder hwnw, y mae efe yn priodoli ei waredïgaeth rhag temtasiynau aneirif braidd, a'i broadïgaeth yn ddiweddar at Dduw.

Yr oedd wedi arfer cyrchu am rai blynyddau, gyda'i gymdeithion Cristionogol, i'r gwasanaeth cyhoeddus yn nhŷ Dduw, ond hyd ddechreuad y flwyddyn bresenol, nid oedd wedi teimlo unrhyw argyhoeddiadau dyfnion a pharhaol am bechod, nac wedi bod mewn pryder ar gyfrif ei gyflwr peryglus fel un wedi ei gollfarnu yn gyfiawn. Oddeutu yr amser hwnw yr oedd y dyddordeb crefyddol yn Nghaerefrog Newydd a'r gymydogaeith wedi dyfod yn dra dwfn, ac nid oedd ond ychydig i'w cael heb fod i raddau mwy neu lai yn pryderu yn nghylch iachawdwriaeth eu heneidiau. Yn nyfnderoedd cuddiedig eu calonau, yr oedd miloedd y pryd hyny yn dwyn argyhoeddiadau am euogrwydd, y fath na theimlasant erioed o'r blaen; ac yr oedd amryw hyd yn nod o'r rhai a ddirmygent grefydd, yn teimlo rhyw attyniad cryf at rai o'i gosodiadau mwyaf syml.

Yr oedd llawer, pa fodd bynag, oddiar ddylanwad balchder, yn ymdrechgu ynfaith ac yn galed i guddio eu teimladau. Nid oeddynt yn caniatáu i'w cyfaill Cristionogol mwyaf mynwesol wybod cyflwr eu meddwl, ac eto yn y dirgel, yr oeddynt yn dyoddef gan alar gorlethol braidd.

O'r dosbarth yma yr oedd gwrthddrych yr hanes hwn. Buasai am rai wythnosau mewn cyflwr o gyfyngder ysprydol tra dwys, ond yr oedd yn gochel, mor belled ag y gallai, y moddion gras penodedig, ac yn esguluso pob cyfarfodydd crefyddol neillduol, gan ymdrechgu yn *ddirgel* i gael cymod â Duw. Gyda'r amcan yna yr oedd wedi treulio llawys o brydnawniau yn ei gyfrifdy, gan ddarllen ei Feibl a gweddïo. Pa fodd bynag, wedi ffaelu cael y rhyddhad a'r cysur yr oedd ei galon mewn angen am danynt, ac am ba rai yr oedd wedi ceisio fel hyn, yn nesaf dechreuodd ddylyn "cyfarfodydd gweddi yr undeb," a myned i wasanaeth crefyddol mewn eglwysi, lle y gallai, fel dyeithryn, deimlo yn fwy ewyll-ysgar i amlygu ei hun fel ymofynydd am iachawdwriaeth. Treuliodd oriau canol dydd, yn gystal a phryd-

nawniau rhai wythnosau, yn crwydro fel hyn o gyfarfod i gyfarfod, ac o eglwys i eglwys, heb deimlo un cyfnwidiad er gwell yn ystad ei feddwl, ac yr oedd bron yn barod i suddo i anobaith, pan y dygwyd ef i weled mai yr unig rwystr gwirioneddol ar ffordd ei iachawdwriaeth oedd *balchder*. Canfu mai dyma oedd wedi peri iddo fyned i'w fasnachdŷ i weddiö, yn hytrach nag i'w ystafell. Hyn hefyd oedd wedi ei arwain i roddi y flaenoriaeth i gydymgynull er addoliad crefyddol yn mhlith dyeithriaid, yn hytrach nag i'r moddion hyny lle y gallasai gyfarfod a chymdeithasu gyda'i gyfeillion.

Ond yn awr, wedi boddioni ei feddwl mai ei amryfuedd a'i bechod oedd gochelyd y groes, efe a benderfynodd, yn ofn Duw, i gymeryd y cyfleustra cyntaf i ymwadu âg ef ei hun, trwy amlygu cyflwr truenus ei feddwl yn gyhoeddus i'r eglwys a'r gynulleidfa, lle yr arferai gydymgynull â hwynt i addoli.

Y bwriad dirgel yma, yn nghyda'r amgylchiadau a arweiniasant iddo, a amlygwyd ar y nos Sabbath dylynol, pan y darfu iddo, ar ddiwedd y bregeth, adael ei eisteddfe, ac wedi cymeryd ei safle yn union o flaen y pwlpud, adroddodd yn y dull mwyaf teimladwy am yr ymdrech meddwl y buasai ynddo, a'r gofid calon dwys a ddyoddefasai am wythnosau lawer.

Ar ddiwedd yr adroddiad yma, yr hwn, fel y gellid tybio yn hawdd, a gynyrchodd argraff annesgrifiadwy, efe a sylwodd nad oedd erioed wedi gofyn i bobl Dduw weddiö drosto, ac nas gallai wneyd hyny yn gyson, nes iddo, o ddyfnderoedd isaf gostyngeidrwydd, weddiö drosto ei hun yn gyntaf. Yna, yn mhresenoldeb yr holl gynulleidfa, efe a ostyngodd ar ei liniau, a chyda chalon ar dori gan dristwch, ac yn llwyr ddigymhorth gan yr ing oedd yn ei chythryblu, efe a dywalltodd allan ei weddi at Dduw am drugaredd.

Dranoeth ar ol hyn yr oedd yn alluog i orfoleddu yn nghariad y Gwaredwr; ac yn hwyr y dydd hwnw, dygodd dystiolaeth deimladwy, mewu cyfarfod cym-

deithasol, i ryfedd ras Duw, fel yr oedd wedi ei arddangos yn ei droadigaeth ef.

Daeth y nodyn canlynol i law oddiwrth feistres y Nawdd-dy Magdalenaidd, lle yr oedd y person wedi cymeryd noddfa, a sierheir iddo gael ei ysgrifenu ganddi hi ei hun, ac o honi ei hun:—

“At y cyfarfod gweddi yn *Fulton-street*. Yr wyf yn dymuno gweddïau yr eglwys droswyf. Yr wyf yn teimlo fy mod wedi bod yn eneth ddrwg iawn, ac wedi arwain bywyd drwg iawn, ac yr wyf yn teimlo fy mod mewn angen am Grist. Y mae arnaf eisiau bod yn Gristion.”

Un arall:—

“Dymunir gweddïau y cyfarfod hwn yn barchus dros G. B——, yr hwn a dreuliodd ei holl fywyd mewn drygioni, ac ychydig ddyddiau yn ol yr oedd yn meddwl cyflawni hunan-laddiad, a'r pechod mawr o lofruddiaeth, mewn gobaith o roddi terfyn ar ei drueni.”

Wedi darllen yr erfyniadau hyn, sylwodd yr arwein-ydd, os oedd yr erfynwyr yn bresenol (ac yr ydym yn gwybod fod un yn bresenol), dymunai eu hysbysu, fod yr Arglwydd Iesu wedi rhoddi ei fywyd i lawr dros bechaduriaid o'u bath hwy—iddo ddyfod i geisio ac i gadw yr hyn a gollasid—efe a ddaeth, nid i alw y rhai cyflawn, ond *pechaduriaid* i edifeirwch.

Yna cyfododd un yn y cyfarfod, wedi gwneyd amryw gynnygion aflwyddiannus yn flaenorol, ac a ddywedodd, “Mi a ddaethym i wrando—nid i ddywedyd gair. Ond pan yn dyfod i'r ystafell, gwelais yr adnod hon yn hongian ar y mur, ‘Yr hwn a ddel ataf fi, nis bwriaf ef allan ddim,’ ac wrth glywed yr erfyniadau hyn yn cael eu darllen, a theimlo fod rhyw bechaduriaid truain yn yr ystafell ag sydd yn sefyll mewn angen am y cyfryw sierwydd, nis gallaf fod yn ddystaw.” Yna adroddodd am le arall, a golygfa arall. Daethai o'r Gorllewin—ac yn y Gorllewin gofynasai i eneth fechan, heb feddwl ei bod yn Gristion:—

“‘A ydych chwi yn caru y Beibl?’ gofynais iddi.

“‘Ydwyf, syr, yr wyf yn caru y Beibl.’

“‘A oes rhyw gyfran o hono, neu ryw adnod, ag yr ydych yn ei charu yn fwy na’r lleill?’

“‘Oes, syr, y mae, er fy mod yn caru yr holl Feibl; os caniatêwch, yr wyf yn caru yr adnod hon yn fwy na’r un arall, ‘Yr hwn a ddel ataf fi, nis bwriaf ef allan ddim.’

“Ar hyn y gorphwysai,” meddai y llefarydd, “ac ar hyn y gall pob pechadur orphwys ei obeithion am dragwyddoldeb. Yr wyf yn teimlo fy hun dan orfod i siarad, canys yr wyf yn credu ac yn teimlo fod tynged eneidiau yn gorphwys ar yr awr hon. Edrychwch, bechaduriaid, ar yr adnod sydd ar y pared. Y mae ynddi bregeth gyflawn. Nid yw o un pwys pa gymaint pechadur a fuost, ‘Yr hwn a ddel ataf fi, nis bwriaf ef allan ddim.’ Yr wyf mor sicr ag ydwyf o’r bodoliaeth fy hun, fod yma ryw bechadur ag sydd yn sefyll mewn angen am y cyfryw sicrwydd a hwn i ymorphwys arno, a rhaid i mi eich annog i ymdaflu arno, a bod yn gadwedig.” Wylodd llawer.

Yn ddiatreg, is-gadben ieuange, perthynol i long rhyfel yr Unol Daleithiau, y Sabine, a gododd ar ei draed gerllaw y blaenor, ac a ddywedodd, “Y mae arnaf awydd ychwanegu adnod arall at yr un sydd ar y mur. A dyma hi: ‘Pe byddai eich pechodau fel ys-garlad, ânt can wynded a’r eira; pe cochent fel porphor, byddent fel gwlan.’ Beth sydd ar fy nghyfaill annychweledig eisiau yn ychwaneg na hyn i roddi iddo sicrwydd am barodrwydd Duw i faddeu?’”

Canwyd dau benill o’r emyn brydferth hōno:—

“Y mae un uwchlaw pawb eraill

Yn teilyngu’r enw Cyfaill.”

Yna gweddiwyd—a gweddi ydyw prif nodwedd y moddion hyn; ac ymddangosai fod yr holl gynulleidfadau dan argraff o bresenoldeb Duw.

Cododd morwr ieuangc ar ei draed. Yr oedd yn amlwg mai Ysgotiad oedd o enedigaeth. Teimlai yn ddwys, fel y gallai pawb ganfod wrth ei lais a'i ddull, fod hon yn adeg bwysig; yn bwynt troadigaeth i ryw eneidiau deffröedig.

"A gymerwch chwi gynghor gan longwr," meddai, "llongwr dyeithr; chwi y rhai ydych yn awr yn penderfynu bod yn Gristionogion rywbryd eto? A gymerwch chwi gynghor llongwr, i beidio oedi dewis am awr yn mhellach, ond dyfod yn awr ar du yr Arglwydd? Nid yw yn bosibl mwyhau y perygl o oedi. Nis gellwch gredu ei fod haner cymaint ag ydyw." Ac yna soniodd am rai o'i brosiadau arswydus ef o effeithiau oedi. Adroddodd yr hanesyn canlynol, yr hwn a ddaeth dan ei sylw ef ei hun:—

"Yr wyf yn cofio," meddai, "pan yn Panama, i un o'm cydferwyr gael ei gymeryd yn glaf iawn. Yr oeddwn yn flaenorol, ar lawer achlysur, wedi ei annog i gymeryd yr Iesu yn arweinydd, yn gynghorwr, ac yn gyfaill. Ond ei ateb yn wastad oedd, 'Digon buan eto.' Ond cyrhaeddodd yr oedi dychrynllyd yma, yr ymroddiad hwn i allu Satan, yr hwn a sisialai yn barhaus yn ei glust, 'Digon buan eto,'—i'w eithafnod arswydus o'r diwedd. Fel yr oedd yn gorwedd yn sâl ar ei fatras, yr oedd ei ing a'i ddirdyniadau yn arddangos y dwymyn a'r been oddimewn. Ond yr oedd twymyn ei enaid yn peri llawer mwy o ofid iddo na'r oll o'i gystuddiau corphorol.

"Dywedais wrtho, 'Y mae arnoch angen am lachawdwr yn awr.' 'O!' meddai yntau, 'yr wyf wedi esgeuluso yr Iesu yn rhy hir.' Erfyniais arno yn daer, i edrych ar groes Crist, ac ystyried beth a wnaeth ac a ddyoddefodd yr Iesu, fel na chollid pechadur tlawd fel efe, ond caffael o hono fywyd tragwyddol. Ond atebai, ar ymdagu gan ei ocheneidiau, 'Rhy ddiweddar, rhy ddiweddar!' Llefai allan, 'O! nid oes dim gorphwysdra i mi. Yr wyf yn myned i rywle, ond nis gwn i ba le

O! nis gwn i ba le!' a disgynai ei ben ar y gobenydd. Gwaeddais inau, 'Ned, a wyt ti yn marw?' Ond yr oll a glywais oedd, trwy y rhwngc yn ei wddf, 'Dim gorphwysdra;' ac yr oedd fy nghydforwr wedi myned."

Adroddodd amgylchiad tarawiadol arall mewn cy-sylltiad â'i droadigaeth ef ei hun, yn arddangos y perygl o oedi. Dygwyddodd yn ei gartref ef ei hun. Yr oedd ganddo fam hynod o dduwiol, ac yn ofni Duw, nad oedd erioed wedi esgeuluso un cyfleustra a ymgynygiai, er argraffu ar ei feddwl ieuangc y pwysigrwydd mawr o ymofyn am iachawdwr yn moreu oes. Ond yr oedd efe yn wastad wedi esgeuluso talu dim ond sylw ar y pryd i rybuddion ei fam, nes iddi ar ryw Sabbath annog geneth ieuangc, merch i gymydog iddi, i ddyfod gyda hwy i dŷ gweddi. "Atebodd hithau yn ddidaro, 'O! na nis gallaf ddyfod hyd y Sul nesaf. Bydd genyf *jonnet* newydd erbyn hyn; ac y mae yr hen un yn rhy wael.' Ond Och! ni ddaeth y Sabbath nesaf byth iddi hi. Cymerwyd hi yn glaf ddydd Llun. Dydd Mereher bu farw. Dywedwyd wrthyf gan fy mam, a'i dagrau yn llifo, pan y dychwelodd adref oddiwrth erchwyn ei gwely, 'Y mae Emma wedi myned; ac wedi myned, yr wyf yn ofni, heb droadigaeth.' Yr oedd hyn mor sydyn, mor aunnys-gwyliadwy, fel y deffrowyd y waedd yn fy nghalon, 'Pa beth a wnaif fel y byddwyf gadwedig?' A bendigedig fyddo Duw, ni waeddais arno yn ofer. Cymerodd Iesu drugaredd ar fy enaid. Byth er yr amser hwnw y mae wedi bod i mi yn Graig fy iachawdwriaeth. O! deuwch ato, bawb sydd mewn angen am ras achubol y Gwaredwr a fu farw ac a gyfodwyd. A gymerwch chwi gynghor llongwr! A ddeuwch chwi? Y mae Duw yn galw arnoch! Deuwch yn awr."

Nid oedd nemawr lygad sych yn yr ystafell ar derfyn yr apeliad teimladwy, tyner, a thaer yma. Daeth allan o galon gynhes, a gwnaeth ei ffordd i bob calon.

PENNOD VIII.

Atebion nodedig i Weddi—Y Pedwar Diwygiad Mawr—Nerth Gwedd—“F
Ngŵr yn Gadwedig”—Ugain o engreiffiau neillduol wedi eu dethol -
Brawd-yn-nghyfraith—Meddwyn wedi ei achub.

Yr ydym yn awr yn y pedwerydd Diwygiad mawr dan oruchwyliaeth yr Efengyl, medd gweinidog parchus o'r Eglwys Ddiwygiedig Isellmynig. Dechreuodd y cyntaf ar y Pentecost, a pharhaodd dros amryw ganrif-oedd. Yr ail a ddechreuodd yn amser Martin Luther, ac a barhaodd yn yr eglwys yn hir; a'r trydydd a fu yn nyddiau Edwards, a Whitfield, a'r *Tennants*; a'r pedwerydd yw yr un sydd yn ffynu yn ein gwlad yn awr, ac yn ymledu i bob gwlad arall.

Y ffaith a'r gwirionedd mawr a sefydlwyd trwy y Diwygiad mawr cyntaf, oedd dwyfoldeb ein Harglwydd a'n Hiachawdwr Iesu Grist. Dechreuodd gyda goruchwyliaeth yr Ysryd ar ddydd y Pentecost, ac aeth rhagddo drwy ddyddiau yr Apostolion. Dyma oedd ffaith fawr, a gwirionedd gorfoleddus y tymhor hwnw, yr hyn a lanwai bob calon â llawenydd. Dyma y gwirionedd mawr, ar yr hwn yr oedd ffydd a ffawd byd colledig yn ymddibynu; ac am hyny, yr oedd yn angenrheidiol i'r gwirionedd yma gael ei sefydlu, a'i deimlo fel y sylfaen ar yr hon yr adeiladai byd ei obeithion.

Y gwirionedd mawr a eglurid ac a sefydlid yn amser Luther a'r Diwygwyr, oedd yr athrawiaeth o gyfiawnhad trwy ffydd yn Nghrist. Ar yr athrawiaeth bwysig hon y cymerasant hwy eu safle yn eu gwrthwynebiad i gyfeiliornadau Eglwys Rhufain. Yr oedd yn angenrheidiol i'r byd gael ei unioni ar y pwngc yma; ac efe

a unionwyd. Hyn a fywiocäodd y wir eglwys â gallu rhyfeddol, fel yr ymsuddai breninoedd a theyrnlinau yn llesg o'i blaen, tra yr elai hi rhagddi yn ei buddygoliaethau gogoneddus.

Y gwirionedd cyntaf a eglurid ac a sefydlid yn y Trydydd Diwygiad mawr yn amser Edwards, a Whitfield, a'r *Tennants*, oedd yr athrawiaeth o droadigaeth disymwth, ac adgenedliad gan yr Yspryd Glân. Yr oedd yn angenrheidiol i'r athrawiaeth fawr hon gael ei dwyn i sylw, a'i hargraffu yn annilëadwy ar argyhoeddiadau a chalon y byd, fel y byddai yn ffaith arosol a diamheuol, yn cael ei derbyn a'i chydabod gan bawb.

Ac yn awr, y gwirionedd mawr a eglurir ac a sefydlir trwy ddiwygiad mawr yr amser presenol, y Pedwerydd Diwygiad mawr, yw yr athrawiaeth bwysig o undeb Cristionogol; unoliaeth yr eglwys; gwir undeb; unoliaeth ei holl aelodau yn Nghrist, y Pen.

Dyma y gwirionedd mawr sydd yn a thrwy y diwygiad hwn yn cael ei argraffu ar y byd. Dyma sydd yn arfogi yr eglwys â'i grym a'i hegni, trwy yr hyn y mae hi yn gorchfygu, ac yn myned rhagddi yn fuddygoliaethus a gorfoleddus. Dyma y gwirionedd sydd i orwedd yn nghydwytodau dynion hyd oni byddo Crist wedi darostwng pob peth iddo ei hun.

Wedi darlleniad dymuniadau, a gweddi daer, cyfodai gweinidog Henaduriaethol tra chyfrifol, a dywedai:—

“Nyni a ddylem gofio fod yr holl adfywiadau mawrion hyn wedi eu rhoddi mewn atebiad i weddi. Ai tybed fod fy mrodyr wedi ystyried *nerth* gweddi yn deilwng erioed? y *gallu* sydd ganddynt i *ffynu* gyda'r meddwl Dwyfol? Os gofynwch i mi *pa fodd* y mae hyn, nis gallaf ddyweyd *pa fodd*. Ond, edrychwch pa beth a ddatguddir ac a ddysgir yn y Beibl ar hyn. Y mae yn ymddangos megys pe byddai Duw wedi amlygu y ffaith nas gall efe wrthsefyll gweddïau ei bobl. Edrychwn pa beth a ddywed efe ar hyn. Gwelwch yr engraifft o Moses ar y mynydd. Yr oedd Duw yn

cwyno wrth Moses, fel pe y dywedasai : Y bobl hyn, y rhai a ddygais i allan o'r Aipht â llaw uchel ac â braich estynedig, a wnaethant iddynt eu hunain lô tawdd ; ac y maent yn ymgrymu o'i flaen ac yn ei addoli, gan fy ngwrthod a'm hanghofio i, yr hwn a ddyhysbyddais ddyfroedd y môr, i gael ffordd iddynt hwy i fyned drwodd ; a'r hwn a wnaethym wyrthiau er eu gwared-igaeth o dŷ y caethiwed ; ac yn awr y mae fy nigofaint wedi enyn yn eu herbyn. Yn awr, Moses, gâd lonydd i mi, fel y dyfethwyf hwynt, ac mi a'th wnaf di yn genedl fawr, ond a'u tdrâf hwynt ymaith yn hollol : ond os syrthi di i lawr a gweddio, myfi a wn nas gallaf wneyd hyny. Na ofyn i mi eu harbed hwy, ac mi a'th wnaf di yn bobl fawr.

"Pa beth a wnaeth Moses ? Efe a gwymppodd ar ei liniau, gan ddywedyd :—'O ! Dad, pa beth a ddaw o'th enw mawr ? Pa beth a ddywed y cenhedloedd, a phobl yr Aipht ? Oni ddywedant hwy dy fod ti wedi eu dwyn hwy yma i'r anialwch i'w dyfetha ; ac nas gellit, neu nas mynit eu gwaredu ? Pell a fyddo hyny oddiwrthyt ti, Arglwydd.' A pha beth a wnaeth Duw ? Efe a ymddangosai fel un na allasai wrthsefyll gweddi ei was, ac felly achubwyd Israel wrthryfelgar."

"Cymerwch esiamplau ereill. Ar weddi un dyn attaliwyd y gwlaw, fel na chafwyd gwllithyn ar y ddaear dros dair blynedd a chwe' mis ; a thrachefn, ar weddi un dyn rhoddes y nefoedd wlaw.

"Cymerwch engraifft arall ;—Dacw yr Amaleciaid, y Moabiaid, a thrigolion Mynydd Seir, yn ymgynghreirio yn erbyn yr Iuddewon i'w dinystrio hwy â byddin fawr : ond erbyn iddynt ddeffroi yn y boreu, yr oedd naw ugain mil o honynt yn gelaneddau meirwon. Pa beth oedd yr achos ? Dim ond un dyn a aethai yn eu herbyn, wedi ei arfogi â gweddi.

"Felly, pan dywalltodd Duw ei Yspryd yn yr adfywiadau mawrion hyn, efe a'i gwnaeth mewn ateb i weddi. O ! pa bryd y dysg yr eglwys fod Duw yn gwrando ac yn ateb gweddi ? fod gweddi yn ffynnu gyda Duw."

ond wedi hyny, a gymerwyd i'r nefoeçd). Y fenyw ddu hño a gadwodd at ei phenderfyniad, hi a ddetholodd yr ugain, a barhaodd i weddio yn ddyfal am eu troadigaeth, ac o'r diwedd, a gafodd le da i gredu eu bod oll wedi derbyn y Gwardwr.

Clerigwr o Montreal, mab yr hwn oedd yn Ngholeg Yale, ac yn annychweledig, a weddiodd yn daer am i ras cadwedigol oddiwrth Dduw ddisgyn arno, ac yn dra diweddar, efe a gafodd brawf fod ei weddiau wedi eu gwrandao a'u hateb yn nhroadigaeth y mab hwnw.

Gweinidog, yr hwn a ymsefydlaasai saith can' milldir o Gaerefrog Newydd, a'r hwn a ymwelsai â'r cyfarfod hwn flwyddyn yn ol, pan y teimlodd ryw argraff tra dwys, ac ystyriai gyfarfod gweddi *Fulton-street* fel mam deffrôad teimlaç crefyddol dros yr holl dir, ac fe wnelsid ei ymweliad ef â'r lle yn fendithiol iddo, er ei wneuthur yn ddoeth i enill eneidiau at Grist. Cawsai ei fendithio yn ei weinidogaeth mewn modd neillduol. Efe a lafuriasai gyda gwresogrwydd a llwyddiant anghyffredin, gan wneyd yn fawr o'r tymhor manteisiol i gynull cynhauf eneidiau.

Cyfodai cyfaill, gan ddywedyd, ei fod ef yn meddu yr hyfrydwch mawr o'u hysbysu fod brawd wedi galw yn ei fasnachdy ef y boreu hwnw, ac yn y modd siriolaf wedi rhoddi yr hysbysiad yma iddo ef, "Mae fy mab, dros yr hwn y bum yn gweddio cyhyd, yn awr dan argyhoeddiad o bechod. Bu ei chwaer yn gweddio yn daer drosto, ar iddo gael ei ddwyn at Grist. Bu dros dri mis yn teimlo yn ddwys oddiwrth ei annheilyngdod, ond heb yngan gair am ei drallod wrth ei gyfeillion anwylaf. Ddoe, efe a gyfarfu âg un o'i gyfoedion, yr hwn a geisai ei hudo i fyned gydag ef i'r chwareudy neithwyr. Efe a addawodd fyned: ond, wedi iddo ymadael âg ef, efe a feddyliondd ynddo ei hun,—“Yr oeddwn i wedi penderfynu myned i'r cyfarfod gweddi heno, nis gwn i beth am fyned i'r chwareudy. Efallai mai dyma y cyfleusdra olaf a gaf fi am byth i fyned i'r

fath gyfarfod gweddi; ni wiw i mi ei golli; ac nis gwnaf." Felly efe a benderfynodd nad elai i'r chwareudy, ond yr elai i'r cyfarfod gweddi. Felly yr aeth, ac efe a argyhoeddwyd mor drwyadl o'i bechadurusrwydd, ac o'i angen am Waredwr, fel y cyfododd efe yn y cyfarfod gweddi hwnw, gan adrodd y profiad y daethai drwyddo, gyda'r fath ddwyter, fel nad oedd brin lygad sych yn y tŷ. "Y mae y mab hwnw," medd y llefarydd, "yn yr ystafell hon yn bresenol, am y waith gyntaf."

Ar achlysur diweddar, pan oedd amryw ddeisyfiadau wedi eu darllen, a'r cadeirydd wedi apelio yn ddirifol at y rhai a weddient yn gyhoeddus, ar iddynt weddio dros y gwrthddrychau hyn y deisyfid cael eu gweddiau drostynt, cyfodai boneddwr yn y gynulleidfa, gan ddywedyd:—

Mr. Cadeirydd, cyd-ddygwch â mi am funyd cyn gweddi, tra y byddaf yn chwanegu at y deisyfiadau hyn, un dros fy mrawd-yn-nghyfraith, ac yn adrodd rhai ffeithiau. Efe a fu yn yr ystafell hon neithiwr, am y waith gyntaf, mewn cyfarfod gweddi nosweithiol. Mae efe yn y cyfarfod gweddi beunyddiol y masnachwyr yma, am y waith gyntaf yr awr hon. Cyfarfu yr Yspryd Glân ef yn ei drugaredd neithiwr. Efe a ddaethai yma yn llwyr ddiofal a difeddwl, ar fy nghais i; a'r boreu heddyw efe a anfonodd am danaf i weddio gydag ef, cyn gadael ei ystafell. Yn ddiweddar y dychwelasai efe o Newport, lle y treuliasai efe yr haf yn hollol ddiofal am grefydd, fel cannoedd o'i gymdeithion. Cefais ef mewn trallod meddwl dirfawr, ar ei liniau, yn gweddio, ac yn tywallt ffrwd o ddaagrau. Ymddiddennais âg ef, gweddiais gydag ef, a gwrandewais ef yn gweddio. Ac yn awr yr wyf yn atolygu ar weddio o honoch am iddo gael ei droi yr awr hon, cyn yr elom o'r ystafell hon."

Dylunid hyn â gweddi ddirifol a thaer; y fath ddwylder a lenwai feddyliau pawb! y fath argyhoeddiad o bresenoldeb Duw. Y dydd nesaf cofiwyd yr achos hwn

unrhyw barch i sefydliadau crefyddol; ond y maent wedi eu cau allan oddiwrth bob moddion o ras; yn ddosbarth o bobl anystyriol a chaled iawn. Yr oedd un o'r dynion hyn mewn tŷ cymydog yn ddiweddar, a thra yr oedd yno, efe a arferai rai o'r llwon mwyaf echrydus. A gwraig y tŷ a ddywedai wrtho:—

“‘Oni pheidiwch chwi a thyngu fel yna, yr wyf yn ofni y syrth y tŷ am ein penau.’

“‘Mi a feddyliwn oddiwrth eich hymadroddion,’ medd y dyn, ‘eich bod yn myned yn dra chrefyddol.’

“‘Yn wir, yr ydwyf yn meddwl ei bod yn llawn bryd i rai o honom fyned yn grefyddol.’

“‘Os ydych yn teimlo felly, beth a fyddai i ni gael cyfarfod gweddi yn eich tŷ chwi,’ medd y dyn.

“‘O'r goren, nynt a fynwn gyfarfod gweddi; nynt a fynwn gyfarfod gweddi,’ medd amryw.

“Ac felly cytunwyd ar gael cyfarfod gweddi, a phenderfynwyd ar yr amser i'w gynnal. Cawsant ddyn i gadw y cyfarfod—yr unig ddyn yn y gymydogaeith a fuasai erioed yn proffesu crefydd. Yr oedd efe yn wrthgiliwr hynod, ac o gymaint a hyny yn gymhwysach i gyflawni eu hamcanion; canys bwriedid hyn oll fel gogan ar gyfarfodydd gweddïau.

“Daeth yr adeg i gynnal y cyfarfod, a hwy a gyd-ymgynnullasant. Cymerai y gwrthgiliwr arno arfer moddion; ond efe a fethodd a myned rhagddo yn ei weddi. Ceisiasant ganu, ond methasant wneyd dim o hyny. Eto, penderfynent nas rhoddent ef i fyny felly: a chytunasant i gadw cyfarfod gweddi arall, am bump o'r gloch, prydnewn y Sabbath canlynol. Hwy a anfonasant at ddiagon eglwys, oedd yn byw dair milldir oddi-yno, ‘fod cyfarfod gweddi i gael ei gynnal yn Nghornel Uffern—yr enw cyffredin wrth ba un yr adnabyddid y lle—ar brydnawn y Sabbath canlynol, a'u bod yn dymuno arno ddyfod yno i'w gadw.’ Yr oedd ar y diacon ofn myned yno, gan ei fod yn meddwl nad oedd y cwbl namyn cellweiriaeth, neu ryw ystryw i'w gael i'w plith

fel y gallent ei faeddu. Ond efe a soniodd am y peth wrth ryw gymydog, gan ofyn :—

“ ‘A fyddai yn well i mi fyned?’ ”

“ ‘Ewch, ar bob cyfrif,’ medd y cymydog, ‘ac mi a âf gyda chwi.’ ”

“ Felly, y prydnewn Sabbath canlynol, hwy a aethant i'r cyfarfod gweddi yn Nghornel Uffern. Yr oedd pawb wedi ymgysfurfod, yn barod i roddi gwrandawriad astud a difrifol i'r gwasanaeth.

“ ‘Ni bum yno nemawr o funydau,’ medd y diacon, ‘cyn teimlo fod Yspryd yr Arglwydd yno.’ ” Cafodd pedwar neu bump o'r trueiniaid celyd hyn eu dal dan argyhoeddiad dwys y cyfarfod cyntaf hwn. Cynaliwyd cyfarfod arall, a dychwelwyd ychwaneg. “ Y mae y cyfarfodydd hyn yn cael eu cadw i fyny,” medd y llefarydd, “ a llawer o'r rhai oeddynt dan argyhoeddiad ydynt wedi eu dychwelyd, ac y maent yn awr yn wŷr a gwragedd sydd yn arfer gweddio.” Y mae y gwaith yn myned rhagddo gyda nerth rhyfeddol. Yr oedd dros gant yn bresenol yn y cyfarfod diweddaf y clywsom ei hanes. Dyma engraifft o waith Yspryd Duw yn myned o flaen dymuniadau y bobl yn y fro a fendithiwyd. Gwrandawodd Duw weddïau ei bobl mewn lleoedd ereill, neu rhyngodd bodd yn ei olwg, o'i drugaredd benarglwyddiaethol, dywallt ei Yspryd sanctaidd ar y bobl annuwiol yma, a throi pechaduriaid o gyfeiliorni eu ffyrdd ato ei hunan.

Mewn cyfarfod gweddi yn y *Globe Hotel* dywedai boneddwr i hysbyslen gael ei doddi yn ei law ef, fel yr oedd efe yn sefyll ar lân orllewinol yr Afon Mississippi, tua chwe' mis yn ol, yn cynwys gwahoddiad iddo i fyned i gyfarfod gweddi yn ninas Caerefrog Newydd; sef Cyfarfod Gweddi *Fulton-street*. “ Prin y gellwch ddychymygu dylanwad y cyfryw amgylchiad distadl a hyny ar deimladau, penderfyniadau, gyrfa, ymddygiad, a chyflwr tragywyddol dyn. Fe'm gwahoddwyd, pan fil o filldirœdd o'r lle, i ddyfod i gyfarfod gweddi a gynelid

gan fasnachwyr ganol dydd; a minau yn fasnachwr yn y ddinas fasnachol fawr hon, lle y mae amser yn cael ei gyfrif yn arian; gorfyddwn benderfynu fod rhyw beth yn nghrefydd y masnachwyr hyn sydd yn ymddangos yn wirioneddol." Efe a ychwanegai ddarfod iddo gyd-synied â'r gwahoddiad hwnw pan gyrhaeddodd efe y ddinas; ei fod yn cadw y gwahoddiad hwnw yn ei logell eto, ac yn bwriadu ei gadw yn ofalus, a bod ganddo achos i ddiolch iddo erioed ddyfod i un o'r cyfarfodydd hyny. Efe a fuasai yn mhellach yn y Dwyrain, yn y dinasoedd ar y tu dwyreiniol i ni, a chawsai fod y cyfarfodydd gweddi beunyddiol yn cael eu cynal yn mhob lle.

Yna efe a aeth rhagddo i adrodd am adfywiadau mewn lleoedd yn y Gorllewin. Efe a soniai am un lle neillduol o ddyddordeb tra neillduol. Mewn cymydoggaeth lle yr oedd poblogaeth fawr, ond heb addoldy, adeiladodd y bobl ysgoldy mawr, a phan ei gorphenwyd penderfynasant gynol cyfarfodydd gweddi undebawl ynddo. Fe'u dechreuwyd, a chyrchai lluaws mawr iddynt, a phan nas gellid cynwys y lluaws a ddeuent yn nghyd o fewn yr adeilad, hwy a grynhoent o amgylch y ffenestri i wrando. Tywalltodd yr Arglwydd ei Yspryd mewn nerth mawr, a chafodd llawer eu dychwelyd.

Yr oedd gŵr goludog o anffyddiwr balch yn byw yn nghymydoggaeth yr ysgoldy hwnw; a thueddid rhyw rai o'i deulu i fyned i'r cyfarfodydd gweddiau. Efe a alwai ei deulu yn nghyd, ac a'u rhybuddiai os elai yr un o honynt hwy i'r cyfarfod gweddi, a "chael crefydd," fel y'i galwai, eu bod i gael eu difeddiannu. a'u bwrw allan o'r tŷ. Yr oedd ei wraig yn gynywysedig dan ei ddedryd cystal a'i blant. Yr oedd hi a'i ferch hynaf ef wedi bod ynddynt, a hyny a barasai iddo gythruddo cymaint. Parhâi y ferch i fyned i'r cyfarfodydd gweddiau, a daeth yn fuan i fwynhau y tangnefedd sydd drwy gredu yn yr Iesu. Pan roddwyd cyfleusdra i'r rhai oeddynt yn gobeithio yn Nghrist i hysbysu

hyny, hi a gyfododd ac a fynegodd mewn modd gwyl-aidd, pa ryw gyfnewidiad mawr a wnelsid yn ei chalon, gan adrodd ei gobeithion gostyngedig am iachawdwriaeth trwy Iachawdwr croeshoeliedig.

Yr oedd rhyw rai yn sefyll wrth y ffenestr oddiallan, y rhai a aethant yn y fan, ac a fynegasant i dad y ferch ieuangc am y broffes a wnelsai. Pan ddychwelodd hi adref y noson hño, hi a gyfarfu ei thad, yn sefyll yn y drws, â Beibl pedwarplyg trwm yn ei ddwyllaw; ac efe a'i cyfarchai, gan ddywedyd, "Maria, fe'm hysbyswyd ddarfod i chwi wneyd proffes gyhoeddus heno eich bod wedi cael crefydd. Ai felly y mae?"

"Fy nhad," medd yr eueth, "yr ydwyf yn eich caru chwi, ac yr ydwyf yn meddwl fy mod yn caru y Gwaredwr hefyd."

Efe a agorodd y Beibl ar ddalen wen, a chan gyfeirio â'i fys at linell ysgrifenedig, efe a ofynodd iddi, gan ddywedyd,

"Maria, enw pwy yw hwn yna?"

"Fy enw i, syr."

"Oni ddywedais i, y di-etifeddwn chwi, os caech chwi grefydd."

"Ito, syr."

"O'r goreu, rhaid i mi wneyd hyny. Nis gellwch ddyfod i'm tŷ i." A chan rwygo y ddalen o'r Beibl, efe a ddywedai, "Dyna fi yn dileu eich enw o fysg fy mhlant. Chwi a ellwch fyned ymaith."

Hi a aeth i dŷ gwraig weddw dduwiol yn y gymydog-aeth, ac ni chlywodd oddiwrth ei thad mwyach am dair wythnos. Un boreu, hi a welai gerbyd ei thad yn cael ei yru at ddrws y tŷ; a chan redeg allan, hi a ofynai i'r gyriedydd, "Beth sydd, James?"

"Y mae eich tad yn glaf iawn, ac y mae efe yn meddwl ei fod yn myn'd i farw; ac yn ofni y caiff ei fwrw i uffern am ei annuwioldeb, ac am y cam a wnaeth efe â chwi, trwy eich di-etifeddu, a'ch troi o'i dŷ. Y mae efe yn dymuno arnoch chwi ddyfod adref yn y cerbyd yma yn ddioed."

Pan gyrhaeddodd hi adref, hi a ganfu fod ei thad yn glaf iawn yn wir; ond, hi a ganfu yn fuan mai ei bechod oedd yn ei flino. Ymddiddanodd âg ef, gweddiodd gydag ef, ac ymdrechodd i'w dywys at Grist. Yn mhen tridiau yr oedd ei thad a'i mam, ei dau frawd, a'i chwaer, yn llawenhau mewn gobaith; ac felly, deulu cyfan, wedi eu gwneyd yn etifeddion i Dduw, a chyd-etifeddion â Christ, o'r etifeddiaeth nefol. Mor ffyddlawn yw Duw i'r rhai a ymddiriedant ynddo ef? Gwnaed yr un a *ddi-etifeddasid* yn offeryn anrhydeddus yn llaw yr Yspryd, o fendithion annhraethadwy i holl dŷ ei thad, trwy ei chywirdeb yn ngwasanaeth ei Duw. Y fath goron ogoneddus o orfoledd a fydd yn eiddo iddi, yn nydd mawr y farn, pan wnelo yr Arglwydd ei dlysau priodol i fyny.

Mewn cyfarfod gweddi arall, dywedai un gŵr bod rhyw beth neillduol i'w ganfod ar bedwar o blant bychain, a berthynant i'r un teulu, yn un o'n hysgolion cyhoeddus. Ymholai un o'r athrawesau pa beth oedd arnynt, a deallodd fod y plant bach anwyl hyn yn dyoddef eisiau bwyd; mai crystyn o fara a dwfr oedd yr holl ymborth a gawsent er's amryw ddyddiau. Plant Ellmynaidd oeddynt, ac ni allasai eu rhieni gael ymborth iddynt; er hyny deuent i'r ysgol yn newynog felly.

Aeth yr athrawes a gawsai y ffeithiau hyn allan, at y prif athraw, ac a'i gwnaeth yn hyshys o honynt; a'r gŵr da hwnw a anfonodd adref yn ddioed, gan beri i giniaw da gael ei barotôi erddynt. Yna efe a'u cymerodd i'w dŷ ei hun, a phangyrhaeddasant yno, gomeddai yr ieuangaf fyned i mewn, gan ddywedyd nas gwyddai efe pa fath dŷ ydoedd, ac nad oedd efe yn dewis myned i dŷ heb wybodaeth a chymeradwyaeth ei fam. O'r diwedd, wedi llawer o daerni, hwy a'u cawsant i'r tŷ, ac a'u cymerasant i'r parlawr, lle yr oedd cyflawnder o ymborth wedi ei osod ar y bwrdd yn barod. Gosodasant hwy i eistedd wrth y bwrdd, ac a'u cymhellasant i fwyta; ond ni allent gael ganddynt brofi tamaid. O'r

diwedd, penderfynwyd gadael y plant bach wrthynt eu hunain, gan feddwl y gallai y bwytaent wedi hyny. Arosai gwraig y tŷ wrth y drws, a thra yr oedd hi yn edrych trwy agen yn y ddôr, er ei syndod, gwelai y bachgen hynaf yn dod i ddwyllaw bychain yn mhleth, ac yn gofyn bendith Duw, gan ddiolch iddo am ei drugareddau. Yna yr adroddwr a ddywedai, "Bydded i ni oll gynieryd addysg oddwrth y plant bach hyn, y rhai, er eu bod yn newynog, a omeddent fwyta, hyd oni chydabyddent law Duw yn gyntaf, yn yr ymborth a ddarpares d."

Nid oedd nemawr lygad sych yn y gynulleidfa tra yr adroddid y ffeithiau hyn.

Offrymid gweddi dros unig fab, yr hwn oedd annychweledig, yn ei bresenoldeb. Efe a ddigiodd yn ddirfawr, a phenderfynodd werthu ei dyddyn, a myned i'r Gorllewin, yn ddigon pell oddiwrth ei geraint, y rhai oeddynt yn gweddïo am ei achubiaeth. Hwya a barhasant i weddïo, ac yntau a werthodd ei dyddyn o'r diwedd, ac yr oedd efe ar gychwyn i Albani, ar ei ffordd tua'r Gorllewin. Yr oedd efe yn myned heibio i gyfarfod gweddi, ar ei ffordd i'r orsaf, a chan fod ganddo beth amser i aros am y gerbydres, efe a feddylodd y trôai i fewn i dreulio yr amser, ac i weled pa beth oedd yn myned yn mlaen. Efe a aeth i fewn, ac y mae pob lle i hyderu iddo gael tro gwirioneddol cyn gadael y cyfarfod.

Cyfodai boneddwr yn nghefn yr ystafell, a dywedai ei fod ef yn dyfod o fynydd-dir Pennsylvania, "Yr ydym yn clywed am eich cyfarfod, trwy gyfrwng y papyrâu crefyddol; ac y mae yn llawen genym ddeall pa beth y mae yr Arglwydd yn ei wneuthur yn eich plith. Y mae yr Arglwydd wedi bod yn tywallt ei Yspryd trwy holl fynydd-dir Pennsylvania, ac y mae efe wedi dwyn llawer i edifeirwech yn mysg trigolion annuwiol ac anystyriol yr ardaloedd hyny. Myfi a fuais yn byw buchedd dyn anedifeiriol dros naw mlynedd a deugain; ac nid oes

mwy na thri mis er pan gychwynais fuchedd grefyddol. Aethym i faes-gyfarfod y Trefnyddion yn fy nghymydogath. Nid aethym yno ar ei ddechreu, gan fy mod yn fy meddwl fy hunan yn rhy drafferthus i allu myned, ond aethym yno tua'i ddiwedd. Can gynted ag y gwelodd fy ngwraig dduwiol fi yn dyfod i'r maes, hi a ddaeth ataf, ac a ddywedodd, "Mae'n rhaid i chwi ddyfod i'r cylch gweddi." Aethym gyda hi, er yn dra chyndyn; rhyngodd bodd i'r Arglwydd fy nihuno yn y cyfarfod hwnw. Ond, terfynodd y cyfarfod, a rhinau heb gael un ymwared. Aethym rhagof o ddydd i ddydd, mewn pryder mawr yn nghyleh fy enaid. Clywais am gyfarfod arall, ac aethym dros gan' milldir er mwyn bod ynddo. Ceisiais, ond ni chefais. Cymerwyd fy achos yn destun gweddi neillduol; daeth yn ddydd diweddfaf y cyfarfod, ac yr oeddwn yn ofni y buasai raid i mi fyned ymaith heb unrhyw gyfnewidiad yn fy nghalon. Ond, pan oedd yn agos i adeg terfyniad y cyfarfod, cynygiwyd i dreulio peth amser yn y babell i weddio. Dywedai rhai, ei bod yn anmhrydlon; a rhai, fod gauddynt ychydig amser i'w dreulio felly; a chymhellid fi i ddarllen cyfran o'r Ysgrythyr, a myned i weddi. Disgynai y cais hwn arnaf yn annysgwyliadwy. Agorais y Beibl ar y bennod yn nghylch y talentau; ac mia'i darllenais. Yr oeddwn inau yn cael fy nhemtio i guddio fy nghalentau, fel y gwas diog. Penderfynais nas gwnawn, ac aethym ar fy ngliniau i weddio. Cyfarfu yr Arglwydd fi yn y weddi hono; ac efe a'm tywysodd i lwyr ym-ostwng iddo; cwmpodd fy maich ymaith, symudwyd fy nhrymder; teimlais fod fy mhechodau wedi eu maddeu; a mwynheais dangnefedd a llawenydd gan gredn; yr ydwyf yn ddedwydd yn wastadol, ac yn neillduol felly mewn cyfarfod o'r fath yma: ac yr ydwyf yn ei deimlo yn fraith a dyledswydd i ddwyn fy nhystiolaeth dros Grist; yr wyf yn ei garu ef yn fawr, canys gras mawr oedd maddeu i mi: fe'm bendithiwyd yn helaeth er pan y cerais y Gwaredwr gyntaf. Yr ydwyf

yn bwriadu dwyn fy nghroes, a gwneyd fy nyledswydd yn mhob lle, bob amser, ac ar bob achlysur.

“Mae yr Arglwydd yn gwneyd gwaith mawr yn y mynyddoedd; y mae cymydogaeithau cyfain yn troi at yr Arglwydd, pregethiad yr Efengyl yn enill ei ffordd i galonau pechaduriaid, a llawer yn dyfod allan ar du yr Arglwydd.”

Yr oedd dull y siaradwr yn ddifrifol a chalonog, ei symlwrwydd yn fawr, a'i deimlad yn ddwys, fel yr oedd ei eiriau yn cydio yn mhob calon. Yna canwyd yr emyn felus hðno:—

“Mas ffynon hyfryd lawn o waed,
A redodd ar y bryn;
Y pechaduriaid dua' gaed,
A olchir ynddi'n wyn.”

Yr oedd yr holl dorf yn ymuno yn y canu, mewn teimlad dwys, a phereidd-dra hyfryd. Yna aeth dau neu dri i weddi, a chofid, gyda'r difrifwch a'r tierni mwyaf, yr holl rai a anfonasent i ddeisyf cael cyflwyno eu hachos ger bron gorsedd gras.



PENNOD X.

Cael Crist gartref.—Y dyn a gafodd dangnefedd ar yr Heol.

Cafodd gŵr ieuango dillynaidd, meddiannol ar lawer o gyfoeth a dysgeidiaeth, ac o sefyllfa gymdeithasol uchel yn un o barthau mwyaf boneddigaidd y ddinas fawr hon ei ddwyn yn ystod y diwygiad presenol i ganfod ei fod yn bechadur, a bod ganddo enaid i'w gadw neu ei golli. Teimlai ei hunan ar fin dinystr, ac ar ddibyn anobaith tragwyddol. Yr oedd efe yn crymu dan faich ei bechodau, yr hwn oedd ar ei lethu. Ceisiai ymwared, ond nis gallai ei gael; yr oedd gofyniadau y ddeddf yn hyll-

dremu yn ei wyneb, a theimlai ei hun yn cael ei goll-farnu yn gyfiawn. Yr oedd ei galon wedi ei llenwi â thrallod, a'i wynebpryd yn dwyn arno nodau ing. Elai oddiamgylch ddydd ar ol dydd, gan blygu ei ben fel brwynen, ac o ddydd i ddydd yr oedd ei faich yn myned yn fwy annyoddefol. Pa beth a wnaï efe? I ba le y dihangai? Yr oedd ganddo wraig ieuangc gartref, yr hon a garai fel ei einioes ei hun, ië, ac yn fwy na'i einioes ei hun. Yr oedd hi fel yntau yn hoff o bleserau y byd, heb wybod nemawr am grefydd, na gofalu am feddu y cyfryw wybodaeth : ac yr oedd chwaer iddo yn byw gyda hwynt. Yr oeddynt oll fel eu gilydd yn dra hoff o goeg-ddigrifwch, y llawenydd a'r pleserau bydol a fwynheir yn gyffredin gan rai yn yr un sefyllfa. Edrychai y wraig a'r chwaer ar y priod a'r brawd hwn, gan synu yn ddirfawr at y fath gyfnewidiad a ddaethai drosto ef.

Un diwrnod, yn un o'n cyfarfodydd, teimlai y gŵr ieuangc llwythog ei faich yn cael ei symud, ei enaid yn gallu ymwneyd mewn ffydd ar Grist, ei edifeirwch yn cael ei gyd-gyneu yn ei galon, a theimlai ynddo ei hunan y gobaith na chywilyddia, profai fod yr lachawdwr yn werthfawr i'w enaid : credai fod Duw er mwyn Crist wedi maddeu ei bechodau ; a phenderfynai na fyddai arno gywilydd o Grist mwyach ; ond yr addefai, ac yr anrhyddedai efe ef yn mhob man.

Daeth y cyfleusdra, y man, a'r adeg yn fuan. Fel yr oedd efe yn dychwelyd adref yn yr hwyr efe a ddywedai, "Rhaid i mi anrhydeddu Duw ac ufuddhau iddo yn fy nheulu yn awr, trwý gyfodi addoliad teuluaid."

"O, na, nid yn awr," medd y tēmtiwr. "Na fydd yn fryslog. Cymer amser i gryfhau ychwaneg, ac yna tydi a elli fyned yn mlaen yn well."

"Rhaid i mi ddechreu heno. Nis gŵn pa beth a ddywed fy ngwraig a'm chwaer ; ond fy nyledswydd ydyw, ac yr ydwyf yn penderfynu ei chyflawni, ac ymddiried am y canlyniadau yn Nuw. Rhaid i mi weddio yn fy nheulu."

"Nid heno," medd y temtiwr ; "ni wyddost pa fodd i weddio : ni weddiaist ti nemawr erioed ; yr wyt yn annghyfarwydd ar iaith gweddi. Aros, nes dysgu pa fodd i weddio yn gyntaf."

"Na, na, y mae yn *rhaid* i mi weddio heno. Dos yn fy ol i, Satan."

Efe a aeth i'w annedd, ac a ymneillduodd i'w lyfrgell, ac yno efe a dywalltodd ei galon ger bron ei Dad nefol, gan ofyn, yn enw yr Arglwydd Iesu, am ras o'r uchelder yn gymhorth cyfamserol i gyflawni ei ddyledswydd.

Pan gyfarfu efe ei wraig yr hwyr hwnw, hi a ganfu ar unwaith fod cyfnewidiad mawr wedi cymeryd lle arno ; a pharai hyny radd o arswyd iddi, ond nid ynganai air wrtho. O'r diwedd efe a ddywedodd :—

"Fy anwyl wraig, a fyddai genych chwi ryw wrthwynebiad i ni gael addoliad teuluaidd?"

Wedi munyd o betrusder synedig, hi a atebodd yn hynaws :—

"Na fyddai yn ddiau, os ydych chiwi yn dewis hyny."

"Byddwch cystal a dwyn y Beibl i mi, gan hyny, a nesawn at y goleuni, fel y gallom ddarllen a gweddio."

Efe a ddarllenodd bennod, ac yna aeth ar ei liniau ; ond ei wraig a'i chwaer a barhaent yn eistedd, ac efe a deimlai ei fod yn unig ar ei liniau. Efe a ddyrchafai ei olygon at Dduw, ac a lefai yn chwerwder ei enaid, "O Dduw, bydd drugarog wrthyf fi, bechadur." A chan gasglu nerth, efe a aeth rhagddo yn ei weddi, gan arllwys y dymuniadau taeraf, ar i Dduw gymeryd trugaredd ar ei anwyl wraig a'i chwaer. Mor ddifrifol a thaer oedd y weddi hono, ar i Dduw amlygu ei allu a'i ras achubol yn y fan, fel y gorchtygid ac y toddid calon ei wraig, a hi a ymlithrodd o'i sedd, ar ei gliniau wrth ei ystlys, a chan roddi ei breichiau am ei wddf, yn ddiarwybod iddi ei hunan, hi a ymddrai mewn cri difrifol ar Dduw am drugaredd i'w henaid ; ac yna ei chwaer a benliniodd yr ochr arall iddo, a hithau hefyd a roddai ei breichiau am dano, gan wylo yn hidl.

Efe a barhaodd i weddio, gan ei gysegru ei hun, a'r rhai oedd gydag ef, i'r Arglwydd. Efe a gyffasai gyda galar dwys, eu buchedd annuwiol flaenorol, gan ddadleu addewidion Duw i bawb a'i ceisiant ef, ac â llawenydd annhraethadwy y crybwyllai efe ryfedd ras Duw yn maddeu ei bechodau, ac yr erfyniai ar iddynt oll gael cyd-fwynhau tangnefedd a maddeuant trwy y Gwaredwr croeshoeliedig.

Yr oedd yr ymostyngiad yn gyflawn; rhoisant eu harfau gwrthryfelgar i lawr yn ewyllysgar, cyd-darddodd ffydd ac edifeirwch yn nghalonau y tri; ac wedi codi oddiar eu gliniau, dechreuent adrodd i'w gilydd pa ryw benderfyniadau newyddion. pa ryw ymgysegriad o hon-ynt eu hunain, a wnelent yn ystod *y weddi gyntaf hño yn y teulu*, a'u bod wedi eu cyflwyno eu hunain i Grist yn llwyr.

Ac wedi y weddi gyntaf hño yn y parlawr hwnw, y mae Duw wedi cael ei gydnabod beunydd, yn yr un lle, a chan yr un cylch teuluaid. Ac y maent yn myned yn feunyddiol allan o'r cylch hwnw, yn eu rhodfeydd o ddefnyddioldeb, a'u negeseuon o drugaredd yn y ddinas fawr hon, gan ymofyn am y rhai sydd ar ddarfod am danynt, yn fyrdd dedwyddach nag y buasent erioed o'r blaen. Y maent yn gwasgaru bendithion o'u hamgylch ogyrch yn awr; ac nid anghofiant y cyfarfod gweddi cyntaf hwnw yn y parlawr i dragwyddoldeb.

Ar achlysur arall, adroddid hanes am ddyn, yr hwn a welwyd yn aml yn ddiweddar yn nghyfarfodydd gweddi *Fulton-street*, a'r *Globe Hotel*. Ychydig wythnosau yn ol, gwelid y dyn hwn yn ymrodio yn ol a blaen ar hyd y llwybr gerllaw yr Hen Eglwys Isellmynig Ogleddol, tra y cynelid cyfarfod gweddi. Yr oedd wedi ymwisgo mewn crys glas-resog, a llofrau o'r un defnydd, a hen siaced werdd ar ei fraich. Yr oedd ei wedd yn dwyn nodau cyflwr caled; canys ymddangosai yn debyg i un a fuasai yn ei ddistrywio ei hunan trwy anghymedroldeb, ac heb ddim o hono wedi ei

adael ond gweddillion adfeiliedig o ddyn, er ei fod yn ymddangos yn lanwaith a sobr. Yr oedd yn amlwg ei fod dan ddylanwad terfysgoedd tufewnol cryfion: yr oedd ymrysonfa fawr yn cymeryd lle yn ei fynwes ei hunan. Fel yr oedd efe yn myned i fyny y grisiau i'r Ddarlithfa, efe a ymofynai â'r cenadwr lleyg a fydd wrth y drws yn wastad i ofalu am roddi dyeithriaid mewn eisteddleoedd cysurus, a ganiatêid i un mor druan ei wedd ag ef ddyfod i'r cyfarfod?

"Gwnawn siwr," meddai y swyddog, "ac y mae yn dda genym eich gweled yn dyfod. Deuwch, a chroesaw," a dangosodd sedd iddo.

Gwelid y dyn hwnw yn dyfod i'r cyfarfod gweddi bob dydd am wythnosau. Dechreuodd roddi yr ymyfed heibio ar unwaith. Daeth i deimlo dyddordeb yn achos crefydd; ac wedi pedair wythnos o lwyrymwrthodiad, efe a law-nododd yr ardystiad yn wirfoddol, gan addaw "na chyffyrddai," ac "nad archwaethai;" a chadwodd ei ymrwymiad yn ffyddlawu. Bu heb ymborth lawer pryd, ei lety a fyddai rhyw dwll tua'r farchnadfa; ond, yr oedd yr Hwn sydd yn porthi y cigfrain yn gofalu am dano ef, fel na ddarfu am dano gan newyn: llawer gwaith y cafodd efe sypynau bychain o fara, neu fara a chig, wedi eu rhwymo yn daclus, ar yr heolydd, wrth eu rhodio i fyny ac i waered. Ar brydiau ereill, rhoddid symiau bychain o arian iddo; ond ni roddid diin iddo yn y cyfarfod gweddi, rhag y buasai yn cael ei dueddu i ddyfod er mwyn yr ychydig arian a allasai efe ei gael. Felly, darparai Duw erddo. Ac o fesur ychydig ac ychydig, daeth ei argyhoeddiadau o bechod yn ddyfnach ac yn llymach; gellid gweled arwyddion o bryder cynyddol yn ei wedd; ymdroai ar ol y cyfarfodydd gweddïau, gan obeithio yn sicr y buasai rhyw un yn ymddiddan gydag ef am grefydd. Ar ryw brydnawn-gwaith cyn hir, efe a gymhellid yn daer i dderbyn Crist yn ddioed. Efe a aeth i waered i'w loches arferol ger marchnadfa Washington;

ond ni allai gysgu, eithr ei drallod a gynyddai. Dywedasad wrtho am ddyfod at Grist. Ond pa fodd y deuai efe? Iaith ei galon ef oedd, "O! na wyddwn pa le y cawn ef!" Efe a gododd, ac a gerddodd yr heolydd, i edrych a deimlai efe yn well. Ond nid oedd yn cael ymwared; yr oedd ei bechod yn faich trwm ar ei enaid; ac iaith ei galon oedd,

"Troseddais gyfraith Duw,
Fy mbechod dirfawr yw
O flaen y nef."

Parhau i gerdded yr oedd, heb wybod, na gofalu, i ba le. O'r diwedd efe a safodd gerllaw post lamp, rhoddodd ei law ar y post, a'i ben ar hyny, a thywalltodd ei enaid gerbron Duw mewn gweddi. Llifeiriai dagrau edifeirwech dros ei ruddiau, yr oedd y ffynhonau wedi ymrwygo; ac efe a atolygai ar Idduw er mwyn Crist i faddeu iddo. Yn y fan, ymddangosai Crist yn anfeidrol werthfawr i'w enaid: treiglodd baich ei anwiredd oddiar ei gydwybod, ac efe a lawenychodd yn yr Arglwydd, â llawenydd anhraethadwy.

Nis gŵyr pa hyd y bu yn y sefyllfa hðno; canys ni chymerau sylw o'r amser, parhaodd i rodio yr heolydd dros y gweddill o'r nos, a'i holl enaid wedi ei orlenwi o lawenydd. Yr oedd yn awyddus am gael gweled rhywun y gallai ddywedyd pa beth a wnaethai yr Arglwydd iddo. Aeth i amryw fanau, ond nis gallai weled neb a adwaenai. O'r diwedd, efe a aeth i'r *Battery*, ac wedi eistedd ar y glaswellt, efe a gymerodd ei Destament Newydd, ac a ddechreuodd ddarllen, ac fel yr oedd yn darllen, nis gallai ymattal oddiwrth ddagrau. O'r diwedd, efe a gyfarchid gan foneddwr, yr hwn a fuasai yn sefyll gerllaw, ac yn sylwi arno:—

"Pa beth yw y llyfr bychan a ddarllenwch, fy nghyfaill?"

"Yr ydwyf yn darllen y Testament Newydd."

"Pa le y cawsoch eich Testament?"

"Yn Nghyfarfod gweddi *Fulton street*."

"A fyddwch chwi yn arfer myned i gyfarfod gweddi *Fulton-street*?"

"Byddaf, syr."

"A ydych chi yn meddwl i chwi gael rhyw les trwy fyned yno?"

"Yr ydwyf yn hyderu fy mod; ac yn gobeithio i mi gael adnabod Crist yn werthfawr i'm henaidd." Yna efe a adroddodd, yn ei ddull syml ei hunan, y modd y cawsai efe afael ar Grist wrth bost y lamp y nos o'r blaen, a'r modd y cawsai ei enaid ei lenwi o lawenydd.

Yna y boneddwr, dan deimlad dwys, a ddywedai, "Clywais am gyfarfodydd gweddio *Fulton-street*, ac yr wyf yn credu eu bod yn gwneyd daioni dirfawr. Byddwch cystal a galw yn fy masnachdy am ddeg o'r gloch y boreu yfory." Ac yna, cyn ymadael, efe a roddes ei enw, a rhif ei masnachdy iddo, yn *Broad-street*.

Yn y cyfamser, efe a ymfynodd am swyddog caredig yr Hen Eglwys Isellmynig, ac efe a'i cafodd ef, yn nghyda dau neu dri o frodyr, yn y ddarlithfa uchaf. Yr oedd ei wynebpryd yn dysgleirio gan ei dangnefedd tufewnol: ac mewn ychydig eiriau efe a adroddodd iddynt y modd y buasai arno wrth bost y lamp, a'r cyfnewidiad mawr a gymerasai le.

"O! bendigedig fyddo Duw," medd y cenadwr, ac mewn munyd yr oeddynt oll ar eu gliniau. "Gadewch i ni oll fyned i weddi yn ol ein gilydd," eb efe; ac efe a ddyrchafodd ei lef mewn mawl i Dduw am ei drugaredd annhraethol i'w *anwyl Frawd* yn Nghrist, trwy ei gyfarfod fel hyn mewn maddeuant, a'i adnewyddu yn rasol. Dylunai y naill y llall mewn gweddi, ac yn olaf y creadur newydd hwn yn Nghrist Iesu.

Am ddeg o'r gloch boreu dranoeth, i'r munyd, gwelid ein brawd Cristionogol hwn wrth ddrws y masnachdy yn *Broad-street*, ac erbyn ei ddyfod yno yr oedd yno bâr o ddillad newydd iddo, o ben bwygilydd, a lle cyson wedi ei sicrhau iddo, lle y gallai enill cyflog gweddol. Y

"Cyfododd tri, pedwar, neu bump ereill, gan ddywedyd, 'Y mae arnom eisiau i chwi weddio drosom ninau hefyd.' Yr oedd gallu Duw gyda'r cyuulliad bychan; ymddangosai yr Arglwydd i'w cynorthwyo, a hyny yn foreu iawn—nid oeddym prin wedi dechreu cyn ei fod yn ein canol yn ngweithrediadau mawr a rhyfeddol ei ras. Fel hyn y dechreuodd yr adfywiad. Y mae y dychwledigion yn awr yn 400 neu 500."

"Gadewch i mi ddyweyd i chwi un engraifft o nerth gweddi," meddai un arall. "Yr oedd gŵr, yr hwn a gadwai nifer o gerbydau i gario teithwyr, yr oedd hefyd yn cadw masnachdy gwirod, yr oedd yn gwneyd arian yn brysor, ond yn dinstrio ei les ysprydol ymhob ffordd; nid yn unig yr oedd yn ddiles, ond yn wrthwynebus i grefydd,—aeth ei wraig ef i'r cyfarfodydd gweddio, a chafodd droadigaeth ynddynt. Ceisiodd ei gŵr ei hattal o'r cyfarfodydd gweddio, ond nid oedd o un dyben, mynai hi fyned iddynt—daliodd i fyned er ei holl wrthwynebiad a'i fygythion: dywedodd wrthi o'r diwedd, fod yn rhaid iddi naill ai peidio myned i'r cyfarfodydd gweddio, neu ei adael ef—na rhoes gynyg tebyg i hyn iddi:—'Yn awr, os ewch chwi i'r ystafell a gweddio gyda mi, gellwch weddio faint tyd a'r a fynoch chwi, ond rhaid i chwi beidio myned i'r *cyfarfodydd* gweddio.' Dywedai hithau na wyddai hi pa fodd i weddio drosto, na chydag ef, o herwydd nad ydoedd hi ond newydd ddechreu gweddio drosti ei hun. Pa fodd hynag, aethant i'r ystafell, ac yr oedd efe wedi rhyfeddu wrth ei chlywed yu gweddio. Yr oedd pob peth yn myned o chwith y diwrnod hwnw: aethant i'r ystafell i weddio y boreu dranoeth. 'Yr oeddwn yu meddwl gadael iddi ei gweddio hi allan, a thrwy ei chadw hi o'r cyfarfodydd gweddio, y buaswn yu tòri y swyn,' meddai y gŵr. Aethant ar eu gliniau, a gweddiodd hi y fath weddi a gydiodd afael yn ei galon; ac wedi iddynt godi oddiar eu gliniau, cusanodd hi, ac aeth ymaith. Yr oedd ei galon wedi ei thyneru, ei daros-

twng, a daeth at draed yr Iesu yn ddyn dychweledig. Yr ydym yn llawenhau yn nychweliad ŷgeiniau o rai cyffelyb: rhoes i fyni ei fasnachdy gwirodydd ar unwaith, a gwnaeth broffes dda.”

Dywedai un arall, “Yr ydwyf yn byw yn nghysgod mynyddoedd *Catskill*,—y mae gwaith gras yn ein plith ninau—y mae dros gant wedi eu hychwanegu at yr eglwys, llawer iawn o blant ac ieuengctyd wedi eu dychwelyd. Y mae ein gweinidogion wedi ein gadael am yspaid i orphwysio oddiwrth eu llafur caled, ond yr ydym wedi penderfynu dal y cyfarfodydd gweddïo i fyni trwy yr holl dywydd poeth, i gyfarfod ein gweinidogion ar eu dychweliad.”

“Yr oedd gan dad,” meddai un yn y cyfarfod, “dri o feibion, y tri oddicartref mewn gwledydd gwahanol, a’r tri yn annychweledig. Daeth a hwy i’r cyfarfod yn wrthddrychau i weddïo drostynt; a gweddiwyd ar eu rhan yn y fath fodd nas gall neb ond rhai yn credu wneyd. Pa beth oedd y canlyniad? Derbyniwyd tri llythyr oddiwrth y tri mab, heb i’r naill wybod dim am y llall, a phob un yn rhoi hanes ei ddychweliad ei hun.”

Dymunai tad arall weddïau ar ran mab oedd ar y môr,—yr oedd yn y Môr Tawel:—a chymerwyd ei achos yn fater gweddi daer. Y mae newydd ddychwelyd i’r porthladd—dychwelwyd ef ar y cefnfor tua’r amser yr oeddant yn gweddïo drosto. ‘Meddyliais,’ meddai ei dad, ‘y buaswn yn rhoi y dydd o’r mis y cynaliwyd y cyfarfod gweddi hwnw ar lawr, a dyddiad y weddi hōno,—nid oes genyf un rheswm i ameu na atebwyd gweddïau pobl Dduw. Y mae yn rhyfeddol. Yn y pellder hwnw Dduw yn galw ei sylw at grefydd, yn ei argyhoeddi o’i euogrwydd, ei arwain at Grist, a’r peth cyntaf oedd ganddo i’w fynegi i mi ar oldyfod i’r lân, oedd yr hyn a wnaeth yr Arglwydd i’w enaid. Ni wyddai ddim am ein cyfarfodydd gweddïau ni—ni wyddai ei fod ef wedi ei wneyd yn wrthddrych neillduol i weddïo drosto, ac eto y mae yr Arglwydd wedi ei wneyd ef yn ddeiliad o

ras neillduol.' Un o'r pethau mwyaf effeithiol oedd gweled tad yn dyfod a llythyr seliedig at ei fab yn Neheudir America, ac yn ei osod ar y bwrdd, gan ddy-muno gweddïau y Cristionogion, ac i Yspryd a bendith yr Arglwydd fyned gyda'r llythyr hwnw, a'i wneyd yn offerynol er dychweliad y mab, a gerid mor fawr, oedd yn y wlad bell hōnc. Cyuwysai y llythyr erfyniad difrifol arno i gymodi â Duw."

Diameu fod miloedd ar fi'oedd o engreiffitiai wedi cymeryd lle, yn ystod yr ychydig fisoedd a aethant heibio, o atebiad buan a rhyfeddol o weddïau. "*Cred yn unig!*" "*Cred yn unig!*" Dyma lais Rhagluniaeth, Gras, ac Yspryd Duw.

"Y mae rhai o honoch," ychwanegai un llefarwr, "wedi darllen am droadigaeth milwr Prydeinig yn yr India, trwy offerynoliaeth y *telegraph*. Yr oedd yn gorwedd yn agos i angeu—wedi esgeuluso a chablu crefydd trwy ei oes, ond yn awr yr oedd yn marw, ac nid oedd un cyfaill Cristionogol yn agos ato i ddyweyd wrtho pa fodd yr oedd iddo fod yn gadwedig. Meddylodd am Gristion oedd yn byw oddiwrtho ar y pryd gant a thri-ugain o filldiroedd,—anfonodd frys-neges gyda'r gwefr-hysbysai ato i'r perwyl hyn:—'Yr wyf fi yn marw. Pa beth a wnaif fel y byddwyf gadwedig?' Yn ddi-atreg yr oedd brys-neges yn ol ato, 'Cred yn yr Arglwydd Iesu Grist a chadwedig a fyddi.' Felly y cadwyd y negesau i fyny â'r dyn claf nes iddo fyned yn rhy wan, a bu farw a geiriau gobaith a llawenydd ar ei wefusau. Pwy a wŷr na chawn fyw i weled yr un negeŷ ogoneddus yn myned dros yr holl fyd ar hyd y wefrun, a gweddi y deisyfydd yn cael ei hateb—llonwch atebiad cenedl wrth genedl a glywer—a chlywer miliynau o filiynau yn canu y 'gân dragwyddol o iachawdwriaeth i'n Duw ni!'"

"Yr wyf yn dymuno dwyn fy nhystiolaeth," meddai gŵr ieuango, "gan ddyweyd yr hyn a wnaeth yr Arglwydd i mi. Pymtheng mlynedd yn ol daethym o

bentref cyfagos, i aros yn y ddinas hon. Yr oedd genyf rieni duwiol, y rhai a weddiasant droswyf fi am y pymtheng mlynedd hyn—er hyny nid wyf yn gwybod i mi fod dan unrhyw argraff ddifrifol yn yr holl yspaid hwnw—nid wyf yn cofio i mi deimlo dim pryder am grefydd hyd fis Ionawr diweddaf, pan y clywais bregeth ar y geiriau :—‘Tôr ef i lawr, pahan y mae efe yn diffwrwytho y tir?’ Yr oeddwn yn ei chlywed fel pe buasai pob gair yn cael ei ddyweyd wrthyf fi—nid oeddwn yn meddwl fod neb arall yn y tŷ a’r bregeth yn gymhwys iddo—myfi oedd y ffigysbren diffwrwyth—taflwyd fi i’r pryder dyfnaf, ac nis gwyddwn pa beth i’w wneyd—yr oedd genyf wraig, ac nis gwyddwn pa fodd yr edrychai hi ar fy nghyflwr a’m pryder, na pha beth a feddyliai o honynt—o’r diwedd deallais ei bod hithau wedi ei deffroi trwy yr un bregeth. Aethom at ein Gweinidog a dywedasom ein holl galon wrtho, ac yn mhen ychydig goddefwyd i ni obeithio am faddeuant a heddwch trwy ein Harglwydd Iesu Grist. Yr ydwyf wedi bod yn fynych yn y cyfarfodydd hyn, ac wedi teimlo awydd siarad, ond ni allaswn gael gwroldeb i wneyd hyny—dichon fod rhyw ŵr ieuange yn fy nghlywed i, yr hwn y gallwn i ei berswadio i ddyfod at Grist—rhyw un dros yr hwn y mae tad a mam yn gweddïo, neu wedi bod yn gweddïo yr amser a aeth heibio : yr wyf fi wedi newid y chwareudy am yr eglwys—y gyfeddach am y cyfarfod gweddï—yr wyf yn ddifrifol yn eich cymhell chwithau i wneyd yr un peth.”

“Y mae genyf fi lythyr yn wyth tu dalen,” ebai un arall, “yn rhoddi hanes dychweliad gŵr ieuange.—Yr oedd yn fab i wraig weddw dduwiol,—gadawodd ei fam, aeth i wlad bell, a daeth yn hynod annuwiol; gwnaed ef yn wrthddrych i weddïo drosto; goddiweddwyd ef gan yr Yspryd Glân; adnewyddwyd ef yn yspryd ei feddwl, ac y mae efe yn greadur newydd :—y mae ei lythyr mor effeithiol, prin y gallwn ei ddarllen.”

“Aethym i’r cyfarfod gweddï a gynelir ar nos Sad-

wrn yn yr Athrofa," meddai un, gan godi i fyny, "yr oedd yn hynod lawn, ac yn hynod ddifrifol. Dychwelodd Duw lawer o'r myfyrwyr yn ystod y tymhor sydd yn awr wedi terfynu—daeth i'r cyfarfod yma fyfyrwr, yr hwn a raddolwyd ddwy flynedd yn flaenorol—yr oedd, wrth gwrs, ddau ddosbarth bellach, â'r rhai yr oedd yn adnabyddus—yr oedd yn nodedig am ddysgleirdeb ei dalentau, ei ysgolheigddod, a'i anghrefyddolrwydd,—yr oedd ei ddylanwad yn dra niweidiol ar ereill. Dychwelwyd ef—daeth i ddyweyd wrth ei gyd-fyfyrwyr hanes y 'cyfnewidiad mawr;'—fel yr oedd yn myned yn mlaen gyda'i brofiad, yr oedd pob grudd wedi eu gwlychu â dagrau—daeth i'r unig ddyben o gyffesu ei edifeirwch o herwydd ei fywyd blaenorol—yr oedd wedi myfyrio galwedigaeth am ddwy flynedd—bellach yr oedd yn gad-ael hyny, gan roddi y cwbl wrth draed yr Iesu, a myned i bregethu yr Efengyl dragwyddol."

"Fel yr oedd cenadwr dinasol," meddai un arall, "yn myned i un o gerbydau y rheilffordd, gofynai yn ei ddull mwynaid, tawel, i'r rheolwr:—

"'A fynwch chwi draethodyn?'

"'Sicr y cymeraf; a byddaf ddiolchgar am dano.'

"'A ydych chwi yn Gristion?'

"'Gobeithiaf fy mod.'

"'Yn mha le y daethoch yn Gristion?'

"'Yn y cerbyd yma.'

"'Pa fodd y bu hyny?'

"'Wel, yr ydych yn gweled nas gallwn fyned i'r cyfarfod gweddi; y mae yn rhaid i mi fod yn sefyll yma trwy y dydd—yr oeddwn yn teimlo gwasgfa yn nghylch mater fy enaid—yr oeddwn wedi fy llethu gan alar—nis gwyddwn pa beth i'w wneyd, ac felly rhoddais fy hun i fyny i Dduw yn y fan yn y cerbyd yma—llefais arno am drugaredd, a chefais drugaredd yn fuan. O! y fath lawenydd a deimlais, ac ni wyddai neb ddim am dano—gall Duw faddeu pechodau yn ngherbyd y rheilffordd cystal a rhyw le arall—yr ydwyf yn ddiolch-

gar i chwi am eich traethodau, syr, y rhai hyn oedd yn ddechreuad fy argyhoeddiad o bechod, a'r rhai hyn a'm harweiniasant at Grist.' "

"Aethym trwy y ddinas hon ychydig ddyddiau yn ol," ebai un arall, "ac anfonais ddymuniad ar i chwi weddio dros frawd annychweledig—anfonais y cais i fyny at y ddesc yna, a phan ddarllenwyd ef, cyfodais i fyny a dywedais mai myfi a anfonodd y dymuniad ar ran brawd annychweledig, yr unig un o deulu mawr o frodyr sydd allan o arch dyogelwch—dywedais fy mod yn myned i'w weled ef—yr oeddwn yn dyfod o'r Gorllewin, ac yn myned i'r Dwyrain, mil o filldiroedd o gwbl, i'w weled—yr oeddwn yn teimlo yn hyuod bryderus yn ei gylch, fel yr unig un o honom oedd allan o Grist, ac yr oedd wedi myned yn estronol tuag atom o herwydd rhyw anghydwelediad wrth ranu rhyw eiddo—ni wnai ysgrifenu atom. Aethym i'r cerbyd dan weddio, daethym yn mlaen ar fy nhaith dan weddio—arosais a daethym yma dan weddio—gofynais i chwithau weddio—yna aethym yn mlaen dan weddio—a phan gyfarfyddais ef, O! yr oedd ateb wedi dyfod i'n gweddiau! Taflodd ei freichiau am fy ngwddf, gan ddywedyd, 'O! fy mrawd! fy mrawd! y mae Duw wedi cymeryd trugaredd ar fy enaid—gad i mi dy gusanu a'th wasgu at fy mynwes.'

"Yn awr yr wyf ar fy nhaith yn ol i'r Gorllewin, ond yr oeddwn yn teimlo nas gallaswn fyned trwy Gaerefrog Newydd heb ddyfod i'r cyfarfod yma, a dyweyd hanes troadigaeth fy mrawd, gan erfyn arnoch gyduno â mi i ddiolch i Dduw am ateb ein dymuniadau tlodion, pan yr oedd genym mor ychydig o ymddiried ynddo."

Dywedodd un arall am ŵr ieuango halogedig ac an-nuwiol, oedd ar ei daith o Springfield, Mas., i Albany. Pan yn myned ar hyd lle peryglus ar y linell ar hyd ochrau serth, meddyliodd ynddo ei hun mor hawdd fyddai iddo golli ei fywyd—mor ddisymwth y gallai

rhyw ddamwain osod terfyn ar ei sefyllfa o brawf, ac mor sicr o fod yn golledig oedd ei enaid pe buasai yn marw yn y cyflwr yr oedd ynddo: daeth yr ystyriaethau hyn i'w feddwl drachefn a thrachefn: teimlai ei fod yn bechadur colledig ac andwyol—mwyaf y meddyliai am ei fywyd blaenorol, mwyaf annedwydd yr oedd yn teimlo; yr oedd argyhoeddiad a dychryn yn dilyn eu gilydd wrth ddylyn y ffordd yma o fyfyrdod, nes yr arweiniwyd ef i ymofyn ynddo ei hun, "Pa beth a wna? Pa fodd y gallaf ysgoi dinystr a cholledigaeth? Pwy a'm cynorthwya pan nad ydwyf yn haeddu cymhorth? Nis gallaf fy nghynorthwyo fy hun! Nid oes genyf neb yma i ymddiddan âg ef—neb i weddio droswyf!" Ac unwaith tybiai fod llais yn dyweyd o'i fewn, "Deuwch ataf fi fel y'ch achuber; yr ydwyf yn abl i achub hyd yr eithaf—ymddiried ynof fi fel y'th achuber—dylyn fi, a byddi yn ddysgybl i mi—yn awr, a ydwyf yn ewyllysgar i wneyd hyn? a wnei di hyn?" Atebodd y gŵr ieuango, "Gwnaf"—a thòrodd heddwch, a goleuni, a llawenydd, allan ar unwaith yn ei galon—ac yn mhell cyn iddo orphen ei daith, heb yn wybod i'w gyd-deithwyr, yr oedd wedi cychwyn y ffordd hōno sydd yn arwain i'r bywyd tragwyddol. Gweithredwyd holl waith argyhoeddiad a dychweliad yn ngherbyd y rheilffordd—newidiwyd ei holl gynlluniau, cymeriad, a rhagolygon, am amser ac am dragwyddoldeb—aeth i'r cerbyd yn dyngwr halogedig, ac yn blentyn diafol—aeth allan o hono yn greadur newydd yn Nghrist Iesu; yr hen bethau a aethant heibio, wele, gwnaethpwyd pob peth yn newydd—a thystiol-aethodd ar ol hyny broffes dda. Pwy heblaw yr Yspryd Sanctaidd ydoedd ag un llaw yn nychweliad y gŵr ieuango hwn?

Yr oedd gŵr ieuango o Iowa ar ei ffordd i'r ddinas hon. Yn y cerbyd gwnaeth gydnabyddiaeth â gŵr o Ohio—fel yr oeddynt yn teithio yn mlaen, aethant i son am ddyfod i Gaerefrog Newydd.

"A glywsoch chwi am y cyfarfodydd sydd yn Nghaer-efrog Newydd?" gofynai y gŵr o Ohio.

"Pa gyfarfodydd?" meddai y gŵr o Iowa.

"Cyfarfodydd gweddi *Fulton-street*."

"Na, ni chlywais i ddim yn eu cylch; pa beth am danynt?"

"Y maent yn cael eu cynnal bob dydd am 12 o'r gloch yn yr Heu Eglwys Isellmynig yn *Fulton-street*, gan fasnachwyr, ac y mae Duw yn tywallt ei Yspryd Glân arnynt gyda nerth mawr, a llawer yn cael eu dychwelyd. A ddeuwch chwi gyda mi iddynt pan gyrhaeddwn Gaerefrog Newydd?"

"Deuaf yn sicr."

"Ac yn gywir i'w air daeth," meddai y llefarwr, "a myfi yw y gŵr o Ohio oedd gydag ef. Yr ail ddydd y daeth yma, a fonodd ei gais ei hun am ran yn eich gweddïau, ac yn fuan dychwelwyd ef yn y cyfarfodydd hyn, ac yn mhen wyth diwrnod yr oedd ar ei ffordd i'w gartref yn un o wledydd deheuol Iowa, yn ddyn dychweledig. Yr oedd yn byw mewn pentref a gynwysai naw cant o drigolion, heb un eglwys, na gweinidog, na dim moddion gras. Pa beth a wnaeth? Wel, y peth cyntaf a wnaeth oedd cychwyn cyfarfod gweddi yn ei ystafell ei hun—yn mhen ychydig bu yn rhaid iddo symud y cyfarfod gweddi i ysgoldy, am na chynwysai ei ystafell ef mo'r bobl a ddeuent iddo,—yna bu yn rhaid iddynt gael ystafell arall, am fod yr ysgoldy wedi myned yn rhy fychan. Yr oedd Duw yn tywallt ei Yspryd, a bu y cyfarfod gweddi haner dydd hwnw yn gychwyniad symudiad a ddybenodd yn ffurfiad dwy eglwys! gymaint a wna ychydig o ffyddlondeb, pan yn cael ei ddylun gan fendith yr Arglwydd. Pwy a all ddyweyd yn mha le y dybena llinell o ddylanwad fel hyn, na pha nifer yn y diwedd a ddygir i deyrnas Crist, trwy ddychweliad yr un gŵr ieuange hwn?"

Un arall a ddywedai, "Treuliais y Sabbath diweddaaf mewn pentref bychan yn Pennsylvania, lle y cefais y

boddlonrwydd o weled cant yn gwneyd proffes gyhoeddus o grefydd —yr oeddynt gan mwyaf yn bobl ieuainge—yr oedd adfywiad crefyddol wedi bod yn y lle er rhyw bryd yn y gauaf diweddaf. Dechreuodd ryw beth yn debyg i hyn :—Yr oedd amryw foneddigion ar eu ffordd i ddinas Caerefrog Newydd,—pan ddaethant yn agos i'r ddinas, yr oedd bachgenyn yn myned trwy y cerbydau yn rhanu papyrau oedd yn hysbysu am y cyfarfod gweddi haner dydd—cymerasant y papyr, ac wedi edrych arno, a gweled pa beth oedd, galwasant y bachgen yn ol, er gwneyd ymofyniad pellach yn eu cylch.

“ ‘Deuwch yn ol yma, a dywedwch i ni ychwaneg yn nghylch y cyfarfod gweddi yma ; pa beth ydych yn ei wybod am dano?’ ”

“ Ni wyddai y bachgen, druan, ddim mwy nag oedd y papyr yn ei hysbysu—penderfynasant ddyfod i'r cyfarfod gweddi i weled drostynt eu hunain—daethant—derbyniasant yspryd y cyfarfod, a phan aethant adref, codasant gyfarfod gweddi yn eu lle hwythau—arddelwyd a bendithiwyd ef yn rhyfedd gan Dduw, ac fel firwyth yr adfywiad a ddylynodd y cyfarfodydd hyny, ychwanegwyd cant at yr eglwys ; ac y mae ereill i'w dylyn y cymundeb nesaf. Dyma gyfarfod gweddi dyddiol wedi ei blanu trwy y moddion syml hyn, mewn tref bellenig, a dyma firwyth yr ymdrech.”

PENNOD XII.

Cyfrifoldeb personol—Ymdrechliadau personol—Eneidiau yn ceislo Eneidiau—
Deng mlynedd o ymlid ar ol Anffyddiwr, a'r Canlyniad—Ardystiad wedi ei
arwyddnodi Chwech ar ugain o weithiau—Dwy Wraig Weddw—Mam bry-
derus—Y Mab Afradlon—*City Islander*—Y Wraig ddedwydd—Tad a Merch.

YN mhlith aelodau ein heglwysi y mae diffyg teimlad mawr o gyfrifoldeb unigol, yn gystal ag o werthfawrogi yn deilwng ymdrech bersonol.

Y mae yr adfywiad presenol wedi achosi chwyldroad yn meddyliau dynion ar y pen yma. Amlygwyd gallu, oedd o'r blaen bron yn hollol anhysbys i'r eglwysi, yn y dyddiau diweddfaf hyn. Y gallu o ffyddlondeb personol i eneidiau, y gallu o ymdrech bersonol, unigol, er eu hiachawdwriaeth,—gallu gweddi ac ymdrech wedi cydgyfarfod i un dyben neillduol—gallu cariad pan y mae person yn teimlo ei fod yn canol-bwyntio ynddo ef—pan y mae yn ei ddylun ef gyda phryder parhaus a thaer, heb byth anghofio, na gadael, nac anobeithio, am ei wrthddrych, nes y mae wedi ei ddyogelu yn yr arch. Y mae cuddiad cryfdwr y Gwaredwr yn ffyddlondeb personol pawb a phob un o'i ddysgyblion. Y mae yr adfywiad wedi profi hyn yn eithaf eglur—"Ewch i'r holl fyd, a phregethwch yr efengyl i bob creadur;" edrychid ar hyn yn gyffredinol yn gommisiwn i *bregethwyr* yr efengyl. Yn awr yr oedd yn cael ei deimlo yn gommisiwn i bob Cristion, a'i fod yn rhwym o gario cenadwri yr efengyl i bob meddwl a chalon—i "bob creadur"—yn y prif-ffyrdd a'r cilffyrdd, yn y *garrets* a'r selerydd, yn y parlyrau a'r cyfrif-dai, yn y bwthyn a'r palas, pa le bynag y mae "creadur" yn auedifeiriol, iddo ef, iddi hi, yr ydym i bregethu yr efengyl—y bendithiol newyddion da; fel pe baem yn teimlo pwysfawredd ein cenadwri, a'r gwaith gogoneddus yr ydym i'w gyflawni. Yr ydym i'w phregethu fel y feddygin-

iaeth fawr at waeau y byd sydd yn marw. Y mae pob un i'w phregethu i bob un, nes na byddo dim angen am ei phregethu, o herwydd "hwynt oll a adnabyddant yr Arglwydd. o'r lleiaf o'honynt hyd y mwyaf o'honynt."

Y mae dynion wedi rhyfeddu yn yr adfywiad yma at y llwyddiant gyda pha un y gallant "bregethu yr efengyl." Y maent wedi rhyfeddu at effeithiolrwydd llafur llëyrol, ac ymdrechion personol. Yr ydys wedi cael dynion anedifeiriol yn barod i wrando, ac yn barod i ufyddhau i alwad yr efengyl. Y mae y darganfyddiad yma wedi cyffroi ffyddlondeb personol Cristionogion, ac y maent wedi teimlo gwerth ymdrechion personol yn y fath fodd na theimlasant o'r blaen, er dyddiau y Cristionogion cyntaf. Y mae dynion wedi synu at lwyddiant ymdrechïadau bychain, ac y mae hyn yma wedi eu gyru i wneyd ymdrechion mwy. Y mae un dyn wedi myned mewn yspryd gweddi, ac yn serchog at un arall gan gymhell arno y pwys o ddefnyddio yr awr sydd ganddo fel cyfnod i edifarhau, a gwneyd i fyny ei heddwch â Duw—pan y mae yn myned ato yr ail waith, y mae yn ei gael ef mewn dirfawr bryder meddwl. Y mae yn gofyn yn awr, Pa beth sydd raid i mi ei wneyd? Pa beth a *allaf* fi wneyd er bod yn gadwedig?—y mae yn gweled fod cwsg wedi cilio oddiwrth y dyn—y mae ei ddyddiau yn anesmwyth, ac nid yw y nos yn dwyn iddo orphwysfa. Pa beth yw y mater ar y dyn? Dim ond bod dyn wedi myned ato oddiar ei liniau, a siarad âg ef ar foment annysgwyliadwy, gyda difrifoldeb annysgwyliadwy, a chyda chyffrôad anarferol, a thynnerwch anwrthwynebadwy, wedi dymuno arno dalu sylw i genadwri yr efengyl fel pechadur yn sefyll mewn angen am ran yn Nghrist. Dyna y cwbl; y cwbl a wnaeth y Cristion. Ond nid dyna y cwbl; gwelodd Duw yn dda wisgo y genadwri â gallu rhyfeddol—gallu yr Yspryd Glân. A bydd mor eglur mai gwaith Duw yw y cwbl, fel y mae y Cristion yn ymostwng, tra ar yr un pryd y mae yn cymeryd calon. Iê, O! Dad, canys felly y rhyngodd bodd i ti."

Y mae yn cael ei deimlo hefyd fod yn rhaid i'r Cristion bregethu, a dal i bregethu—bod yn rhaid iddo gymeryd gafael yn y pechadur, heb ei ollwng nes ei gael i deyrnas Crist, nid am y gall efe ei ddwyn yno, ond gall Duw ei ddwyn ef i mewn trwy offerynoliaeth credadyn ffyddlaw.

A gawn ni egluro yr hyn ydym yn ei feddwl? Yr ydym wedi rhoddi yn y chweched bennod o'r gyfrol hon hanes dychweliad y cyfreithiwr anffyddaid. Y mae hanes yn gysylltiedig â'r amgylchiad hwnw yn hysbys i ni, ond nis gallwn ei fynegu. Digoned i ni ddyweyd, fod un person—dyn alllythrennog cydmariaethol dlawd—wedi ei ddylyn ef am dros ddeng mlynedd gyda charedigrwydd diball, yn costio iddo arian ac amser, er ei ennill i ddedwyddwch a sancteiddrwydd a nefoedd—y manylion o'r hyn ni ddatguddir hyd y dydd mawr y datguddir dirgelion y calonau. Yr oedd y cymwynaswr diffino—y cyfaill anluddedig hwn, yn un o'r clwrch—y *chwech gwreiddiol*—oeddynt yn bresenol yn nghyfarfod gweddi canol dydd cyntaf y masnachwyr yn *Fulton-street*. Cymerodd afael, byth i ollwng nes cael y pechadur tlawd colledig at draed Iesu. Yr oedd yn ymdrechfa am ddeng mlynedd, ond bu o'r diwedd yn llwyddiannus! Ymdrech ddiflino, ond gogoneddus yn ei chanlyniadau. Mor ychydig yn y dyddiau hyn sydd yn gwneyd ymdrech gyffelyb! mor ddifrifol, mor serchog, mor hunan-ymwadol, am yspaid mor hir, mor awyddus am lwyddo, ac mor amyneddgar mewn dysgwyliad a gobaith.

Gallwn grybwyll amgylchiad arall mewn ffordd o eglurhad. Gwnaeth un dyn ymdrech er cael enw cymdog a chyfaill anedifeiriol i arwyddo yr ardystiad dirwestol—llwyddodd, ac arwyddwyd yr ardystiad mewn ffyrdiau o ddaagrau—yr oedd wedi ei ddori yn mhen wyth awr a deugain. Pa beth a wnaeth cymwynaswr y dyn truenus hwn? A ddywedodd efe, "Y mae wedi myned islaw a thu hwnt i waredigaeth, a rhoddaf ef i fyny!" Naddo! perswadiodd ef i arwyddo yr ail waith,

ac yn mhen yr wythnos yr oedd wedi ei dori eto. A oedd wedi digaloni? O, nac oedd! Yr oedd wedi cymeryd gafael ynddo byth i ollwng, a chymhellodd y truan ansafadwy i arwyddo drachefn a thrachefn, nes yr oedd wedi ei arwyddo chwech-ar-bugain o droiau, a'r chweched tro ar hugain cadwodd ei ymrwymiad, ac y mae wedi ei gadw er hynny,—a'r hyn sydd fwy, y mae wedi dyfod yn Gristion, ac y mae yn ganwyll yn llosgi ac yn goleuo yn yr eglwys ac yn y byd.

Dyma beth ydym yn ei feddwl wrth rwymedigaeth neillduol wedi ei ddylyn allan nes llwyddo i gael ei wrthddrych.

Pe byddai yr holl eglwys yn gweithredu ar y cynllun hwn, pa hyd y byddai y byd heb ei ddychwelyd? Wedi i adfywiad unwaith ddechreu, pa bryd y safai?

Y mae genym ddosbarth helaeth o esiamplau ar y mater yma, er calonogi y gwanaf i wneyd yr hyn a allo, gan fod holl lwyddiant yr ymdrech yn perthyn i Dduw. Gall "Paul blanu, ac Apollos ôdyfrhau, ond Duw raid roddi y cynydd."

"Daethym yma ychydig ddyddiau yn ol, ar ol oriau o deithio lluddedig, yn bwrpasol i ofyn i chwi weddio dros un oedd yn anwyl iawn genyf, ac am iachawdwriaeth yr hwn y bum yn hir yn teimlo pryder. Yr oedd llawer o fisoedd er pan welawn ef, ond yr oedd fy hyder yn gryf yn Nuw y byddai iddo wrando ac ateb gweddïau unol ei bobl o'r lle cysegredig hwn; ac yn awr yr wyf yn dychwelyd i ddyweyd i chwi am y pethau mawrion a wnaeth yr Arglwydd i'w enaid—yr wyf wedi clywed, gyda llawenydd annhraethadwy, fod yr hwn a garwn mor fawr wedi rhoddi ei galon i Grist: llawenhawn a diolchwn i'r Hwn sydd yn hoffi gwrando gweddïau ei blant."

Mewn cyfarfod diweddar, cyflwynodd yr arweinydd ddau lythyr ger bron, yr oedd y ddau oddiwrth wragedd gweddwon, un o gŵr pellaf talaeth ddwyreiniol, a'r llall o gŵr pellaf talaeth orllewinol. Yr oedd yr un o'r

Gorllewin yn erfyn gweddïau ar ran tri o feibion wedi tyfu i fyny, tad y rhai oedd yn ddyn duwiol, ac wedi rhoddi iddynt bob annogaeth deilwng, ond yn hollol ddiuedd i dalu un sylw i gynghorion mam. Yr oedd yr un o'r Dwyrain ar ran mab yr hwn oedd wedi ei amddifadu yn ieuange o ofal tad, ac oedd yn amlygu yr un diystyrwch o gynghorion a gweddïau ei fam. Yr oedd hwn mor hynod o effeithiol fel nas gallai yr arweinydd ei ddarllen drwyddo—cydymdeimlai pawb yn y cyffroad, fel nad ydoedd braidd lygad sych yn yr ystafell: wedi ceisio ddwywaith neu dair fyned yn mlaen, ceisiodd gan gyfaill oedd gerllaw orphen ei ddarllen. Y mae fel y canlyn:—

“Yr ydwyf yn darllen yn wythnosol am y gweithredoedd rhyfedd y mae yr Arglwydd yn eu gwneyd yn eich canol, mewn dychweliad pechaduriaid, a hynny mewn atebiad i weddïau ei bobl. Y mae genyf unig fab, yr hwn a roddwyd i Dduw yn ei fabandod, a adawyd yn amddifad pan yn blentyn, ond sydd wedi bod yn wrth-ddrych gweddïau drosto er pan anwyd ef hyd yr amser presenol—y mae yn awr yn bymtheg-ar-hugain oed—ni welais ef er's deng mlynedd—y mae ei gartref yn Oregon. Yr ydym wedi gohebu yn aml trwy lythyrau, ac y mae yn hynod o dirion, ac wedi amlygu caredigrwydd ei galon mewn ahrhegion haelionus, ond nid ydyw yn caru crefydd; mewn llythyr diweddar y mae wedi atolygu arnaf beidio ysgrifenu dim ychwaneg o lythyrau crefyddol—y mae wedi eu goddef hwy am y pum mlynedd ar hugain diweddar, a'u darllen, nid am ei fod yn hoffi y mater, ond am mai llythyrau ei fam oeddynt; y mae yn dymuno yn ddifrifol arnaf beidio cyfeirio at y mater eto, gan na wna iddo un lles. Ni raid i mi ddyweyd fod holl enaid mam wedi cynhyrfu ynwyf—ysgrifenisais mewn atebiad mor ffyddlon ag y medrwn am y tro diweddar ar y mater, ar yr ammod iddo ef addaw fy rhyddhau yn y Farn, fy mod wedi gwneyd yr hyn oedd yn ddyledswydd arnaf fel mam er iachawdwriaeth ei enaid. Nid

wyf wedi clywed oddiwrtho er hyny, ond yr wyf wedi teimlo ymdrech ger bron Duw mewn gweddi, am ei ddychweliad buan: hyd yn ddiweddar, nid oedd genyf yr un teimladau angerddol, ac y mae arnaf ofn fod yr Yspryd yn dyweyd, 'Ymgysylltodd âg eilunod, gad iddo.' Yr ydwyf wedi gofyn i'r Arglwydd, pa beth a fyn efe i mi ei wneyd, ac y mae fy meddwl yn cael ei dueddu i anfon dymuniad i gyfarfod gweddi *Fulton-street*, ar fod i weddi neillduol gael ei gwneyd am ddychweliad buan ei enaid gwerthfawr ac aufarwol. Y mae wedi bod yn weddi genyf er's llawer o amser, 'O Dduw, dychwel fy mab!' Yr ydwyf yn teimlo fel mam Augustine, nas gallaf, *nas gallaf* ei roddi i fyny—nis gallaf beidio gwneyd pob ymdrech sydd yn fy ngallu er ei iachawdwr-iaeth. Gan hyny gwneir y cais hwn at gyfarfod gweddi *Fulton-street*.

MAM BRYDERUS."

Pan orphenwyd ei ddarllen, dymunodd yr arwein-ydd ar i ryw un i fyned i weddi, ond nid ymddangosai neb yn barod i ymddiried i'w teimladau—pan alwyd ar un neu ddau, gomeddasant ar y cyfrif hwnw. O'r diwedd gwnaeth un brawd erfyniad byr, difrifol, ar ran y mab y gosodwyd cymaint o gyfrifoldeb arno gan daerineb a ffyddlondeb mam—yr oedd yn fomentarswydus; teimlai pawb fel pe buasai geiriau yn tynu oddiwrth yr argraff oedd wedi ei wneyd ar bob meddwl. Terfynodd y cyfarfod yn fuan.

Nid bob amser y cawn weled ffrwyth ein llafur a'n gweddïau tra y b'om byw; llawer o rieni duwiol fuont yn gweddïo ac yn wyllo, ond ni chasglwyd y ffrwyth hyd yn mhell wedi i'r llafurwyr fyned i'w gorphwysfa yn y nefoedd.

Weithiau tra yr ydym yn llafurio er lles ereill, y mae bendith a hir oedwyd yn dyfod i ni ein hunain, megys yr engraifft ganlynol:—

Anfonwyd cais ysgrifenedig i arweinydd y cyfarfod, am i weddïau gael eu hoffrymu ger bron gorsedd gras

am ddychweliad mab i hen offeiriad. Cyfododd hen weinidog, yr hwn oedd wedi bod yn hir yn gweddïo ar i'w fab ei hun gael ei arwain i weled cyfeiliornad ei ffyrdd, a'i ddychwelyd at draed yr Iesu, a gwnaeth erfyniad difrifol at Dduw fod i'r "mab hwn i'r hen offeiriad" gael ei arwain i geisio gwaredigaeth trwy y Gwaredwr a fu farw ac a gyfododd. Yr oedd ei fab ef ei hun yn eistedd yn ddjarwybod iddo ef yn yr un ystafell, ychydig tu cefn iddo ef. Yr oedd y mab hwn wedi bod yn cerdded ar hyd yr heol, ac wrth weled torf o bobl yn dyfod trwy ddrws yr ystafell, o ran cywreinrwydd teimlai yntau gymhelliad i fyned i mewn,—ac yno clywodd ei dad ei hun yn gweddïo am ddychweliad mab a pdechadur tebyg iddo ef; gadawodd y cyfarfod gyda meddyliau terfysgelyd a chyffrous—nis gallai feddwl am gysgu, bu allan yn cerdded ar hyd yr heolydd trwy y nos—weithiau eisteddai ar risiau tŷ y gwyddai ef fod ei breswlydd yn Gristion, gan syn-fyfyrïo, a fyddai yn well iddo ganu y gloch a chodi y teulu, a dymuno arnynt weddïo drosto. Gydag anhawsdra yr oedd yn gallu perswadio ei hun ei bod allan o amser, ac er ei fod yn ofni rhag y "llid a fydd," bod yn rhaid iddo aros hyd y boreu cyn y gwnai neb weddïo drosto.

O'r diwedd gwawriodd y boreu. Dychwelodd fel yr afradlon i dŷ ei dad, a thrwy ras a thrugaredd Duw, galluogwyd ef i ymostwng ger bron Duw, gan adael ei ffyrdd drygionus, ac ymrestru i wasanaeth Crist, yr hwn a ddyoddefodd ar y groes, fel yr achubid pechaduriaid fel efe. Y mae y mab hwnw i'r hen weinidog yn awr bob dydd yn perswadio pechaduriaid, fel yr oedd yntau yn ddiweddar, i dd'od at Grist. Y mab hwnw a aeth i'r cyfarfod gweddi, gan gael ei ddenu yno o gywreinrwydd, a welir yn ddyddiol yn awr yn y cyfarfod gweddi, ac yn barod i gymeryd rhan yn y ddyledswydd o weddïo—y fath gyfnewidiad er y noson yr oedd yn cerdded yr heolydd mewn trallod meddwl, bellach yn mawr lawenhau â llawenydd annhraethadwy a gogoneddus."

Cymerwch amgylchiad arall, meddai gŵr dyeithr:—

“Yr ydwyf fi yn dyfod o *City Island*,—cynwysa tua phedwar cant o drigolion, ac nid oes ond tuag ugain o'r rhai hyny yn dystion dros Grist—yr ydwyf yma yn ceisio genych weddio dros *City Island*. Nid ydwyf ond ieuange fel Cristion—daethym yma rai wythnosau yn ol i geisio genych weddio dros y bobl hyn. Yr oeddwn yn teimlo y fath bryder am gael adfywiad, fel, er nad oeddwn yn grefyddol, y daethym yma i ofyn i chwi weddio dros *City Island*.

“Aethym adref, a'r peth cyntaf a glywais oedd ‘Pa bryd yr ydych chi am ddyfod allan ar du yr Arglwydd? Y mae rhai o honom wedi bod yn gweddio dros och er pan aethoch.’ Aeth fel saeth i'm calon, tra yr oeddwn i yma yn ceisio genych chwi weddio drostynt hwy, eu bod hwy yn gweddio dros wyf fi. Mor ryfedd! Yr oeddwn wedi fy llethu gau alar—o'r diwedd troes yr Arglwydd fy ngalar yn llawenydd i mi—ac yr wyf wedi myned i'm ffordd yn llawen byth wed'yn. Yr ydwyf yn credu i Dduw wrando eich gweddïau dros *City Island*, ac iddo drugarhau wrthyf fi yn gyntaf—crefydd ydyw fy holl lawenydd yn awr—yr ydwyf yn caru ei dyledswyddau—yr ydwyf yn hoffi sefyll i fyny dros Iesu. Yr ydwyf wedi dyfod eto i ddymuno arnoch weddio dros *City Island*, a gweddïwch dros wyf finau hefyd.”

Y fath bangfeydd annhraethadwy y mae gwraig neu fam wedi eu dyoddef pan y mae bendith yn oedi? ac mor fynych y mae yr Arglwydd yn arwain ei anwyl blant trwy brofedigaethau, fel y gallont weled pa un ai wrth ffydd ai wrth olwg y maent yn rhodio. Dangosir hyny yn yr engraifft ganlynol:—

Aeth gŵr ieuange o'r cyfarfod hwn i ymweled â'i dad digrefydd yn Massachusetts, cymerodd gludiad gydag agerlong *Long Island Sound*. Cymerodd ystafell ei hun, a threuliodd bron yr holl nos mewn gweddi ar rau ei dad annychweledig—yr oedd yn cael ei orlethu dan faich ei bryder—ceisiodd lawer gwaith ymollwng i gysgu,

ond yr oedd cwsag wedi cilio; mor ychydig a wyddai ei gyd-deithwyr am yr hyn oedd yn myned yn mlaen yn yr ystafell hño—y fath le i weddio, ac eto yr oedd ffenestr y nefoedd wedi ei hagor ar yr ystafell hño—yr oedd un glust yn sylwi ar y weddi hño.

Pan gyrhaeddodd y mab adref y prydawn canlyuol, estynodd y Beibl, a dywedodd, “Fy nhad, gadewch i mi ddarllen pennod o'r Beibl, a gweddio;” “sicr iawn,” meddai dad, “darllenwch chwi;” ar ol darllen, er syndod i'r mab, dechreuodd y tad weddio, gan dywallt allan y fath weddi wresog a thaer a glywsai erioed—dyma ymarllwysiad cyntaf enaid newydd eni.

Wedi codi oddiar eu gliniau, gofynai y mab, “Fy nhad, pa faint sydd er's pan roes Duw galon i chwi i weddio?”

“Dechreuais weddio neithiwr—deffrowyd fi, a gweddi-iais ar Dduw am drugaredd, ac y mae wedi cymeryd trugaredd arnaf.”

Yr oedd gan y mab hwnw chwaer annychweledig yn Boston—aeth yn ei flaen i'w gweled, ac i ddyweyd am ddychweliad ei dad—cafodd hi, a dywedodd wrthi y newydd cysurus. Cyngorodd hi i ymroddi i Dduw ar unwaith—unodd ei chyfeillion Cristionogol i weddio drosti, ymostyngodd, ac yn mhen pedair awr ar hugain yr oedd ar ei ffordd yn ol, i ddyweyd with ei dad am yr hyn a wnaethai yr Arglwydd i'w henaid hithau.

PENNOD XIII.

Y gwaith yn mhlith y plant—*Randall's Island*—Mary, merch y Pabydd—
Aelod o'r Ysgol Sul yn marw—Gweddian drws Menty—Dychweliadau
mewn Ysgol Gyhoeddus—Columbus, Toledo, a Geneva—Tad a Phlant—
Doobarth yn yr Ysgol Sul a'r Athraw—Yr Eoeth hich ag y mynai ei
chalon gannu.

EWALLAI mai y maes mwyaf dyddorol i fyfyrddod ac ol-
rheiniad yn yr hanes yma, fyddai edrych ar y gwaith yn
mhlith plant ac ieuengetyd ein dinas a'r wlad. Nis
gallant fod yn y cyfarfodydd, ond y maent yn cael eu
cofio yno. "Ddoe," meddai un llefarwr, "aethym i
Randall's Island, lle y cyfarfyddais â 2,000 o blant ac
ieuengetyd yn un corph. Y mae gan y deg llywodraeth-
wyr 5,000 o blant dan eu gofal, ac yn ein holl sefyd-
liadau y mae o 30,000 i 40,000 heb obaith ac heb
Dduw yn y byd. Pa beth ydym ni yn ei wneyd i'r
rhai hyn? Gwelaf rai yma o'm blaen; y rhai a fant allan
yfory (Sabbath) i'w plith. Pwy ydyw tenantiaid ein
carchardai a'r gwahanol sefydliadau sydd yn perthyn
i'n dinas? Y mae tair rhan o bedair o'n trosoddwyr
dan un ar hugain oed. A ydym yn gwneyd yr hyn a
allwn er gwaredu yr ieuengetyd, y doobarth hwnw a'n
llywodraetha neu a'n dyfetha ni? Yr ydwyf yn gofyn
i chwi wneyd yr hyn a allwch yn ein mân heolydd a'n
hystrydoedd, ac yn mhlith nythleoedd y trueiniaid di-
raddiedig o'i throseddwyr, er eu cael i adnabyddiaeth o
Dduw ac o'r hwn a anfonodd efe—Iesu Grist. Dyma
waith mawr, ac heb ond ychydig, mewn cydmariaeth,
wedi gafael ynddo—mor ychydig sydd hyd yn nod yn
gwybod am yr holl drueni, a thlodi, a throsedd sydd yn
bodoli yn y ddinas fawr hon—pa faint o honom sydd yn
gwneyd ein goreu er cario yr efengyl i'r trueiniaid sydd
yn cael eu dyfetha yn ein canol, ie, y rhai a ddyfethir

wrth ein drysau? Boed i ni edrych yr achos hwn yn ei wyneb, er gwybod pa beth a wneir i droi llifeiriant peched a gwae."

"Y mae llawer yn meddwl," ebai un yn nghyfarfod gweddi yr undeb, "nad ydyw o un dyben i wahodd plant Pabyddion i Ysgolion Sabbathol y Protestaniaid; ni fu erioed fwy o gamsyniad—y maent yn fynych nid yn unig yn foddlon, ond yn llawen eu bod yn myned, ac y mae eu mynediad wedi troi yn lles annhraethol i'r rhieni. Rhoddaf un eglurhad. Draw, yn y Gorllewin, yr oedd teulu Pabyddol yn byw, yn yr hwn yr oedd genetl fechan saith mlwydd oed, llwyddwyd i'w chael i Ysgol Sabbathol Brotestunaid. Daeth ei thad i deimlo pryder mawr yn nghylch mater ei enaid—yr oedd ei drallod yn myned yn fwy fwy bob dydd. Un noswaith, ar haner nos, cyfododd o'i wely mewn gofid dwys; dymunodd ar ei wraig weddio drosto, gan ddywedyd na wyddai pa fodd i weddio drosto ei hun; dywedodd hithau nas gallai hi weddio mwy nag yntau.

"Pa beth gan hyny a wnaif?"

"Efallai," meddai hithau, "y medr Mary bach weddio."

Felly aeth ei thad i'w hystafell, lle yr oedd yn cysgu yn drwm, cyfododd hi yn ei freichiau, ac aeth â hi i lawr y grisiau, rhoes hi i lawr yn dyner, a gofynodd iddi gyda difrifoldeb dwys, "Mary, a fedri di weddio?"

"O medraf, fy nhad, medraf weddio."

"A si di ar dy liniau i weddio dros dy dad tlawd?"

"Gwnaf, mi gwnaf weddio drosoch chiwi."

Felly aeth ar ei gliniau, cyfododd ei dwylaw, a dechreuodd:—

"Ein Tad yr hwn wyt yn nefoedd,"—gan fyned dros weddi yr Arglwydd, yna gweddiodd dros ei thad yn ei hiaith ei hun, gan ofyn i Dduw ei garu ef, a thrugarhau wrtho, a maddeu ei holl bechodau er niwyl Iesu Grist.

Ar ol iddi orphen gweddio, gofynodd ei thad iddi, "Mary, a fedri di ddarllen y Beibl?"

"O medraf, fy nhad, ddarllen, a gaf fi ddarllen i chwi ran o fy Meibl i?"

"Ië, darllen i mi."

Dechreuodd ar y drydedd bennod o'r Efengyl yn ol Ioan, darllenodd yn mlaen nes y daeth at yr adnod—

"Megys y dyrchafodd Moses y sarph yn y diffaethwch, felly y mae yn rhaid dyrchafu Mab y dyn, fel na choller pwy bynag a gredo ynddo ef, ond caffael o hono fywyd tragywyddol."

"O, Mary," meddai, "a ydyw hynyna ar lawr yma?"

"Ydyw, fy nhad, y mae yma; Iesu Grist a ddywedodd fel hyn."

"Wel dyna yn gymhwys y peth sydd arnaf fi ei eisiau —yr hyn sydd ar dy dad tlawd eisiau."

"Ië, fy nhad, a gwrandewch y gweddill o hono:— 'Canys felly y carodd Duw y byd fel y rhoddodd efe ei unig-anedig Fab, fel na choller pwy bynag a gredo ynddo ef, ond caffael o hono fywyd tragywyddol.'"

"O dyna beth i mi—i rai cymhwys fel myfi: 'Pwy bynag a gredo ynddo ef,'—*gallaf* fi gredu ynddo—*yr wyf* yn credu ynddo."

Ac o'r awr hono aeth y tad hwnw i'w ffordd yn llawen, gan lawenhau yn Nghrist Iesu â llawenydd mawr.

Yr oedd gan blentyn tlawd dad anghymedrol, yr hwn a arferai gam drin ei wraig a'i blant yn fynych. Yr oedd y plentyn yma wedi arfer bod yn yr Ysgol Sabbathol, ac wedi dyfod yn grefyddol. Dywedodd y meddyg wrth y tad y byddai ei feroch fechan farw. Na, ni chredai efe.—Bydd farw, a bydd farw yn mhen ychydig oriau hefyd. Rhedodd y tad at erchwyn y gwely, a dywedodd na wnai ymadael â hi.

"Rhaid, fy nhad, rhaid i chwi ymadael â mi, yr wyf fi yn myned at Iesu: gwnewch addaw dau beth i mi—un ydyw, na fydd i chwi byth mwy gam drin fy mam, nac yfed dim ychwaneg o *whiskey*."

Addawodd mewn dull syml a difrifol, Yr hyn a sirolodd wynebpryd y feroch fechan gan lawenydd.

"Y peth arall ydyw hyn—gwnewch addaw i mi y gwnewch weddio," meddai y plentyn.

"Nis gallaf weddio; nis gwn pa fodd i wneyd," meddai'r truan.

"Fy nhad, ewch ar eich gliniau, os gwelwch yn dda, dywedwch y geiriau ar fy ol i, mi weddiaf fi, dysgais pa fodd i weddio yn yr yr Ysgol Sabbathol, ac y mae Duw wedi fy nysgu pa fodd i weddio hefyd; y mae fy nghalon i yn gweddio, rhaid i chwithau adael i'ch calon weddio, yn awr dywedwch y geiriau."

A dechreuodd yn ei hiaith syml weddio ar Waredwr pechaduriaid. Yn mhen ychydig, dechreuodd yntau ddyweyd ar ei hol: fel yr oedd yu myned yn mlaen, yr oedd ei galon yn dechreu teimlo, a thdrodd allan mewn gweddi ddwys ar ei ran ei hun, gan alaru am ei bechodau, cyfaddef, ac addaw eu gadael, aeth i gyfammod â Duw. tdrodd gwawr arno yn y tywyllwch; nis gwyddai pa hyd y bu wrthi yn gweddio, ymddangosai fel wedi anghofio ei blentyn yn ei weddi. Pan ddaeth ato ei hun, cyfododd ei ben oddiar y gwely, ar yr hwn yr oedd wedi ei ogwyddo; ac yno y gorwedda i yr hon oedd wedi siarad âg ef, â gwen siriol ar ei hwyneb, yr oedd ei llaw fechan yn llaw ei thad, ond yr oedd hi wedi myned i blith angylion.

"O!" meddai'r llefarwr, "chwi athrawon yn yr Ysgol Sabbathol, cymerwch galon yn eich gwaith! Cesglwch y plant bach i fewn. Cesglwch hwy i fewn, hauwch yr had da yn eu calonau, ni wyddoch pa un a ffyna ai hyn yma ai hyn acw, ai ynte da fyddant ill dau yr un ffunud."

"Dymunir gweddïau y cyfarfod yma ar ran bachgen deuddeg oed," meddai un arall, "arferai fyned i'r Ysgol Sabbathol; y mae yu blentyn llawer o weddïau, ac yu fachgen ufydd a gobeithiol.

"Goddefwch i mi adrodd ychydig o'i hanes—Tair blynedd i'r bore heddyw (Gorph. 13) cyrhaeddodd mam y plentyn hwn i'r orphwysfa,—y dydd cyn ei marwol—

aeth ymddiddanodd a gweddiodd gydag ef am y tro diweddaf, gan ei gynghori i fod yn Gristion ymroddgar, ac os arbedid ef, i wneyd cymaint o ddaioni ag a allai, ac ymbarotô i'w chyfarfod hi yn y nefoedd

"Ychydig ddyddiau yu ol, mewn canlyniad i ddamwain, ymddangasai y bachgen hwn yn ymyl angen,—yr oedd yn ddisymwth, heb un rhybudd—curai y galon 120 mewn munud, ac nid oedd ei anadliadau ond pump mewn munud. Cyn myned allan am feddyg, er mor ddifrifol oedd yr amgylehiad, am yr ofuai ei dad na welai mohono yn fyw ar ei ddychweliad, er mwyn cael gwybod rhywbeth am ansawdd ei feddwl, gofynodd iddo ychydig gwestiynau.

"‘Eddie,’ meddai, ‘a fuoch ohwi erioed yn meddwl pa beth a fuasech yn hoffi wneyd, pe buasech yn tyfu i fyny i fod yn ddyn?’

"‘Do, fy nhad; buaswn yn hoffi bod yn genhadwr.’

"‘I ba le y buasech yn hoffi myned?’

"‘I unrhyw le i blith paganiaid.’

"‘Paham y buasech yn hoffi myned at y paganiaid?’

"‘Dywedodd Crist, Pregethwch yr Efengyl i bob creadur, ac yr wyf yn meddwl y dylem wneyd.’

"‘Os na allech fyned at y paganiaid, pa beth a fuasech yn ei wneyd?’

"‘Buaswn yn dymuno bod yn weinidog.’

"‘Gartref?’

"‘Ie.’

"‘Pe buasech yn marw yn awr, Eddie, i ba le yr ydych yn meddwl yr aech?’

"‘Petrusodd—ac wedi meddwl yn ddwys—dywedodd:

"‘Nis gwn, fy nhad, ond yr wyf yn gobeithio mai i'r nefoedd.’

"Y mae y bachgen hwn wedi ei adferu o fin y bodd. Ac yn awr y mae ei dad yn erfyn eich gweddïau, am i'r bachgen hwn ddyfod yn Gristion, os nad ydyw felly yn barod; ac os ydyw, ar iddo gael ei gymhwysu i fed yn ddefnyddiol dros Dduw yn y dull a'r amser y gwel

efe yn dda, ac ar fod ei dad a'i gyfeillion yn feddion idde fod yn weinidog. yn genhadwr, neu unrhyw beth arall 'y geillw yr arglwydd ein 'duw' ni ef ato."

Mewn cyfarfod arall, adroddodd gŵr bouheddig o Columbus, Ohio, rai ffeithiau dyddorol am y gwaith yn y ddinas hono—yr oedd eglwysi wedi cytranogi yn yr adfywiad nerthol sydd yn myned yn mlaen yn ngwahanol barthau o'r wlad. Yr oeddynt wedi eu hychwanegu yn ddifftawr trwy nifer y dychweledigion—un o'r pethau mwyaf hynod, cysylltedig â'r gwaith hwn, a amlygwyd yn yr Ysgolion Cyffredinol.—Yr oedd yr holl blant, oddieithr dan, yn yr *High School*. Columbus, wedi eu dychwelyd—nid allai nifer fod yn llai na chant—y groedd goruchwylion yr ysgol yn cael eu cario yn mlaen fel arferol: er fod y plant o deuluoedd oeddynt yn dal cysylltiad â gwahanol enwadau, a rhai heb fod yn perthyn i un enwad, yr oedd y gwaith yn cael ei ddwyn yn mlaen heb gynrychiu unrhyw elymiaeth, drwg-dybiaeth, na gwrthwynebiad—gwaith dystaw, difrifol, a thrwyadl ydeodd, a phob calon yn llawenlawn ynddo—nid oedd unrhyw foddion anghyffredin yn cael eu harfer,—yr oedd yr athrawon yn ddynion duwiol, a bendithiodd Duw eu gweddïau a'u cynghorion er iachawdwriaeth yr ieuengctyd anwyd hyn.

Bendithiwyd ysgolion cyhoeddus Toledo mewn cyffelyb fodd, a dychwelwyd nifer mawr yn oheithiol yno. Dyfawyd yr adroddiadau hyn â gweddi daer am dychweliad pawb yn ein hysgolion.

Dywedodd gŵr bouheddig o Geneva yn y cyfarfod hwn, eu bod hwy er's misoedd yn ol wedi sefydlu cyfarfod gweddi undebol, i'w gynnal bob dydd, yr hwn a gynneir eto, a'i fod wedi ei fundithio er dychweliad 400 o eneidiau. Yn eu plith y mae rhai tra hynod. Y mae un fel y canlyn:—

Yr oedd gŵr ieuangc dan argyhoeddiad o bechod, ac mewn trallod meddwl dwys—yr oedd ganddo dad an-
nuwiol a phechadurus iawn—un noswaith dywedodd

wrth ei dad, "Fy nhad, oni ddylem gael addoliad teuluaidd?" Edrychodd ei dad arno yn synedig, fel pe buasai yn ameu a oedd ei fab yn ei synwyr, ond ni ddywedodd ddim—pa fodd bynag, nis gallai y tad gael mater yr addoliad teuluaidd yma o'i feddwl er gwneyd pob ymdrech—yr oedd saeth argyhoeddiad wedi ei gollwng i'w galon—yr oedd yr Yspryd Glân yn ymryson âg ef.

Penderfynodd y tad sefydlu addoliad teuluaidd, er nad oedd ganddo obaith Cristionogol—dechreuodd mewn ofn a dychryn, a dyryswch mawr, ond dechreuodd er hyny—yn mhen y pum' niwrnod ar ol y dechreuad yna, yr oedd y tad hwnw, a'r mab hwnw, a dwy o ferched, yn llawenhau yn y mwynhad o obaith a thangnefedd credinwyr yn Nghrist.

Cyfarchodd un arall ni, a dywedodd ei fod yno fel tad yn llawenhau yn nychweliad tri o'i blant—yr oedd wedi eu cyflwyno yma fel gwrthddrychau i weddio dros-tynt—ac yr oedd ganddo ddau eto y dymunai weddiau ar eu rhan—merch oedd un o honynt, pymtheg oed heddyw—yr oedd wedi bod neithiwr yn ymddiddan â hi am y pwys o fywyd newydd. Cymerwyd yr achos hwn yn destyn gweddi daer.

Gwelsom fachgen yn y cyfarfod, yr oedd tua 14 neu 15 oed—sylwasom ei fod yn ymddangos yn dra chynhyrfus—arosodd gan ymdroi yn y lle ar ol i'r cyfarfod ddybenu, fel pe buasai yn awyddus am i ryw un ymddiddan âg ef, wrth weled hyny, gofynasom iddo:—

"A ydych chiwi yn ewyllysio dyfod yn Gristion?"

"Ydwyf, yn fawr iawn."

"A wyddoch chiwi beth ydyw bod yn Gristion?"

"Rhaid i mi edifarhau am bechod, a chredu yn yr Arglwydd Iesu Grist."

"Yn mha le y dysgasoch chiwi hyny?"

"Yn yr Ysgol Sabbathol."

"Yn mha le y dysgodd yr Ysgol Sabbathol hyny?"

"O air Duw."

"A wnewch chwi edifarhau, ac ymddiried yn yr Arglwydd Iesu Grist yn unig am iachawdwriaeth?"

"Mi ymdrechaf wneyd, syr."

"A ddeuwch yma yfory i'r cyfarfod gweddi?"

"Yr ydwyf yn bwriadu bod yma bob dydd, syr."

"A ydych chi yn dymuno i'r cyfarfod yma weddio drosod yfory?"

"Ydwyf."

"Y mae yn fy nosbarth naw o fechgyn," meddai un arall, "o bedair-ar-ddeg i ddeunaw ced,—y mae y nifer fwyaf o honynt wedi arfer bod yn yr Ysgol Sabbathol am lawer o flynyddau, ond fel yr oeddynt yn tyfu i fyny, yr oeddynt yn blino ar ei rheolau, ac yn difateru ar yr addysg a gyfrenid ynddi. Ymdrechais hyd y gallwn gymhwyso y gwersi atynt yn bersonol, gan siarad yn gyfeillgar â hwy am wirioneddau mawrion Beibl, am drefn iachawdwriaeth, am ddyddiau ieuengctyd, fel adeg hau, ac am werth arferiadau da; ymdrechais argraffu ar eu meddyliau bwysfawredd yr amser *presenol*, ac fod y dyddiau a'r oriau oeddynt hwy yn eu camdreulio y rhai gwerthfawrocaf o'u holl fywyd. Weithiau ymddangosent fel yn cymeryd rhyw ddyddordeb, ond yn y cyffredin, yr oedd y cwbl iddynt fel chwedl—mynych y gadewais yr ystafell â chalou drom, a bron na theimlwn fod y cwbl yn ofer; drachefn ymnerthwn at y gwaith wrth feddwl mai amcan yr Ysgol Sabbathol oedd llesâu bechgyn fel y rhai hyny, ac oddi-eithr iddynt gael eu cyrhaedd a'u bendithio gan addysg grefyddol *yn awr*, fod pob tebygolrwydd na chaent byth ynedfa i'r deyrnas.

"Wrth ymddiddan un diwrnod yn gynar yn mis onawr, â brawd Cristionogol, crybwyllais wrtho rai o'u hafreoleidd-dra gwarthus yn fy nosbarth yn ddiweddar, a'r pryder oedd hyny yn ei rododi i mi.

"'Daliwch ati, frawd,' meddai, 'fe dŷr y wawr eto!'

"Yr oedd y geiriau hyn fel balm Gilead—gan ymdrechhu pwyso gyda hyder plentynaid ar y gwirioneddau

mawrion, fod iachawdwriaeth o Dduw, fod Iesu Grist wedi marw er ei phwrcasu, fod yr Yspryd Glân yn arwain dynion i'w chofleidio, ei fod yn unol â bwriadau trugarog Duw i achub dynion, ei fod yn ymhyfrydu gwneyd hyny, ac nad ydyw ond dyagwyl i ddynion ddyfod i agwedd addas, na wnai agoryd ffenestri yn y nef-oedd a thywallt bendithion fel na byddo digon o le i'w derbyn—deliais ati.

“Yn mhen ychydig wythnosau dechreuodd yr adfywiad o ddifrif, a thra yr oedd llawer o'n hysgolheigion hynaf yn ymwithio i mewn i'r deyrnas, yr oeddwn yn gwylio dros wrthddrychau fy ngofal gyda phryder dwys, a cheisiwn gyfleustra i ymddiddan yn bersonol â hwy, gan deimlo braidd fod Duw wedi ymddiried gofal eu heneidiau i mi.

“O'r diwedd y wawr a drodd, ar y naill ar ol y llall, fel y daeth bron y cwbl i ofyn yn ddifrifol y gofyniad pwysig, ‘Pa beth a wnaif fel y byddwyf cadwedig?’ Yr oedd Yspryd Duw wedi dechreu ar ei waith yn eu mysg, a chyn hir yr oedd pump o honynt yn proffesu gobaiith yn Nghrist, a daethant yn mlaen gan ofyn fel yr Apostol Paul (yr oeddym wedi bod yn darllen yn y dosbarth yn ddiweddar am dano ef), ‘Arglwydd, pa beth a fyndi di i mi ei wneuthur?’ (lywid eu lleisiau yn fynych yn nghyfarfodydd y dychweledigion, a chyfarfodydd y bechgyn, ac yr oeddynt yn seilog a difrifol yn perswadio eu cyfeillion i geisio yr un Gwaredwr ag oeddynt hwy wedi ei gael. Y mae tri ar ol hyny wedi ymuno â'r eglwys (a rhyfedd i mi, er fod y cwbl yn eglur i Dduw), y bachgen mwyaf blinderus yn y dosbarth gynt, ydyw y Cristion ieuangc mwyaf siriol, difrifol, penderfynol, a ohynyddol y syrthiodd i'm rhan ariod ei gyfarfod.

“O! yr oedd yn hyfrydwch y pryd hyny i addysgu y dosbarth hwnw!—mor ddifrifol yr oeddynt—fel y gwrandawent—y fath ofyniaid a roddent!—Mynych yr oedd y deigryn yn y llygaid pan leferid gwirionedd Duw.—Yn awr a allaswn i foliannau digon ar Dduw! ac

eto yr oedd fy ffydd yn wan, a'm llafur yn rhy fychan. Pe buaswn wedi bod yn fwy ffyddlawn, ac wedi gweddïo a llafurio yn fwy difrifol, yr hyn a allaswn wneyd, oni fuasai i'r Duw a ddychwelodd *rai* eneidiau ato ei hun, wneyd yr *holl* ddosbarth hwnw yn eiddo iddo? Ond y mae y sylw ychwanegol y maent yn dalu, yn gystal a'u gwybodaeth o, a'u dyddordeb yn, y gwirionedd dwyfol, yn brawf fod rhyw hadau wedi eu hau yn eu calonau, y rhai ryw ddydd a eginant, ac a ddygant ffirwyth. 'Canys megys y disgyn y gwlaw a'r eira o'r nefoedd, ac ni ddychwel yno, eithr dyfriha y ddaear, ac a wna iddi darddu a thyfu fel y rhoddo had i'r hauwr a bara i'r bwyntâwr: felly y bydd fy ngair yr hwn a ddawo'm genau, ni ddychwel ataf yn wag, eithr efe a wua yr hyn a fynwyf, ac a lwydda yn y peth yr anfonais ef o'i blegyd.'"

Adroddodd hefyd am eneth fechan, calon yr hon yn ddiweddar a gyffyrddodd Duw â'i Yspryd—yr oedd mor ddedwydd fel yr oedd yn canu trwy'r tŷ. Cymerodd ei mham hi i'w chanlyn un diwrnod i ymweled â boneddiges o'i chydabod, a chan nad oedd y foneddiges yn grefyddol, gorchymynodd ei mherch i beidio canu tra fyddai yn tŷ. Arweiniodd y foneddiges yr ymddiddan at bethau crefyddol, ac yn y fan dechreuodd y plentyn ganu. Edrychodd i fyny—cyfarfu ei llygad â llygad ei mham, a thawodd—ond fel yr oedd yr ymddiddan yn myned yn mlaen, dechrenodd ar un o'i hemynau prydfferth, a chanodd hi ar ei hŷd—wedi iddi orphen, rhedodd at ei mham, aeth ar ei gliniau, a chan roddi ei gwyneb ar lin ei mham, tdrodd allan i wylo—"O mam," meddai, "nid oeddwn yn meddwl am anuffyddhau i chwi—ond nis gallaswn beidio canu—gallwch fy chwipio—gallwch wneyd unrhyw beth i mi—ond y mae yn ganu yn fy nghalon o hyd, ac y mae yn rhaid iddo ddyfod allan—rhaid i mi ganu." "Dyna ydyw crefydd," meddai'r cadeirydd, "y mae arnom eisiau rhywbeth y bydd yn rhaid iddo ddyfod allan—y mae arnom eisiau rhywbeth a wna i ni weithredu."

PENNOD XIV.

Adfywiad crefydd yn mhlith Masnachwyr—Deddfau Masnach—Cydwytod—
Y Masnachwr a'i Gwsmer—Y Masnachwr a'i Yagrifenydd—Y Gwerthwr a'i
Gynorthwyydd—Cydwytod wedi ei Deffro—Profeddydd yr Adfywiad.

DIWEDWYD yn fynych mai y ffyrdd a'r moddion trwy
ba rai y mae dynion yn gwneyd arian, ydyw "deddfau
masnach" (*laws of trade*) mai *triciau masnach* ydynt,
yn esgus dros arferiadau dynion cyfrwys, y rhai a fyn-
ant eu cydwytod yn onest, er cael mantais ar eu gilydd.

Gwnaed hyn yn fynych yn fater gweddi dyddiol, na
byddai i neb a ddaethant yno i weddio, ymadael i wneyd
masnach yn ol yr hyn a elwir yn gyffredin "deddfau
masnach." Yr ydym yn cofio fod masnachwyr yn
gweddio ar iddynt allu bob amser fasnachu ar egwydd-
orion Cristionogol, a myned o'r cyfarfod gweddi a
chario allan egwyddorion yr Efengyl i'w bywyd dydd-
iol. Clywsom ddynion yn fynych yn cael eu cynghori
i wneyd eu masnach ar egwyddorion Cristionogol. Y
mae cydwytodau dynion wedi dyfod i deimlo llawer ar y
mater hwn—ystyrid llawer o bethau a wneid gyda mas-
nach yn hollol groes i gyfreithiau tŷ Crist—y mae llawer
wedi cael profedigaethau mawrion yn eu meddyliau gyda
golwg ar eu masnach—y mae rhai wedi teimlo bod yn
rhaid iddynt roddi eu galwedigaethau i fyny neu golli
eu heneidiau: teimlodd llawer, pe buasent yn cario yr
Efengyl i'w cysylltiadau masnachol, y byddai yn rhaid
iddynt *fethu*, gan nas gallent sefyll un gobaith yn y
cydymryson mawr oedd mewn masnach, pe buasent yn
ymddwyn yn fanwl onest.

Anerchwyd y cyfarfod yn *Fulton-street* yn ddiifrifol
ar y mater hwn gan un marsiandwr dur-nwyddau:—
apeliodd at ei frodyr i osod esiampï sanctaidd yn yr
alwedigaeth hon, ac i gael yr un grefydd at "i lawr y

dref" ag oedd ganddynt at "i fyny y dref"—yr un at ddyddiau yr wythnos ag oedd ganddynt at y Sabbath—yr un i'r cyfrif-dŷ ag at fwrdd y cymundeb. Parhaodd yr anerchiad yma am bedwar neu bum' munud, ac yr oedd yn hynod effeithiol. Dylynwyd ef i'w fasnachdy gan law-weithydd (*manufacturer*) adnabyddus, â'r hwn yr oedd wedi bod yn masnachu am flynyddau, a chan yr hwn yr oedd wedi prynu yn helaeth.

"Nid oeddych yn gwybod," meddai y llaw-weithydd, "fy mod i yn y cyfarfod, ac yn clywed eich sylwadau—ond yr oeddwn i yno. Yn awr, syr, yr wyf yu ystod y pum' mlynedd diweddfaf wedi bod yn arfer codi mwy arnoch chwi am nwyddau nag ar brynwyr ereill—y mae arnaf eisiau i chwi gymeryd eich llyfrau, a chodi yn fy erbyn i hyn-a-hyn y cant ar bob taliad am nwyddau a wnaethoch i mi y pum' mlynedd diweddfaf."

Daeth y marsiandwr i'r cyfarfod gweddi dranoeth, ac adroddodd yr hyn a gymerasai le, a rhoes gynghorion ychwanegol i'r un perwyl—gwneyd masnach ar egwyddorion Cristionogol.

Yn mhen ychydig ddyddiau adroddodd amgylchiad arall a gymerodd le mewn cysylltiad â'i fasnach ef ei hun.—"Derbyniais heddyw," meddai, "daliad o hen ddyled o amryw gannoedd o ddoleri, y rhai sydd wedi bod yn ddyledus am wyth-ar-hugain o flynyddau—yr oedd y dyn a dalodd i mi heddyw yn llawn mor abl i dalu bum' mlynedd ar hngain yn ol, ag oedd heddyw: ond yr oeddwn wedi eu rhoddi i fyny, ac nid oeddwn byth yn dysgwyl eu cael, ac nid oes genyf yr un cyfrif i'w roddi paham y talwyd hwy yn awr, oddieithr fod yr adfywiad wedi cyrhaedd cydwybod y dyn hwnw, ac nas gallai fod yn dawel nes talu y ddyled onest hŏno."

Amgylchiad arall oedd yn dal perthynas âg un o'r dychweledigion diweddar—yr oedd yntau yn farsandwr, mewn masnach helaeth. Pan ddaeth at Crist, gan roddi y cwbl i fyny iddo—yr oedd yn rhoddi y cwbl i fyny mewn gwirionedd. Yr oedd yn credu fod Crist yn

meddwl yr hyn a ddywedodd:—"Ceisiwch yn gyntaf deyrnas Dduw,"—ac yr oedd yn ei cheisio o flaen ei fasnach a phob peth arall; ac yn ei fasnach a phob man—teyrnas Dduw oedd yn gyntaf ganddo ef pan rodiai a phan ymddiddanai; yn ei gyfrif-dy, ac yn y cyfarfod gweddi; gartref ac oduicartref—yr oedd yn adloniant i edrych ar ei wyneb siriol, llawen, dedwydd, a gweled y llawenydd oedd yn trigo yno. Yr oedd ei brif ysgrif-was yn grefyddol, ond o argraff wahanol; a meddyliondd yr ysgrif-was y byddai yn rhaid iddo roddi rhybudd i'w feistr i ymadael o'i wasanaeth.

"Y maeut yn dyweyd, syr, eich bod yn eageuluso eich galwedigaeth, a bod yn rhaid iddi deimlo."

"Pwy sydd yn dyweyd hyn?" gofynai y meistr.

"Ein holl gymydogion yn yr heol yma, syr."

"A oes rhyw Gristion yn dyweyd hyn?"

"Wel, nid wyf yn gwybod yn sicr pa un a ydynt yn Gristionogion ai peidio; y mae yn debygol genyf nad ydynt—ond yr oeddwn yn meddwl y dylaswn adael i chwi wybod yr hyn a ddywedir,—heblaw hyny, y mae swm mawr o ariau i'w talu, ac nid wyf yn gwybod o ba le y maent i ddyfod."

"O ba swm yr ydych yn fyr?"

"Oddeutu chwe' chant heddyw, ac y mae symiau eraill yn ddyledus yfory a'r dydd canlynol, ac yr oeddwn yn bryderus i wybod pa fodd y maent i'w cyfarfod."

"A ydych chi yn credu fod y Gwaredwr yn meddwl rhywbeth pan ddywedodd, "Ceisiwch yn gyntaf deyrnas Dduw!"

"Sicr fy mod."

"Wel, pa beth ydych chi yn ei dybied ei fod yn feddwl?"

"O nis gwn i ddim—ni feddyliais i erioed am hyn—efallai nas gallwn ateb pe ceisiwn—ond nid wyf yn meddwl fod galwedigaeth i gael ei heageuluso."

"Yr ydwyf yn rhyfeddu yn ddirfawr eich clywed chi sydd yn profesu crefydd yn siarad fah hyn—am

danaf fi, yr ydwyf yn credu ei fod yn meddwl yr hyn y mae yn ei ddywedyd, ac yr ydwyf fi yn bwriadu gwneyd yn llythyrenol yr hyn y mae yn ei geisio—nid ydwyf yn egeuluso fy masnach—yr ydwyf yn gwybod pa gyfrif sydd yn dyfod yn deilwug i'w dalu, ac nid ydwyf yn rhoddi i mi fy hun unrhyw anesmwythdra o berthynas iddo—yr wyf yn arfer pob diwydrwydd gweddus, ac yr wyf yn gadael y gweddill yn llaw Duw.”

“Tra yn siarad am dano,” meddai'r marsiandwr, “yr oeddwn yn gwybod pa le y gallaswn osod fy llaw ar yr arian ar unwaith, er na ddywedais hyny wrth fy ysgrif-was. Aethym i'r cyfarfod gweddi baner dydd, fel arferol—pan gyrhaeddais adref, ychydig wedi un o'r gloch, gofynais i'r ysgrif-was am y moddion i gyfarfod â'r gefynion am y diwrnod. ‘O!’ meddai, ‘yr ydym ar i fyny. Bu Mr. B— yma a thalodd 1,800 o ddoleri, a daeth arian arall i mewn.’

“Drwg ddyled oedd y 1,800 hyn, y rhai na ddysgwyliais y telid byth mohonynt,” meddai'r marsiandwr. “Felly y mae yr Arglwydd yn gofalu am danaf fi, tra yr ydwyf fi yn gofalu am fater fy enaid fy hun ac eneidiau ereill, a cheisio yn gyntaf deyrnas Dduw.”

Un newydd ymrestru i'r fyddin grefyddol yw y gŵr hwn,—y mae ei law, a i galon, a'i feddwl yn barod i bob gweithred dda, a phob gair da, ac nid oes un ddyledswydd yn oael ei hesgeuluso.

Dywedai gwerthwr yn un o'n masnachdai mawrion wrth ysgrif-was ieuango, disgybl ieuango gonest i Grist:

“Ni ddylasech ddywedyd yr hyn a wnaethoch wrth y prynwr yna—gwerthais y nwyddau iddo am bris da, ac arian parod, oethwch arian parod, ac yn awr ni fydd hwynt.”

“Gofynodd i mi am y nwyddau, a dywedais y gwir wrtho, eu bod wedi eu niweidio—nis gallaf ddywedyd oelwydd er yr holl nwyddau sydd yn y masnachdy, ac ni wnaf ychwaith,” meddai'r ysgrif-was ieuango.

“Y mae yn ddrwg genyf, yn bur ddrwg genyf ddyweyd,” oelai'r gwerthwr, “fod yn rhaid i mi hybysu

y Cwmni am danoch—ond yr wyf yn teimlo mai fy nyledswydd yw gwneyd—nis gallaf gymeryd fy siomi fel hyn, ar ol i mi wneyd tro da i'n meistriaid, cael fy ngwrthwynebu, a dyrysu y cwbl genych chwi, rhaid i mi fyned i'r cyfrif-dy i'ch hysbysu."

"Purion," meddai'r ysgrif-was, deuaſ gyda chwi, ewch yn *awr*,—dywedaf yn onest wrthynt yr holl amgylchiadau, a chawu weled pa beth sydd ganddynt i'w ddyweyd am eich ymddygiad chwi yn yspeilio cwsmer yn y dull yma."

Pallodd gwroldeb y gwerthwr, canys yr oedd y prif ŵr yn y Cwmni wedi ei ddychwelyd at grefydd o fewn ychydig wythnosau yn ol, ac yr oedd arno dipyn o ofn ei fod yn dueddol i "gario ei fasnach yn mlaen ar egwyddorion Cristionogol," felly nianturiodd fyned i wneyd yr achwyniad.

Nid oedd yr ysgrif-was hwn ond bachgenyn pedair-ar-bymtheg oed—y mae yn dda genym ddeall fod llawer gŵr ieuangc duwiol wedi gwneyd ei feddwl i fyny i anrhydeddu ei broffes Cristionogol, ac na lygra ei hun trwy ddylyn "deddfau masnach."

Fel hyn y mae nerth yr adfywiad yn cael ei deimlo yn ngwahanol gyfohoedd masnach. Y mae yn gweithio ei hun i'r dulliau o fasnachu sydd yn rheoli cydwybodaeth dynion, gan eu gorfodi i wneyd yr hyn sydd uniawn.

Id ym yn addef y cyhuddiad o anonestrwydd yn erbyn masnachwyr Caerefrog Newydd yn fwy nag yn erbyn ereill—yr ydym yn credu nad oes neb yn sefyll yn uwch am eu cywirdeb a'u huniondeb na masnachwyr Caerefrog Newydd—y mae yn rhaid i ni ddyweyd hyn oddiar argyhoeddiad difrifol, ac y mae haelfrydigrwydd a chyfiawnder yn galw am hyn oddiar ein llaw.—Ond tra yr ydym yn hŏni hyn, y mae yn rhaid i ni addef gyda phob tegwch, iod yma faes, ac yr oedd angen mawr am nerth yr adfywiad yma arno—nid oedd anrhydedd wedi cyrhaedd i'r sain uchaf yma. Ni ddylai hŏd a lled anrhydedd dyn gael ei fesur wrth ei brydlonrwydd yn *cyfarfod â'i ofynion*—nac oddiwrth y ffaith na ddychwel-

wyd yr un ysgrif-rwym iddo wedi ei dianrhydeddu, tra ar yr un pryd fod twyll a hoced yn cael eu cario yn mlaen yn ei fasnach; rhai y gallai fod yn gwybod am danynt, ac ereill am ba rai y mae yn berffaith anhysbys. O dan nerth yr adfywiad nid oedd yn ofynol i'r prynwr fod â'i lygaid yn agored rhag i nwyddau gael eu hanfon iddo nad ydoedd arno eu heisian, ac nad allai byth eu gwerthu—nid ydoedd yn ddigon i ddyweyd fod yn rhaid i'r "prynwyr gymeryd gohl am danynt eu hunain," fel y dywedid yn fynych o'r blaen, gyda mil o ddywediadau cyffelyb, yn esgus dros dwyll o'r fath waethaf—goddefodd cannoedd o ddynion yn y ddinas hon, ac mewn dinasoedd ereill, i hyn gael ei wneyd yn eu henwau, o dan y dybiaeth dwyllodrus ei fod yn angenrheidiol, pan na oddefai oleuni tragywyddoldeb, ac a gondemniad gan bob cydwybod wedi ei goleuo gan Yspryd a gair Duw. Pan ddynoethid y twyll a'r hoced yma, y darn-guddiad o wirionedd, yr hyn nad ydyw yn well na chelwydd, yn ngoleuni y cyfarfod gweddi. ysgydwyd cannoedd o'u gau ddyogelwch, ac arweinwyd hwy i edifeirwch a diwygiad. Addefid a theimlid fod gwneuthur masnach ar egwyddorion Cristionogol yn meddwl rhywbeth; wrth attal y drygau hyn, ac ymosod ar bechodau masnachyddol, bwriedid dyrchafu baner masnachaeth anrhydeddus, a dal y faner hōno mor uchel fel na chondemnid hi gan yr esponiad manylaf o'r Efengyl. Yr oedd yma ddrygau i'w gwellhau, neu ni buasai son am "wneuthur masnach ar egwyddorion Cristionogol" yn angenrheidiol, fel y cymhellid ef ar fasnachwyr cyfarfod gweddi *Fulton-street*. Gellid tybied fod y masnachwyr a ymgysfaryddent yma yn ddyddiol, i dreulio awr mewn gweddi, yn sefyll ar restr flaenaf y dosparth y perthynent iddi am onest-rwydd masnachol, ac eto addefent fod galwad am y cynghorion a'r cymhellion yma "i wneuthur masnach ar egwyddorion Cristionogol."

Pa beth ydyw effeithiau yr adfywiad yn yr ystyr yma? Y mae wedi cael dylanwad nerthol er gossod

terfyn ar dwyll dros yr holl wlad—y mae wedi soddi yn ddwfi i gydwybodau dynion, ac wedi dysgu iddynt eu dyledswyddau—y mae wedi gwasgaru ei oleuni ar galonau dynion o wahanol ganghenau masnach ac wedi gwneyd iddynt deimlo pa beth ydyw hawliau cyfraith yr Efengyl yn eu perthynas â masnach—y mae dynion wedi teimlo uad allant fod yn Gristionogion tra yn parhau mewn galwedigaethau anghyfreithlawn, a bod pob masnach sydd yn niweidiol i'r wladwriaeth yn ddrwg yn ugolwg Duw.—ac y mae cydwybodau llawer o ddynion wedi eu cyffroi a'u goleuo gymaint, fel nas gallant barhau yn eu galwedigaethau, teimlant yn rhwym i'w rhoddi i fyny.

Yr ydym yn gobeithio gweled yr amser wedi gwawrio, pan y bydd marsiandwyr, ar ol edrych i mewn i gymhwysderau a chyfritoldeb y rhai y bydd eu henwau ar eu llyfrau, yn eu hystyried yn angenrheidiol i ychwanegu, er mwyn perffaiith ymddried, “Y MAE Y DYN HWN YN GWNEYD MASNACH AR EGWYDDORION CRISTIONOGOL.”

Os na bydd i'r adfywiad crefyddol hwn adael effaith barhaol ar ymddygiadau dynion yn eu galwedigaethau beunyddiol, gan eu gwneyd yn fwy sobr, duwiol, a nefolaidd; os na chyrhaedda ei effeithiau at gysylltiadau cymdeithasol a masnachol dyn â'i gyd-ddyn, gan wneyd y marsiandwr yn fwy gonest, y celfyddydwr yn fwy geirwir, y crefftwyr o bob gradd yn fwy cywir, cydwybodol, a manwl yn eu hymrwymadau: os na ddyrchafa Gristionogaeth yn nghyfrif y byd, fel y byddo crefydd dyn yn sicrwydd ychwanegol at ei gywirdeb: mewn gair, os na bydd iddo gyrhaedd, nawsio, a phuro egwyddorion masnachol masnachwyr, bydd wedi gwneyd llawer llai er anrhydedd Crist a lles dynion nag ydym yn ddysgwyl oddiwrtho.

PENNOD XV.

Yr Ymbleserddyn—Mae'n myned i'r Cyfarfod Gweddi—Yn ddrwg ganddo am hyny—Yn meddwl mwy am y peth—Yn Ystyried—Gweddiau ei Fam—Ei Beibl—Mae'n dychwelyd o Newport—Yn y Cyfarfod Gweddi eto—Cyfyngder meddwl—Anobaith—Mae'n deisyf ar ereill weddïo drosto—Heddwch—Llawenydd—Mawl.

CASGLWYD yr hanes yr ydwyf am ei roddi yma, gan y Parch. L. G. Bingham, yr hwn sydd wedi bod yn gysylltiedig â chyfarfodydd gweddi *Fulton-street* er eu cychwyniad. Cynysgaeddodd fi â llawer o feithiau a ddaethant dan ei sylw, ac yu y rhai y bu iddo ef ddyddordeb personol, ond nid oes yr un o honynt yn engraifft well i ddangos nerth gweddi gymdeithasol na'r un gaulynol:—

Y RHAN GYNTAF.

"Y mae wedi hauer nos. Y mae pawb sydd yn y tŷ yn dawel ya mreichiau cwsag. Aethym i'r cyfarfod gweddi heno mor ddifeddwl ag erioed. Ni feddyliais erioed yn ddifrifol, os gullwn beidio. Y mae yn rhaid i mi feddwl yn *awr*, oherwydd *nis gallaf beidio*. Pa fodd y bum mor annoeth a chlydsynio i fyued i'r cyfarfod gweddi yna? Gwahoddwyd fi o'r blaen, ond gomeddais yn foesgar roddi cefnogaeth i'r fath le, nac i'r fath ddyben. Y mae yn ddigon i mi gefnogi yr Eglwys weithiau,—nid yn aml. Y mae fy mywyd wedi bod y fath fel nad oedd genyf fodd i fyued ond aurfynych i'r Eglwys. Yr oedd genyf ddigon i wneyd ar y Sabbath i ymbarotoi erbyn dydd Llun. Yr ydwyf wedi teithio dros yr holl fyd, ac o amgylch y ddaiaren, ac wedi ei gwneyd yn rheol bob amser i adael crefydd yn llonydd. Bywyd llawen llonwych ydyw y bywyd i mi. Y mae fy ngwraig, fawr ei rhiuwedd, yn aml yn dymuno arnaf fod yn Gristion. Ond meddwl troi yn sant yn fy oed i—y mae y peth yn afresymol—meddwl i mi, yr hwn ym aicr a allaf ystyried fy hun yn well na'r rhan fwyaf o

Gristionogion, i droi i ganu Salmau, ac i gael fy nal i fyny fel esiampl o grefydd foreuol : y mae y peth yn gwylyddus a gwrthun. . . .c eto, dyma fi yma yn gwbl effro, wedi bod am oriau yn ceisio fy ngoreu i gysgu : a pha hwyraf y mae yn myned, pellach y mae cwsag yn cilio oddiwrth fy llvgaid.

“Cyfarfod gweddi rhyfedd oedd hwnyna heno ; ni welais i ddim erioed yn debyg iddo—ni chlywais y fath weddiau yn fy oes. Yr oedd yn gymysg o bob math o Gristionogion, a'r cwbl i *weddio*. ae i weddio mor ddifrifol ! Pa bryd y gweddiais i tybed ? Nid ydwyf fi byth yn gweddio, ni weddiais *erioed*—os gweddio yr oedd y rhai yna heno,—naddo erioed. Gallaswn dybied eu bod yn meddwl gorchfygu gyda Duw. Y mae yn eithaf eglur eu bod yn dysgwyl cael y pethau yr oeddynt yn gweddio am danynt. Ni weddiais i erioed fel yr oeddynt hwy yn gweddio heno, yr ydwyf yn sicr, eto pe buaswn i wedi fy nghondemuio i farw, y mae yn bur debyg y buaswn i yn crefu fy hun mor daer am fy mywyd ag oeddynt hwythau yn crefu heno droswyf. Nid oeddwn yn adnabod yr un enaid oedd yno, ond y cyfaill yr aethym gydag ef, ac eto yr oeddynt yn gweddio droswyf fel pe buisent yn fy adnabod erioed, ac yn gwybod am fy holl ddull o fyw. Pwy a ddywedodd wrthynt ? Nid fy nghyfaill, canys ni adawodd efe mo-honwyf am foment. Pwy a ddywedodd wrthynt ? Yr oeddynt yn cyfaddef fy mod yn hollol yr hyn y gwn fy mod, yn ddyn pur annuwiol.

“Pum' mlynedd ar ugain i heno yr aeth fy mam i'r nefoedd, fy anwyl, fendigedig fam, a dyma fi wedi bod yn unig, yn cael fy lluchio gan y tönau ar fôr tymhestlog bywyd !

“A gaf fi byth fyned i'r nefoedd ? Dywedodd hi wrthyf fod yn rhaid i mi ei chyfarfod yno. Pan gymerodd fy llaw blentynaid yn yr eiddo hi, ac y troes ei llygaid tyner, caruaidd arnaf, ac wedi syllu yn ddifrifol ac yn hir arnaf, a'u dyrohafodd tua'r nefoedd, ac yn

y weddi olaf hōno gweddiodd ar i mi gael ei chyfarfod yn y nefoedd. Ai tybed y caf byth!

"A aiff y nos yma byth heibio? Os gwelaf oleuni eto, a welaf fi byth y fath ddiwrnod dedwydd ag a welais? Nid wyf yn ddedwydd—nid wyf wedi bod fel'y er pan aethyn i'r cyfarfod gweddi *yna*. Yr wyf yn draenus. *Y fath adyn ydwyf wedi bod*—yn adyn!

"Gweddïau fy mam! O! gweddïau fy hawddgar, fendigedig fam. A gafodd yr un bachgen erioed y fath fam ag a gefais i? Ni chlywais hi yn gweddïo er's pum' mlynedd ar ugain, hyd *heno*, clywais ei *holl weddïau drosodd eto*. Y maent mewn gwirionedd wedi cael adgyfodiad dychrynlyd. O! fel yr arterai weddïo. Byddai yn gweddïo fel yr oeddynt hwy yn gweddïo *heno*—mor ddifrifol, mor daer, mor ffyddiog. Yr ydwyf yn credu yn sicr ei bod *hi yn dysgwyl* i mi fod yn Gristion. A fyddaf fi byth yn Gristion? Yr oedd *hi* yn Gristion. O! mor ddysglær, a phur, a dedwydd oedd ei bywyd. Yr oedd hi yn Gristion lawen, ddedwydd. Yr oedd yn santuidd yn i holl ffyrdd. Yr oedd arni ofn pechu. Yr oedd yn cashau pechod. Ac eto yr ydwyf fi wedi pechu, pechu heb un cymhelliad, pechu yn ddiddiwedd. O! y fath bechadur ydwyf wedi bod. Ni wyddwn fy mod haner mor ddrwg; ni welaf ddim daioni o'm hanguych, ond digon o ddrygioni. A ddeust fi byth i ddylyn *daioni*? A ddaw hi byth yn foreu? Daw, hi *dlaw* yn foreu. Y mae dyddiau yn dyfod ac yn myned, ond beth a fydd dyddiau i mi, os treulïaf hwy fel yr wyf wedi treulio y rhan a aeth heibio?

"Dyna Feibl fy mam: ni agorais ef er's blynnyddau. A gredodd hi y gullwn i byth esgeuluso ei B. ibl gwerthfawr, i.e. gwerthfawr iawn, felly? Yu sicr meddylïodd hi y buaswn yn darllen llawer arno, a hyny yn aml. Mor aml y darllenodd hi ef i mi! Fel y gwnai i mi fyned ar fy ngluiau wrth fy ngwely bach, gan osod fy nwyllaw mewn agwedd gweddi! Mor fynych yr ymgrymodd gyda mi, ac y teimlais ei dagrau brwd yn

rhedeg ar hyd fy nwylaw a'm hwyneb! Fendigedig fam! Ai yn ofer y gweddïaist dros dy anwyl fachgen? Ni chaffi fod yn ofer! O! na! na! na ni chaffi fod yn ofer. Mi *wna*f weddïo droswyf fy hun. Pe buasai hi yma, i weddïo am unwaith droswyf, mor ddedwydd y buaswn. Myfi weddïo? *Pi* weddïo? Nis gwn *pa* fodd i weddïo. Twyll fydd y cwbl. Yr oeddynt yn *gweddïo* yn y cyfarfod gweddi heno. Y mae fy nghalon yn dywedyd fod hynny yn *weddïo*. Ouid allaf ofyn iddynt weddïo *droswyf* fi? *gweddïo* *gŵda* mi? Os gallent weddïo droswyf, heb olyn - fel y darfu iddynt heno—*pa* faint mwy pun welant fi yn dyfod gyda dynuniad neillduol am iddynt weddïo droswyf *fi*! Iê *fi*!

" / maent yn cyfarfod am hauer-dydd yfory i weddïo. Mi roddaf yr awr gauol-ddydd heno i weddïo. Gotynaf iddynt weddïo. A ddaw hynny byth? O, Dduw! bydd drugarog wrthyf fi bechadur."

YR AIL RAN.

Yr oedd newydd ddychwelyd o olygfeydd gwychion Newport—un o'r gwychaf o'r gwychion. Yr oedd yn hoffi pleserau yr ymdrochle enwog hwn—yr oedd yn yfed yn helaeth o honynt, neb yn twy felly. Nid oedd wedi bod un wythnos yn y ddinas—nid oedd ganddo un meddwl am ei enaid. I'r dawns, a'r chwareudy, a'r rhedegfeydd, a phob math o ddifyrwrch llygredig, yr oedd ei gyrchfa ef—nid oedd, yn nghyfrif y byd, yn cael ei ystyried yn ddyn anfoesol—anfynych y mae y byd yn gwybod gwir gymeriad ymgyflwynwyr i bleserau a mammon, mewn dinas fawr fel Caerefrog Newydd. Y mae cymaint o orchuddion dysglaer dros wir gymeriad yn cuddio yr hyn a geid allan bron yn mhob man arall. Byddai i lygaid celfydd, awyddus, chwilgar, lwyddo i ganfod noethder moesol y wlad.

Ystyrid y dyn ieuango yma yn gyfaill hawddgar, hyfryd, dyddan, a moesol, yn llawn sirioldeb, wedi darllen llyfrau dignifol Dickens a'i gyffelyb—yr oedd:

wedi ei arfogi hefyd â'r hyn a alwai efe yn fanylrwydd moesoldeb—yr oedd yn talu ei ffordd, ac yn cyfarfod â'i holl ofynion.

Pwy a feiddiasai ddyweyd nad ydoedd yn ddyn moesol? Ystyriai ef ei hun yn hynod toesol. Yr oedd yn dirmygu y Cristionogion tlodion anfoesol hyny nad allent gyfarfod â'u gofynion. Nid oedd crefydd yn ei olwg ef ddim amgen na mantell i guddio swm dirfawr o bechodau—yr oedd y methdaliadau gan mwyaf yn mhlith rhagrithwyr ffugiol, y rhai oeddynt yn ymhlodi llawer o grefydd. Antynych y byddai yn myned i le o addoliad, a phan elai, nid oddiar barch i egwyddor, nac am ei fod yn ewyllysio myned, ond er mwyn cyfleusdra cyfeillion, neu er boddhau ei wraig, neu ryw reswm cyffelyb, yr âi. Mewn gwirionedd, yr oedd yn ystyried ei hun yn llawer gwell na'r rhan fwyaf o'r rhai a arferent fyned i'r eglwys. Yr oedd yn ystyried y cyfarfod gweddi yn hollol islaw ei sylw—gwahoddwyd ef yn fynych i fyned, ond gomeddai yn wastad gyda chryn rodres. Yr oedd ganddo ei resymau dros beidio myned—ni byddai byth yn eu rhoddi i neb arall; pa fodd bynag, wrth grwydro aeth i un o gyfarfodydd gweddi yr undeb a gynelid yn *Fulton-street*, a gynmelid yn y nos, nis gwyddai yn iawn pa fodd y dvgwyddodd hyny, a chyrhaeddodd saeth "rhwng cysylltiadau y llurig"—yr oedd yn ddyn wedi ei glwyfo.

Y DRYDEDD RAN.

"A gaiff fy meddwl byth esmwythdra? Pa fodd y gallaf oddef y poenau hyn? Dyma hi yn foreu. Clywaf y teulu o gwmpas. Ond och! nid ydyw yn foreu i mi! Y mae yr holl lawenydd wedi gadael fy enaid. Yr ydwyf yn troi fy ngolygon anobeithiol bob ffordd am ymwared, ond nid oes dim yn dyfod. Yr ydwyf yn gweddio—yr ydwyf wedi fy nghau i fyny—nis gallaf weddio. Nid gweddio ydyw. O! am un foment gyda fy mam! O! am un o'i gweddiâu hi! Ond yr oedd

hi yn gweddïo fel y byddant yn gweddïo yn y cyfarfod gweddi. Ni chlywnais daim yn debyg er's pum mlynedd ar hugain. Mi âf yno eto heddyw; gofynaf iddynt a fedraut weddïo dros adyn fel myfi, na weddïais erioed yn fy mywyd ond fel y Phariseid, yn diolch i Dduw nad ydwyf fel dynion ereill. Yn sicr nid ydwyf fel dynion ereill, canys pwy sydd wedi caledu cymaint a mi? Pwy a bechodd yn erbyn cymaint o addysg a mi?—yn erbyn cymaint o weddïau gwerthfawr a anfonwyd i'r nefoedd droswyf, gan un o'r mamau mwyaf serchog, tyner, duwiol, oedd yn ymddiried yn llwyr yn ngofal a gras ei Thad Nefol. Ni anheuoedd hi erioed—yr oedd hi yn credu. Byddai bob amser yn gweddïo fel un yn credu. Felly y maent yn gwneyd yn y cyfarfod gweddi undebol yma. Rhaid i mi fyned yno heddyw—mi âf yno. Ni chaiff un gallu ar y ddaear nac yn uffern fy attal. Gwn yn dda fod galluoedd y tywyllwch a fyneft fy rhwystro. Anfonais am y cyfaill Cristionogol hwnw a'm gwahoddodd neithiwr, i ddyfod ac ymddiddan, a gweddïo gyda mi, mor luan ag yr oeddwn o'm gwely, neu y tybiais ei fod ef wedi codi.

"O! pe b'ai Duw ddim ond cymeryd trugaredd ar fy enaid tlawd! Yr ydwyf wedi erfyn arno symud yr holl rwystrau, a myned â liwy oddiar y ffordd, a'm dysgu trwy ei Aspryd Sanctaidd, pa fodd i ddyfod at Iesu fel Gwaredwr. Nid ydwyf erioed wedi meddwl llawer am Grist—ni ddarfu i mi erioed ddeall ei swydd, ei waith, a'i gymernad. 'S efe yw yr unig Waredwr, rhaid i mi eu deall. Nid oes genyf ddim gallu o'm heiddod fy hun; dim cyfiawnder o'm heiddo fy hun. Yr ydwyf megys peth aflan, a'm cyfiawnder megys bratiau budron. Yr ydwyt yn cydsynio â'r gwirionedd am ei fod yn wirionedd, a bod yn rhaid i mi wneyd. Nid yw o unr dyben i gnddio y gwirionedd oddiwrthyf fy hun. Y mae fy Meibl—Beibl fy mam—a fy nghlydwybod, yn dysgu i mi pa beth ydwyf, a pha beth y gwnaethym fy hun. O, archoll chwerw cydwybod

euog ! O ! ofid anhraethol y galon nas gall ddyweyd un gair drosti ei hun ! Y mae arnaf angen gwaredwr—cadarn i iachân. Y mae yn rhaid i mi ei geisio—mi wnaf. Yr ydwyf ar fôr bodolaeth, ac nis gallaf byth fyned oddiarno. Yr ydwyf yn nofio—heb angor, na llyw, na chwmpawd, na llyfr o gyfarwyddyd—o herwydd yr ydwyf wedi eu pellhan oddiwrthyf. Y fath greadur difeddwl, euog, hunan-ddinystriol, ydwyf wedi bod, yn dawnsio ar ymyl y dibyn echrydus, a'm 'traed yn sangu uffern !' Duw trugarog, achub ! Geidwad y colledig, cadw, neu darfu am danaf !

"Y mae yn amser. Yr awr ganol-ddydd—yr awr weddi fendigedig. O ! na baent yn gweddïo droswyf heddyw ? Gofynaf iddynt wneyd—rhaid i mi. Dywedaf : O, gweddïwch drosyw fi, adyn tlawd, truenus, hunan-ddinystriol fel yr ydwyf !"

Y BEDWAREDD RAN.

Y mae yn awr weddi. Y mae yr emyn cedd yn cynhyrfu enaid wedi ei ganu gan leisïau bywiog. Y mae gair sanctaidd Duw wedi ei ddarllen. Y mae y weddi daer wedi ei hoffrymu i fyny. Y mae tawelwch difrifol yn gordoi yr ystafell. Y mae pob rhan yn llawn. Y mae yno wynebau difrifol yn ddyrchafedig. Dyma ydyw

Y CYFARFOD GWEDDI UNDEBOL.

Y mae boneddwr ieuange prydweddiol yn cyfodi yn y rhan bellaf o'r ystafell, ac yn dechreu siarad ; y mae yn eglur ei fod yn ceisio cuddio ei deimladau :—

"Fy mrodyr ! yr ydwyf yn sefyll ger eich bron fel cof-golofn o ryfeddol drugaredd a daioni Duw. Ddoe gofynwyd i chwi weddi droswyf fi ; heddyw yr ydwyf wedi dyfod i gyduno â chwi i gyflwyno mawl i'r Hwn trwy ei ras sydd yn achub pechaduriaid. Yr ydwyf yn sefyll yma i ddyweyd i chwi fod yr Arglwydd wedi rhoddi caniad newydd yn fy ngenau. Yr ydwyf yn ei

foliannu ef â'm holl galon am yr hyn a wnaeth i mi. O! y fath bechadur dall, diuystriol, hunan-gyfiawn, oeddwn i ddeuddydd yn ol pan ddaethym i'r cyfarfod gweddi cyntaf. Yr ydwyf wedi bod dros yr holl fyd. Gwelais bob peth oedd yn werth ei weled, ond ni welais i erioed y fath gyfarfod gweddi a hwn; a gogoniant byth i Dduw am iddo yn ei drugaredd ddyfod â mi i'r lle hwn o weddi, canys yma y cyfarfyddodd â mi. Yma y tynwyd y gorchudd oddiar fy llygaid, ac y sefais yn fy ngolwg fy hun yn noeth, ac yn fy holl erchylldra. Yma y gwelais y tu fewn i'r bedd, oedd wedi ei wyn-galchu, yn llawn o bob afendid. O! y fath bechadur wyf wedi bod! Ond y mae gwared Iesu Grist yn glanhau oddiwrth bob pechod. Iê, bendigedig byth a fyddo ei enw sanctaidd, am fy mod i yn teimlo fod ei waed yn rhinweddol i mi. Moliannaf ef, O! mi a'i moliannaf ef tra fyddwyf. Yr ydwyf yn cysegru yr oll a feddaf a'r oll a ydwyf i Iesu, fy Iachawdwr a'm Duw. Yr ydwyf yn ei garu ef â chariad anuhraethadwy. O! pe meddwn eiriau i'w fynegu! Ond y mae geiriau yn rhy weiniaid i adrodd y cariad ydwyf fi yn ei deimlo. Y mae efe yn anuhraethol werthfawr i mi. Y mae parwydydd yr ystafell hon yn werthfawr yn fy ngolwg i— a'r llawr sydd dan fy uhraed hefyd. Pa fodd y gallaf byth anghofio y lle hwn o weddi? Mor anwyl genyf fi yw yr ychydig frodyr a chwiorydd a aethant â ty achos i at orsedd nefol ras! Yma y cafodd trugaredd fi—yma yr estynwyd trugaredd i mi—yma y daiguddiodd y Gwaredwr ei hun gyntaf i mi. O! mor werthfawr!"

Ac eisteddodd i lawr yn ughanol dagrau ac ochen-eidiau pawb yn yr ystafell. Wedi ychydig ddystawrwydd, cydunwyd i ganu emyn o ddiolchgarwch a mawl.

PENNOD XVI.

Braslun gan Weinidog—Ymofynydd pryderus—Cwyno o eisiau teimlo mwy
 —Annog i weddfo—Adlithriad a Dychiwellad—Cael addysg ar Natur Ffydd
 —Esmwythder nid yw y peth i'w gelsio—Gallu Crist i Achub—Gwawr
 Goleuni—Haul Cyflawnder.

NID all fod un amhenaeth am y priodoldeb a'r lles o adrodd yr hanes canlynol. Cymerwyd ef o nodlyfr gweinidog, yr hwn, pan yn cydsynio â'n dymuniad o'i gael i ymddangos yma, a ddywed fod cymaint o engreiffitiau cyffelyb wedi dyfod dan ei sylw, fel yr ysgrifennodd hwynt yn ei lyfr gyda'r bwriad i'w cyhoeddi. I'au ddaw ei lyfr ef allan, bydd yn cynwys yr hanes yma, yn nghyda llawer ereill o siamplau o barodrwydd yr Arglwydd ein Gwaredwyr i dderbyn pechaduriaid tlodion.

"Yn ystod yr adfywiad, ymwelodd nifer o ieuengctyd â'm myfyrgell i waeyd ymofynion yn nghylch crefydd—un o honynt oedd Sarah —; yr oedd wedi bod er's blynyddau yn nosparth boneddiges gyfrifol yn yr ysgol Sabbathol, ac wedi ei dysgu yn ffordd y bywyd. Daeth ataf fi, gan hyny, gyda meddwl wedi ei fwydo mewn gwirioneddau crefyddol, heb cisieu nemawr addysg yn egwyddorion sylfaenol yr Efengyl. Yr oedd yn eneth ieuange hynod o wylaidd, ac nis gallai braidd grybwyll am dau ei hun dan unrhyw amgylchiadau heb wrïdo. Nid heb dipyn o drafferth, gan hyny, y penderfynodd ddyfod i amlygu ei theimladau, gyda golwg ar ei biachawdwriaeth bersonol, wrthyl fi.

"Y peth cyntaf a ofynais iddi, yr hyn a fyddaf yn gyffredin yn ofyn i ymofynwyr, oedd, 'A ydych chiwi yn teimlo eich bod yn bechadur?' 'Ydwylf,' oedd yr ateb; 'ond nid yn teimlo cymaint ag a ddyliwn, nac a ddymunwn ychwaith.'

"'Ond nid ydych chiwi wedi bod yn bechadures fawr iawn, a ydych, Sarah?'

“Gan droi ei golwg ataf mewn siodod, drwedai, ‘O, syr, ni ellir cael geiriau i osodi aliau fawredd fy mhechodau.’

“‘Ond, pa fodd fel'r? Pe bwn yn harnu yn ol eich ymddygiad allanol, byddai yn anhawdd dynu cybuddiad mor fawr yn eich erbyn. ag a ddwygwech chwi yn eich erbyn eich hun—yr ydych wedi bod yn bleutyn afydd, yn gyson yn y cyfarfodydd cretyddol; yn hynaws yn eich ymddygiadau tang at ereil—yn mha beth yr ydych chwi wedi pechu mor tegeler?’

“‘Y mae Duw,’ mældi, ‘yn edrych ar y galon, a thra nas gall dyn gondemnio, gall fy nghydwybod fy hun, a'r Hwn sydd yn edrych nid fel yr edrych dyn, wneyd. Y mae llawer gweithred, chwi wyddoch, syr, sydd yn cael ei hystyried yn dda yn mblith dynion, os bennir hi wrth y gyfraith ddwyfol, a brofai yn gynrych humanoldeb a phechod. Yr ydwyf yn gweled fod ymddygiadau, y rhai y meddylwn mor fawr o honynt ynof fy hun, yn amddifad o rinwedd a daioni, o herwydd yr hunanolrwydd a'r gwagedd sydd yn nglyn â hwynt. Yr ydwyf yn gweled fy hun mewn goleuni gwahanol iawn yn awr, ar ol i mi ddechreu teimlo fy mhechodau a'm diffygion. Fto, yr wyf yn fwy trallodus wrth feddw, er mor fawr yw fy mhechodau, fod fy nheimlad o'u drygedd mor fychan. O! syr, pe gullwn i *deimlo* mwy! Dyma sydd arnaf fi ei eisiau—*mwy o deimlad!*'

“‘Ond tybiwch eich bod yn cael mwy o deimlad, mor fawr a'ch dymuniad, pa beth a fyddai yr effaith, a pha beth a wnaech?’

“‘Wel, ymddengys i mi y gullwn deimlo mwy o ddrygedd pechod wed'yn, ac y byddwn yn debycach i fyned gyda'm baich at Waredwr.’

“‘Efallai hwy, ond pe na welai Duw yn gymhwys i yohwanegu at lwysu eich baich, ac i chwi fod heb weled mwy o ddrygedd pechod nag yn awr, pa beth a fyddai eich dyledswydd wed'yn?’

“Y mae yn debyg y byddai yn rhaid i mi fyned at y Gwardwr fel yr ydwyf.”

“Byddai, neu beidio myned o gwbl. (Can nad ydych yn sicr o argyhoeddiad mwy, oni tydd i yn well i chwi fyned ato ar uuwaith am iachawdwria th? Wrth ddysgwyl, gallwch golli hynny o argyhoeddiad a gawsoch. Cofiwch fod y byd yn barod i adnewyddu ei demtasiynau, ac os nad ydych yn benderfynol i weithredu ar unwaith, gall eich ysgubo yn ol i'ch diofalwch a difaterwch blaenorol.”

“Torrdd i grynny yn y meddwl o hynny. ‘Yr ydwyf yn gobeithio nad âf byth yn ol—ond pa fodd y gallaf fyned yn mlaen tra y mae fy nghalon mor galed? A dderbynia Efe fi, mor euog, eto mor ddideimlad o'm sefyllfa?’

“Cynnygiwch Ef—ni chollwch ddim yn yr anturiaeth. Nid ydwyf yn gwybod fod dim gradd gosodedig o deimlad wedi ei nodi yn y Beibl. Nid yw yn dyweyd, Os ydych yn teimlo yn *diuys*, y gallwch fyned at Grist am iachawdwriaeth. Ond os ydych yn teimlo eich angen am dauo ef o gwbl, ewch a cheisiwch ei drugaredd. Nid ydyw yn dyweyd, Yr hwn a ddel ataf fi o dan deimlad dwys o'i bechod, mi a'i hachubaf: ond pwy bynag sydd yn ewyllysio, deued; a'r hwn a ddel ataf fi, nis hwriaf ef allan ddim.”

“Gwir—gwelaf ty nghamsyniad—ond ymddengys i mi rywffodd fod terfyn anuhramwyadwy rhyngof fi âg iachawdwriaeth. Pa ffordd bynag yr edrychwyf, nid oes dim goleuni; mae cwmwl du yn fy ngorchuddio. Byddai yn dda genyf pe gwyddwn pa beth i'w wneyd. Ymddengys i mi y gwnawn unrhyw beth, neu unrhyw aberth, er cael gisael yu angor gobaith.”

“Ah! y mae arnaf osu uad ydych yn barod i wneyd yr unig beth a ofynir genych.”

“Pa beth yw hynny, atolwg?”

“Gadael eich holl weithredoedd eich hun, a thafu eich hunan yn gwbl ar ddwyllaw Crist. Mewn gair,

credu. Yr ydych chi yn meddwl fod yn rhaid i chi wneyd rhywbeth—ac felly, mewn un ystyr, y rhaid i chi: ond pa beth yw y gwaith angeurheidiol?—nid gwneyd y peth yma a'r peth arall gyda golwg ar roi iawn i Dduw, neu i barotol eich hunan i ddyfod at Grist. “Hyn yw gwaith Duw, gredu o honoch yn yr hwn a anfonodd efe.” Gwnewch chi hyn, a chyfyd goleuni arnoch.’

“Yr ydych yn iawn—gwelaf eich bod: gwn fod yn rhaid i mi weithredu ffydd yn Nghrist, ac nad yw fy holl gyfiawnderau fy hun ond bratiaau budron; ac eto yr ydwyf yn methu gwneyd y peth syml yma. Os ydwyf yn adnabod fy nghalon fy hun, nid ydwyf yn ymddiried yn fy ngweithredoedd am iachawdwriaeth. Y mae Duw yn gwybod nad oes genyf fi weithredoedd da i bwysu arnynt; ond pan feddylwyf am gyflwr deimlad a marw fy nghalon, y mae yn ymddangos i mi y dylwn weddio am edifeirwch, a'i ymarfer, cyn bod mewn agwedd i olyn i'r Gwaredwr am drugaredd. A ydyw hyn yn deimlad cyfeiliornus?”

“Yr ydwyf yn meddwl ei fod—teimlad naturiol ydyw: yr ydwyf yn ei gyfarfod yn wastad mewn rhai dan argyhoeddiad. Y maent fel yn meddwl fod y ffordd uniawn at Grist trwy ffydd, trwy ei gymeryd yn syml ar ei air, yn *rhy* fer; tybiant fod yn rhaid iddynt gael rhyw raddau penodol o deimlad, bod yn rhaid i'r argyhoeddiad fod mor fawr fel y caria hwy megys â llifeiriant anorchfygol at Grist. Ond sylwch! y mae yn y ayniad yna lefain hunan-gyfiawnder yn eglur i'w ganfod. Y mae y teimlad mawr yna nad ydyw ganddynt, ond am yr hwn y maent yn ceisio ymgyrhaedd, i'r dyben, fel y tybiant hwy, i'w cymhwyso i gael derbyn- iad gyda Christ. Y maent hwy yn meddwl y bydd yn debycach o'u derbyn, ac y byddant hwythau yn fwy tebyg o ddyfod ato. Yn awr, y mae Iesu yn derbyn pechaduriaid o bob gradd; rhai dan argyhoeddiadau mwy, ac ereill dan *lai*. Os ydych chi yn teimlo eich

hun yn bechadur, yr *ydych chwi* yn cael eich gwahodd. Os ydych yu teimlo eich *angen* am dano, dyna y cymhwysder y mae efe yu geisio. Beth os oes genych galon fel craig o ia? Peidiwch a dysgwyl i *natur* ei meddallhau. Na amcanwch ei thynnu *eich hun*; ond ewch at Iesu, yr hwn yu unig a all ei thoddi i edifeirwch. Golwg arno ef ar y groes yw y ffordd sicraf i gyfnewid calon gareg yu galon dyner o gig. A ydyw y mater yu fwy eglur? A ydych yu ei ddeall yu well?

“Yr ydwyf yu meddwl fy mod—mi a ymdrechaf ymddwyn yu ol eich cynghor—yu y cyfamerer gweddïwch droswyf, ar i mi nid yu unig deinulo am dano, ond ei *gael* ef.”

“Felly y terfynodd ein hymgyfarfod; ac yr oeddwn yn dysgwyl yn hyderus y byddai i un oedd yn gwybod cymaint am byngeiau ymarferol crefydd, roddi ei chalon ar unwaith i'r Gwaredwr, ac y cawswn, y tro nesaf y cyfarfyddwn hi, ei llon-gyfarch ar y cyfnewidiau bendigedig a gymerasai le—ond yr oeddwn yn camsynied—yr oedd ei llwybr yn myned yu dywyllach bob awr—ymddengys fod galluoedd a thywysogaethau y pydew wedi eu gollwng yn rhydd ati. Taflwyd pob math o awgrymiadau amheus i'w meddwl. Yn lle gwneyd ei ffordd ar unwaith at droed y groes, cafodd y llwybr wedi ei gloddio i fyny gan ei haughrediniaeth—pan yr oedd megys yn ugwlg gwlad yr addewid, taflwyd hi yn oli'r anialwch i grwdro, yu flinderog ac anbeithiol, yu ei hanngyfaneddïe eto. Os cynygiai weddio, yr oedd rhywbeth yn sibwrdd fod gweddi yr annuwiol yn ffaidd yu ngolwg yr Arglwydd. Ceisiodd weithredu yu ol cynghor ei gweinidog, a myned yu uniongyrchol at yr Arglwydd Iesu Grist am gymhorth,—ond yr oedd yr *ewyllys* i symud yu y cyfeiriad hwnw fel yu methu a chael *gallu* i gydsynio. Yr oedd fel un dan hunlle yu ceisio ffoi i ddyogelwch oddiwrth rhyw ymlidiwr diafi-aidd, ac eto yu analluog i symud un cam—wedi ei llethu gan y teimladau hyn y mae yu ceisio cynghor a gweddïau ei gweinidog eto.”

YR AIL YMGYFARFOD.

Pwy, wedi bod yn ymddyddan âg enaid argyhoedd-edig, dan amgylchiadau fel hyn, a all beidio teimlo yn ddwys ar ei ran! Ond gvda'r cydymdeimlad hwnw, daw ystyriaeth pa beth *a all dyn* wneyd? Nid ydyw gweinidog byth yn teimlo mwy o'i wendid, yn gystal a'i gyfrifoldeb, na phau y mae pechadur ymofyngar, a'i feddwl wedi ei amdoi mewn tywyllwch anobaith, yn dyfod ato i ddymuno ei weddiâu, ei gynghor, a'i gydymdeimlad. Nid ceisio esmwythâd yn unig a wna y tro ar eu rhan hwy. Y mae yr enaid mewn sefyllfa beryglus. Nid *esmwythdra* ydyw y *prif* beth. Daw *hyny* mewn amser cyfuddas, os gall yr enaid ymarfer â'r teimladau a gais yr efengyl. Yr ydym yn rhy dueddol, o dan ddylanwad cydymdeimlad, i gymhwyso y balm cyn i'r archoll gael ei chwilio, ac i'r arwydion heintiol gael eu symud.

Gyda gwyneb gwelw, gresynol, y mae Sarah yn eistedd, a'i gwedd yn *amlygu* ei thrallodion. Nis gall eu hadrodd. Y mae ei gofid yn rhy ddwfn i *eiriau*. Y mae fel yn meddwl y gall ei gweinidog wneyd rhywbeth iddi. "Yr ydwyt yn gweled, Sarah, nad ydych eto wedi cael y tangnefedd sydd mewn credu." Ysgydwodd ei phen. "Faham felly i"

"O! nis gallaf ddyweyd. Yr wyf y truenusaf ar y ddaear. Nid oes genyf ffydd mewn dim. Yr wyf yn cael fy nheintio i amheu pob peth—i wadu Duw. Yr ydwyf yn crynu wrth feddwl fy mod bron yn *Atheist*. Yr ydwyf yn ceisio gweddio; ond nis gallaf. Yr ydwyf yn darllen, ond y mae pob peth yn dywyll. Y mae arnaf ofn fy mod wedi fy rhoddi i fyny. Yr wyf yn ofni, a bron yn credu, fy mod wedi cyflawni rhyw bechod anghyffredin ei faint, a'i bod yn anghyfreithlon i mi weddio am faddeuant o hono. Y mae pechod felly, onid oes?"

"Yr oedd, fe ddichon, yn amser yr Apostolion, a gallai fod rhai yn euog o hono. Ac ni fynwn ddyweyd

yn gadarnhaol nad all rhai gyflawni y pechod anfaddeuadwy *eto*. Ond nid wyf yn meddwl eich bod *chwi* wedi gwneyd,—yn wir yr wyf yn bur sicr *na* wnaethoch. Yn fy nhyb i, yr un drwg sydd yn taflu yr awgrymiadau yma, er ceisio eich digaloni rhag ceisio maddeuant wrth draed yr Iesu. Un o ystrywiau y gelyn ydyw cadw eneidiau rhag dyfod at ffynonell maddeuant. Y mae eich pechodau *chwi*, er mor fawr, yn faddeuadwy. Y mae digon o rinwedd mewn un diferyn o waed y Gwardwr i wneyd iawn am y cwbl. A ydych *chwi* yn cofio y dywedir, ‘Gwaed Iesu Grist, ei fab Ef, sydd yn glanhau oddiwrth *bob* pechod.’ Oni ellwch *chwi* gredu hyn, a chymeryd cysur oddiwrtho?”

“Yn athrawiaethol mi allaf. Yr ydwyf yn wastad wedi credu hyn, ond pan ddeuaf i’w gymhwyso at fy nghyflwr fy hun, y mae yn *ymddangos* fel pe byddai, o leiaf, *un* eithriad.”

“Ah, gydymaith ieuangc, dyma anghrediniaeth,—y mae yn ddianrhydedd ar air Duw, ac yn yspelio y Gwardwr o’i anfeidrol haeddiant. Os na all y gwaed hwnw olchi ymaith eich pechodau *chwi*, os nad ydyw ei rinwedd yn ddigonol i ddileu eich heuogrwydd *chwi*, yna y mae yr Iawn yn fethiant, ac nid yw Duw yn eirwir pan yn dyweyd ei fod yn ‘glanhau oddiwrth *bob* pechod.’ Yr ydych yn sangu ar dir peryglus wrth roddi eich cyflwr eich hun tu allan i derfynau yr iachawdwriaeth, oddieithr i *chwi* gael trwy ddatguddiad sierwydd eich bod wedi cyflawni y pechod anfaddeuadwy.”

Tarawodd y golygiad yma hi yn nerthol. Wedi bod yn ddystaw am enyd, dywedai ei bod hi yn meddwl iddi fod ar fai yn meithrin meddyliau mor amheus. “Nis gallaf feddwl am ddim yn fwy echryslawn na gwadu gallu Crist i achub. A ydych *chwi* yn meddwl mai un o demtasiynau Satan oedd hyn, ac na wna Duw mo honc yn wrthglawdd anorchfygol ar ffordd fy iachawdwriaeth?”

“Ydwyf. Ac yn awr caniatewch i mi eich annog i droi eich sylw yn fwy ar gyflawnder Crist, ac aros mwy

gyda'r rhanau hyny o'r Ysgrythyr sydd yn dal allan Waredwr pechaduriaid fel un abl i gwbl iachâu, i achub hyd yr eithaf. Yr ydych yn edrych yn rhy gyson yn nghyfeiriad eich diffygion eich hun. Yr ydych yn meddwl yn barhaus am ofynion y gyfraith, ac nid ar yr hwn yw diwedd y ddeddf er cyfiawnder i bob un sydd yn credu. Daeth y gorchymyn, a lladdodd chwi. Ond y mae bywyd yn Nghrist. Y mae efe yn cymeryd y pechadur marw,—marw gan ddyrnod y ddeddf, ac yn anadlu bywyd iddo. Y mae Iesu yn sefyll rhyngoch chwi a'r ddeddf ddredig, ac yn dyweyd, Deuwch ataf fi fel y'ch hachuber. Y mae efe wedi talu yn ddwbl am bob trosedd o'r ddeddf acw. Y foment yr ydych yn ei dderbyn ef fel yr Arglwydd eich cyfiawnder, nid oes gan y ddeddf ddim gafael ynoch i'ch condemnio a'ch cospi,—y mae wedi cael boddlonrwydd yn ngwaed Iesu, ac y mae y credadyn yn rhydd. A ydych yn dirnad y golygiad yma?"

"Yr ydwyf yn meddwl fy mod—o leiaf, y mae yma ryw lewyrch gwan o oleuni; ond y mae arnaf ofn iddo roddi lle i dywyllwch dychrynlyd anghrediniaeth, cyn i mi gyrhaedd adref."

Ac felly fu—adnewyddwyd yr ymosodiad, ac ni ddaeth dim goleuni am wythnosau. Nid oedd yno ddim gobaith, nac un arwydd o hono am amser maith. Pa beth oedd y canlyniad? A roddodd hi i fyny mewn anobaith? Nid un i roddi i fyny oedd hi. Yr oedd wedi gwneyd ei meddwl i fyny i beidio byth a gadael y mater yn llonydd—i *ymdrechu* a GWEDDIO tra y byddai byw. Os byddai farw, byddai farw â'i llygaid yn cyfeirio at y Groes.

Gan ei bod wedi gwneyd y penderfyniad yma—ar ol wythnosau o *ofdiau*, a *dagrau*, a GWEDDI—ac wedi teithio mewn ystyr yn nglŷn cysgod angydd—o'r diwedd canfu lewyrch megys oddiwrth y Groes—a'r tro yma daliodd i gynyddu, fel y wawr, yn oleuach oleuach nes rhoddi lle i'r boreu; ymdaenodd drosti dawelwch a

sirioldeb—rhagredegydd trugaredd—yn arwydd ei bod wedi myned trwodd o farwolaeth i fywyd.

Bron yn ofni ymddiried yn y teimladau newyddion yma fel arwyddion o gyfnewidiad grasol, cadwodd hwynt yn ei chalon, nes y deuai, yn ol ei meddwl hi, yn ddio-gel iddi eu datguddio i'w gweinidog a'i chyfeillion. Daeth yr adeg hōno yn fuan. Oddiwrth y tawelwch a'r sirioldeb oedd ar ei hwyneb, yr oeddynt hwy yn dysgwyl clywed hyny ganddi. Fel y wraig yn yr efengyl, yr hon ar ol goleu y ganwyll, ac ysgubo y tŷ, a gafodd y darn arian a gollasai, a alwodd yn nghyd ei chymydog-ion a'i chyfeillion i gyd-lawenhau â hi; felly hithau, wedi cael y perl o uchel bris, ac wedi teimlo sicrwydd o hyny, a amlygodd ei llawenydd i'r rhai oedd wedi bod yn cydymdeimlo â hi, ac yn gweddïo drosti, a chan gyd-uno âg angylion Duw, amlygasant hwythau eu llawen-ydd a'u diolch fod un pechadur eto wedi edifarhau, a bod un arall o'r rhai a fu golledig wedi ei chael.

PENNOD XVII.

Profiad y Pabydd—Allan o Waith—Yn darllen yn yr "Herald" am y "Cyfarfodydd Gweddïo"—Yn myned lldynt—Yn cael ei synu—Nerth Gweddï—Yn cael ei chyferbynu â'r Offeren—Ei argyhoeddiad dwfn—Wedi ei swyno—Yn dadlennu ei gyflwr—Goleuni yn tŷri i mewn—Ei wraig yn ei ddylyn at Grist.

NID oedd wedi bod yn y wlad ond ychydig wythnosau. Ganwyd ef yn yr Iwerddon. Bu yn byw am dair blynedd ar ddeg yn Lloegr. Daeth i'r wlad yma yn Ionawr diweddaf. Yr oedd heb gyfeillion, heb waith, yn ddyeithr mewn gwlad estronol. Yr oedd yn 31 mlwydd oed, ac yn briod â gwraig naw mllynedd yn ieuangach nag ef ei hun. Yr oedd wedi cael addysg dda, o ymddangosiad da, ac ymddygiad boneddigaidd. Yr

oedd wedi bod yn ysgrifwas yn y Llythyr, yn Llun-dain, am yspaid cyn dyfod i'r wlad hon. Yr oedd yn ddyn hylaw at unrhyw waith, felly meddylodd am droi ei law at orchwyl newydd, a daeth drosodd i'r America. Nid oedd modd iddo ddewis amser mwy anffafriol na phan ddaeth. Glaniodd yma, a bwriwyd ef i ganol y ddinas oer a digalon hon, pan yr oedd miloedd o'n gwŷr ieuaingc wedi eu tōri o'u sefyllfaoedd o herwydd y wasgfa arianol—ac yr oedd yntau yn dibynu am ei gynnalïaeth ar gael gorchwyl.

Yn y sefyllfa yma, un diwrnod cymerodd afael yn yr "Herald," yr hwn a gynnwysai hanes gweithrediadau rhai o'r cyfarfodydd gweddïo dyddiol. Darllenodd hwy, a dywedodd wrtho ei hun, "Y mae hyn yn rhywbeth anghyffredin iawn—ni welais i, ac ni chlywais am ddim yn debyg erioed o'r blaen. Af i gyfarfod gweddi *Fulton-street* heddyw i gael gweled beth ydyw ystyr hyn oll."

Yn unol â'i benderfyniad, ar yr awr benodol, gwnaeth ei ymddangosiad wrth ddrws y ddarlithfa ganol, ac fel y gwneid i bob dyeithr, gwahoddwyd ef i mewn, a rhoddwyd eistedd iddo. Mor ychydig a wyddai y dorf o'i amgylch am yr hyn oedd yn cymeryd lle yn meddwl y dyn hwnw. Yn Babydd rhagfarnllyd, ac yn berffaith foddllawn ar ei gyfundrefn a'i gredo crefyddol ei hun, heb wybod nemawr am ei grefydd mwy na bod yr offeiriad yn cadw ei gydwybod, ac yn maddeu ei bechodau ar adegau neillduol, *am gydnabyddiaeth*, yr oedd yn edrych gyda syndod ar y dorf o ddynion oedd yn bresenol. Yr oedd wedi dyfod yn gynar, ac wedi eistedd, yr oedd yn gwylio gyda dyddordeb ar yr ystafell yn llenwi—yr hon oedd yn myned yn llawnach lawnach, nes o'r diwedd nad oedd lle i un yn ychwaneg mewn un cwr o honi. Yr oedd y difrifoldeb dwys a eisteddai ar bob wyneb yn ei ddyrsu yn lân, ni wyddai yn y byd pa beth oedd meddwl hyny.

Dechreuodd y cyfarfod—canwyd yr emyn—darllenwyd rhan o'r Ysgrhythyr—ac yna gweddiwyd. Dyma

weddi na chlywodd efe erioed o'r blaen ei chyffelyb. Yr oedd y cwbl yn ei lanw o fraw.

Ond pan ddarllenwyd y gwabanol ddeisiadau am weddian dros bersonau, dealodd rywbeth nad ydoedd wedi ei ddeall o'r blaen. Yr oedd yn myfyrio ar gais yn cael ei wneyd at ddynion i weddio ar i bechaduriaid gael eu hargyhoeddi a'u dychwelyd nes dyrsu ei feddwl—nid oedd yn gallu dirnad y peth. Wedi darllen rhai o'r deisiadau hyn, cododd gŵr boneddig i lyny i weddio—meddyliodd fod tebygrwydd neillduol yn ei wyneb a'i ffurf i'r enwog Daniel O'Connell, yr hwn a adwaenai, a gwnaeth yr amgylchiad syml yma iddo dalu sylw manwl ar y dyn, ac ar y weddi oedd yn ei hoffrymu. Fel yr oedd y weddi yn myned yn mlaen, sylwodd bod rhyw effaith yn cael ei deimlo gan yr holl gynulleidfa, nes iddynt oll ar unwaith ymgrymu mewn gweddi. Meddyliodd fod rhyw ffordd ryfedd gan y *Protestaniaid Americanaidd* yma. "A oedd hyn yn *weddio*?" Nid oedd y *mass* yn cael ei ddyweyd yma. Nid oedd yma yr un *ffurf* o weddi. Eisteddai yn syth yn y cŵr pellaf i'r ystafell yn edrych arnynt. Nid oedd efe ond edrychydd yn unig ar yr olygfa. Mewn *gweddi* yn ei eglwys ei hun gallasai fod yn llawn cymaint o edrychydd ac yma. *Dywedai* ei ran o'r gwasanaeth heb y gradd lleiaf o deimlad. Ni theimlodd erioed y *gweddïau* a *ddywedai*, neu a ddywedai yr offeiriad drosto—yma yr ymddangosai pawb yn *gweddïo*. Tiwyddai eu bod yn *teimlo*—gallai *deimlo* eu bod. Yr oedd cyffroad mawr o'i amgylch. Gwelodd y gwasanaeth yn cael ei gyflawni gannoedd o weithiau heb un deigrin, ond yn awr yr oedd y dagrau yn rhedeg dros ruddiau yr hwn oedd yn *dysgwyl* wrth orsedd gras—y fath weddïau, ar ran y fath wrthddrychau, ni chlywodd efe erioed o'r blaen. Yr oedd pawb yn wylo. "Am ba beth?"

O'r awr hōno drylliwyd ei ddiogelwch cnawdol am byth, heb adael iddo fyw fel o'r blaen. Yr oedd hedd-

wch ei feddwl wedi ei ddinystrio, aeth ymfoddloniad ei feddwl ynddo ei hun, ei eglwys, ac yn y gyfundrefn dywyll o grefydd a gredai ar hyd ei oes, heibio yn llwyr. Ymadawodd o'r cyfarfod hwn mewn trallod. Yr oedd yn rhyfeddu at y bywyd tawel, difeddwl, oedd wedi arwain. Dywedai wrtho ei hun, "Y mae y bobl yma yn gweddio am bethau na weddiais i erioed am danynt; y mae y bobl hyn yn cyffesu mewn ffordd na chyffesais i erioed; y mae gan y bobl yma rywbeth na fu erioed genyf fi. Ac os ydyw y pethau hyn yn gweddu, ac yn briodol iddynt hwy, y maent yn gweddu ac yn briodol i minau."

Cafodd y dydd canlynol ef yn y cyfarfod gweddi, a'r dydd nesaf drachefn, a phob dydd eidd ef yn bresenol mewn pryder—wedi bod yno am ddau neu dri o droiau, yr oedd ei holl ymddiried yn ei eglwys wedi ei lwyr golli. Yr oedd yn rhyfeddu ato ei hun wedi bod mor hurt ac anwybodus a ohredu erioed bod dim crefydd ynddi o gwbl. Canfu ei gorwychder yn wagder, ei ffugiad difwyd, a'i honiadau trahaus a balch, nes darfod â hi. Yr oedd wedi ei argyhoeddi nad oedd y tu yma i'r pydew diwaelod y fath dwyll yn cael ei arferyd ag yn yr eglwys hono; yr oedd ei holl barch iddi, a'i hyder ynddi wedi colli—nid oedd nawyach yn Babydd.

Pan ymddifadwyd ef fel hyn, braidd mewn un diwrnod o'i holl nerth ysprydol, pan dynwyd y gorchudd oddiar ei lygaid mor ddisymwth, a oedd yn beth rhyfedd i'w feddwl gael ei gyffroi i bryder crefyddol? buasai yn rhyfedd iddo beidio.

Yr oedd cyfarfodydd gweddi *Fulton-street* yma yn trallodi ei feddwl yn fawr, ac eto nis gallasai yn ei fyw beidio myned iddynt, pa fynychaf yr âi yno, mwyaf oedd yn dyfod i adnabod ei hun fel pechadur, a mwyaf oedd yn gweled ei angen am Grist, a mwyaf oedd ei awydd am gael rhan achubol ynddo, a bod yn wir Gristion.

Eto yr oedd ei feddwl yn hynod dywyll, nid oedd ei amgyffrediad ond gwanaidd am yr hyn oedd bod yn

Gristion. Yr oedd yn rhodio mewn tywyllwch dygn—yr oedd y cwbl am bechodau y galon, am bechodau pob dydd ac awr, pechodau parhaus, ac am adnewyddiad y galon trwy adgenedliad yr Yspryd Glân, yn gorwedd mewn maes newydd o weledigaethau moesol iddo. Pethau arswydolawn oedd yn ei weled yn awr am y tro cyntaf, a mwyaf oedd yn ei weled, mwyaf oll oedd ei drallod.

O'r diwedd, daeth ei sefyllfa yn adnabyddus i rai o'i gyd-addolwyr; ar y dechreu, ac am gryn amser, yr oedd wedi cuddio cyflwr ei feddwl oddiwrth bob dyn—yr oedd efe yn ddyeithr—at bwy yr aethai efe? Pan ddaeth ei bryder morfawr fel nas gallai ei guddio yn hŵy, dywedodd wrth y rhai oedd yn llywyddu y cyfarfodydd hyny; ymddiddanasant âg ef, gweddiasant gydag ef, annogasant yntau i weddio; ond yr oedd y cwmwl tywyll hwnw byth yn gorwedd ar ei galon, nid oedd un pelydryn o oleuni nefol wedi tywynu trwyddo.

Ni ddywedwyd un gair wrtho o berthynas gadael ei eglwys ei hun. Ni awgrymwyd dim am weithredoedd hunan-gyfiawn—am rywbeth felly yr oedd ei galon ef yn chwilio. Yr oedd yn ddigon parod i redeg yn yr hen lwybrau. Ond annogwyd ef yn syml i ddyfod at Grist, fel Oen Duw, yr hwn sydd yn tynu ymaith bechodau y byd. Cyfarwyddwyd ef i ddyfod at Grist fel yr oedd, heb orphwys ar ddim ond cyfiawnder Crist am obaith cyfiawnhad gyda Duw. O! tel yr oedd ei feddwl yn yfed y gwirionedd gogoneddus. "Am hyny, wedi ein cyfiawnhau trwy ffydd, y mae genym heddwch tuag at Dduw trwy ein Harglwydd Iesu Grist." Am fwy na dau fis, yr oedd ei feddwl yn dyheu am orphwysfa.

Gofynwyd iddo, "A oes rhywbeth yr ydych yn anwyllysgar i'w roddi i fyny er mwyn rhan yn Nghrist?"

Ei ateb oedd, "Nid wyf yn gwybod am ddim."

Yr oedd ei wraig yn Babyddes; efallai nad ydoedd yn gwybod am y dylanwad oedd gan y ffaith syml yna er ei gadw rhag dyfod at Grist. Yr oedd yr ymdrech yn

hir ac yn galed. Yr oedd ei feddwl yn cael ei **fwydo** fwy-fwy âg athrawiaethau mawrion sylfaenol yr Efyngyl.

O'r diwedd llewyrchodd goleuni i mewn i'w feddwl a'i galon—ciliodd y tywyllwch—galluogwyd ef i wneyd derbyniad o Grist yn ei holl swyddau fel ei Waredwr, a "ffurfiwyd Crist ynddo yn obaith y gogoniant." O! y fath lifeiriant o lawenydd a thangnefedd oedd yn awr yn llenwi ei enaid beunydd. Yr oedd y wedd siriol a wisgai ei wynebpryd yn ddangoseg o'r teimladau dedwydd mewnol, a bod cyfnewidiad mawr a rhyfedd wedi cymeryd lle. Yr oedd arwyddion prudd-der ac anobaith wedi cilio, ac yr oedd ei wyneb yn llewyrchu gan y gobaith a'r llawenydd oedd o'i fewn.

Prif agwedd ei galon a'i feddwl yn awr oedd gos-tyngeiddrwydd, teimlad mawr o'i annheilyngdod. Efallai mai anaml y mae neb mewn cyffelyb amgylchiadau yn sefyll mewn angen, gwir angen, am gymaint o galonog- iad. Yr oedd yn ofni ei hunan i'r graddau pellaf. Yr oedd yn ewyllysio gwneyd proffes gyhoeddus o grefydd ; yr oedd yn barod ac yn awyddus am wneyd hyn. Ond i gymeryd y cam nesaf, a myned at Fwrdd yr Arglwydd a chyfranogi o'r Swpper sanctaidd ; yr oedd ei feddwl yn cloffi yma dan deimlad poenus o'i anghymhwysder a'i annheilyngdod ei hun ; ymddangosai yn ofnus, rhag "bwyta ac yfed yn annheilwng, heb iawn farnu corph yr Arglwydd." Y mae yr ysgrifenydd yn galw i'w gof ei ymddiddanion ar y pen hwn. Ymddangosai fel wedi ei lanw â math o fraw wrth feddwl am y posibilrwydd i ddyn dŷnu y ddamnedigaeth y sonia yr apostol am dani.

Wedi gweled ei ddyledswydd yn eglur, ac wedi deall natur yr ordinhad, a'r cymhwysder gofynol i gyfranogi o honi, aeth yn mlaen at ei ddyledswydd ar unwaith. Y mae yn awr yn aelod eglwysig teilwng, ac yn llawen- hau yn y gobaith a osodwyd o'i flaen. Y mae wedi ei ddiarddel gan ei holl gyfeillion Pabaid, ac wedi ei erlid gan offeiriadaeth sydd mor ormesol a thrahaus ag angeu, a chan yr eglwys nad ydyw byth yn "*cyfnewid*," ond

sydd yn wastad yr un fath. Y mae ei wraig ieuango wedi ffeiddio cymaint at y gelyniaeth chwerw a ddangosir ato gan y rhai o'r un ffydd a hi, ac wedi cael cymaint o foddlonrwydd yn nghywirdeb ei gŵr, fel y mae wedi hysbysu ei phenderfyniad i'w ddylyn, a chymeryd rhan o'r un erledigaeth. Trwyddynt hwy attaliwyd oddiwrtho yr ychydig gynnalïaeth oedd i ddyfod i'w ran, ac y mae wedi ei wasgu i gryn galedi, yr hyn y mae yn ei ddyoddef heb rwnach, gan ymddiried y bydd i'r Arglwydd, yr hwn sydd yn goddef iddo gael ei brofi, ddarparu hefyd ar ei ran.

PENNOD XVIII.

Y gwaith yn mhlith y Morwyr—Amryw ieithoedd yn cael eu llefaru—Gweddïau yn well na *Rum*—Pabydd Gwyddelig—Hen Forwr—Llong ar suddo yn cael ei hachub yn nghanol Gweddïo—Y *North Carolina*—Y *Wabash*—Morwr Swedaidd wrth y *Llyw*—Yr olygfa aruthrol ar yr 'Awstria,' a chyd-darawlad hynod—Dychweliad Chwech o Gadbenïaid Llongau—Achubïaeth Cadben arall—Ei brofiad hynod.

Ni bu dylanwad yr adfywiad mewn un cylch yn fwy effeithiol nag yn mhlith y morwyr yn y porthladd hwn, yn gystal ag ar y "mor mawr llydan." Ni ddarllenais, ac ni ohlywais am ddim mwy rhyfedd cysylltiedig â nerth gweddi na'r hyn a ddaeth i oleuni trwy ohebïaethau a anfonwyd i mi o longau, a thrwy gyfarfod â morwyr ar y tir. Rhoddir rhai o'r ffeithiau hyn yn y bennod hon, a darllenir hwy gyda theimladau diolchgar gan bob un sydd yn caru y Gwaredwr, ac yn llawenhan fod "lluosawgrwydd y môr" yn cael eu roddi iddo ef.

Ar fy nghais i darparwyd rhyw fraslun o ffeithiau dyddorol gan y Parch. C. C. Jones, gweinidog eglwys y

morwyr, yr hwn sydd wedi ymroddi i'r rhan neillduol yma o lafur. Rhoddaf hwynt yn ei eiriau ef ei hun :—

Gellir galw eglwys y morwyr, mewn gwirionedd, yn eglwys weithgar. Y mae amryw o'i haelodau, a swyddogion a boneddwyr sydd yn perthyn i gymdeithas y porthladd, mewn ymdrech ddyddiol er sicrhau llwyddiant a cheisio daioni "gwŷr y môr." Cynnelir yma yn ddidor bedwar o gyfarfodydd gweddi bob wythnos, a thri ar y Sabbath, heblaw pregethu y boreu a'r hwyr, a dau o gyfarfodydd i ddarllen y Beibl.

Neillduir y cyfarfod gweddi ar nos Lun i'r Norwegiaid, Swediaid, Daniaid, a'r Finniaid, ac y mae rai gweithiau wedi bod yn fendithiol iawn er dychweliad morwyr Scandinafaidd, y rhai a gymerwyd yn wrth-ddrychau i weddio drostynt. Bu yn y cyfarfodydd gweddi hyn, ar brydiau, gymaint o ieithoedd yn cael eu cynrychioli ag oedd yn Jerusalem ar ddydd y Pentecost; oddiwrth y rhestr-lyfr, yr hwn a gynnwys enwau dros bedair mil o forwyr a ymwelasant â'r gweinidog, ac â'r cenadwr llafurus, Joseph H. Gardiner, ymddengys fod dynion o un-ar-bymtheg-a-thriugain o wahanol genedloedd (yn cynnwys ynsoced y môr) yn cael eu cynrychioli. Y mae amryw o'r dynion hyn yn siarad o ddwy i chwech o wahanol ieithoedd. Galwodd Finniad yn ddiweddar gyda gweinidog, yr hwn oedd yn siarad deg o wahanol ieithoedd, a gallai ysgrifenu saith o honynt yn dda—yr oedd wedi derbyn addysg brif athrofaol ei wlad ei hun, ac y mae eto yn forwr cyffredin, ac yn gweithio yn ymdrechgar dros Grist.

Ar achlysur arall, daeth wyth o ddynion gyda'u gilydd i fyfyrgeall y gweinidog, ac erbyn ymholi, cafwyd allan fod yr wyth, rhyngddynt, yn gallu siarad chwechar-ugain o ieithoedd. Yr oedd yn y cwmni un Norwegiad, dau Ffrancwr, un Sais, un Portugead, a thri Italiad. Yr oedd y Norwegiad yn siarad tair iaith ; y Portugead dair ; a'r Sais ddwy ; yr oedd un o'r Ffrancwyr yn gallu siarad tair, a'r llall ddwy ; o'r tri Italiad,

yr oedd un yn siarad chwech, un arall bedair, a'r llall dair. Yr ieithoedd a siaradwyd oeddynt y Saesonaeg, Ffrancaeg, Spaenaeg, Portuguaeg, Italaeg, Germanaeg, Norwegaeg, Dutchaeg, Arabaeg, Turkaeg, a'r Bengaleaeg. Gwelir ar unwaith, os daw nerth yr Yspryd Glân i weithredu ar ddynion yn meddu cymaint o rwyddineb i ymddiddan, deuant yn llythyrenol yn llythyrau byw a "ddeallir ac a ddarllenir gan bob dyn;" a gellir eu cyfrif gyda'r cynorthwyon mwyaf effeithiol yn y gwaith o adeiladu eglwys Dduw. Yn mysg y rhai sydd wedi rhoddi tystiolaeth am eu hailenedigaeth yma, y mae rhai amlygiadau tarawiadol o barodrwydd yr Yspryd Glân i ateb gweddïau.

Y mae wedi bod yn arferiad genym yn ein holl gyfarfodydd gweddi, i roddi cyfleustra i forwyr a fyddent yn dymuno cael rhan yn ein gweddïau i amlygu hyny trwy sefyll ar eu traed; ac nid peth anghyffredin ydyw gweled o chwech i un-ar-bymtheg yn gwneyd hyny mewn un cyfarfod. *Fel effeithiau y gweddïau hyn*, nid oes yr un wythnos wedi myned heibio heb i un neu ychwaneg o oneidiau ddyfod yn ostyngedig at droed y groes.

Cyfarfyddodd y cenadwr un morwr, yr hwn oedd wedi ei argyhoeddi o'i bechodau, ac wedi ffoi at Grist am noddfa; cyfarfyddodd y cenadwr ef yn ei lety pan yr oedd ei gist yn cael ei pharotoi at fordaith—yr oedd gŵr y tŷ yn brysur yn llenwi costrelau o wirod, y rhai a roddai yn mhob cist fel angenrheidiau y fordaith, gan godi tâl am dano gan y morwyr, ac yr oedd yn daer am gael rhoddi un yn nghist yr ymofynydd hwnw, ond gwrthododd yn benderfynol, er pob cais oddiwrth y gŵr a'r wraig, a chan edrych ar y cenadwr gyda theimlad dwys, dywedai, "*Byddai yn well genyf gymeryd eich GWEDDIAU chwi gyda mi i'r môr na'r holl rum sydd yn y byd.*"

Mewn amgylchiad arall, ceisiwyd gan forwr lwyr ymwrthod â diodydd meddwol, a phan ddywedwyd wrtho nad allai wneyd dim heb weddio ar Dduw am gy-

mhorth, gan benderfynu dechreu ar unwaith, amlygodd y llinell neillduol sydd yn nghymeriad y morwr, chwimwthder, trwy syrthio ar ei liniau yn nghanol yr ystafell yfed, i ofyn am nerth i gadw ei ymrwymiad—a chadwodd ef hefyd. Yn mhen yspaid ar ol hyn, pan oedd Mr. Gardiner ar ei gylchdaith, cyfarchwyd ef mewn llediaith Wyddelig gan wraig y tŷ, "*Mewn fydd, rwy'n credu eich bod wedi dychwelyd Peter.*" Felly yr oedd ei ymddygiad yn gyfryw fel yr oedd ereill yn ei "adnabod ei fod yntau gyda'r Iesu."

Daeth gwraig i forwr, yr hon sydd yn awr yn cadw llety i forwyr, i'r cyfarfod gweddi un prydawn Sabbath, ac wedi ei hargyhoeddi o'i pherygl fel pechadur, deisyfodd ran yn ngweddïau pobl Dduw. Wedi bod am yspaid dan argyhoeddiad dwys, amlygodd ei theimladau i'w gŵr, a chytunasant i roddi i fyny werthu diodydd meddwol, a dechreuodd y ddau geisio yr Arglwydd, yr hwn yn unol â'i addewid, a adawodd iddynt ei gael. Y mae hi yn bresenol yn aelod eglwysig, y mae yntau yn ymgeisydd am aelodaeth. Y mae y ddau yn Gristionogion cyson, ac nid yn unig yn dyfod eu hunain i dŷ Dduw, ond yn dyfod a'u lletywyr gyda hwynt.

Tueddwyd Gwyddel arall, yr hwn oedd hefyd yn Babydd, i ddyfod i gyfartod gweddi a gynnelid yn yr Eglwys bob boreu, am rai wythnosau, am un-ar-ddeg o'r gloch: argyhoeddwyd ef o'i bechodau, a chyfododd i ofyn am ran yn y gweddïau drosto. Wedi tipyn o ymddiddan â'r gweinidog, teimlodd fod Crist yn Waredwr iddo yntau, rhoddodd i fyny y Forwyn Fair a'r Saint. Deisyfodd weddïau yr Eglwys ar ran ei wraig a'i blentyn, y rhai oeddylt wedi dyfod gydag ef i'r cyfarfod. Rhoes ei wraig ei hun i fyny i Grist, a dechreuodd yntau ar unwaith ymosod yn effeithiol ar y dyn pechod. Wedi cael gwaith yn y Park canol, arfogodd ei hun â thraethodau, ac aeth i blith ei hen gyfeillion, ac â chalón lawn o dynerwch darllenodd y traethodau iddynt, ac a'u

"gorchfygodd hwynt yn egniol, gan ddangos trwy yr Ysgrythrau mai Iesu yw y Crist." Y mae efe a'i wraig yn aelodau cyson o Eglwys y Morwyr.

Ni ychwanegaf ond un, o lawer o ffeithiau eto, sydd yn dyfod i'm meddwl y foment hon, am *atebion i weddiau*, fel ffrwyth yr adfywiad presenol.

Y mae am hen forwr, yr hwn oedd wedi treulio tair-a-deugain o flynyddau gyda'i alwedigaeth anturiaethus. Daeth i'r Eglwys un prydawn Sabbath, tra i raddau dan effeithiau diodydd meddwol, yr oedd ei wraig gydag ef, eisteddasant yn agos i'r drws. Y testyn y prydawn hwnw oedd, "Wele Oen Duw, yr hwn sydd yn tynu ymaith bechodau y byd." Yn fuan ar ol dechreu y bregeth, gwelid yr hen forwr penwyn a barfwyn, a'i hen wreigan, yn codi ac yn cerdded rhyngddynt a'r pulpud, ac wedi cyrrhaedd yr eisteddle flaenaf arosasant. Sefydlodd yr hen ŵr ei lygaid ar y gweinidog, heb eu tynu unwaith oddiarno nes gorphen y bregeth, wylodd lawer tra yn ei gwrando : ar y diwedd aeth y gweinidog ato, a chan osod ei law ar ei ysgwydd, cyfarchodd ef fel hyn :—

"Wel, syr, a fedr'wch chwi edrych ar Oen Duw?"

Atebodd, gyda chryn deimlad, "Nis gwn, syr, am hyny. Nid ydyw mor hawdd."

"Ond," gofynwyd "a ydych chwi yn dymuno ei weled fel eich Gwaredwr?"

Atebodd, "Byddai yn dda genyf pe gallwn."

Gan fod y dorf yn gwasgaru, cymhellwyd ef i alw gyda'r Gweinidog yn ei fyfyrgeall boreu Llun. Addawodd wneyd hyny. A boreu dydd Llun, am ddeg o'r gloch, dyma'r hen forwr i mewn. Yr oedd pump ereill wedi galw i wneyd ymofyniad, fel effeithiau y bregeth y nos flaenorol. Yna daeth yr hen ŵr i mewn, gan bwyso ar ei ffon, pryd y cymerodd yr ymddiddan canlynol le :

Gweinidog.—"Wel, syr, pa fodd y mae y boreu yma, a ydych chwi yn parhau i deimlo yn hyderus yn nghylch eich henaid? Yr ydych yn tynu tua'r bedd, byddwch yn fuan yn camu iddo, ac nid ydych yn barod."

J. B.—"Nac ydwyf, y mae arnaf ofn, syr,—*Ond a ydych chwi yn meddwl y gwna Crist fy ngwaredu I.*" Pan ofynodd y cwestiwn yr oedd yn edrych arnaf gyda'r dyddordeb mwyaf pryderus, fel pe buasai yn teimlo fod pob peth am amser a thragywyddoldeb yn dybynu ar yr atebiad.

G.—"Paham yr ydych yn gofyn—a oes rhyw beth neillduol yn eich amgylchiad chwi?"

J. B.—"O! syr, yr ydwyf wedi bod yn bechadur mor fawr; y mae arnaf ofn fy mod wedi myned yn rhy bell. Y mae Duw wedi bod mor dda wrthyf, ac yr ydwyf finau wedi ymddwyn tuag ato mor warthus. Bum ar y môr am dair blynedd a deugain, o flaen ac ol yr hwyl-bren, a bum mewn llawer o beryglon—oddiwrthynt oll gwaredodd yr Arglwydd fi. Bum mewn llong-ddrylliad dair gwaith—y tro cyntaf, pan yn fachgen, yn y Môr Gogleddol, curwyd y llestr i'r creigiau—golchwyd fi dros y bwrdd gan foryn, a dwy rwyf yn fy llaw, a hyny a'm cadwodd ar y wyneb; yma gelwais ar Dduw, gan adrodd y weddi a ddysgodd fy mam i mi. Ac ar ol rhai oriau, taffodd y dynion oddiar y làn raff i mi, wrth yr hon yr oedd darn o blwm, cymerais a sicrhais hi wrth y rhwyfau, a thynasant fi i'r làn; ni waredwyd ond tri o honom o un-ar-ddeg. Unwaith pan allan i Ynysoedd *Falkland*, mewn morfil-long perthynol i Fôr y De, yr oeddwn yn un o saith a ddiangasom mewn cwch wedi cymeryd gyda ni ddarpariaeth am wythnos, ond talasom yn ddrud am ein gwaith yn gadael y llong; buom yn y cwch agored hwnw am driugain niwrnod—chwe' diwrnod ar hugain o ba rai y buom heb yr un diferyn o ddwfr croew ar ein gwefusau. Wedi i'r ymborth wythnos ddarfod, yr oeddwn yn byw ar guawd a gwaed môrloi, a byrsgellod. Dro arall collais y llong allan i Bamegat, ac allan o unarddeg-ar-hugain o bersonau, rhwng morwyr a theithwyr, ni waredwyd ond pedwar o honom—cyfodwyd fi i fyny, wedi bod ar waelod cwch yn cael fy lluchio gan y tdnau am dair neu bedair o oriau,

gweddïais yn daer ar Dduw fy ngwaredu yr amser hênno; a rhyngodd bodd iddo wrando fy ngweddi. Syrthïais dros y bwrdd naw o weithïau, a bum 'mewn marwol-aethau yn fynych,' mewn gwahanol frwydrau a pheryglon ereill—ond yr hyn sydd yn fy lladd i ydyw, wedi i Dduw wrando fy ngweddïau a'm haddunedau, fy mod yn troi ac yn ei regu mor gynted ag y caf ddillad syhion am danaf."

G.—"Wel, a ydych yn edfarhau am eich holl bechodau?"

J. B.—"Yr ydwyf, mewn gwirionedd, syr."

G.—"A ydych chwi yn foddlon i ymadael â phob peth sydd yn ei ddigio—rhoddi i fyny yfed, a phob pechod arall?"

J. B.—"Ydwyf, syr, trwy gymhorth Duw, pe bawn yn marw wrth wneyd."

Ymgrymmodd y gweinidog gydag ef mewn gweddi, a gadawodd ef gyda llwyr benderfyniad calon i beidio byw yn ychwaneg iddo ei hun, ond i Grist, yr hwn a fu farw drosto. Yr oedd efe yn bresenol yn ein cyfarfod gweddi nesaf, a chyfododd i fyny i ddeisyf rhan yn ngweddïau pobl Dduw. Gwrandawyd y gweddïau hyny, ac yn awr y mae wedi ymostwng i rodio gyda Duw. Yn mhen tri mis ar ol yr ymddiddan yma, daeth J. B. o flaen cynghor eglwys y morwyr, a derbyniwyd ef yn aelod ar ei broffes o ffydd yn Nghrist, ac i eistedd wrth fwrdd yr Arglwydd. Y mae yn bresenol yn un o ddylunwyr defosiynol a gostyngedig yr Arglwydd Iesu Grist; ac nid oes yr un gwrandawr mwy astud, na gwneuthurwr mwy ffyddlon o air Duw yn yr holl gynulleidfâ na'r hen forwr penllwyd, barfwyn hwnw.

Y mae Mr. Jones yn ychwanegu fod y gwaith yn parhau i fyned rhagddo; ac fod arwyddion fod yr Ys-
pryd Glân wedi bod gyda ni yn barhaus, fel y mae yr eglwys wedi ei bendithio âg adfywiad parhaus; effaith yr hyn ydyw derbyniad tri chant a haner o aelodau i'r eglwys er mis Mawrth, 1856. Y dydd hwnw y ffurf-

Mor wir ydyw, yn y deffroad mawr hwn, fod goleuni yn tŷi allan yn mhob man ar dir a môr, a bod miloedd ar filoedd yn gortoleddu yn y goleuni. Tŷrodd yr adfywiad allau, mewn llawer o engreiffiau, ar y môr, pan nad oedd un gohebiaeth rhyngddynt â'r tir.

Hysbysodd y tad Burnett fi, gyda llawer o ddagrau, am yr adfywiad gogoneddus sydd wedi bod yn myned yn mlaen er's misoedd yn y *North Carolina*, llong i dderbyn morwyr yn y porthladd hwn. Y mae yr hybarch was hwn i Ddaw wedi bod yn dra ymroddgar i'r gwaith er's talm, yn enwedig yn mhlith y merwyr ond dywed na welodd efe erioed y fath arwyddion o waith gras ag yn yr adfywiad presenol; cyfododd boneddwr yn un o gyfarfodydd *Fulton-street*, a dywedodd:—

“Aethym i'r cyfarfodydd crefyddol a gynnelid yn y llong hon y Sabbath diweddaf, a gofynais i'r pregethwr, pa nifer oedd wedi dyfod yn grefyddol er diwedd y flwyddyn ddiweddaf? Dywedodd nas gallent fod yn llai na 150, dichon eu bod yn 200—y mae rhai o honynt ar y *Wabash*, rhai ar fwrdd y *Savannah*, a rhai yn myned ar y *Sabine*, felly y mae y dynion dychweledig hyn yn wasgaredig, rhai ar un llong, a rhai ar long arall—llewyrcha eu goleuni lle bynag y byddant. Y mae 350 yn bresenol ar fwrdd y *North Carolina*, ac y mae nifer mawr o honynt yn myned i'r cyfarfodydd crefyddol sydd ar y bwrdd; nid oes dim gorfodaeth ar neb i fyned, ond y mae pob un at ei ddewisiad. Dechreuodd y cyfarfod trwy ganu yr emyn

“Iesu, cyfaill pechaduriaid,
Am hyn wynebaf at ti.”

Yna gweddiwyd, a rhoddwyd dwy anerchiad, y rhai a wrandawyd gyda'r astudrwydd a'r dyddordeb mwyaf. Ni welsom gynulleidfa mwy difrifol er's llawer dydd. Yr oedd yn hyfrydwoh eu gweled yn dyfod yn mlaen ar ddiwedd y cyfarfod gyda'r fath barodrwydd i arwyddo yr ardystiad dirwestol—y mae cymedroldeb a duwioldeb yn myned yn nghyd. Yr oedd yn llawen genym weled

priod ddillynaudd y llywydd yn y cyfarfod yn craffu ar y sylw a'r dyddordeb oedd y gwasanaeth yn ei gael."

Anfonwyd cais gan hump-a deugain o forwyr perthynol i'r Agerlong *Wabash*, U. D. at Gymdeithas y Porthladd, Caerefrog Newydd, yn dymuno cael eu cofio yn ngweddïau y Cristionogion yno. Y mae newyddion diweddarach yn ein hysbysu fod cyfarfod gweddi dyddiol yn cael ei gynnal ar fwrdd y *Wabash*, bod y prif isgadben wedi dyfod yn ddyn crefyddol, ei fod yn gwneyd ei orau dros y cyfarfodydd hyn, ac yn fynych yn eu hanerch—y mae llawer o forwyr a morfilwyr ar fwrdd y llestr hño, a ddychwelwyd y gauaf a'r gwanwyn diweddar ar fwrdd y dderbyn-long *North Carolina*,—y fath newydd cysurlawn a gogoneddus oddiar fwrdd llong rhyfel!

Cyfarchwyd y cyfarfod gan forwr Swedaidd, yr hwn oedd yn llefaru yr iaith Saesonaeg yn hynod wael—goddieddwyd ef gan yr Yspryd Glân ar ganol y cefnfor, a daliodd i'w ddylyn heb roddi iddo orphwysdra na dydd na nos. "Yr oeddwn yn barod i waeddi allan," meddai, "pwy a'm gwared i? pwy a'm cynorthwya? a suddodd fy nghalon mewn anobaith. O! y fath bechadur truenus y teimlwn fy mod—yr oedd fy nghalon yn glaf ac archolledig. Ni wyddwn pa beth i'w wneyd. Nid oedd genyf neb i'm harwain. Pa beth a ddeuai o honof?"

"Un noson pan oeddwn yn sefyll wrth y llyw, meddyliais am Grist, a throdd fy nghalon ato ef am gymhorth—a chyda fy meddyliau cyntaf am dano cyfarfyddodd fi wrth y llyw, ac O y fath eiriau o gariad a thrugaredd a ddywedodd efe wrthyf wrth y llyw hwnw. 'Deuwoh ataf fi rai blinderog a llwythog: deuwoh ataf fi, nid wyf yn bwrw neb allan—aeiddfwyn ydwyf a gostyngedig o galon—dysgwch genyf i, cymerwch fy iau arnoch; y mae yn esmwyth—cymerwch fy maich; gwna fy ngras iddo fod yn ysgafn.'

"Yn y fan hño, wrth y llyw, ar yr awr dywyll a difrifol hño, yr amlygodd y Gwaredwr ei hun i mi.

Yr ydwyf yn ei garu am iddo ef yn gyntaf fy ngharu i. Nis gallaf siarad eich iaith chwi yn dda; ond y mae Crist yn fy neall i, ac yr ydwyf finau yn ei ddeall yntau. A byth wedi i mi ei gyfarfod wrth y llyw—Cyfaill pechadur tlawd—yr ydwyf yn byw yu bur agos ato. Yr ydwyf yn ei glywed ef yn dyweyd wrthyf am ledau fy hwyliau i awelon yr Yspryd bendigedig, ac y bydd iddo fy nhrosglwyddo yn syth i'r nefoedd."

Y mae hanes y gyflafan arswydus hōno ar y môr,—dinystriad yr agerlong *Austria* trwy dân, a phedwar cant o fodau dynol, yn newydd ar gof pob darlennydd. Y mae wedi ei sicrhau ar ol hyny, fod cyfarfod gweddi wedi ei gynnal ar y bwrdd yn union ar ol iddi adael y porthladd, a bod rhai eneidiau wedi eu dychwelyd ynddo. Cymerodd yr olygfa gynhyrfiol ganlynol le yn un o gyfarfodydd *Fulton-street*:—

Ar ol i arweinydd y cyfarfod ddarllen y 91 Salm, ac wedi i amryw weddïau gael eu hoffrymu, ac o anerchiadau gael eu traddodi, cyfododd gŵr boneddig yn y gynulleidfa, a gwnaeth rai sylwadau effeithiol ar ffydd ac ymddiried yn Nuw dan bob amgylchiadau; ac mewn ffordd o eglurhad, crybwyllodd am ddygwyddiad ar fwrdd yr "*Austria*." Dywedodd iddo gael ei hysbysu gan ryw un, ond nad oedd ganddo ef un wybodaeth bersonol am y pleidiau, fod gŵr, gwraig a mab yr hwn oeddynt ar fwrdd y llestr anffodus hōno, wedi bod yn gwneyd yr ymchwiliad manylaf gyda'r rhai a waredwyd, ac a ddaethant i'r ddinas hon, er cael allan, os oedd modd, rywbeth am dynged ei wraig a'i fab.—Fod un o'r ymdeithwyr, yr hwn oedd yn ei holi, yn meddwl yn sicr, yn ol y darluniad yr oedd y gŵr yn ei roddi, ei fod wedi gweled gwraig felly ar y bwrdd. Dangosodd y gŵr ddarlun bychan o'i wraig, ar hyny gwaeddodd yr ymfudwr, "Dyna y wraig, a Duw a'ch bendithio ohwi, anwyl syr, o herwydd hi a sefydlodd gyfarfod gweddi ar fwrdd y llong, yn yr hwn y bendithiwyd fy enaid i â dychweliad." Yna hysbysodd y gŵr

galarus, mai yr olwg ddiweddaf a gafodd efe ar ei wraig a'i fab oedd, yn sefyll mor bell yn ol oddiwrth y ffamau ag y gallent, ond pan o'r diwedd y rhuthrodd yr elfen ddinystriol atynt gyda'r fath rym nes bod bellach yn annoddefol, iddo weled y wraig a'r fam, gyda golwg dawel yn cofleidio ei mhab, ac yna i'r ddau ymgyflwyno i ddyfrllyd fedd.

Ond y mae y cydgyfarfyddiad hynod cysylltiedig â hyn genym i'w hysbysu eto. Wedi i'r cyfarfod ddybenu, cydiodd dyn oedd yn yr un eisteddle, ac yn eistedd yn agosaf un at y siaradwr diweddaf, yn ei law, a safodd am yspaid bach heb allu dyweyd dim gan ei deimladau, ond o'r diwedd dywedodd, "Fy ngwraig i oedd y ddynes hðno, ac yr ydwyf finau, un dyeithr i bawb sydd yma, wedi dyfod yma i geisio tipyn o ddyddanwech, ac i ofyn rhan yn eich gweddïau, am i'r Arglwydd liniaru fy ngalar, a rhwymo fy nghalon ddrylliog."

Yr oedd yr olygfa yn hynod effeithiol, ac nid anghofir hi byth gan y rhai a'i gwelsant. Dywedodd yr ymfudwr, yr hwn a waredwyd, yn y cyfarfod, fod cyfaill crefyddol wedi gofyn iddo, pan yn y dwfr yn nofio, pa fodd yr oedd yn teimlo yn yr olwg ar farw? atebais,

"Perffaith ddedydd: gallaf yn awr bwyso ar Iesu, ac yr ydwyf yn ddyogel." A chan edrych i fyny ar y llong, ychwanegais, "Dacw y wraig anrhydeddus, a llaw ei mhab yn ei llaw, iddi hi yr wyf yn rhwymedig am fy holl obaith am iachawdwriaeth, o herwydd hi a sefydlodd y cyfarfod gweddi."

Y fath gysur i'r gŵr galarus ddeall fod oriau diweddaf ei wraig Gristionogol yn cael eu treulio yn y fath weithred o gariad at eneidiau!

Darllenodd gweinidog o Philadelphia lythyr mewn un o'r cyfarfodydd, oddiwrth ŵr ieuangc o'i gydnabod, yr hwn oedd ar fwrdd y llestr anffodus, "*Austria*," yn yr hwn y mae yn hysbysu am yr ymddiddan diweddaf a fu rhyngddo ef â phump o gymdeithion Cristionogol a gollasant eu bywydau yn y môr. Mor fuan ag y

gweddi fel ddydd y long yn amgylchynu cyffwrdd y chwr gŵr iwaneg a'u en mab rhwng y Sarnau a'r dafn gŵr a deulwr-nach y rhydd iwaneg ar y fawrdd ddiweddol gŵr-ymgysuon i'r mab. Yn yr ychydig amser oedd gweddiat i fyfyrar ar en rhydd, yr oedd y mab a'r dafn yn ddydd en gŵr-nach ddyddog yn Nghrist a chwa fel y tŷ yn ymddu pan ddech yn amgylch-diol gweddi y mab gweddiat yn rhydd en gŵrdd a chydwr gŵr - *For-ud*," amlygus en kyder y byddi iddynt "yn mben ychydig fawrddat gyfardd yn y mab-odd," ymddiynant i'r mab. Y mab ymddiynodd y llythyr yn ddydd iddo ef, trwy gynborth bywyd-dy-egedydd, ymgyddat ar y wynn am bechir awr. (Yn ystod yr amser hwnw yr oedd ei ragolwg ar y mab-odd ddyddol wedi addfeda i'r fath lawenydd o gŵrdd yn Nghrist fel ei Waredwr, na phroffesi efo crioed ei fath). Daeth llong i'r golwg i'w waredu. Cynrychodd darllan-iaid y llythyr deimladau rhyfeddol trwy yr ystafell.

Ar achlysur arall, anfonodd pymtheg o forwyr, per-thynol i'r rhyfel-long "*Savannah*," eu henwan i gael en eoffo yn ngweddiat cyfarfod gweddi *Fulton-street*. Hys-bysid fod tri-ar-ddeg o honynt yn dduwiolion, a bod y ddau ereill yn bryderus yn nghylch eu beneidiau. An-fonasant lythyr at swyddog llywyddol y llong i ofyn caniatâd i gynnal cyfarfod gweddi dyddio! ar y bwrdd, ac y maent wedi ymrwymo i gynnal y cyfarfod gweddi hwnw, neu un tebyg iudo, fel y rhydd Duw iddynt gyf-leustra.

Y mae nifer mawr o long-lywyddion wedi bod yn wrthrychau o adfywiad grasol, ac yr ydym yn rhoddi hanes rhai o honynt, a gymerwyd o lythyr llong-lyw-ydd:—

Cyfarfyddwyd Cadben S., llywydd un o longau Efrog Newydd a Havre, gan gyfaill yn *Well-street*, a gwahodd-wyd ef i fyned i'r cyfarfod gweddi haner dydd, gan ei bod bron yn amser y cyfarfod ar y pryd, rhwng difrif a ohwareu, cydsyniodd ac aeth. Pan roddwyd cyfleustra

i'r rhai oeddynt yn awyddus i ddylun buchedd newydd aefyll i fyny, fel y byddai i weddi gael ei gwneyd ar eu rhan, er syndod ei gyfaill, cyfododd yntau, a gofynod i'r Cristionegion weddio drosto, yr hyn a wnaed yn galenog a chyda thaerineb mawr. Aeth yn syth o'r cyfarfod i'w long, a chlôdd ei hun i fyny yn ei ystafell, syrthiodd ar ei liniau yno, i ddymuno ar i Dduw gy-maeryd trugaredd arno. Gwrandawyd ei weddi yn fuan, a'r prydnewn canlynol gwrandawyd ei dystiolaeth o ddaioni Duw, gyda dyddordeb neillduol, yn Eglwys Mr. Horne, (Brooklyn). Y mae y llythrau a dderbyniwyd oddiwrtho wedi hyny o Havre yn dwyn tystiolaeth eglur fod i aches Crist ynddo ef genadwr ffyddlawn.

Cyfarfu Cadben W., llywydd y *bark* B., & thywydd tymhestlog iawn pan ar ei fordaith o Cuba i Ffrainco, analluogwyd ei long, a bron iddi fyned yn hollol ddrylliau; mewn cyflwr methiantus y cyrhaeddodd Efrog Newydd. Dyma y flwyddyn gyntaf iddo fod yn llywydd, ac yr oedd ei ofid oherwydd yr anffawd, yn gystal a'i ofnau ei fod drwy hyny wedi colli ymddiried perchenogion y llong, bron wedi ei lwyr lethu. Gwnaeth y gŵr oedd yn gweithredu drosto ei oreu i'w gysuro, a phan gynygiodd iddo fyned gydag ef i'r cyfarfod gweddi, cydsyniodd yn llawen, nid am ei fod yn gofalu dim am y cyfarfod, ond ei fod yn foddllawn i wneyd unrhyw beth i foddhau ei gyfaill. Aeth, ac yno y cafwyd ef gan Ys- pryd yr Arglwydd, a'r hwn oedd o'r blaen yn dyngwr, yn ymladdwr, ac yn anystyriol, a ennillwyd i fod yn Gristion ymroddgar. Y mae yntau hefyd wedi ysgrifenu adref ar ol cyrhaedd Ffrainco, ac yn rhoddi arwyddion amlwg o wirioneddolrwydd ei ddychweliad.

Bu Cadben C., yr hwn sydd yn bresenol wedi rhoddi y goreu i'r môr, ac yn masnachu yn *South-street*, Caerefrog Newydd, am ugain mlynedd yn ceisio dyfod yn Gristion, ond *yn ei ffordd ei hun*; ac o fewn ychydig fisoedd yn ol, mewn pregeth ar nos Fercher, yn Eglwys Plymouth, y cafodd y tangnefedd sydd yn nglyn â chredu.

Y mae yn bresenol yn Gristion selog ac ymroddgar. Aeth trwy gryn rwystrau wrth ddechreu ar addoliad teuluaid. Wedi iddo ddechreu ar yr arferiad o ofyn bendith ar ei fwyd, daeth rhyw gyfeillion o'r Dwyrain i gymeryd tê, ac i dreulio y prydnewn gydag ef. Ni wyddai yn y byd pa beth i wneyd gyda gofyn bendith. Nid oeddynt hwy yn gwybod am ei ddychweliad, ac nid oedd oedd yntau yn meddu ar ddigon o wroldeb i'w hysbysu. O'r diwedd penderfynodd adael llonydd i'r fendith am y prydnewn *hwnnw*, yna, wedi eistedd wrth y bwrdd, cymerodd afael yn y gylllell a'r ffoc, ac aeth i ddechreu o ddifrif arni. Pa fodd bynag, yr oedd ganddo eneth fechan tua chwech oed, plethodd ei dwylaw, a chauodd ei llygaid, ac wedi dysgwyl tipyn am y fendith, dywedai, "Yr ydwyf fi yn hollol baredd yn awr, fy nhad, gofynwch fendith." Daeth hyn âg ef i lawr, a byth wed'yn ni chynygiodd ysgoi yr un ddyledswydd. Mor fuan ag y dychwelwyd Cadben C., aeth ei galon allan ar ol ei bum' brodyr annychweledig. Gofynnodd yn gyhoeddus am weddïau y cyfarfod gweddi yn Eglwys Plymouth ar eu rhan, ac yn ychwanegol at hyn, anfonodd lythyr ffyddlawn a difrifol at dri o honynt oeddynt ar y lan, ar y pryd, yn y Dwyrain. Yn fuan dychwelwyd y tri hyn, er i un o honynt ddywedyd wrthyf wedi hyny, cyn dryllio ei galon, fod yn rhaid i'r Arglwydd dori ei goes ef!

Y mae Cadben P., un wedi rhoddi y goreu i'r môr yw yntau, ac yn cario masnach yn mlaen yn *South-street*, Caerefrog Newydd, y mae yntau wedi cofleidio crefydd o fewn ychydig fisoedd yn ol, a byth wed'yn ychydig sydd wedi bod yn fwy selog ac ymdrechgar er ceisio dychwelyd ereill. Gan ei fod wrth natur yn un cewlweirus sychlyd, llawer gwaith y bu ei hen gyfeillion yn ceisio cellwair âg ef am ei sel bresenol. "Gallwch gellwair faint a fynoch," meddai, "ond os ydych yn meddwl am fy nghellwair allan o'm crefydd, yr ydych yn camgymeryd." Disgynodd i'm rhan i gario y newydd

gofidus iddo am fethdaliad cwmni i lawr y Dwyrain, trwy yr hyn yr oedd efe yn debyg o fod yn golledwr am swm mawr. "Druain," meddai, "y mae yn ddrwg genyf drostynt, dynion gwych oeddynt;" ac aeth yn mlaen i adrodd i mi ryw amgylchiadau cysylltiedig â'i addoliad teuluaid, ac ni chrybwyllodd ddim ychwaneg am yr hyn a ddywedaswn wrtho!—ar ol hyn pwy a all ameu ei ddychweliad ef?

Galwodd Cadben M., o Maine, gyda mi tra ar ei daith gyda'r agerlong i Ewrob, galwodd y dydd cyn hwylio. Gwahoddais ef i gyfarfod gweddi ganol dydd, a daeth. Tra yno daeth i'r penderfyniad ei bod yn bryd iddo "newid ei gwrs," a chyfododd, pan roddwyd gwahodd-iad, i ofyn i'r Cristionogion weddio drosto, am iddo gael nerth i ddylyn bywyd Cristionogol, yr hyn yr oedd efe yn penderfynu ddechreu yr amser hōno. Wrth adael y cyfarfod dywedai ei fod yn myned i'w westy i ddyweyd wrth ei wraig yr hyn a wnaethai, ac i ddy-muno arni hithau wneyd yr un peth. Y boreu canlynol yr oedd wedi dyfod a'i wraig gydag ef i gyfarfod gweddi Eglwys Plymouth, a chyfododd yno hefyd ddeisyf eu gweddïau drosto ef a'i wraig. Yn ystod y boreu, anfonodd am danom i'w westy i uno gydag ef mewn gweddi. Cyfarfuasom yno am un-ar-ddeg o'r gloch, ac anaml y gwelais gyfarfod gweddi mwy effeithio na hwnw. Gweddïodd ef yn daer, a gweddïodd ei wraig hefyd, ac ymddangosai y ddau yn ostyngedig, hyderus, a llawen. Am ddeuddeg o'r gloch y diwrnod hwnw aethant i'r môr. Y fath gyfnewidiad a gymerodd le ynddo, ac iddo, o fewn y pedair awr ar ugain hyny!

Byddai Cadben P., llywydd llong ddwyreiniol, yn mynychu ein cyfarfodydd gweddi yn gyson, a hyny gyda dyddordeb eglur; a phan ofynwyd iddo, yr oedd yn addef ei angen am grefydd,—ond ei dyb ef oedd y rhoddai yr Arglwydd iddo deimladau anorchfygol pan yr oedd yn meddwl am iddo ef gael crefydd, ac felly nad oedd ganddo ef ddim i'w wneyd. Ond pan roes y dyb

hðno heibio, ac y gwnaeth ei feddwl i fyny i ddefnyddio hyny o deimlad oedd ganddo, a gweithrodu drosto ei hun, fel yn amgylchiad y "mab afradlon," ei Dad a redodd i'w g. farfod ef, ac yn mheu ychydig ddyddiau wedi hyny aeth i'r môr yn Gristion crediniol a hyderus. Yr oedd llythyr a dderbyniwyd oddiwrtho yntau oddiar led yn rhoddi tystiolaeth dda o ddilysrwydd ei ddychweliad. Darllenwyd y llythyr hwnw yn Eglwys Plymouth.

Yn mhllith y lluaws o ddychweledigion, cysylltiedig â'r adfywiad yn B——, Mass., y mae amryw o longlywyddion yn rhoddi prawf diymwad o nert hwyfod ras. Yr oedd un o'r llywyddion hyny wedi bod yn dylyn morwriaeth a masnachaeth gysylltiedig â'r môr am ddeugain mlynedd ac ychwaneg. Bu yn hwylio i'r *F-je Island* am chwe' blynedd ar ugain. Yr oedd wedi rhoddi morio heibio, ac yn agos i driugain oed. Yr oedd mewn nert hwyfod da, ac yn ol pob arwyddion yn debyg o fwynhau esmwythder a chysur am luaws o flynyddau. Bu dan argraffiadau crefyddol tuag ugain mlynedd yn ol, y rhai a barhasant arno am tua dwy flynedd, i raddau mwy neu lai.

Yr oedd ei wraig yn arfer gwaddio, ac wedi bod yn proffesu crefydd er's wyth mlynedd ar ugain. Gwisgodd argraffiadau crefyddol y gŵr ymaith yn hollol, a daeth yn ddifater am grefydd, ac yn gwbl ddiaro am iachawdwriaeth ei enaid,—ond ni pheidiodd o gwbl a theimlo rhyw barch at grefydd. Yr oedd wedi bod yn ngwahanol barthau y byd, ac wedi cael llawer gwaredigaeth ar fôr a thir, yn fynych rhag llong-ddrylliad, yn gystal a rhag ei ddyfetha gan fwytawyr dynion. Yn ystod y pum' neu chwe' blynedd diweddaf, ar ol iddo roddi heibio fyned i'r môr, yr oedd yn myned yn mhellach bellach oddiwrth Dduw, ac yn gofalu llai am bethau crefydd, ac felly yn brysur yn cyflawni i fyny fesur ei anwiredd. Nid oedd yn hoffi myned i gyfarfodydd crefyddol, er y byddai yn myned i foddhau ei wraig.

Pan ddechreuodd y cyfarfod gweddi dyddiol, nid rhyw ffafriol iawn oedd ei feddwl ef am danynt. Dywedai wrth ei wraig na ddeuai dim lles o honynt, yr âi rhyw nifer fechan iddynt am ychydig ddyddiau, y digalonant wrth weled y cwbl yn myned yn ofer, ac mai dyna a fyddai eu diwedd. Yr oedd yn edrych ar y cwbl fel anturiaeth ryfygus, a fuasai yn dybenu mewn gwarth.

Yr oedd ei wraig yn ceisio ganddo fyned i'r cyfarfodydd, ond dywedai nad âi efe i'r ddarlithfa. Yr oedd efe yn ddyn mawr, ac yr oedd arno eisiau lle mwy i eistedd ynddo na hwnnw. Dywedai pan gynnaliant y cyfarfodydd yn yr Eglwys y deuai yntau, ond ni freuddwydiodd erioed y cynnelid byth mohonynt yn yr Eglwys hëno, gan mai hi oedd y fwyaf yn y lle. Dywedodd hyn yn fwy mewn gwawd, nag mewn dysgwyliad y gelwid byth arno i gyflawni yr addewid oedd yn ei wneyd. Ni thybiodd y cynnelid hwy byth yno, gan hyny yr oedd yn tybied ei hun yn ddyogel wrth wneyd yr addewid.

Ar ddiwedd yr wythnos gyntaf, yr oedd y cyfarfodydd gweddi mor orlawn, fel y cyhoeddwyd y cynnelid y cyfarfodydd, o hyny allan, yn yr Eglwys,—adeilad digon helaeth i ddal cannoedd o bobl. Daeth yn angenrheidiol agor yr Eglwys. Meddyliodd, erbyu hyn, fod yn rhaid iddo fyned, ond penderfynodd ei gorphen trwy beidio myned ond unwaith neu ddwy, i gydsynio â llythyren ei addewid. Yr oedd yr amser yn agoshau, a theimlai gywilydd i fyned; ac i gael llonydd, dywedodd wrth ei wraig nad âi efe ddim, oddieithr iddo gael myned fel yr oedd—heb newid ei ddillad. Meddyliodd y buasai hi yn gwrthwynebu hyny; ond atebodd:—“Ewch rywfodd, dim ond i chwi fyned.” Cychwynodd, ac yr oedd arno gymaint o gywilydd fel y buasai yn gwadu, pe buasai rhywun yn gofyn iddo ar y ffordd, a oedd efe yn myned i'r cyfarfod gweddi.

Teimlai ei feddwl raddau o ddyddordeb yn y cyfarfod cyntaf hwn, ond ni feddyliodd am fyned drachefn, yn wir gwnaeth ei feddwl i fyny i beidio myned. Wrth

ymddiddan â llong-lywydd arall, deallodd ei fod yntau yn teimlo graddau o ddyddordeb yn y cyfarfod, a chytunasant i fyned yno y dydd canlynol—yn y cyfarfod y dydd canlynol hwnw teimlai fwy o ddyddordeb byth; aeth y dydd ar ol hyny, a chafodd fwy o deimlad—fel yr oedd ei deimlad yn dwyshau, yr oedd yn ceisio ymgadw rhag y llywydd arall, ond nis gallai yn ei fyw wneyd hyny. Wrth ymddiddan, canfu fod eu teimladau a'u pryder ill dau yn gyffelyb, ac eto yr oedd arno gywilydd cael ei weled yn myned i'r cyfarfod gweddi—yn mhen yr wythnos yr oedd dan argyhoeddiadau dwysach nag a deimlasai erioed o'r blaen—nis gallai gysgu, ac yr oedd ei deulu yn rhyfeddu beth allai fod yr achos; ceisiodd droi eu sylw oddiwrtho ef yn bersonol, a chelu ei deimladau, trwy ddyweyd mai i'r adeg hõno ar y flwyddyn yr oedd y peth i'w briodoli, nad oedd yn teimlo mor iach ac arferol. Cynghorwyd ef i gymeryd meddyginiaeth, ond gwyddai ef mai meddyginiaeth i'w enaid oedd arno eisieu, er ei fod yn gwneyd ei oreu i gadw pawb yn anwybodus o'i bryder yn nghylch crefydd. Ni hysbysodd hyd yn nod ei wraig, ond wedi iddi hi gysgu, byddai yn wylo ac yn gweddio trwy y nos. Nid oedd wedi colli deigr yn er's ugain mlynedd, ac nid un hawdd i'w gynhyrfu i wylo oedd. O! y fath adyn truenus y teimlai yn awr ei fod! Yr oedd ei lygaid mewn gwirionedd yn ffynonau o ddagrau.

O'r diwedd penderfynodd ddyweyd wrth ei wraig ffyddlon a chrefyddol, pa fodd yr oedd yn teimlo, ond eto methai—pa fodd bynag dywedodd wrth y llong-lywydd arall, a wylasant ill dau yn nghyd; ceisiodd y ddau yma godi yn y cyfarfod gweddi, i ofyn am weddiau drostynt, ond methasant ill dau—yr oeddynt fel yn analluog i godi oddiar eu heisteddleodd. Fel yr oedd ei argyhoeddiad yn dyfnhau, teimlai fod yn rhaid iddo ddyweyd wrth ei wraig; aeth i'r tŷ drachefn a thrachefn gan hollol benderfynu gwneyd hyny, ond yr oedd ei wroldeb yn pallu—yr oedd yn fud yn mhresenoldeb

gwraig oedd yn arfer gweddio. Yr oedd arno awydd darllen y Beibl, ond nis gallai wneyd hynny heb i bawb yn y tŷ wybod. Cychwynodd i fyned i'r llofft, fel y caffai wneyd yn ddirgel, ond attaliwyd ef gan ofn y buasai i ryw un ei ddylyn. Felly gadawodd y tŷ yn fwy ei drallod nag erioed.

Aeth i'r maesydd y tu allan i'r dref, ac eisteddodd i lawr i wylo yn chwerw—y fath orthrwm o ofid oedd yn pwysu fel mynyddoedd arno! Yn mhen ychydig ddyddiau datguddiodd ei deimladau i'w wraig bryderus, yr hon oedd ar hyd yr holl amser yn gweddio drosto—ychwanegodd hyn dynernwch i'w galon a'i gydwybod, ond dim esmwythdra—yr oedd ei lygaid yn tywallt ffrydiau o ddaurau. Yr oedd ei deimlad o bechod wedi ei lethu—wedi bod yn wylo drwy y nos, yr oedd erbyn dranoeth wedi hollol ddiffygio. Fel yr oedd yr awr weddi yn agoshau, dymunai i'r momentau ehedeg yn gyflymach, fel y gallai fyned, er na wyddai pahan y teimlai felly—yr oedd yn drallodus iawn yn y cyfarfod—yr oedd y cyfarfod bron a therfynu heb i'w yspryd cystuddiedig gael dim esmwythâd—teimlai fel pe buasai ar farw; o'r diwedd, pan oedd y cyfarfod ar derfynu, cyfododd llong-lywydd duwiol i fyny, yn hollol anamserol, fel yr ymddangosai i bawb, a dymunodd gael y fraint o ddyweyd ychydig eiriau. Dywedodd fod ffordd iechawdwriaeth yn eglur, y gallai pawb wneyd ei ffordd yn syth i'r nefoedd—"Gwelwch pa beth sydd genym," meddai yn ei ddull syml, dirodres, a difrifol ei hun, "gwelwch pa beth sydd genym! Y mae genym lyfr cyfarwyddyd; y mae genym gwmpawd; y mae genym gostlen; y mae yr holl greigiau a'r traethau wedi eu nodi i ni; y mae ein rhedfa wedi ei dŷnu yn syth i ni i'r nefoedd. Ni chafodd un morwr erioed haner y ddarpariaeth—rhaid mai llywydd gwael fydd yr hwn a fetha gael ei lestr i'r hafan." Yna eisteddodd i lawr.

O! y fath eiriau—y fath eiriau—i'r llywydd tylawd, trallodus, pryderus yma! Yr oeddynt yn "afalau aur

mewn gwaith arian cerfiedig." Geiriau bendithiol wedi eu hanfon gan yr Yspryd Glân, y Diddanydd—methodd pelydrau goleuni i'r galon a'r meddwl yma. oedd gynt yn dywyll. Meddyliodd fel yr oedd wedi gwneyd ei redfa, a llywio i braidd bob porthladd ar wyneb y ddnear. "Dyma fi, yr hwn a wyddwn bob amser y gallwn gael i'r porthladd, yn hyderus y gallwn. A roddaf fi i fyny mewu anobaith? Pa beth, os ydwyf yn nghanol yr eigion, wedi bod yn cael fy lluchio dros fy holl ddyddiau. Tynaf fy rhedfa yn awr—dylunaf fy nghyfarwyddyd—Gwnaf yn syth am y nefoedd." Tywynodd goleuni i'w feddwl, ysgafnhawyd y baich ar ei galon! Aeth adref i ddarllen ei Feibl, ac ymgynghori â'r llyfr cyfarwyddyd hwnw, yr hwn a esgeulusasai mor hir, fel nad oedd wedi darllen ynddo ddeg pennod mewn deng mlynedd.

Fel yr oedd yn gadael y lle, addawodd fyned adref a gweddio gyda'i wraig y nos hño; yr hon addewid a gadwyd. Darllenodd y Beibl, ac yna ymgrymasant i weddio; wedi iddi hi weddio, ceisiodd yntau, ond y cwbl a allodd ddyweyd oedd, "O Dduw, bydd drugarog wrthyf fi, bechadur," ac ail adroddodd hyn dros haner cant o weithiau!

Nis gallai gysgu y noson hño, eithr parhaodd i wylu a gweddio, gan glywed yr awrlais yn taro a thiopian hyd y boreu. Yr oedd pob tipiad o eiddo yr awrlais fel yn dyweyd, "Y mae Iesu yn fyw! Y mae Iesu yn fyw!" Yn ddisymwth cafodd ei hunan yn cerdded ar hyd yr ystafell mewn perlewyg o lawenydd, a phan edrychodd drwy y ffenestr, canfu y fath brydferthwch, na welai ei lygaid o'r blaen ei gyffelyb. Yr oedd yn hiraethu am y boreu, fel y gallai ddyweyd am ei Waredwr, ac fel yr ydoedd wedi ei gael, a'r fath fwynhad oedd mewn credu ynddo. O'r amser hwnw llanwyd ei enaid o oleuni a llawenydd, a gwasgarodd y goleuni yn mhob man o'i amgylch. Daeth yn Gristion gweithgar, gan dreulio ei holl amser i gannmol Crist, a cheisio iachawdwriaeth ereill.

Dygwyd llong-lywydd arall at Grist dan amgylebiadau sydd yn nodedig yn dangos gras Duw a *nerth gwraidi*. Yr oedd dros haner canmlwydd oedd. Yr oedd ganddo yntau wraig dduwiol, yr hon oedd wedi bod yn aelod eglwysig er's pum' mlynedd ar ugain. Yr oedd efe yn mhell o fod yn grefyddol ei fywyd, er y byddai, er mwyn boddhau ei wraig, yn myned i'r addoliad ar y Sabbath.

Yr oedd wedi rhoddi heibio fyned i'r môr, ac wedi ymsefydlu dros y gweddill o'i oes. Ni byddai efe yn myned i'r cyfarfodydd ar eu dechreuad, er ei fod yn gwybod fod ei wraig yn awyddus iawn am iddo ddefnyddio y cyfleusderau hyn o fod yn nhŷ gweddi. Yn ystod yr ail wythnos ar ol dechreu y cyfarfodydd gweddi dyddiol, dechreuodd eu mynychu, a daeth yn fuan i deimlo dyddordeb, er ei fod yn hwyrfrydig i addet hyny. Yr oedd ganddo ef lawer o rwystrau i ddiri trwyddynt er bod yn Gristion. Yr oedd yn echrydus o halogedig —wedi ymarfer cymaint â iaith halogedig, fel nas gallai siarad braidd un gair heb dyngu. Ond gwnaeth Yspryd Duw iddo lefain am drugaredd. Dygwyd ef i deimlo ei bechodau yn pwyso arno fel mynyddoedd. Am ddyddiau, yr oedd yn bechadur trwm-lwythog, heb wybod pa beth i'w wneyd, nac i ba le i droi am esmwythâd.—Teimlid cryn ddyddordeb yn ei achos gan gyfeillion Cristionogol. Anfonwyd llawer gweddi daer ar ei ran.

O'r diwedd ymddiriedodd y llywydd hwn yn Nghrist â'i holl galon, a theimlodd fod ei bechodau wedi eu golchi ymaith. Pan taenwyd y gair fod Cadben —wedi ei ddychwelyd, yr oedd y peth yn rhyfeddod i bawb. A dywedai y rhai mwyaf amheus, "Os gall Cadben — ymgadw rhag tyngu am un wythnos, credwn ninau fod rhywbeth mewn crefydd."

Daeth allan o ddifrif ar unwaith, gan gymeryd ei safle o blaid crefydd, â'i holl galon, heb fyned i wneyd un esgusawd dros ei grefydd, a ohuddio ei oleuni dan lestr, ond yn ei deulu ac yn yr eglwys cymerodd ei le fel addolwr defosiynol. Clywid ei lais braidd yn ddyddiol yn y

cyfarfod gweddi, ac anaml y byddai yn gweddio heb ddefnyddio rhyw erfyniadau oedd yn dangos pa beth oedd ei hen arfer o dyngu, yr erfyniad hwnw a fyddai y geiriau "Gosod gadwraeth o flaen ein genau," &c.

Y mae chwech neu wyth mis wedi myned heibio, ac y mae wedi ei gadw rhag dyweyd yr un gair halogedig. Y mae yn brawf diymwad o wirionedd a nerth crefydd, i glywed yr hen dyngwr yn awr yn gweddio yn ddyddiol yn y cyfarfod gweddi. Y mae geneuau y cablwyr wedi eu cau, a'r amheuwyr wedi myned yn fud,—a llawer wedi eu harwain i gydnabod nerth y gras a amlygodd Duw tuag ato. Bu gwraig y gŵr yma am flynyddau yn gweddio drosto.

Y mae rhai o'r dynion gwaethaf wedi dyfod yn ddeiliaid gras cadwedigol yn yr adfywiad hwn—y maent wedi bod yn wrthrychau neillduol i weddio yn daer ar eu rhan—ac yn lle eu rhoddi i fyny fel rhai wedi eu "cymhwyso i golledigaeth," fel yr arferid gwneyd, y mae hyder, a dysgwyliad yn cael ei fwynhau y bydd i Dduw ogoneddu anchwiliadwy olud ei ras yn eu dwyn i edifeirwch. Gan hyny nid ydym yn *rhyfeddu* gweled dynion calon galed a beilchion, wedi ei plygu at droed y groes, o dan bwys ei bechodau; nid ydym yn *rhyfeddu* at y dagrau a dywalltant; nid ydym yn *rhyfeddu* at y llawenydd y maent yn ei fwynhau wrth deimlo blas maddeuant. O! na byddai Cristionogion yn credu fod Duw yn anrhydeddu ffydd ei bobl, ac yn hoffi cyflawni ei addewidion gwerthfawr ei hun, pan yn dywedyd, "Yn ol dy ffydd bydded i ti."

Y mae yr amser wedi dyfod, pan y mae pobl Dduw yn gorfod credu, nid yn unig yn athrawiaethol, ond yn ymarferol, nad oes dim yn rhy galed i'r Arglwydd. Y mae gweddiau o ryw fath wedi cael ei hanfon at Dduw ar ran y fath ddynion celyd ac anghrefyddol a'r llonglywyddion hyn, am iddynt gael eu dychwelyd; ond nid oedd genym ffydd y gwnai hyny—teimlad o ddigalondid ac anobaith fyddai yn gyffredin yn meddiannu y galon.

Eithr yn awr yr argraff obeithiol ydyw y bydd i Dduw wrando ac ateb gweddïau, hyd yn nod ar ran y penaf o bechaduriaid.

PENNOD XIX.

Dylanwad yr Adfywiad ar Droseddau a Throseddwy'r—Orville Gardner—Dyn ofer—Llafurio yn mhblith y Tylodion—Cenadon y Ddinas—Gras a Gras yn unig—Mam a dau o blant—Tad a mab—Llawenydd y wraig Wedd—Ceraint a Chyfeilllen.

Y MAE cofyfrau troseddau mor dduon ac ofnadwy yn y fath ddinas a'r eiddom ni, a'r lluwys yn cael eu cynhyrfu mor fynych gan yr hysbysiaeth o ryw gyflafan arswydus wedi ei chyflawni yn Nghaerefrog Newydd, fel yr ymddangosai megys rhyfyg yn om i son am ddylanwad y diwygiad ar drosedd a throseddwy'r. Ond, y mae yr Arglwydd yn alluog o nerth: ac y mae y Gwaredwr a faddeuodd i Mair Magdalen, a'r lleidr ar y groes, yn abl i gwbl iachâu y rhai oll a ddeuant trwyddo ef at Dduw. Ni bu y darlennydd yn ddisylw, fed amryw o'r rhai a grybwyllid yn y rhanau blaenorol o'r gyfrol hon, wedi eu dwyn i edifarhau, yn bechaduriaid mawrion, wedi ymgaedu mewn pechod. O'r cyfryw rai y gwneir i fyny luaws ein drwgweithredwyr, cystal ag o rengau ein troseddwy'r ieuaingo, hiliogaeth rhieni afradlon.

Y mae yn ein holl ddinasoedd mawrion, ac yn y ddinas hon, efallai, yn fwy nag un arall, dorfeydd lluosog o feibion a merched, y rhai ni chyrhaeddir byth gan unrhyw ddylanwad crefyddol na moesol. Wedi yr ymdrechïadau a ddefnyddiwyd gan ffydd a chariad yr holl eglwys, y mae dospeirth cyfain, & r rhai ni chyffyrddodd gwllithyn o'r bron o gefnfor caredigrwydd Cristionogol, sydd yn ymdreiglo megys o'n hamgylch. Gall fed ein heglwysi yn cael eu llenwi, ond, nid yw y rhai hyn yn

nhŷ Dduw. Y mae ein cenadon yn myned i'r ystrydoedd a'r lletydai; ond nid ydynt yn eu cael hwy. Y mae eu cyniweirfeydd mor bell oddiwrth ffiniau dy-lauwad Cristionogol ag yw y paganiaid, at y rhai yr anfonwn yr Efengyl dros y môr. Mae rhai o honynt yn perthyn i wehilion ein poblogaeth, y rhai a ymguddiant yn nghilfachau y gwirod-dai, neu ryw ffauau tywyllach, ac a ddeuant allan yn unig i wneyd ymosodiad ar gymdeithas, y rhai ydynt yn byw i wneyd drwg yn unig, ac yn ymhyfrydu yn benaf mewn pob rhyseidd a chreulonedd. Y mae ereill, yn enwedig yn mysg y benywod, yn cael eu cyfrif, gan bawb o'r bron, yn mysg y *colledigion*, fel rhai tu hwnt i gyrhaedd cynorthwy dynol; ac fe'u gadewir i bydrn i drangcedigaeth, yn eu halogrwydd moesol, oddiwrth yr hwn y cilia purdeb, megys oddiwrth bla heintus. Mae rhai o honynt wedi eu gwrthio tu hwnt i ffiniau eydymdeimlad dynol, gan y ddeddf gymdeithasol annewidiol a waharddai i fenyw gwmpedig gyfodi eilwaith! Ddeddf a wnaed gan ferch i dōri ymaith obaith oddiwrth ei chwaer yn y fuchedd hon; a thrist yw dyweyd, y mae yn cau gobaith am nefoedd ar ol hyn oddiwrth lawer truanes. Y mae llawer o bob rhyw, y rhai ydynt wedi ffeiddio y ffordd o fyw, neu yn hytraeth y ffordd angyu, yn yr hon y maent yn llusgo rhyw fodoliaeth druenus yma, yn arweiniol i un druenusach ar ol hyn, ac weithiau y mae y meddwl yn trywanu tywyllweh a thrueni eu heneidiau y dymunent hwy ddychwelyd yn ol, ac ymofyn drachein am ororau rhinwedd a thangnefedd. Ond, y mae y meddwl yn trengu ar ei anedigaeth. Hwy a a ewyllsient estyn eu llaw allan, pe byddai i ryw un ei chymeryd, a'u cynorthwyo i'r lân; ond y maent fel y morwr yn nghanol y cefnifer, heb unrhyw hwyl gyfeillgar mewn golwg, nac unrhyw law estynedig i gynorthwyo a gwaredu.

Pan ddaeth yn hysbys, trwy ymddiddanion cyffredin y dref, ac adroddiadau y wasg, fod cyfarfodydd beunydd-

iol i weddio yn cael eu cynnal, lle y croesawid pechaduriaid, i weddio drostynt, gofalu am danynt, a'u calonogi i droi o'u ffyrdd drygionus, a byw, hwy a ymgalonogasant, ac a ddechreuasant obeithio. Megys yr oedd gweddi yn diarfogi pob gwrthwynebiad, felly hefyd, yr oedd yn calonogi y gweiniaid, a'r rhai ar ddarfod am danynt, i feddwl y gallent hwythau hefyd ddyfod i ymofyn am grefydd. Daliwyd yr holl ddinas gan syndod, pan hysbysid fod Orville Gardner, neu fel ei llysenwid, "Orville Gerth," wedi dyfod i'r cyfarfod gweddi undebol, a datgan dymuniad am ran yn ngweddiâu pobl Dduw. Yr oedd efe yn ymladdwr hynod, yn ddyn ag yr oedd ei enw yn adnabyddus drwy yr holl ddinas mewn cysylltiad â phob rhyw rysedd, trais, ac anghyfiawnder. Ond gwelid ef yn fuan wedi ei ddilladu, ac yn ei iawn bwyll, yn eistedd wrth draed yr Iesu. Y mae efe wedi dal ei ffordd yn y fuchedd newydd yma yn Cristion cyson a gweithgar, ac y mae llawer eto yn gweddio yn fynych ac yn daer, am iddo gael gras i barhau hyd y diwedd, ac enill y goron.

Sylwyd yn fynych yn ystod y gauaf, 1857—8, fod lleihad ar droseddau, hyd yn nod dan amgylchiadau y buasid yn dysgwyl iddynt gynyddu danynt. Taffodd y methiant masnachol dorfeydd allan o waith, a gwasgodd ar fwy; ac fel yr oedd angen yn gwasgu yn drwm, a newyn llym yn cymhell rhai i gyflawni gweithredoedd drwg. Yr oedd llawer yn yr hydref yn ofni nad oedd einioes na meddiannau yn ddyogel yma, tra yr oedd torfeydd o ddynion allan o waith yma yn tramwyo yr heolydd gyda llumanau, gan alw am fara. Ond teimlid grym gweddi, hyd yn nod yr adeg hono: ac yr oedd dylanwadau crefyddol, trwy ymweliadau personol, ac ymdrechïadau anghyffredinol i gynorthwyo y rheidus, a chydymdeimlad Cristionogol, yn cyrhaedd calonau a chydwybodau miloedd, yn firwyno rhai, ac yn goleni gobaieth yn mynwesau rhai ereill, lle y dechreuasai teyrnasiad anebaith. Fe'n sicrhawyd hefyd gan rai o'r rhai yr

oedd gofal rhai o'n sefydliadau cyhoeddus wedi ei ymddiried iddynt, y gallent hwy ganfod dylanwad yr adfywiad yn ddigon eglur, yn nifer a nodwedd y rhai a ddeuent dan eu gofal. Cyrchai cannoedd i'r cyfarfod-ydd gweddi hwyr, o rai a arferent dreulio eu dyddiau a'u nosweithiau yn mhyrth uffern. Ni cheiasom rifo y dychweledigion yn yr adfywiad hwn: ond yr ydym wedi derbyn y tystiolaethau sicraf oddiwrth ddynion yn y sefyllfaoedd mwyaf manteisiol i ffurfio barn gywir, bod llawer o filoedd wedi gadael ffyrdd caledion troseddau, ac yn awr yn rhodio yn llwybrau hyfryd tangnefedd. Y mae rhai o'r dynion diwygiedig hyn yn mysg y rhai mwyaf gwresog ac ymroddgar o ddylynwyr yr Arglwydd Iesu. Fe'm hysbyswyd am un dyn, yr hwn, chwe' mis yn ol, a adwaenid fel "oferddyn ar y dref," ond yn awr, wedi ei ddwyn i oleuni yr Efenfyl, mewn canlyniad i weddi neillduol a wnaed ar ei ran gan ei gydnabod. Efe a dderbyniwyd i Eglwys y Bedyddwyr, ac mor gyflym ydoedd cynydd gras yn ei enaid, ac mor alluog oedd gweithrediad yr Yspryd Glân ar ei feddwl, fel y dywedid yn fuan am dano, nid yn unig, "Wele, y mae efe yn gweddio;" ond hefyd, "Wele, y mae efe yn pregethu!" Efe a neillduwyd gan yr eglwys i'r gwaith hwnw, ac y mae efe yn awr yn mynegi yr hyn a wnaeth yr Arglwydd i'w enaid, ac yn cynghori ei gyd-ddynion i adael eu ffyrdd drygionus, a byw, gyda llawer o gymeradwyaeth a defnyddioldeb.

Nyni a wyddom fod llif-ddorau anwiredd yn agored yn wastad yn ein trefydd mawrion yma, a phan gau'r y ffrwd i fyny yn un lle, hi a dŷr allan mewn lle arall; ac os tŷr un gwely oddiarni, hi a wna ereill iddi ei hun. Gellir gwneyd llawer o ymdrechion i ddarostwng drygfoes, a'i fod yn ffynnu cyraint fel nas gellir canfod ei fod yn lleihau: a gall hyn fod yn un rheswm paham y mae y llawws yn methu canfod pa beth a wnaeth y diwygiad er darostwng drygfoes; eto y mae yn ddiamheuol ei fod yn meddu dylanwad grymus yn y cyfeiriad yma. Dengys

coffyfrau y nef fod edifeirwch llawer pechadur tlawd, yr hwn oedd a'i saddle yn gymhwys uwchben y tônau tân, a'i draed ar lithro, wedi peri llawenydd yn ngwydd angelion Duw. Pan gydgynull y Gwardwr ei holl etholedigion i farn y dydd mawr, O! y fath fintoioedd a ddeuant ger ei fron ef, wedi eu gwisgo mewn dillad gwynion a phalmwydd yn eu dwylaw, wedi eu casglu yn nghyd trwy ddiwygiad mawr 1857—58, allan o byllau isaf a ffeiddiaf llygredigaeth a phechod, a'u hachub ág iachawdwriaeth.

Y mae yr adfywiad wedi bod yn dra bendithiol yn mysg y dosbeirith tylodion ac esgeulusedig. Mae gweithrediadau cenadol Cymdeithas Traethodau Dinas Cacrefrog Newydd, wedi bod yn fwy defnyddiol nag un arall o'r bron; a chefais fy hysbysu gan yr ysgrifenydd, y Parch. Mr. Orchard, o'r ffeithiau dyddorol a ganlyn, yn mysg ereill, a gymerasant le yn ddiweddar:

Mewn adroddiad a gyflwynid i'r Bwrdd yn mis Ebrill, sylwai Cenadwr, nad oedd y rhai a gawsent fyw i weled eu trydedd neu bedwaredd genedlaeth erioed wedi bod yn dystion o'r fath ddylanwad crefyddol, mor eang, mor annibynol ar offerynoliaeth ddynol, neu mor amlwg o Dduw, a'r un a gymerodd le y flwyddyn ddiweddaf; canys yr oedd yr Yspryd Glân yn gweithredu yn nerthol lle nad oedd unrhyw offerynoliaeth ddynol yn cael ei defnyddio, gan geryddu balchder dyn, a dangos yn amlwg mai o'r Arglwydd y mae iachawdwriaeth. Yna efe a chwanegai, "Mynych y buom yn llafurio ac yn gweddïo yn hir am drôadigaeth unigolion—weithiau nes ein digaloni, ac weithiau hyd oni lwyddai Duw ein hymdrechion; ond yn awr, yr ydym yn gweled pechaduriaid yn cael eu dychwelyd, ac yr ydym yn canfod yn fynych mai rhywbeth a ddywedasom neu a wnaethom ni a wnaed yn fendithiol iddynt, er nad oeddym ni yn ymwybyddus fod y rhywbeth hwnw yn ddim amgen na'n hymdrechion cyffredinol i wneuthur daioni: ac mor ddysyml yn aml, fel y petrusem ni gyfrif y cyfryw ddy-

chweliadau fel rhai a gymerasant le trwy ein hofferyn-oliaeth ni, rhag y gallesid, gyda mwy o gymhwysder, eu priodoli i ryw foddion ereill. Fel hyn, wrth fyned trwy heol, fe'n hattelid gan wraig, yr hon a ddywedai, 'O, y mae yn dda genyf eich gweled! yr oedd arnaf eisiau eich gweled, fel y gallaswn eich hyshysu fy mod wedi cael y Gwaredwr.' 'Ac felly minau,' medd cymydoges iddi, oedd gyda hi. Tra yr oeddynt hwy yn mynegu y profiad hapus a fwynhaent, daeth gwraig arall yn mlaen, gan ddywedyd: 'Minau hefyd a gefais y Gwaredwr, ac fe'n derbyniwyd ein teiroedd i'r gymdeithas eglwysig yr un pryd.' Yna gofynasom pa foddion a ddefnyddiasai yr Arglwydd i wneuthur y gwaith mawr hwn; i'r hyn yr atebodd un o honynt: 'A ydych chi wedi anghofio yr hyn a ddywedasoch chi yn angladd fy machgen bach i? Dyna fu y moddion. Onid ydych chi yn cofio ei fod ef wedi erchi i mi ei gyfarfod ef yn y nef, a'r hyn a ddywedasoch chi mewn perthynas i hyn? Yr oeddym ni oll yno, ac nis gallwn anghofio y tro byth. Hwnw oedd y pedwerydd o'm plant y buoch chi yn eu hangladd, ac ni ellais fod byth yn dawel wedi eich clywed y pryd hyny, hyd oni chefais y Gwaredwr.'"

Yr oedd mam yn brésenol yn un o'n cyfarfodydd gweddio, yr hon y gwnelsai yr Arglwydd draethawd yn effeithiol er ei throadigaeth; hon, gan gofio fod dau o'i phlant yn annychweledig, a ddeisyfai am weddïau y gynulleidfa drostynt; ac wedi gadael y cyfarfod, hi a fu yn ymdrechhu gyda Duw ar eu rhan, hyd haner nos. Nid oeddynt hwy yn gwybod hyn; canys yr oeddynt yn byw yn y wlad; ond yr Arglwydd a glybu ac a atebodd, a'r prydawn hwnw, efe a gyfeiriodd eu traed i le addoliad, lle yr agorodd efe lygaid eu deall, i ganfod eu hangen o Waredwr. Cyn hir hwy a gawsant y tangnefedd sydd gan gredu, ac y maent yn awr yn aelodau o eglwys Crist.

Yr oedd mam, yr hon a arferai ymweled, a dosbarthu traethodau, a'r tad oedd yn ofni Duw; ond yr oedd eu

hunig fab yn annychweledig. Hwy a ddymunent iddo ddyfod gyda hwy i'r adloldy, un prydawn Sabbath; ond, gan ei fod ef yn dangos anewyllysgarwch i hyny, hwy a benderfynasant aros gartref gydag ef, a threulio yr amser i ddarllen iddo, a gweddïo drosto. Felly y gwnaethant; ond, pan wedi bod yn tywallt eu calonau gerbron Duw mewn gweddi, y cyfodent oddiar eu gliniau, yr oedd eu mab yn cysgu yn drwm. Yn chwerwder ei henaidd, dywedai y fam yn uchel,—“O! nid oes dim ond Yspryd y Duw byw a all ddeffroi fy mab.” Tòrodd ei gwaedd ar ei hûn, a bu y geiriau a glywodd yn foddion i ddellroi ynddo ystyriaeth ddifrifol o'i gyflwr fel pechadur. Y noswaith hōno efe a ymneillduodd i weddiō, ac yn awr y mae efe yn Gristion, yn gorfoleddu yn yr Arglwydd.

I Dduw y byddo y gogoniant! Mor ryfedd yw gweithrediadau Dwyfol ras! Mor nerthol y gall yr Arglwydd wneyd yr offerynnau dystadlaaf. Rhyw Genadwr, wedi cael ei gymhell i gyfarch Ysgol Sabbathol, a wnaeth ryw sylwadau, y rhai a lynasant yn meddwl un bachgenyn, i'r hwn y gofynai ei dad ar ei ddychweliad adref, pa beth a glywsai efe? Ei ateb oedd, nas gallai efo ddyweyd y cwbl iddo y noswaith hōno. Yna, efe a aeth i'w wely, ond yr oedd ei foddwl mor gynhyrfus fel nas gallasai gysgu. Yn foreu iawn, efe a aeth at ei dad, gan ddywedyd, “O fy nhad!—fy anwyl dad! methais a chysgu trwy y nos; canys dylaswn weddiō gyda chwi cyn myned i'm gwely, ac nis gwneuthym, penliniwech gyda mi, a gweddiāf gyda chwi yn awr.” Yr oedd y tad, yr hwn nid arferai weddiō ei hun, wedi synu yn ddirfawr at hyn; ond, ni allai omedd cais daer y bachgen: felly ar eu gliniau yr aethant, a'r bachgen a weddiāi yn daer; toddid calon y tad; ac felly y dechreuodd pryder crefyddol yn y teulu hwnw, yr hwn a ymdaenodd dros ei amaryful aelodau, ac yn awr y mae y tad, y bachgen, a dau frawd iddo wedi eu gwneyd yn gyfranogion o ras Duw, ac wedi eu derbyn yn aelodau o eglwys efengylaidd ar broffes o'u ffydd.

Mewn rhai parthau o'r ddinas, mwyaf amddifaid o eglwysi efengylaidd, y mae ystafelloedd wedi eu hagoryd at wasanaeth y tylodion yn neillduol, yn y rhai y cynelir cyfarfodydd i ganu, gweddio, a chyfranu addyg grefyddol dan arolygiaeth Cenedlwr dinesig y dosbarth, a lle y gall y rhai a ymgyfarfyddont deimlo nad yn ol gwychder na gwerth eu gwisgoedd y mae y sylw a gymerir o honynt yn cael ei raddoli. Mae y moddion yma wedi eu bendithio yn neillduol, ac nid ychydig o eneidiau anfarwol a gawsant eu dychwelyd trwy Ddwylol ras yn nghyfarfodydd bychain y tylodion, a'u gwneyd yn etifeddion golud tragywyddol. Fe'n hysbysir yn adroddiad un cenedlwr, ar yr hwn y mae gofal gorsaf, am fenyw ieuangc a ddaethai o'r wlad, ar ymweliad â chyfeillion, iddi gael ei dychwelyd, ac mai y cyfryw ydoedd profiad dedwydd un a fuasai yn y Nawdd-dŷ, am un arall a fuasai yn Babydd, am ddwy ereill, gwraig a merch i Babydd, am un arall oedd yn Iuddew, am un arall a ddwygasid i fynd mewn dygn anwybodaeth, ac am bedwar ereill a fuasant dan orfod yn eu cyfyngder i geisio cymhorth gan y "Gymdeithas er gwellhau cyflwr y Tylodion." Yr oedd un o'r rhai hyn wedi bod yn weddw chwe' blynedd, ac wedi colli yr ychydig a feddai trwy anturiaeth aflwyddiannus; yr oedd ganddi deulu bach i'w cynnal; ei chyntafanedig, yr hwn oedd fab, oedd yn byw yn California, lle yr oedd ei obeithion am ymgyfoethogi wedi eu siomi. Hi a gymerwyd yn glaf—yr oedd hi o ymarweddiad sofr a phenderfynol, ac amlygid hyn yn neillduol yn ystod ei hir nychdod, dros ran o'r hwn yspaid y bu heb glywed dim oddiwrth ei mab. Ond cyn marw, hi a gafodd yr hyfrydwch o rodli croesaw mam iddo. Hi a fu farw yn dylawd, a dychwelodd yntau adref, er nad yn gyfoethog, eto mewn sefyllfa i'w alluogi, er nad oedd ond 22 flwydd oed, i gymeryd gofal dygiad i fynd y plant ieuangaf.

Cyrhaeddai gŵr y ddinas hon o Loegr—ond gan ei fod yn aflwyddiannus i gael gwaith, efe a aeth i Phila-

delphia, lle na bu yn fwy llwyddiannus. Pan oedd ei holl arian wedi eu treulio, a'i holl ddillad oddieithr yr hyn oedd am dano, wedi eu cymeryd oddiarno, yn dâl am ei gynaliaeth, efe a gerddodd yn ol i Gaerefrog Newydd, ac a gafodd ganiatâd i gysgu yn y *Castle Garden*. Pan oedd efe yn myned drwy *Greenwich-street*, efe a sylwodd ar y Neuadd Genadol, ac a aeth i fewn yn ystod y gwasanaeth Dwyfol; a thra fu efe yno, agorodd yr Arglwydd ei galon i dderbyn cenadwri oddiwrtho ef; a'r Cenadwr a ymddiddanodd ac a weddiodd gydag ef, ar ol gollwng y dyrfa. Efe a gafodd ei ddychwelyd trwy ras, ac yn y fan, efe a geisiai fod yn ddefnyddiol i ereill; canys wedi cyfarfod â dyn yn *Castle Garden*, wedi tòri ei aelod, efe a ymddiddanodd ac a weddiodd gydag ef, ac yna efe a gymerodd y Cenadwr i ymweled âg ef. Ac yn fuan gallai y dyn hwnw hefyd ganmol caredigrwydd yr Arglwydd; ac efe a ysgrifennai at frawd iddo oedd yn byw yn Ohio, gan fynegi iddo y pethau mawrion a wnel-sai Duw i'w enaid.

Teimlai y brawd mor ddwys wrth ddarllen y llythyr, fel y daeth i Gaerefrog Newydd i weled ei gâr, yr hwn a fynegai iddo pa fodd y tîrasai Duw ei aelod, fel y gallai ddryllio ei galon. Gweddiwyd gydag yntau hefyd, a gwnaed ymdrech i'w dywys at Grist, yr hyn a fendithiodd Duw o'i drugaredd. Yna y brawd cystuddiedig, can gynted ag ei hadferwyd yn ddigonol i ymgymeryd â'r daith, a'i dylonnodd ef i Ohio, gan ymorfoleddu eu dau yn yr Arglwydd. Gadawsai y cyntaf deulu adref, y rhai oeddynt oll yn annychweledig, i ba rai yr oedd efe yn dra awyddus am gael mynegi daioni Duw. A chan ei fod yn parhau allan o waith rheolaidd, ceisiwyd modd i dalu ei gludiad yn ol i Loegr; ac felly efe a adawodd y wlad hon, wedi ei arlwyc â lluwys o draethodau ac o gyhoeddiadau ereill, y rhai y penderfynai, trwy ras Duw, eu defnyddio mewn cysylltiad âg ymdrechion personol i weini i leshâd ysprydol ei gyd-deithwyr. Mae yr Adroddiad a gynwysa yr hanesyn yma

yn crybwyll amryw ereill a ddychwelwyd at yr Arglwydd, ar yr unrhyw *orsaf* genadol; a hefyd ddyn oedd yn goddef cystudd nychlyd a phoenus, a'r hwn oedd yn debyg o droi allan yn angeuol. Nid adwaeni Dduw hyd wedi mynych ymweliadau âg ef yn ei gystudd: "Ond yn awr," eb efe, "yr wyf yn caru fy ngwraig, yr wyf yn caru fy mhlant, ond yr wyf yn caru fy Ngwaredwr yn fwy na hwy oll."

Mae y GYMDEITHAS gan yr hon yr adroddir y fath ffeithiau dyddorol a'r rhai'n, wedi cofrestru mwy na *phedwar cant* o ddychweliadau gobeithiol, drwy ei llafur yn ystod y flwyddyn ddiweddaf. "Y Genadaeth at y Tylodion" ydyw hi; y mae hi yn llawn o yspryd Crist, a mawr fydd gwobrwy ei gweision fyddllawn ac ymroddgar.

PENNOD XX.

Atebion rhyfeddol i weddi—Dau blentyn gwraig weddw—Gwasanaethferch—
Naw e ddynion yn y farchnad—Saith o wragedd yn gweddio—Na roddwch
i fyny byth—Bachgen Allmaenaidd—Y cyfarfod gweddi yn mhilith yr Indiald
—Atebion i weddi yn Natchez.

SYLWAI boneddwr yn un o'r cyfarfodydd gweddïau beunyddiol:—"Yr oeddwn i yn y cyfarfod yma wythnos yn ol, a chlywais ddeisyfiad yn cael ei ddarllen, ar i ohwi weddio am droadigaeth dau blentyn i wraig weddw—mab a merch; yr oeddwn i yn adwaen y teulu. Mewn canlyniad i ddarlleniad y deisyfiad crybwylledig, gweddi-odd un gweinidog gyda'r fath wresogrwydd a thaerni, fel yr oeddwn yn credu yn fy nghalon y caffai y weddi hño ei gwrando. Pan ddychwelais adref, cefais ferch y wraig weddw hño yn fy mharlwr. Cynhellais hi i ddyfod gyda mi i'r cyfarfod gweddi yn yr hwyr, a'r hyn y cydsyniodd yn rhwydd." 'Pa le mae eich brawd?'

meddwn wrthi. ‘Nis gwn,’ ebe hithau. ‘Mi a’i gwahoddais i dd’od i’r cyfarfod gweddi gyda mi heno, ond efe a omeddai. Nis gwn pa le y mae, ond y mae yn debyg ei fod ef yn ymofyn am bleser yn ei gyrchfanau arferol.’

“Aethom ni i’r cyfarfod gweddi, ond cyn nemawr o fynyddau gwelwn y brawd yn dyfod i mewn, ac yn eistedd. Effeithid mor ddwys ar ei feddwl ef a’i chwaer y tro cyntaf hwnw, fel y penderfynent ddyfod i’r un nos dranoeth drachefu; ac felly y daethant, yn ol eu penderfyniad, nos dranoeth; ac yno, penderfynodd mab y wraig weddw fyned adref, a dechreu addoliad teuluaid; ac y mae y mab a’r ferch hyny yn awr yn llawenychu yn nhrugaredd faddeuol Duw.”

Crybwyllid engraifft arall gan ryw ŵr, yr hwn a ddywedai ei fod ef ychydig amser yn ol, wedi dymuno eu gweddïau dros Babyddes, yr hon a ddelai i’r cyfarfodydd hyn o chwylfrydedd yn unig, ond a glywsai, tra yma, bethlau nas clywsai erioed o’r blaen, ac a dystiai y buasai yn dda iawn ganddi i chwi weddïo drosti hi. Yr oedd hi yn colli ei chwsig y nos gan ei mawr bryder meddwl; nis meddai un hyder ei bod yn Gristion, ond yr oedd hi yn mawr ddymuno cael ei gwneyd yn un. Yn awr, yr ydwyf yn galw arnoch i gyduno â mi mewn diolchgarwch i Dduw am ddychweliad y Babyddes hon; yr hon sydd yn llawenychu â llawenydd mawr, gan gredu bod ei hanwireddau wedi eu maddeu: a phan ofynais iddi ar bwy yr oedd hi yn pwyso ei gobaith am iachawdwriaeth, hi a ddywedai, “Nid wyf yn ymddiried mewn cyffesu, ac nis meddaf ymddiried yu yr eglwys; ond y mae fy holl ymddiried yn Nghrist yn unig; yr ydwyf yn gobeithio cael fy nghyfiawnhau trwyddo ef.”

Dywedai un boneddwr:—“Yr oeddwn i yma ddoe yn dymuno am eich gweddïau dros eneth Babaid sydd yn byw yn fy nheulu, yr hon oedd er’s peth yspaid yn dyfod i’r addoliad teuluaid, ac yn darllen y Beibl, ac yn dyfod i’r cyfarfodydd gweddïau yn ddiweddar. Dygasid

hi i deimlo yn ddwys iawn wrth wrando gweddïau yn y teulu, a dywed y byddai ei theimladau yn oael eu gorchfygu gymaint weithiau, fel yr ofnai y byddai yn rhaid iddi godi a myned allan, am nas gallai lywodraethu ei hun. Yn awr, yr ydwyf wedi d'od yma i ofyn i chwi ymuno â mi mewn mawl i Dduw am wrando gweddi, a dychwelyd yr eneth grybwylledig. Y mae hi yn meddu hyder yn awr ei bod hi yn Nghrist; ac y mae ei holl wynebpryd a'i hagwedd yn argoeli y cyfnewidiad mawr a gymerth le yn ei chalon."

"Fel yr oeddwn yn dyfod tua'r cyfarfod y boreu heddyw," medd y blaenor, "daethym drwy farchnad Washington, ac fe'm hysbyswyd gan ŵr ieuange a berthynai i'r farchnad, ag oedd yn masnachu yno, fod yr adfywiad wedi cyrhaedd rhyw ddosbarth neillduol o wŷr ieuange yno, a chan dŷnu rhestr o enwau allan, dywedai, 'Dyna y rhai y buwyd yn gweddïo drostynt yn ein gwahanol gylchoedd gweddi. Cymerais y rhai hyn gyda mi i'n cyfarfodydd gweddïo bychain, a buwyd yn gweddïo drostynt o un i un; ac yn awr, y mae y rhai oll ydynt ar y rhestr yma wedi eu dychwelyd.'

"Ac yna, gan gymeryd rhestr arall o enwau o'i logell, dywedai, 'Dyna restr arall o enwau,' a galwai fy sylw ati yn neillduol; yr oedd naw ar y rhestr. 'Yr ydym yn gweddïo dros y rhai hyn yn awr,' eb efe, 'ac yr ydym yn gweddïo drostynt o un i un, ac yn eu dilyn, nid yn unig â'n gweddïau, ond hefyd â'n hymddiddanion personol, gan erfyn arnynt gymodi â Duw.' A phan y deallodd efe fy mod i yn dyfod i gyfarfod gweddi *Fulton-street*, efe a ddymunodd arnaf ofyn i chwi gofio y naw gŵr ieuange hyn yn eich gweddïau, gan ofyn am eu dychweliad dioed."

Rhyw weinidog oedd yn bresenol, a adroddai am saith o wragedd yn arfer gweddi, y rhai yr oedd eu gwŷr yn annychweledig. Cyfarfyddai y gwragedd hyn yn rheolaidd, i weddïo am ddychweliad eu gwŷr. Parhasant i weddïo dros ddeng mlynedd, heb dderbyn

atebiad i'w gweddïau, ac yna rhoddes amryw o honynt i fyny, wedi digaloni gan hir oediad y fendith a geisient. Un Wyddes dlawd, amddifad o ddysgeidiaeth y byd, ond tra hyfforddus yn nysgeidiaeth yr Yspryd Glân, a ddywedai, "Ni wiw i ni roddi ein cyfarfod i fyny. Oni wyddoch chwi fod Duw yn ffyddlon i'w holl addewidion? Ni ddywedodd efe erioed wrthym am ei geisio ef yn ofer." Felly hwy a barhasant i weddio dros dair blynedd yn ychwaneg, a'u holl blant a ddychwelwyd, eu gwŷr a argyhoeddwyd, a'r Arglwydd a dywalltodd ei Yspryd mewn gallu mawr, a'u cyfeillion a'u cymydogion a ddychwelwyd, cafodd yr eglwys ychwanegiadau mawrion, a'r Arglwydd a drodd holl bobl yr ardal, o'r braidd, ato ei hun.

"Yr ydwyf wedi sylwi," medd un hen weinidog, "fod llawer iawn o'r deisyfiadau a anfonir yma, ar ran plant i rieni duwiol; amryw ydynt oddiwrth wragedd gweddwnon duwiol, dros eu plant. Dymunwn ddyweyd wrth bob cyfryw rai, Na roddwch i fyny eich gobaith yn y Duw sydd yn berffaith ffyddlon i'w gyfammod. Ffyddlon yw Duw, ac efe a gyflawna ei addewid o fod yn Uduw i'w blant, ac i'w had ar eu hol hwynt. Ac yn awr, fel y dealloch fy meddwl, adroddaf i chwi yr hyn a ddywedwyd am ddyn a dderbyniasai y newydd da am ei fab oedd oddicartref, ei fod wedi cael ei droi. Ei hysbysydd, yr hwn a ddysgwyliat y buasai yn cael ei orlenwi gan lawenydd, a synai wrth ei ganfod mor dawel, a chan feddwl fod rhyw un arall wedi ei hysbysu o droadigaeth ei fab, a ofynai iddo,—'Pwy a'ch hysbysodd am droadigaeth eich mab?'

"Yntau a atebodd, 'Duw a fynegodd i mi. Nis mynegodd i mi ei fod wedi ei ddychwelyd; ond efe a ddyledasai y dychwelai efe ef, ac yr oeddwn innau yn dysgwyl hyny. Yr ydwyf fi yn ei gredu, ac nid yw yn syn genyf ei fod ef wedi cadw ei air.'

"Felly, dymunaf ddywedyd wrth bob un o'r mamau duwiol hyn, ydynt yn anfon eu ceisiadau am i ni weddio

am droadigaeth eu plant, Na phalled eich gobaith yn Nuw."

Anlygwyd dyddordeb mawr yn achos bachgenyn Allmaenaidd, yr hwn a ddymunasai ran yn ngweddïau y cyfarfod, ond a arosai ar ol wedi i'r bobl fyned allan, gan dlymuno arnom ymneillduo i ryw lle, lle y gallwn weddio gydag ef ei hunan.

Cyn gweddio, ymdrechem i gael allan ansawdd ei feddwl ef, a chanfod, od oedd yn bosibl, yn mha le y gorweddai ei dramgwyddiadau. Eglurasom iddo gyflawnder a rhadlonrwydd arlwyon yr Efengyl yn lawn Crist, ac annogasom ef i ddyfod ato ef yn gymhwys. Gwrandawai yn astud a dwys; ac wedi sefyll dros ryw yspaid, yn edrych ar y llawr, fel pe wedi ei lyngou i fyni mewn syn-fyfyrddod, gofynai o'r diwedd, "A allaf fi ddadwneyd fy mhechodau? I'r hyn yr atebasom, gan ddywedyd, "Na ellwch, nis gellwch ddadwneyd eich pechodau." Maent wedi eu cyflawni, ac nis gellwch ddadwneyd yr hyn a wnaethoch. A thrwy Grist yn unig y gellir maddeu eich pechodau."

Yna aethom ar ein gliniau i weddio, ac aeth yntau ar ei liniau hefyd; ond yn lle rhoddi pwys ei ben ar y gadair, efe a grymai yn mlaen ar ei liniau, hyd onid oedd ei ben yn cyffwrdd â'r llawr. Yr oedd yr olwg arno yn dra effeithiol, yn enwedig i'r rhai oeddynt yn deall pa beth a arwyddocêid drwy hyny. Yr oedd efe tuag ugain mlwydd oed, yn wr ieuange synwrol, ond wedi tyfu i fyni yn llwyr anhyddydg am grefydd. Ymddangosai yn dra awyddus i ddadwneyd ei bechodau! Pa gynifer o bechaduriaid a wnaent yr un peth yn llawen pe y gallent! Byddai yn dda gan lawer dyn pe gallai gymeryd ei bechodau yn ol, pan ei dygir dan argyhoeddiad gan yr Yspryd Glân. Ond, y maent wedi myned yn mlaen i farn y dydd mawr, a hwy a gyfarfyddant y pechadur yno, oddieithr iddynt gael eu dileu trwy waed Iesu Grist ei Fab ef. Dyma y gwirionedd mawr, mawr, y mae y meddwl Allmaenaidd mor annbyben yn ei

ganfod. Felly, yr oedd y *bachgen* hwnw yn sefyll mewn syndod a phenbleth, tra yr oeddym yn ceisio goleuo ei feddwl i ddeall pa fodd y gall pechadur tlawd gael ei achub trwy "waed y cymod," yr hwn a dywalltwyd ar Galfaria "er maddeuant pechodau." Er hyny ymddangosai yn dra awyddus i ddeall.

Efe a ddaeth dranoeth drachefn, ac offrymwyd gweddi daer drosto. Ar derfyn y gwasanaeth, ymddiddanasom âg ef, a gweddiasom drosto drachefn. Yr oedd yr ymddiddan yn cael ei ddwyn yn mlaen mewn rhan yn Saesonaeg, ac mewn rhan yn Allmaenaeg.

Gofynem iddo pa beth a feddyliai efe y dydd o'r blaen wrth ofyn a allai efe ddadwneyd ei bechodau? Efe a atebodd, gan ddywedyd, "Myfi a feddyliais rai dyddiau yn ol fy mod i wedi dyoddef digon, a dywedais wrth Dduw na byddai dim yn chwaneg a wnelwn âg ef. Yn awr, y mae arnaf eisiau cymeryd hynyna yn ol; y mae arnaf eisiau iddo faddeu i mi. Bydd llawer iawn a wnelwyf ag ef, os caniatâ ef i mi gymeryd hynyna yn ol."

Dywedid wrtho y gallai efe yn ddiau gymeryd hyny yn ol; ac os oedd efe yn teimlo ei fod wedi gwneyd ar gam, ac yn dymuno cael maddeuant, mai y cwbl oedd ganddo i'w wneyd oedd, myned at Dduw, a dyweyd ei deimlad wrtho, a gofyn am faddetuant trwy Grist, a bod yn rhaid iddo edifarhau am y pechod yma, a'i holl bechodau, ac y maddeuai Duw iddo. Ymddangosai yn llawen iawn pan ei hysbysid y gellid maddeu pechod mor ysgeler, os oedd efe yn wir alarus o'i herwydd, ac yn ymddiried yn Nghrist fel Gwaredwr pechaduriaid.

Yna dygid yr ymddiddau yn mlaen yn yr Allmaenaeg gydag ef a'i fam, gan eu bod yn llawer mwy cyfarwydd yn yr iaith hño.

Ymosynais âg ef, er's pa hyd yr oedd efe mewn pryder am iachawdwriaeth ei enaid? I'r hyn y'm hatebodd, ei fod yn meddu gradd o ddifrifwch ar y peth hwn er's rhai blynyddoedd; ond mai yohydig wythnosau yn unig oedd er pan oedd efe mewn trallod mawr o

herwydd ei euogrwydd a'i berygl fel pechadur ger bron Duw. Yna gofynais iddo, a fyddai efe yn gweddïo ar Dduw yn aml am ymwardd o'r trallod hwn? Efe a ddywedai ei fod, ond bod ei drallod yn parhau. Yna dywedais wrtho nad oedd gweddïo yn unig yn ddigonol iddo, ond fod yn rhaid iddo wneyd cysegriad trwyadl a dioed o hono ei hun, gorph, enaid, ac yspryd, i wasanaeth Duw, trwy ffydd yn Iesu, fel lachawdwr oll-ddigonol, ac felly, benderfynu yn ei nerth ef, i fyw rhagllaw yn nghariad Duw, ac ofn mabaidd; fod Duw yn gofyn hyn oddiwrtho fel cydnabyddiaeth am ei ddawn annhraethol, yn rhoddi ei unig anedig, ac anwyl Fab, i waedu a marw drosto ar y groes. Ac am hyny iaith Duw yw, "Fy mab, moes i mi dy galon," &c. Yna cynghorais ef i ymostwng yn ddioed i'r alwad rasol hon o eiddo Duw, fel ei gyfaill goreu, a'i gymwynasydd penaf; ac efe a addawodd geisio gwneyd hyny trwy gymhorth Duw. Yna efe a ddymunai arnaf weddio drosto, ac mi a offrymais y weddi ganlynol o ran sylwedd drosto:—"O Dduw, gan dy fod di yn adnabod calon yr ymofynydd yma ger dy fron; yr ydym yn atolwg i ti agoryd llygaid ei ddeall, fel y gwelo pa beth sydd yn lluddias iddo ei roddi ei hunan i fyny yn drwyadl yn y fan i'r Arglwydd, ac felly fwynhau y tangnefedd sydd gan gredu yn ei waed rhinweddol ef. I'r perwyl hyny, rhyglydda er mwyn Iesu anfon dy Yspryd Sanctaidd i gyflawni ei waith graslawn yn ei enaid, fel ei dyger ef i'r rhyddid â'r hwn y mae y Mab yn rhyddhau ei bobl. Yr ydym yn atolwg arnat gan hyny, O Dduw, wrando gweddïau dy anwyl bobl, y rhai ydynt lawer o honynt yn eu hoffrymu yn enw Iesu, ar ei ran, a phar iddo fyned mewn tangnefedd, yn gydwybodol o faddeuant pechodau a chymeradwyaeth gyda Duw, trwy ffydd yn Iesu Grist, ein nerth a'n Prynwr.—Amen."

Cenadwr o blith yr Indiaid Choctaw, fil o filldroedd i fyny ar yr Afon Goch, a ddywedai, ddarfod i'r Indiaid

pan glywsant gyntaf am y cyfarfod hwn yn *Fulton-street*, benderfynu neillduo yr un awr i weddio ; a chan eu bod hwy mor wasgaredig fel nas gallent gyfarfod yn nghyd i weddio, y byddai iddynt neillduo yr awr hðno yn awr weddi yn eu haneddau eu hunain. Efe a ddywedai ei fod ef yn gwybod fod yr awr yn cael ei chadw yn ffyddlawn ganddynt, ac y mae hyny wedi bod yn dra bendithiol yn eu mysg, a lluaaws mawr wedi cael eu dychwelyd.

Ysgrifennai gweinidog oedranus o'r ddinas ataf, fel y canlyn:—"Aeth un o'm meibion-yn-nghyfraith yn weinidog eglwys yn Natchez, yn y Mississippi, yn gynar yn y flwyddyn hon; a derbyniais lythyr oddiyno yn fuan ar ol hyny, yn fy hysbysu fod anwiredd wedi amlhau yno, a bod tua thair blynedd er pan wnelid y chwanegiad olaf at yr eglwys ar broffes o ffydd; ac yn gymaint a bod symudiadau wedi cymeryd lle yn ystod yr amser hwnw, bod nifer yr aelodau wedi lleihau, fel yr oedd cyflwr yr eglwys yn ddigalon: ond bod gobaith y gweinidog yn Nuw. Yn fy atebiad, crybwyllais y gwaith mawr y mae yr Arglwydd yn ei wneyd yma, a'r anrhydedd a roddes efe ar y cyfarfodydd gweddi undebol, gan roddi y cyfryw fanylion ac awgrymiadau ar a farawn yn fuddiol. Yn mhen ychydig ar ol hyn, hysbysodd y weinidog o'r pwlpu, ar y Sabbath, y byddai iddo yr wythnos ganlynol bregethu bob prydnewn ar destynau yn dwyn perthynas â chyflwr yr eglwys a'i dyledswydd; ac efe a wnaeth felly. Cyn bod yr wythnos hðno drosodd, penderfynai eglwysi ereill gynnal cyfarfodydd ychwanegol; a chyn pen nemawr o amser yr oedd gwasanaeth crefyddol yn mhob un o'r eglwysi bob nos, a chyfarfod gweddi undeb Cristionogol bob prydnewn. Am tua phymthegnos neu ychwaneg, nid ymddangosai unrhyw effaith dda, yn amgenach na dwyster ychwanegol a chrynôad mwy o nifer yn nghyd; er hyny ni bu gweddi yn ofer, canys y pryd hyny cyfodai pedair benyw, oeddynt aelodau o eglwys fy mab-yn-nghyfraith, y naiM ar ol y llall yn yr un cyfarfod, gan ddeisyf i

weddïau gael eu cyflwyno am droadigaeth eu gwŷr. Offrymwyd y cyfryw weddïau, a'r Arglwydd a'u gwranda-wodd, a galluogwyd y pedwar gŵr hyny i dystio eu ffydd yn Nghrist, a chawsant dderbyniad i gymundeb eglwysig. Y mae y gwaith da wedi myned rhagddo yn rymus er y pryd hyny, ac y mae amryw wŷr tra chyfrifol yn mysg y dychweledigion : y rhai o'r blaen oeddynt yn dra aughrefyddol, ond ydynt yn awr wedi cymeryd achos Crist i fyny yn gyhoeddus, a datgan eu dymuniad i ddefnyddio eu holl ddylanwad er gwrthweithio dylanwad niweidiol y rhan flaenorol o'u hoca. Nis gwn pa faint a ddychwelwyd yn y lle hwnw : ond yr oedd yno gant a phymtheg-ar-ngain wedi eu derbyn yn aelodau o'i eglwys ef bedwar mis yn ol, ac ychwaneg-iadau mawrion at eglwysi ereill ; ac yr oedd y gwaith yn myned rhagddo yn ogoneddus y pryd hyny."

PENNOD XXI.

ADRODDIAD O FFEITHIAU GAN Y PARCH. N. MURRAY, D. D.

Cyfarfod Gweddi yn nhŷ Modryb Betsy—Nerth gweddi yn cael ei egluro mewn modd nellidmol—Ymweliad & Charchar Sing-sing—Y Cyferbyniad—Luther a Melancthon—Estiamplan o Weddi Lwyddiannus—Yr Eglwys yn deffro—Deall y pwnc—Ffydd Mam—Adfywiad yn cael ei ragfynegi,

AR fy ymweliad cyntaf i'r cyfarfod gweddi yn *Fulton-street*, lle yr amlygodd Duw ei bresenoldeb mor nodedig, yr oedd yr ystafell ar y llofft gyntaf yn llawn, am hyny aethym rhagof i'r ail, lle y caufyddais eisteddle yn nghanol yr ystafell, o'r lle y gallwn gael golwg dda ar y rhai oeddynt o ddeutu y pwlpud, a gallwn edrych trwy y ffenestri o'r tu ol iddo ; ac fel yr oeddwn yn edrych ar yr ystorfeydd uchel yn *Anne street*, ymddrai adgofion y dyddiau gynt arnaf. Lle y mae yr ystorfeydd uchel yna, o briddfeini, yn dyrchafu eu penau yn awr, y safai

rhyw adeiladau coed tra disymml, fwy na deng mlynedd ar ugain yn ol. Mewn goruwch ystafell yn un o honynt, y cyfaneddai hen fenyw ddu, a adwaenid yn gyffredinol dan yr enw, "Modryb Betsy," neu "Sarah," nid wyf yn cofio pa un yn sicr. Yr oedd hi mewn oedran mawr, ac yn dra llesg, ond yn hynod o dduwiol. Nid ydwyf yn cofio i ba eglwys y perthynai, ac nid yw gwybod hyn yn angenrheidiol i'm bwriad presenol. Yr oedd hi yn ymddibynu ar elusen am ei bara beunyddiol, ac nid oedd yn cael ei hesgeuluso.

Anfonid rhyw foneddigesau, y rhai nid ydynt yn anadnabyddus yn nghylchoedd crefyddol Caerefrog Newydd yn awr, i'w hystafell gan eu rhieni, ar eu negesau cyntaf o drugaredd i'r tylodion. Ac arferai rhai gwŷr ieuainge, gan mwyaf o eglwysi yr Henaduriaid a'r Trefnyddion, gynnal cyfarfod gweddi yn ei hystafell bob prydnewn Sabbath, gan ei bod hi yn rhy lesg i fyned i unrhyw foddion gras cyhoeddus. Hi a orwedda i ar ei gwely isel a salw yn ystod y cyfarfodydd gweddi hyny; ac ar ein mynediad allan ysgydwai law â phob un o honom, gan ein bendithio. Yr oedd y cyfarfod gweddi yn llofft yr hen ddysgybl hŏno wedi diflanu o'm cof, er mai yno yr offrymaswn i y weddi gyntaf erioed yn nghlyw dyn : ond yn awr, mewn cyfarfod gweddi, ac yn ngolwg y llanerch, daeth i fyny i'm meddwl yn ei holl fywiogrwydd. Cymerai yr hen dai coed le yr ystorfeydd priddfeini ; gallwn fyned o amgylch ystafell Modryb Betsy, a chyfrif ei chadeiriau, ac o'r bron siarad â'r gwŷr ieuainge a eisteddent arnynt. Gallwn wrando arnynt yn gweddïo, ac edrych arnynt yn ymneillduo, a phob un yn ei dro yn derbyn bendith yr hen ddysgybl. Ac fel yr oeddwn yn brysur gyda'm meddyliau fy hunan, fel nad oeddwn prin yn clywed y canu a'r gweddïo yn yr ystafell, fe'm deffrŏid o'm synfyfyrdod gan leferydd o'r tu ol i mi ;—masnachydd ydoedd yn cynghori ei gyd-fasnachwyr i deimlo dyddordeb dwysach, a sel wresocach yn achos iachawdwriaeth dynion. Gan fy

mod yn dychymygu y dylaswn adnabod y llais, troais i edrych pwy oedd y siaradwr hyawdl a gwresog; un yw efe sydd yn awr yn un o fusnachwyr tywysogaidd Caerefrog Newydd; ond a fuasai yn ei ieuengetyd yn un o'r bechgyn a arferai gyfarfod i weddïo yn ystafell Modryb Betsy, a'i wraig oedd un o'r genethod bychain a gludent ei bara beunyddiol iddi hi, fel y porthai y cigfrain Elias gynt.

Nid meibion cyfoeth oedd y gwŷr ieuaingc hyny; ond nid oeddynt yn dylodion, yr oeddynt yn ymddibynu ar eu llafur beunyddiol am eu cynnalïaeth, ac yr oeddynt oll yn rhy ieuaingc y pryd hyny i fod wedi gweithio iddynt eu hunain sefyllfa nac enw. Yr oeddynt yn athrawon yn yr Ysgolion Sabbathol, y rhan fwyaf o honynt mewn cymundeb eglwysig, a'r oll o honynt yn proffesu cariad at y Beibl, a hoſlder o'r man yr arferid gweddïo. A pha beth a ddaeth o'r gwŷr ieuaingc a arferent gyferfod yn wythnosol yn ystafell Modryb Betsy? Nid wyf yn awr yn gwybod dim o hanes ddylynol rhai o honynt. Y mae lle i obeithio, yn gymaint ag iddynt gychwyn yn iawn, iddynt gael nerth i ddal eu ffordd yn uniawn,—eu bod wedi gorphen eu gyrfa trwy lawenydd, neu eu bod eto yn fyw i fod yn ddefnyddiol. Ond, yr ydwyf yn meddu gwybodaeth fanwl am ereill o honynt.

Ymgyfododd un o honynt i enwogrwydd fel yagrifenydd a golygydd. Efe a ddaeth yn wleidyddwr enwog, a gwasanaethodd ei wlad ac achos Protestaniaeth yn ganmoladwy fel cenadwr mewn llys tramor dros flynddoedd.

Un arall o honynt a fu yn faer dinas Caerefrog Newydd, ac nid ettyl ei law un amser oddiwrth achos crefydd neu ddyngarwch.

Y mae un arall yn rhanfeddiannydd cyfrifol yn un o'r argraffdai mwyaf yn y ddinas, lle y preswylia.

Un arall o honynt a ddaliodd ei ffordd, a ymddyrchafodd i enwogrwydd fel masnachwr, a grynôdd gyfoeth lawer, ac y mae efe yn awr yn golofn yn un o'r

cynulleidfaoedd mwyaf pwysig, ac yn un o'r rhai mwyaf adnabyddus yn yr Ynysoedd Prydeinig.

Un arall, oedd y masnachwr o'm tu ol yn yr ystafell weddi, yr hwn a gyfarchai y dorf mor effeithiol, ac y mae efe yn awr yn ben un o'r masnachdai mwyaf yn yr Undeb.

Un arall sydd masnachwr tra adnabyddus yn Nghaer-efrog Newydd, yr hwn sydd ganddo galon at bob gwaith da, ac ni thynodd ei law oddiar yr aradr un amser.

Un arall sydd weinidog defnyddiol yn y Taleithiau Gorllewinol, llafur yr hwn a fendithiwyd mewn modd neillduol i droi llawer i gyfiawnder.

Dau ereill, y rhai oeddynt yn debyg i fod o ddefnyddioldeb mawr yn rhodfeydd mwy anghyhoedd einioes, a symudwyd yn ieuange i'w cartref yn y nef. Yr oeddwn i fy hunan yn un o'r rhai ieuangaf o'r gyfeillach, ac nid oeddwn mewn cymundeb pan y'm gwahoddwyd yn gyntaf i ymuno â'r cylch yn ystafell Modryb Betsy.

Ryw ddiwrnod ar ol hynyna, gwnaethym yr adroddiad uchod yn y cyfarfod gweddi yn *Fulton-street*; gan seilio arno, gyngor i wŷr ieuange i wneuthur crefydd Crist yn ddeddf a rheol eu bywyd, ac os oeddynt yn gwerthfawrogi eu llwyddiant yn y byd hwn a'r hwn a ddaw, na byddai iddynt esgeuluso lle gweddi.

Pan eisteddais i lawr, cyfodai gŵr yn y pen arall i'r ystafell, a'i aceniadau crynedig a amlygent y teimladau oeddynt o'i fewn, pan ddywedai, "Mvfi a fum yn ddiweddar yn ymweled â charchar Sing-Sing; ac fel yr oeddwn yn myned o gell i gell, cyfarfum â hen ŵr, yr hwn a adroddai chwedl dra gwahanol i'r un a glywsom yn awr, i mi. Efe a ddywedai ei fod ef pan yn ieuange, yn un o nifer o fechgyn a ffurfiasant gymdeithas anffyddol, a'r rhai a gyfarfyddent unwaith yn yr wythnos i ymddiddan anffyddiaeth, *gamblo*, ac yfed, nid yn mhell iawn o lofft Modryb Betsy. Ac fe'm cynhyrswyd wrth ei wrando yn mynegi pa ddiwedd a ddaethai i'w gymdeithion. Bu un o honynt farw trwy ei law waedlyd

ei hun; un arall a lofruddiwyd; bu rhai o honynt feirw yn Ngharchar y Llywodraeth; ereill o hygryn, neu haint y meddwon; a hyd y gallaf fi wybod, myfi yn unig sydd yn ngweddill o honynt; ac wele fi yma, yn ngwisg, ac ar waith gwastadol drwgweithredwr," A therfynodd yntau ei adroddiad gyda'r apeliad mwyaf cyffrous at wŷr ieuainge, ar gofio o honynt eu Creawdwr yn nyddiau eu hieuengetyd.

Yr oedd y gwrthweddïad oedd rhwng y ddau adroddïad yn dra tharawiadol; ac fe'i teimlid felly gan bawb. Nid oes un amheuaeth nad oedd llofft Modryb Betsy, a'r hapchwareudy uffernol, wedi eu dodrefnu yn dra gwahanol. Yr oedd y cymdeithion a gyfarfyddent yn mhob un yn wahanol iawn yn eu nodweddïad, ac yn yr egyptddorion a'r amcanion a'u llywodraethent. Ac yr oedd eu diwedd yn dra gwahanol hefyd. Y mae i grefydd addewid o'r bywyd sydd yr awr hon, ac o'r hwn a fydd. Ac nid oes unrhyw fechgyn mor debyg i dd'od yn ddynion, a'r rhai a geisiant yn gyntaf deynas Dduw a'i gyfiawnder ef. Yr ydyf, hyd yn nod yn awr, yn teimlo gwasgiad cynhes llaw Modryb Betsy, er ei bod hi gyda'i Harglwydd er's deng mlynedd ar ugain, neu fwy; ac efallai mai mewn atebïad i'w gweddïau hi y rhoed y bendithion a ddylynasant y rhai a gyfarfyddent i weddïo yn ei hystafell. Y mae gwir grefydd, a'i chofeidio yn ieuange, yn elfen gref o lwyddiant, hyd yn nod yn y byd hwn.

Ar un achlysur, anfonid cenad at Luther, i'w hysbysu fod Melancthon yn marw. Efe a brysurodd yn ddiwed, ac a'i cafodd dan arwyddion arferol dynesad marwolaeth. Crymai yn drallodus uwch ei ben, gan wylo yn chwerveidd ei enaid. Ei gri a ddadebrodd Melancthon, yr hwn a edrychai yn ei wyneb, gan ddywedyd, "O Luther, ai tydi sydd yma? Paham nas gadewi i mi ymadael mewn tangnefedd?" "Nis gallwn dy hebgor eto, Phylip," oedd yr ateb; a chan droi ymaith, efe a ddisgynai ar ei liniau, ac a weddïai ar Dduw am ei adferiad, dros awr.

Wedi codi oddiar ei liniau, efe a aeth at y gwely, ac a gydiodd yn ei law : a Melancthon a ddywedai eilwaith, "Luther anwyl, paham nias gadewi i mi ymadael mewn tangnefedd?"—"Na, na, Phylip, nis gallwn dy hebgor eto o faes y llafur," oedd yr ateb. Yna Luther a alwodd am gawl, gan ei gymhell i'w gymeryd ; ond efe a omeddai, gan ddywedyd drachefn, "Anwyl Luther, paham nas gadewi i mi fyned adref i orphwys?" "Nis gallwn dy hebgor eto, Phylip," oedd yr ateb. Yna efe a chwanegai, gan ddywedyd, "Phylip, cymer y cawl hwn, neu ynte, myfi a'th ysgymunaf," Efe a gymerth y cawl, ac yn fuan efe a ddechreuodd wellhau ; a chyn hir efe a adferwyd i'w iechyd arferol, ac a lafuriodd am flynyddoedd ar ol hyn yn mhlaidd y Diwygiad Protestanaidd. Wedi i Luther ddychwelyd adref, efe a ddywedai wrth ei wraig, "Fe adferodd Duw y brawd Melancthon, mewn ateb uniongyrchol i weddi."

Ac nid yw hyn ond un o luaws o engreiffiau a brofant nerth gweddi. Trwy weddi Abraham yr iachâwyd Abimelech—trwy weddi y llwyddodd Moses yn nhir Ham, ac yn y diffaethwech—yr attaliodd Josuah yr haul—y cafodd Hannah Samuel—y darfu i Elias gau ac agor y nefoedd—y gyrodd Asa fil o filoedd o Arabiaid i ffoi—y sierhaodd Hezeciah ddinystr yr Assyriaid—y gwaredodd Esther ei phobl rhag cael eu dyfetha—y cafodd y dysgyblion dywalltiad o'r Yspryd Glân—ac y siglodd Paul a Silas y carchar yn Philippi. Gweddi yw y gallu sydd yn ysgogi y fraich a ysgoga y byd ; ac, fe allai, na chafodd y gwirionedd pwysig yma ei egluro yn fwy nodedig ac aml yn holl hanes yr eglwys, nag o fewn y flwyddyn ddiweddaf yn y tir hwn. Mae gweddi yn sierhau bedydd yr Yspryd ; dyma yr allwedd sydd yn agoryd ffenestri y nefoedd. Gwendid ydyw yn ymnerthu yn yr Hollalluog ; gwagder yn ymwneyd â'r Digonolrwydd anfeidrôl am gyflawnder.

Efallai na bu y fath alwad i weddiö yn holl hanes yr eglwys ag sydd yn awr. Dywed i i eu dad parchus yn

un o gyfarfodydd gweddi Caerefrog Newydd yn ystod yr haf, "Y mae Duw yn estyn ei law yn awr, a dyma yr adeg i ninau i ledi ein safnau." Y mae gobeithion y torfeydd wedi eu cyffroi, ac y maent yn dyagwyl pethau mawrion. Mae China wedi ei hagoryd, yr India wedi ei heddyhu, ac y mae y bobloedd hyn, megys â llef udgorn, yn atolygu arnom anfon yr Efengyl iddynt. Mae Paganiaeth yn crynu yn mhob man. Mahomedaniaeth yn diflanu fel y lloer ar gil; ac y mae Pabyddiaeth yn farw yn ei ehalon, pa mor fyw bynag y gall fod yn ei haelodau pellenig. Y mae eiddigedd sectaidd yn darvoud yn brysur. Y mae y pethau lawer yn y rhai y cyduna Cristionogion Efengylaidd yn taffu yr ychydig bethau y gwahaniaethant ynddynt i'r cysgod. Y mae pawb yn dechreu dyfod i weled bod ymddiried syl ar Grist trwy ffydd, yn anfeidrol fwy pwysig na'r llwybr sectaidd yn yr hwn y rhodiwn wedi gwneyd profies o'n ffydd. Os ceir y praidd yn ddyogel o fewn corlan y Bugail da, ni bydd o nemawr bwys pa un ai trwy y drws hwn neu hwnacw eu dygwyl iddi, neu pa un ai yn llaw prelad, benadur, tad, neu athraw Ysgol Sabbathol eu tywyswyd yno. Ac y mae tânau gwyllt-grefyddiaeth yn llosgi allan yn gyflym, a phob rhyw ddyuion da yn dyfod i ganfod nad yw digofaint dyn yn eyllawni cyfiawnder Duw. Y mae pob peth yn cyddueddu at feithrin mwy o undeb rhwng duwielion, ac yn enwedig mwy o undeb mewn gweddi. Rydded ynom ni yr hyder gwrol hwnw yn Nw a barodd i Luther ddywedyd, "Nis gallwn dy hebgor eto, Phylip;" a chawn weled yn iuan nad yw yr hyn a brofasom yn ddim amgen na dyrnaid o fyd yn mhen y mynyddoedd, mewn cydmariaeth i'r cynhauaf enydfawr ar lenydd afon yr Aipht.

Y mae yn amlwg, oddiwrth ffeithiau a adroddwyd eisoes, fod gweddi yn esgyn yn yr eglwys, i'r lle a roddir iddi yn yr Ysgrhythrau; a'i bod mor abl i ffyni gyda Duw yn awr a phan ei hoffrymid gan ddynion sanct-

aidd gynt. A chan gyfarch y Goruchel a'r Dyrchafedig, gallwn ddywedyd yn awr, fel pan oedd Moses, a Samuel, a Dafydd, a Daniel, a Phaul yn ymdrechgu mewn gweddïau, "Yn ddiau, ti ydwyd Dduw a wrandewi weddi." Y mae genyf ychydig sylwadau i'w gwneyd, yn fyr, ar weddi.

1. Y mae yr eglwys yn dechreu deall natur gweddi yn well. Nid yr ystum yw gweddi. Fe all dyn benlinio nes treulio y ceryg, ac ymgrymu wrth enw yr Iesu nes y byddo ei gorph wedi crymu nas gellir ei unioni; efe a all ymwisgo mewn sachlian a lludw fel Ahab, eto heb weddi dim. Ac nid adroddiad o ffurfweddi drefnus, mewn rhyw dôn ddifrifol yw gweddïo. Gall un adrodd Gweddi yr Arglwydd, a'i holl ragddodiadau ac atddodiadau bob awr, ond heb weddi o gwbl. Ac nid y weithred o ymuno mewn addoliad teuluaid, cymdeithasol, a chyhoeddus, ydyw gweddi; canys y mae Duw yn ffeiddio yr aberth yn yr hwn ni byddo y galon. Gall y pethau hyn oll fod fel y plisgyn heb y cnewyllyn; fel allor heb aberth; neu fel aberth heb y tân nefol i'w ddifa. "Ymgais angen â'r unig un a all ei ddiwallu yw gweddi," medd Hannah More. "Taerni tylodi, ymgrymiad gostyngieiddrwydd, gwresogrwydd edifeirwch, hyder gwirionedd ydyw. Nid hyawdledd ydyw, ond difrifwch; nid troell ymadroddion, ond dwys deimlad enaid. 'Arglwydd, cadw fi, darfu am danaf' Pedr yw hi; ori ffydd i glust trugaredd." Ac y mae bod yr eglwys yn dechreu deall natur gweddi yn well yn amlgwg oddiwrth y cyfarfodydd a gynnelir i weddi, yn y rhai y mae dynion da yn cyfarfod ac yn ymgymysgu, ac âg un galon yn cyflwyno eu deisyfiadau ger bron gorsedd trugaredd. Y mae "Undeb er mwyn undeb," wedi dyfod yn arwyddair gwleidiadol; a dylai undeb mewn gweddi, er mwyn byd sydd yn gorwedd mewn drygioni, ddyfod yn arwyddair holl eglwys Crist. Pan fyddo pobl Dduw yn un fryd, ac un galon ar y pen yma, nyni a gawn dymhorau pentecostaidd—y fath nas

gwelodd Jerusalem, ac nas mwynhaodd apostolion erioed Y mae yr eglwys yn dechreu deall yn well y cysylltiad sydd rhwng gweddi â'r bendithion addawedig. Nid ydym yn clywed gwrthddadleuon yn erbyn gweddi y dyddiau hyn yn cael eu tynu oddiwrth annewidioldeb Duw—ei fod ef o un meddwl, ac nas gall neb ei droi ef. Y mae bod Duw yn annewidiol, yn wirionedd mawr—yn sail ein holl ymddiried yn ngweinyddiad y llywodraeth ddwyfol. Ond, os yw gweddi yn ddifudd, am nas gall gyfnewid y bwriad dwyfol, yna y mae pob moddion i gyrhaedd unrhyw ddyben yn ddifudd. Ni all unrhyw foddion, heb y fendith ddwyfol, gyfnewid y bwriad dwyfol mwy nag y gall gweddi. Y mae pob peth yn hysbys i Dduw, yn y mynedol, y presenol, a'r dyfodol. Y mae efe allan o gyrhaedd pob rhyw ddamweiniau, heb gyfnewidiad na chysgod troadigaeth. Ond y mae ei drefniant anghyfnewidiol ef yn cynnwys y moddion cystal a'r dybenion; yr aredig a'r hau, cystal a'r cnwd; y gwlaw a'r tês, cystal a'r cynydd; y gofyn, cystal a'r rhoddi. Pe byddai Duw yn gyfnewidiol, ansefydlid pob peth trwy y cyfanfyd; ond y mae ei fod ef yn annewidiol yr annogaeth gryfaf i weddïo, am ei fod ef wedi penderfynu yn anghyfnewidiol wrando, derbyn, ac ateb pob gweddi ostyngedig a wneir mewn ffydd.

Y mae yspryd gweddi gostyngedig, brwdfrydig, a difrifddwys, yn rhan o fwriad Duw i gyrhaedd y dyben y gweddiir am dano. Y mae yspryd gweddi yn rhagredegydd trugareddau dyfodol. Pan oedd y prophwyd yn rhagfynegi diwedd y caethgludiad, rhagfynegai hefyd y gweddiau a agorent byrth Babilon. Jer. xxix. 12. Rhagfynegydd gogoniant y dyddiau diweddaf; ond er hyny, rhaid i dŷ Israel ymofyn â'r Arglwydd i wneuthur hyny iddynt. Ezech. xxxvi. 37. Y mae dwyfol ras yn ennyn y serchiadau bywiog hyn pan fyddo y bendithion addawedig ar yr aden. Gweddi yw y gadwen sydd yn tynu yr enaid at Dduw, ac yn dwyn y trugareddau addawedig i waered i ni; neu y mae fel y bâch â'r hwn

y tynir y cwch at y lan, er fod y lan ei hunan yn ansgledig. Y mae gweddi i'r eglwys yr un peth ag yw awel y gwanwyn a'r haul, gwlaw a gwlith yr haf, i'r ddaiar. Hebddynt, rhaid i'r eglwys a'r ddaiar aros yn eu hamdo auafaidd. Ac y mae pob peth yn argoeli fod yr eglwys yn dechreu teimlo, i raddau anghyffredin, y cysylltiad rhwng gwir weddi a'i gwir lwyddiant.

Y mae Duw yn awr, fel yn y dyddiau gynt, yn ei amlygu ei hun yn Dduw a wrendy weddi. Gweddi Abraham a iachâodd Abimelech; gweddïau Moses a ffynasant yn yr Aipht, ac yn yr anialwch; gweddïau Daniel a lonyddodd fileinrwydd y llewod. "Gall gweddi gael unrhyw beth," medd Jeremy Taylor, "gall agor ffenestri y nefoedd, a chau pyrrh uffern; gall roddi math o drais sanctaidd ar Dduw, a llesteirio angel nes y gadawo fendith; gall agor trysorau y gwlaw, a meddalu asenau haiarnaidd y graig, nes y toddont yn afon lifeiriol; gall attal yr haul yn ei yrfa, a gyru y gwynt ar ein negesau." Ac nid oes nac eglwys, nac un gwir Gristion, nas gallant o'u hanes eu hunain groniclo engreiffïau o nerth gweddi. Darfu i yspïwr ar Luther, unwaith ei ddylyn i'w westy, ac efe a gysgai yn yr ystafell nesaf i'r eiddo y diwygiwr. Dranoeth, efe a ddywedai wrth yr hwn a'i dodasai ar waith, fod Luther yn gweddïo trwy y nos o'r bron, ac nas gellid byth orchfygu dyn a weddïai mor daer. Arferai Latimer weddïo yn daer am dri pheth: "bod iddo gael cymhorth i ddal y gwirionedd hyd angen; bod i'r Efengyl gael ei rhoddi i holl Loegr; a bod i Dduw arbed y Frenines Elizabeth hyd oni byddai y diwygiad wedi ei sefydlu;" a chaniatâwyd ei ddeisyfiadau.

Yr oedd gwraig weddw, yr hon a rodiai gyda Duw, a chanddi un mab—mab ei gweddïau a'i haddunedau. Efe a aeth i'r athrofa, ac a gymerodd ei raddio yno; yr oedd efe yn wr ieuange moesol, hawddgar; ond heb edifeirwch. Hi a barodd gymeryd ei ddodrefn i ystafell mewn athrofa dduwinyddol gyfagos, gan ddywedyd y

byddai efe yn myned yno ar agoriad y tymor nesaf. Tybiai rhai ei bod hi dan ddylanwad rhyw gyffroad anhriodol, a cheisient ganddi rododi ei bwriad i fyny. Ond anfonwyd y dodrefn yn ol ei dymuniad, ac aeth ei mab adref. Yn dra buan, dechreuodd adfywiad grymus yn yr eglwys, o'r hon yr oedd hi yn aelod. Yr oedd ei mab yn un o'r dychweledigion cyntaf, ac efe a dderbyniwyd i gymundeb eglwysig; ac ar yr amser gosodedig efe a aeth i'r athrofa dduwinyddol. Mae y mab hwnw yn fyw eto, yn pregethu yr Efengyl, yn ddyn dysgedig, anrhydeddus, a thra defnyddiol. Dyma eng-raifft gyffelyb i'r eiddo Hannah a Samuel, ac y mae lluwys o'r fath i'w cael.

Yr oeddwn yn myned i orphwysu yn hwyr un noswaith oer yn Nhachwedd, pan y clywid curo ar y drws, a chaed mai hen aelod o'r eglwys oedd yno; dyn syml, twym galon, a fyddai yn arfer gweddio llawer. Wedi peth dystawrwydd, efe a'm cyfarchai fel hyn:—"Fy anwyl weinidog, myfi a ddaethym i fynegi i chwi fod Duw ar adfywio ei waith yn ein mysg." Gofynais iddo pa beth a barai iddo feddwl felly? "Aethym i'r ystabl i borthi yr anifeiliaid tua dwy awr yn ol, ac fe'm cadwodd yr Arglwydd fi mewn gweddi yno hyd yr awr hon. Yr ydwyf yn credu ein bod yn myn'd i gael adfywiad." Nid oedd un lle i amheu ei ddiffuantrwydd; a dyna oedd dechreuad yr adfywiad cyntaf dan fy ngweinidogaeth i.

Yn mhen ychydig o flynyddoedd wedi hyny, ac mewn maes llafur arall, deuai hen ŵr hybarchus, ar gyfrif ei uwioledeb, i'm llyfrgell. Er nad oedd ond tylawd yn y byd hwn, yr oedd yn gyfoethog mewn ffydd; ac mewn gweddi, ymddangosai fel un yn ymddyddan â Duw. "Myfi a alwais i'ch hysbysu, fy anwyl weinidog," meddai efe, "fod yr Arglwydd yn ein canol, ac y cawn ni oll gauafod effaith ei bresenoldeb yn fuan." Yr oeddwn i wedi sylwi fod rhyw ddifrifwch neillduol yn y gynull-eidfa; ond dim yn chwaneu. Gofynais i'r henafigwr

parchus, pa beth a barai iddo farnu felly ? Ei ateb oedd fel y canlyn :—“ Y mae Yspryd Duw wedi bod arnaf fi er deuddeg o'r gloch neithiwr, yn y fath fodd, fel nas gallwn wneyd dim ond gweddïo, ac ymorfoleddu yn y rhagolwg ar adfywiad o bresenoldeb yr Arglwydd. A dyna a fu dechreuad yr adfywiad cyntaf yn maes pres-enol fy llafur ; maes a ddyfrhawyd yn fynych â'r gwlaw graslawn, o ddyddiau Whitfield hyd y pryd hyn. Ac y mae amryw engreiffiau cyffelyb gwedi eu trysori yn fy nghof fel prifion gogoneddus fod Duw yn gwrandaw gweddi yn awr megys yn y dyddiau gynt.

A phaham na byddai felly ? Onid yw yr un Duw yn y nefoedd ? Y mae gweddi yn awr yr hyn oedd bob amser, ac mor ffynnianus gyda Duw yn awr ag yn nyddiau Abraham a Joseph—ag ar ddisgyniad cyntaf yr Yspryd. A phe buasai ysgrifell arall mor yspriededig a hyawdl i gyflen yn haes yr eglwys bennod arall gyffelyb i'r unfed-ar-ddeg o'r Hebreaid, galledid crynhoi rhestr o ddynion a gwragedd sanctaidd o'r eglwys yn ein dyddiau ni, y rhai, yn nerth a buddygoliaeth ffydd a gweddi, ni buasant nemawr islaw yr ardderchog lu o rai enwog a fyddinwyd mor ogoneddus gan apostol y cenedloedd. A phaham nas gellid ? Bu blynyddoedd o gyffroad mawr yn yr eglwys, ac o ddadlyddiaeth uchel, ac o anturiaeth eofn ; ond y mae yu dra ambheus a fu mewn unrhyw flwyddyn, er pan osodwyd ei seiliau, i Dduw amlygu ei hun yn fwy nodedig, fel gwrandawr gweddi, nag yn y flwyddyn hon sydd ar derfynu. Cafodd dynion o'r synwrau cryfaf, cyhoeddus yn eu gwrthryfel, y rhai a watwarent grefydd, ac a chwarddent am ben pob attalfa ddaiarol, fel y chwarddai y lesiathan ar welltyn, eu dwyn gyda sylmrwydd plant bychain, mewn atebiad i weddi, i ymorwedd ar iawn Crist am iachawdwriaeth.

Gweddi yw nerth yr eglwys ; a phe y gallwn lefaru mor uchel a'r udgorn sydd i ddeffroi y meirwon, myfi a alwn ar yr eglwys yn ei holl gaughenau, ac yn mhob gwlad, gan ddywedyd, “Deffro, deffro, gwisg nerth, O

Seion; gwisg wisgoedd dy ogoniant, O Jerusalem. Cyfod, llewyrcha, canys daeth dy oleuni; a gogoniant yr Arglwydd a gyfododd arnat." Bu patriarchiaid, prophwydi, apostolion, merthyron, a diwygwyr, yn nerthol mewn gweddi. I weddi y priodolai Harri y IV. o Ffrainge ei goron, a Gustavus ei fuddygoliaethau. Barnai Milton ei fod ef yn cyfansoddi oreu pan fyddai yn gweddïo fwyaf. Y gweinidogion ydynt yn gweddïo mwyaf yw y rhai mwyaf llwyddiannus. Yr eglwysi sydd yn fwyaf gafaelgar mewn gweddi, yw y rhai mwyaf defnyddiol. Y mae y cenedloedd wedi eu rhoddi yn etifeddiaeth i Grist, a therfynau y ddaiar i'w feddiant ef, mewn atebiad i weddi.

PENNOD XXII.

Moddion gras—Pregethu y Gair—Traethodau ar Adfywiad—Ymdrechladau personol—Galwad i Weddïo gan y Parch. J. C. Ryle—Y Parch. Dr. Guthrie o Edinburgh ar Ddyfal-barhad mewn Gweddi—Traethodau y Parch. Ddr. J. W. Alexander—"Yr Adfywiad a'i Wersi"—"Gweddiwch am yr Yspryd"—Nerth y Wasg.

Cawsom achlysur mynych i ddywedyd, er mawl yr hwn sydd yn annibynol mewn gallu, megys y mae yn anfeidrol mewn caredigrwydd, fod yr adfywiad wedi cael ei ddwyn yn mlaen heb yr arferiad o'r moddion sydd yn tynu sylw dynion. Ond y drefn Ddwyfol yw gweithio trwy foddion, a defnyddio gweision Duw i ddwyn yn mlaen amcanion ei ras.

Y mae pregethu yr Efengyl wedi bod yn dra bendithiol er adeiladaeth y saint, ac argyhoeddiad a dychweliad pechaduriaid. Mae y cynulliad i'r cysegr wedi cynyddu yn ddirfawr, a'r gweinidogion wedi dyfod i bregethu yn rymus, cyfeiriol, a lyderus, gan ddysgu gwirioneddau

gwahanredol yr Efengyl, mewn eglurder a manylrwydd; ac felly, draethu holl gynghor Duw. Ac fe ryngodd bodi iddo Ef anrhydeddu ei air, trwy ei wneuthur mewn miloedd o engreiffiau yn offeryn amlwg dychweliad colledigion at y Gwaredwr. Yn nechreu y flwyddyn 1858, cyhoeddwyd cyfrol o Bregethau,* gan ugain neu ddeg-ar-ugain o weinidogion Caerefrog Newydd a Brooklyn; pregethau a draddodasid yn ystod yr adfywiad crefyddol presenol; ac yr oedd yu hyfryd canfod, er eu bod wedi eu cyfansoddi gan ddynion difrifol o'r amryfal enwadau crefyddol, eu bod yn dysgu yr un athrawiaethau, yn argymhell yr un dosbarth o wirioneddau, ac yn anadlu yr un yspryd bendigedig.

Yn hydref y flwyddyn hon, agorwyd neuadd fawr y *Cooper Institute*, lle y gallai 2,500 o ddynion eistedd, i gynnal gwasanaeth crefyddol ar brydnawniau Sabbathau, yn nghyda phregethu, gan y Parch. T. L. Cuyler, gweinidog eglwys Heol y Farchnad, yr hon a orlenwid yn y fan, ac elai miloedd ymaith, heb allu cael bara y bywyd, yr hwn y daethent i'w geisio.

Yna llogwyd yr *Academy of Music*, yr ystafell eangaf a mwyaf ysplenydd yn yr Unol Daleithiau, ar draul fawr, drôs y tymhor gauaf, neu cyhyd ag y byddai ei heisiau, ac ymrwymodd gweinidogion y gwahanol eglwysi yn ewyllysgar, i roddi eu gwasanaeth i bregethu yr Efengyl i'r torfeydd mawrion a ymgynullent bob pryd-nawn Sabbath o fewn y muriau hyny, y rhai a ddad-seinient bob noson waith gan sain cerddoriaeth y gân-chwareufa, ac a lenwid gan rai yn ymofyn gwagddifyrweh; ond nad adseiniuent unrhyw bryd o'r brou gan weddi a mawl.

Ond tra y mae yr ysgogiadau mawrion hyn yn galw am sylw cyhoeddus, a chrybwylliad yn hanes yr amseroedd hyn o adfywiad, ni wiw i ni anghofio mai y prif offerynoliaeth a ddefnyddiodd Duw, yw pregethiad ffyddlon, cyson, a difrifol y gair, gan ei weision gostyng-

* "The New York Palpit." Sheldon, Blakeman & Co.

"Ac yr ydwyf yn dywedyd yn mhellach, fod yr ymarferiad o weddi ddirgel galonawg, yn un o'r profion mwyaf boddhaol a ellir enwi, o waith gwirioneddol yr Ysryd. Gall dyn bregethu oddiar gau ddybenion; eise a all ysgrifenu llyfrau, gwneyd areithiau rhagorol, ac ymddangos yn ddiwyd mewn gweithredoedd da; ac eto fod yn Judas Iscariot. Ond anfynych yr a dyn i'w ystafell ddirgel, i dywallt ei enaid ger bron Duw yno, oddieithr ei fod yn ddifrifol. Y mae yr Arglwydd ei hunan wedi rhoddi ei sêl ar weddi, fel y prawf goreu o wir ddychweliad. Pan anfonai eise Ananias at Saul i Damascus, ni roddes eise un arwydd arall o gyfnewidiad calon iddo, ond hyn,—*"Wele y mae eise yn gweddi;"* Act. ix. 11.

Yr oedd annogaeth y Parch. Ddr. Guthrie, o Edin-burgh i ddyfal barhad mewn gweddi, yn llawn mor effeithiol a difrifol, yr hyn a gydwedda mor hapus ag amcan y gwaith hwn, fel yr adysgrifiad ran o hono, fel engrafft o hyawdled tanbaid y goleuad mawr hwnw yn Eglwys Rydd Ysgotland.

"Mae yn hawdd adnabod curiad cardotyn wrth ddrws un. Yn isel, gwylaidd, a phetrusgar, y mae fel pe y dywedai, 'Nid oes i mi ddim hawl ar garedigrwydd y tŷ hwn: efallai y dywedir wrthyf fy mod yn dyfod yn rhy fynych: efallai yr ymddygir tuag ataf fel cardotyn blin ac annheilwng; efallai y bydd i ryw weinidog surllud dafu y ddor i gau yn fy wyneb.' Mor wahanol yw curiad uchel, a lliamiad eiddo y plentyn llon ar ei ddychweliad o'r ysgol, fel y mae yn rhedeg i bresenoldeb ei dad, yn dringo ar ei liniau, yn taflu ei freichiau am ei wddf, ac âg wyneb eiddo, a thafod parod, y mae yn adgofio ei dad o ryw ffafr addawedig! Yn awr, paham y mae pobl Dduw yn eiddo? Gogoniant yn y goruehaf i Dduw! At Dad yn Nuw, at Frawd hynaf yn Nghrist, y mae ffydd yn cyfeirio ein camrau mewn gweddi; gan hyny, mewn awr o gyfyngder, y mae ffydd mewn yspryd eiddo, yn dyrchafu ei dwylaw mewn gweddi, ac yn llefain ar Dduw, 'O na rwygit y nefoedd a disgyn!'

"Dychymygaf weled y wên wawdus ar wyneb yr amheuwyr, fel y mae yn dywedyd, 'Mor ynfyd! Y fath ryfyg, fel pe na byddai islaw urddas y Duwdod i ddyfod

ar alwad brenin neu wladwr, tywysog neu gardotyn. A ddylai bwriadau y Tragwyddol gael eu llunio gan eich deisiadau chwi? Creadur undydd, yr hwn a luniwyd o'r llwch! pa beth ydwyf ti, fel yr ysgogid llyw y cyfan-fyd y naill ffordd neu'r llall er dy fwyn? Mae yn wir fod yr iaith yn öofn; eto, Duw a Thad, ein Tad, fy Nhad yn Nghrist, yr ydwyf yn teimlo y gallaf fod yn öofn a hyderus mewn gweddi. Yr ydwyf yn adwaen calon tad. Oni welais i gryniad gwefus tad, y deigr yn neidio i'w lygad, ac oni theimlais i ei galon yn nghyd iad ei law, pan ei hysbyswn o sail gobaith da am blentyn cwympiedig? Oni welais i fam, pan fyddai ei baban yn gwegian yn ffordd meirch metelus, a'r ewyn yn ysmotio eu gyddfau, a'r tân yn gwreichioni oddiwrth eu carnau, yn rhuthro fel hebog ar draws y llwybr, gan ei gipio rhag angu disyfed? Oni welais i fam, yn eistedd wrth ben arch, yn welw, yn fud, yn ddiideigr, yn hylm, yn ofnadwy yn ei thristwch, yn neidio oddiar ei chadair, yn cydio yn yr arch a gludem ymaith, a chan ysgrechain yn ddigon llym i rwygo calon o gareg, yn ymdrechu i gadw ei marw?

“Os ydym ni, bryfed y llawr, yn barod i beryglu ein bywyd er mwyn ein plant; a phan y maent yn malurio yn llwch, nis gallwn feddwl am ein meirw, nac ymweled â'u beddrod oer ac unig, nad yw ein mynwesau yn cael eu dirwasgu, a'n harchollion eu hail waedu; a allwn ni ddirnad, neu fesur, llawer llai, gorliwio, hyd yn nod â'n dychymyg ar ei eithaf, gariad tadol Duw? Na siaradwch am yr hyn a ddychymygwch yn urddas y Duwdod. Na siaradwch am y wedd dawl, ddyrchafedig, ac urddasol a wedda i frenin, pan y gwela ei blentyn yn cael ei ysgubo gan yr afon a lifeiria heibio i'w lys. Mae y brenin yn ymgolli yn y tad yn y fan; a chan ymddihatru o'i holl addurniadau, a bwrw ymaith y deyrnwialen, y wisg euraidd, a'r goron emawg, y mae yn rhuthro rhagddo, i neidio i'r llifeiriant trochionawg. A oes unrhyw dad, a'i galon mor ddifywyd, fel na byddai

iddo yn yr olwg ar blentyn yn cwympto dros y bwrdd, ac yn ymdagu â marwolaeth, droi yn ol bob hwyl, ar ba neges bynag y byddai ei long yn rhwym, a chyda'r pryder mwyaf, ei llywio yn nghyfeiriad y tîdau lle y byddai ei fachgen yn suddo?

"Blentyn Duw! parha mewn gweddi. Y mae pobl Dduw yn anwylach iddo ef nag y gall fod ein plant i ni. Y mae efe yn edrych arnynt gyda mwy o ymhyfrydiad na'r holl emau dysglaer yna a addurnant y ffurfafen. Fe'u prynwyd â phridwerth uwch nag a fuasai yn prynu myrdd o fydoedd difwyd. Y mae efe yn gofalu mwy am ei blentyn lleiaf, gwanaf, a dystadlaf, nag am holl benau coronog a mawrion y ddaiar, ac yn cymeryd mwy o ddyddordeb yn amgylchiadau beunyddiol bwthynwr duwiol, nag yn nghwmp neu gyfodiad teyrnasoedd.

"Blentyn Duw! parha i weddio. Trwy weddi, gall dy law gyffwrdd â'r ser, gall dy fraich estyn i fyni i'r nefoedd. Ac na lwfrhâer dy eofndra sanctaidd gan y dybiaeth nas medd gweddi allu i blygu y wybrenau hyn, a dwyn dy Dduw i waered. Pan fyddwyf yn tynu ar y rhaff sydd yn cydio fy mād bychan, bregus, wrth long gref sydd yn gorwedd yn mhell, oni all fy nerth dŷnu y llong fawreddog ataf fi, yr ydwyf yn tynu fy hun ati hi, i orwedd yn ddyogel oddi tan nawdd ei magnelau, a mwynhau o'i hystorfeydd llawnion yn wyneb fy holl eisiau. Ac er nas gall gweddi ysgogi Duw ataf fi, os gall hi fy symud i at Dduw, fe wasanaetha fy amcanion, ac a ddiwalla fy anghenion i, yn llawn cystal. Onid yw efe yn disgyn i'r ddaiar, yr ydwyf fi megys yn esgyn i'r nef.

"Blentyn Duw! parha i weddio! Pe byddai yn anhebgorol i'th ddyogelwch di i Dduw rwygo y nefoedd, fe gai hyny ei wneyd. Yr ydwyf yn beiddio credu hyny, ac nid ydwyf yn ynfydu, O ardderchocaf Festus. Oni rwygwyd y nefoedd yma eisoes? Deunaw can' mlynedd yn ol daeth Duw ei hunan i lawr, wedi ymwisgo mewn enawd. Cafodd y wybren las yma, lle y

cân yr uchedydd ac y tramwya yr eryr, ei rhwygo âg adenydd a'i llenwi â chaniadau ei osgorddlu angylaidd ef. Ac ymddangosodd seren ddeithr yn mysg hen gronenau y ffurfafen yna, yn teithio yn y nefoedd, ac yn llewyrchu ar y faner a ddygid o flaen y Brenin ar ei ddisgyniad i'r byd pell a thywyll hwn. Ar lanerchau gwlithog Caanan, y gwely isel a adawsai, tywynnai llygad y boreu ar ffurf Mab Duw; a chafodd ffyrdd llychlyd, eira y gauaf, tywod y diffaethweh, a thraethau, i.e., tîonau Galilea, eu hargraffnodi gan gamrau y Creawdwr. Gerllaw y preseb hwn, lle y gorwedda y baban—wrth y groes, ar freichiau gwaradwyddus yr hon y mae gogoniant y greadigaeth yn grogedig—yn ymyl y bedd dystaw hwn, lle y mae y corph wedi ei rwymo yn ei amdo waedlyd, yn gorwedd ar ei wely o beraroglan, tra yr ymrodiai y gwylwyr Rhufeinaidd yn ol a blaen yn ngoleu y lloer—ac y mae Angeu, y carcharor rhwym, yn eistedd o fewn, yr hwn, can gynted ag y deffry y neb sydd yn huno yna, a ddiarfogir, ac a gyll ei goron, pan ynddo y rhoddir angeu i angeu. I.e., yma meddaf, gall ffydd gredu y cyfan a ddatguddiodd Duw, a go-beithio am y cwbl a addawodd efe. Darllena ffydd ar y preseb hwnw, ar y groes hîno, ac ar y bedd a naddwyd yn y graig, y geiriau gogoneddus hyn mewn llythyrenau amlwg,—‘Yr hwn nid arbedodd ei briod Fab, ond a'i traddododd ef trosom ni oll, pa wedd gydag ef hefyd, na ddyry efe i ni bob peth?’ Ac yno, gan ddyrchafu ei lygaid eryraidd tua'r nef, y mae yn esgyn yn ÷ofn ac yn ehedeg fry ar adenydd llydain gweddi.

“Saif ffydd, a gwel mai digon yw
Ffyddlondeb Duw a'i nerth;
A chofia'n mhob rhyw gyfyng awr
Breswlydd mawr y berth.”

Ond yr oedd y traethodau bychain a ysgrifenydd gan y Parch. James W. Alexander, D.D., o'r ddinas hon, ac yn awr ydynt wedi cael eu cyhoeddi yn gyfrol, yn fwy

effeithiol a gwasanaethgar fyth.* Yr oeddynt yn fyrion, ond wedi eu cyfaddasu yn arbenig at chwaeth ac anghenion y lluwys, am yr hyn y mae yr awdwr mor enwog, tra y maent ar yr un pryd wedi eu gwisgo â lled-neisrwydd arddull, ac âg eglurder ymresymiad, sydd yn peri iddynt gael argraff ar y meddyliau mwyaf coethedig. Cafodd un o'r traethodau hyn gan Dr. Alecsander, "AT Y TANWYR," ei argraffu a'i ledaenu yn ddibrin i bob tân-beiriandf yn y ddinas hon ac yn Brooklyn, trwy haelioni un boneddwr. Mae ereill o honynt yn dwyn y cyfryw enwau ag a ganlyn, "Ymdrechwch am achubiaeth En-eidiau;" "Yr Anystyriol;" "O! am fwy o deimlad;" "Cymhell hwynt i ddyfod i fewn;" "Edrych ar Iesu;" a "Gweddio am yr Yspryd." Yn yr apeliad olaf a enwy l, dywed Dr. Alecsander fel y canlyn:—

"Yr hyn sydd arnom ei eisiau yn neillduol, er cael adfywiad grymus a digyffelyb, yw cael yr holl eglwys ar ei gliniau ger bron Duw. Dylai gwaredigaethau blaenorol beri i'n taerni fod yn fawr. 'Myfi yw yr Arglwydd dy Dduw, yr hwn a'th ddyg di allan o wlad yr Aipht; agor dy safn, a mi a'i llanwaf.' Gwelwyd miloedd eisoes yn cael eu crynhoi yn nghyd i'r un lle i weddio; ond pan dywallter Yspryd gras a gweddïau ar gorph mawr Cristionogion, wedi eu dwyn i dosturio wrth annghyfanedd-dra y Jerusalem ysprydol, daw y gair hwnw i ben: 'Ti a gyfodi ac a drugarhei wrth Sion, canys yr amser i drugarhau wrthi, ie, yr amser nodedig a ddaeth; canys y mae dy weision yn hoffi ei meini, ac yn tosturio wrth ei llwch hi.' O! na ddeffroid pobl Dduw i ddyrchafu eu llef am y ddawn fawr hon!

"Agor dy feddwl, ddarllenwydd crediniol, i ystyried y gwirionedd hynod hwn, fod gan Dduw barodrwydd anfeidrol i gyfranu y rhodd fwyaf a all efe ei rhoddi, wedi danfoniad ei Fab. 'Os chwychwî, gan hyny, a chwi yn ddrwg, a fedrwech roddi rhoddion da i'ch plant chwi, pa faint mwy y rhydd eich Tad o'r nef yr Yspryd Glân i'r rhai a ofynant ganddo?' O dad! myfyria ar y geiriau bendigedig hyn; y mae rhywbeth yn dy galon di a ddatguddia eu harwyddocâd. A pha beth yw yr hyn y mae Duw mor barod i'w roddi? Yr hyn a ddyogela ac a gymhwysa holl fendithion cyfryngdod Crist; yr hyn a wna adfywiadau yma, a nefoedd ar ol hyn,—yr YSPRYD GLÂN! Oni ddylai yr holl ddyagyblion, yn mhob man drwy y byd, fod ar eu gliniau o flaen gorseddffaingc y gras, yn atolygu ar i Dduw, er inwyn Crist, gyf-

* "The Revival and its Lessons."—Randolph.

ranu y ddawn ollddigonol yma? Ato ef yn unig yr ydym ni yn edrych, am mai gydag ef y mae yr Yspryd yn ngweddill. Ond gofynuwn yn enw CRIST, am fod yr enw yn arwyddocau *eneiniog*, a'r eneiniad sydd yn disgyn oddiwrtho ef fel Pen, i'r holl aelodau, yw y ddawn hon, yr Yspryd Glân; canys nid wrth fesur y mae Duw yn rhoddi yr Yspryd iddo ef. Y mae efe wedi ei dderbyn ef yn an-fesur, a hyny i'w eglwys, ac y maent hwy yn ei dŷnu mewn gweddi yn ei enw ef. Treuliwch rai munydau ar y ddawn fawr hōno; fe'ch cynorthwyr yn eich gweddiâu trwy hyny.

"1. *Y mae y fath beth a thywalltiad o'r Yspryd Glân.* Megys y tywalltodd Moses olew yr eneiniad ar ben Aaron, felly y mae Duw yn tywallt eneiniad yr Yspryd ar ben ein Harchoffeiriad mawr. Ac fel yr oedd yr aroglarth seremonïol yn disgyn ar hyd ymyl ei wiag-oedd ef, felly y mae dawn yr Yspryd yn dyfod ar yr holl gredinwyr. 'Mae yr eneiniad a dderbyniasoch chi ganddo ef,' medd Ioan, 'yn aros ynoch chi.' Ond y mae y cyfraniad o hono yn dra helaeth weithiau, fel ei gelwir yn *dywalltiad*. Mae rhai wedi bod yn gweled bai ar yr ymadrodd, ond y mae ef yn dra beiblaidd, ac yn gysegr-edig yn yr eglwys. Yn mysg yr addewidion a wnaed i Israel yn y dyddiau diweddaf, dywed yr Arglwydd, 'Ac ni chuddiaf fy wyneb oddiwrthyn mwyach; canys tywelltais fy Yspryd ar dŷ Israel,' medd yr Arglwydd Dduw.' A thrwy awdurdod apostolaidd fe gymhwysir geiriau prophwyd arall at amserau y Testament Newydd: 'A thy-walltaf o'm Hyspyrd ar bob cnawd.' Ac mewn lle arall: 'Wele, mi a dywalltaf fy Yspryd i chi.' Y meddylrith a gyflwynir i'n sylw yn y cyfryw ymadroddion yw dyroddiad helaeth iawn. Gofynwn am dano. Dyddanai yr Arglwydd Iesu ei ddysgyblion trallodedig a'r addewid o'r ddawn yma fe canlyniad ei esgyniad. 'Os myfi a âf, mi a'i hanfonaf ef i chi.' Ac O! mor raslawn a gogoneddus yr anfonodd efe y Dyddanydd iwn ar y Pentecost Cristionegol cyntaf. 'Am hyny, wedi ei ddyrchafu ef trwy ddeheulaw Duw, a'r iddo dderbyn gan y Tad yr addewid o'r Yspryd Glân,' medd yr Apostol, 'efe a dywalltodd y peth yma yr ydych chi yr awr hon yn ei weled ac yn ei glywed.' Daethai sŵn disymwth o'r nef, megys gwynt nerthol yn rhuthro, gan lenwi yr holl dŷ lle yr oeddynt yn eistedd; 'a hwy oll a lanwyd a'r Yspryd Glân.' Cofiwch sylwi, fod credinwyr wedi bod yn uno mewn gweddi am y ddawn hon, ac felly yn cydfurfio â gorchymyn yr Arglwydd, gan 'ddysgwyl am addewid y Tad.' Parheid y ddawn dan y pregethu boreuol, 'a syrthiodd yr Yspryd Glân ar baw a oedd yn clywed y gair.' Ac yn mhen llawer o flynyddoedd wedi hyny y mae yr unrhyw Apostol yn cyfeirio at y ffaith adnabyddus o anfeniad yr Yspryd Glân i waered o'r nef. Oddiwrth yr unrhyw Yspryd, wedi ei geisio trwy y cyffelyb daerni mewn gweddi, y mae pob deffroad mawr a chynhauf toreithiog eneidiau yn dyfod. Am hyny gweddiwch am yr Yspryd.

'A'r y mae *diplomad* yr Yspryd Glân yn dra grynus. Yr *diplomad* hwn am ryw beth nerthol a chwyldroadol. Am Holl-
 oedd yr ydym yngweddïo. Ni phlyga byd annuwiol, neu
 bechadurus, i unrhyw allu llai. Y fath galondid yw, fod
 'bechaduriaid uragwyddol' gyda'r Arglwydd Dduw! Ac y mae y
 bechaduriaid hwn mor gymhwysiadol at adfywio yr eglwys, ag oedd efe
 at ailddibadu y deml. 'Nid trwy lu, ac nid trwy nerth; ond trwy
 yr Yspryd i, medd Arglwydd y lluoedd.' Na anobeithied Cristion-
 ogydd mwyach am ddychweliad bechaduriaid rhyfygus, i.e. y rhai
 bechadurus, yn ein ffauau ffieiddiaf, fel pe nas dysgwyliem yn atebiad
 i'r gweddïau namyn rhyw weithrediad gwan a hanerog: ond fel y
 dywedai Apostol y Cenedloedd, 'Canys ni ddaeth ein efengyl ni
 i'w atoch chiwi, mewn gair yn unig; ond mewn nerth, ac yn yr
 Yspryd Glân, ac mewn sicrwydd mawr.' Dyma sail ein gobaith ni,
 pan fyddo gweinidogion y gair yn cyhoeddi y newyddion da, y gall
 y pregethu fod 'yn eglurhad yr Yspryd, ac mewn nerth.' Duw
 a baro i ni gael ein gwaredu oddiwrth ein hanghrediniaeth o nerth
 yr Yspryd Glân i wneuthur y gair yn effeithiol!

"3. Yr Yspryd hwn a geisïom, yw *Awdwr Adenedigaeth a*
Sancteiddhad. Os caniatu Duw y pethau hyn yn helaeth i ni, fe
 fydd ein hadfywiad yn gyflawn yn wir. 'Yr hyn a aned o'r
 Yspryd sydd yspryd.' Y mae yr holl gredinwyr yn eyduno yn eu
 mawr, 'Yn ol ei drugaredd yr achubodd efe ni trwy olchiad yr
 adenedigaeth, ac adnewyddiad yr Yspryd Glân.' Edrychweh ar
 floedd dan ddallineb yn llwyr ddeillion i sylweddau ysprydol, a pha
 beth mor anhebgorol bwysig a allwn ni ei ofyn erddynt âg YSPRYD
 Y GWIRIONEDD hwnw 'a argyhoedda y byd o beched, o gyfiawnder,
 ac o farn?' Y mae efe mor alluog i ddychwelyd yr ysgelerddyn, neu
 y fenyw gwympedig, a'r Pharisead rhithgrefyddol; yn llawn mor
 abl i achub mil ag un. Pwy sydd yn ddigon effro i'r ystyriaeth o'r
 angenrheidiol am geisio Duw i ddychwelyd torfeydd o bechadur-
 iaid?

"Mae pob adfywiad ar yr eglwys yn gynydd ar sancteiddiad, a
 dychweliad pob anedifeiriol sydd yn ddechreu sancteiddhad. Y
 mae arnom eisiau dawn yr Yspryd i'r ddau orchwyl, a'i eisiau yn
 awr. Mae arnom ei eisiau i dori grym pechod mewn Cristionogion
 professedig, ac i hoelio ei chwantau wrth y groes; canys trwy y dylan-
 wad yma y marweiddiwn ni weithredoedd y corph. Yr eedd rhai o'r
 cyn-gredinwyr wedi bod yn bechaduriaid erehyll, 'eithr,' medd yr
 Apostol Paul, 'chwi a olchwyd, chwi a sancteiddiwyd, chwi a
 gyfiawnhawyd, yn enw yr Arglwydd Iesu, a thrwy Yspryd ein Duw
 ni.' Y mae gobaith, llawenydd, cariad, a'r bywiogrwydd a'r llwydd-
 iant sydd yn eu canlyn, yn ffrwythau yr un Yspryd. Mewn gair,
 Yspryd Duw yw yspryd adfywiad; ac y mae cyd-weddïau parhaus a
 difrifol pobl Dduw am y ddawn fawr hon, yn rhoddi anrhydedd

arbenig ar Dduw; a chawsom achos eisoes i sylwi mor hynod y bendithiodd efe ymdrechïadau a ddechreuwyd yn gyhoeddus mewn gweddi. Anwyl frodyr, na chamgymerwn yr arwydd, ac nac esgeul-uawn fyned yn y llwybr a dörwyd allan i ni gan Ragluniaeth a'r Yspryd.

"4. *Mae yr Yspryd Glân yn anfon y doniau hyny gdynt angenrheidiol er gioneyd y gwaith yn llwyddiannus.* Nid attelid doniau gwrthiol pan oeddynt yn angenrheidiol. Y mae pob ysprydoliaeth doethineb, a gweinidogaeth, yn tarddu o'r un ffynhonell; felly hefyd y mae cymhwysderau cyffredinol i'r dyledswyddau a ofynir yn rhodiad cyffredinol y Cristion difrifol, yr hwn sydd yn ceisio achubiaeth eneidiau. 'Y mae amryw weithrediadau, ond yr un yw Duw, yr hwn sydd yn gweithredu pob peth yn mhawb: eithr eglurhad yr Yspryd a roddir i bob un er llesâd.' Addawodd yr Arglwydd y byddai i'r Yspryd roddi ymadrodd i'w ddyagyblion i ateb drostynt eu hunain, pan eu dygid ger bron brawdleoedd: a'r un ffünud y mae yr Arweinydd Dwyfol, yn llenwi eu calonau a'u gwefusau at wasanaeth cyffredin. Ceisiai yr Apostolion 'ddrws ymadrodd,' trwy weddi, a lle bynag y byddo eglwys wedi ei meddiannu âg yspryd gweddi, bydd gweinidogion ac aelodau yr eglwys hönö yn eöfn a serchog yn arddelwi ac arganmol eu Harglwydd. Mae y deisyfiadau ydynt yn tynu y fath ddylanwadau i lawr, yn cael eu gwneyd eu hunain gan Dduw, pan y mae credinwyr gan ymgadw yn nghariad Duw, ar yr un pryd yn gweddïo yn yr Yspryd Glân. Felly gwelwch mor drwyadl yr ydym yn ymddibynu am bob peth ar Lân Yspryd Duw. Y mae yn amlwg mai gras a ddechreuodd y gwaith; gras sydd yn ei gadw yn fyw; a gras raid ei ddwyn ymlaen a'i eangu.

"Frodyr, mae yn rhaid i ni weddïo mewn modd nas gweddiasom erioed eto. Y mae ein diffyg llwyddiant i'w briodoli i oerder a chrintachrwydd ein gweddïau. Ni chyfyngir arnom yn Nuw, ond yn ein syniadau isel, a'n gobeithion gweiniad ein hunain. Nid ydym yn derbyn am nad ydym yn gofyn. O! fel yr ymlidiai un fil, ac y gyrai dau ddeng mil i ffoi, pe byddem dan argraffddwys, ac ystyriaeth ddifrifol o allu, daioni, a ffyddlondeb Duw! Yr hyn a ddylai yr adfywiad ei ddysgu i ni, yw ein dyledswydd i fod yn ddyfal mewn gweddi am dywalltiad helaethach a mwy gogoneddus o'r Yspryd Glân. A chan weithredu ar hyn, nyni a gawn weled rhyfeddodau newyddion o gariad yn nhŷ gweddi."

A'r cyfryw arfau yr arlwyai Cristionogion eu hunain, gan eu dosbarthu yn ddiamedlawd i'w cyfeillion a'u cydnabod, yn yr ystôr, y masnachdy, y farchnadfa, ar y gyfnewidfa, neu ar yr heol. Elent i bob man, gan bregethu y gair. Defnyddid y rhai hyn, a dalenau

ereill, a chaniadan ysprydol, neu ranau modedig o'r ysgrythyrau, neu feddyllian awchos o weithiau dynia da, ara lythyrau, yn eu canadleni, y rhai a anfonid ar negeswriaethl fasnachol, neu ohebinaeth gymdeithasol y bobl, fel yr oedd y llythyrgerbydau yn brysur yn barhaus yn y gorchwyl dystaw hwn, ond personol ac effeithiol, o ddosbarthu yr had da gerllaw pob dyfroedd. A phan ychwanegwn ni at hyn, wasanaeth y wasg grefyddol a gwladol, yr hon a gyfranogasai mor helaeth o'r yspryd diwygiadol, fel ag i roddi lle ac arbenigrwydd i adroddiad pregethau, i ddychweliadan llynod, a hysbysiaeth adfywiadol, gallwn ddywedyd yn ddyogel na bu dylanwad y gair argraffedig mor amlwg erioed o'r blaen, ac na anrhydeddodd Duw offerynoliaeth traethodau a newyddiaduron erioed yn debyg i'r hyn a wnaed yn y deffrôad bendigedig hwn.

PENNOD XXIII.

Gweddïau dros ein plant yn sicr o gael eu hateb—Meddyllian y Parch. H. W. Smaller—Addewidion Duw—Y pholau gyda gweddïau y Saint—Gweledigaethau Ioan—Profiad Daniel—Hir oedïad—Cyfarfod Gweddïo yr Hen Ffawddigesaen—Mrs. F. a'i bachgen milwrol—Bydded genych fydd yn Naw.

YN y cyfarfod gweddi mwyaf dyddorawl y cefais i y fraint o gyfranogi ynddo, gofynid drachefn a thrachefn am weddïau Cristionogion ar ran plant. Cynnelid y cyfarfod yn Jamaica, y *Long Island*, yn ystod eisteddiad Cymanfa Caerefrog Newydd; ond ar brydnawn cyfarfod gweddi undeb y pentref ei cynnelid, a llenwid yr eglwys fawr gan weinidogion a phobl o wahanol enwadau. Diagynodd nerth oddiuchod ar y gymanfa. Yr oedd plant yr Ysgolion Sabbathol wedi cydarwyddo eu dymuniad am gael eu gwneyd yn destyn neillduol

gweddi. Cyfodai un gweinidog parchus, gan ddymuno gweddïau ei frodyr dros ei blant annychweledig. Fel yr oedd y naill ar ol y llall yn gweddïo neu yn cyflwyno gair o gynghor, ymollyngai y Parch. Mr. Smuller i annog rhieni i obeithio a gweddïo. Teimlwn fod y fath gyfaddasrwydd yn ei sylwadau, fel y dymunais ganiatâd i'w defnyddio yn y cysylltiad yma. Nid oes un olygfa mwy dymunol ar yr adfywiad hwn nag fel y mae yn rhoddi profion o barodrwydd Duw i ateb gweddi; a gwyddom nad oes un weddi fwy gwresog, taer, a difrifol, na'r hon a offrymir o galonau crediniol rhieni duwiol. "Mor fynych," medd Mr. Smuller, "yn ystod yr adfywiad gogoneddus hwn, y clywsom rïeni duwiol yn deisyfu gweddïau pobl Dduw dros eu plant! 'Mam yn dymuno gweddïau dros unig ferch, absenol o'i chartref, yn erlyn addysg, am iddi gael ei dwyn i adnabyddiaeth o'r Gwardwr.' 'Mam weddw yn dymuno gweddïau dros ei dau fab, y rhai ydynt yn awr mewn talaeth orllewinol bell, ar i Dduw ganiatâu iddynt edifeirwch i fywyd.' 'Tad yn dymuno gweddïau dros ddau blentyn. Mae Duw yn raslawn wedi rhoddi pump o'i saith plentyn i'w weddïau; ac y mae efe yn dra phryderus am i'r ddau ereill gael eu dwyn i adnabyddiaeth gadwedigol o'r Gwardwr.' Nis gall dim fod yn fwy dyddorawl na'r cyfryw ddeisyfiadau i weinidogion yr efengyl, a dynion duwiol ereill, y rhai a gyflwynwyd yn eu mebyd i'r Arglwydd mewn cyfamod, a'r rhai a ddygwyd i adnabod gogoniant a gwerthfawrogrwydd y cyfryw gysylltiadau cyfamodol.

"Mae amryw o honom yn ddeg-ar-hugain, deugain, a haner can' mlwydd oed, yn adgofio gweddïau, hyfforddiadau ac esiampiau mam dduwiol, a buchedd sanctaidd a marwolaeth orfoleddus chwaer ieuangc serchog, efallai, gan addef fod yr holl ddaioni ysprydol a dderbyniasom yn y byd hwn, ond odid, wedi dyfod i ni yn benaf trwy y cyfryw gyfryngau anwyl a chysegredig. Ac er hyn, yr ydym yn ofni yn aml pan yn clywed y cyfryw ddy-muniadau, y gall aflwydd a siomedigaeth gymeryd lle,

nid am nad yw y cyfamod yn ddigon eang. dwfn, dwysol, a gwerthfawr, ond am y gall fod ffydd a gobaith y rhieni yn ymddibynnu gormod ar yr *oferyniadau*; ac y gall eu hamynedd ballu yn dysgwyl am y canlyniadan, ac am na byddai atebiad dioed, lacâu yn eu hymdrechion, ac ymoliwng i ddiolfalwch, os nad i anobaith. Y perygl yw, y gallwn ni ymddiried gormod i'r gweddian, a rhy fach i addewidion a chyfamod Duw.

"Y mae ein gweddian, ynddynt eu hunain, yn waelion a phechadurus iawn—nid ydynt yn ddim amgen na sarhad i anfeidrol sancteiddrwydd y Bod at yr hwn eu cyflwynir. Ac er hynny, y mae pob peth a berthyn i lesid ysprydol a thragywyddol trigolion y byd hwn yn cael ei addaw i weddi. 'Gofynwch, a rhoddir i chwi,' yw yr arwyddair ar yr allor.

"Nid oes dim sicrach trwy y cyfanfyd maith, nag y bydd i Dduw wrando ac ateb gweddi, am y bendithion addawedig yn ei gyfamodau. 'Y mae efe yn cadw cyfamod a thrugaredd i filoedd o genedlaethau;' ac er cadarnhau ffydd ei bobl, efe a wystlodd ei fodoliaeth a'i anrhydedd dros gwblhad ei ymrwymadau cyfanodol. 'Ni thoraf fy nghyfamod, ac ni newidiaf yr hyn a ddaeth allan o'm genau. Tyngais unwaith i'm sancteiddrwydd, na ddywedwn gelwydd i Dafydd. Bydd ei had ef yn dragywydd, a'i orseddfainge fel yr haul ger fy mron i. Sierheir ef yn dragywydd, fel y lleuad, ac fel tyst ffyddlawn yn y nef;' Psal. lxxxix. 34—37. Y mae rhyw ardderchawgrwydd ofnadwy yn yr ymadroddion uchod, ac ymostyrgrïad anfeidrol dirion. Galleid meddwl y buasai bod Duw y gwirionedd, yr hwn nis gall fod yn gelwyddog, wedi caniatáu i ni sefyll ar sail ddisigl ei addewid, a defnyddio hwno yn ddadl mewn gweddi, yn ddigon i ddiwallu dymuniad pob meddwl rhesymol, yn enwedig pan ystyriom nad yw ei addewidion namyn datganiad o'i fwiadau, y rhai a redant yn ol trwy holl dragywyddoldeb ei fodolaeth, gan ddyfod i waered atom ni, yn llwythog o holl olud, geirwiredd, trugaredd, da-

ioni, doethineb, a gallu dwyfol, ac wedi eu harnodi â holl sancteiddrwydd y cysonedd Dwyfol. Yr ydym yn dadleu, nid yn unig wirionedd yr addewid, ond hefyd yr ymddygiad Dwyfol erioed. Mae y freinlen hon o hawlion a rhagorfreintiau, yn ddiau, yn ddigon cyflawn a chadarn i gynnal ein ffydd mewn gweddi am holl fendithion y 'Dduwioldeb hño sydd yn fuddiol i bob peth, a chanddi addewid o'r bywyd sydd yr awr hon, ac o'r hwn a fydd.' Ond yn ychwanegol at hyn, meddwn lŵ Duw, yn seiliedig ar ei sancteiddrwydd, yn yr hyn y cynnwysir ei holl briodoliaethau—ie, ei fodolaeth, fel pe dywedasai, Oni chyflawnaf yr addewidion a wneuthym i Dafydd,—sef Crist; darfydded am danaf. Gan hyn, pan fyddom yn gweddïo am fendithion bywyd ac iachawdwriaeth, y bendithion a sicrhawyd i Grist yn nghyfamod y Tad, ac i ni, trwy Grist, mewn atebiad i weddi; gwelwn fel y caniatêir i ni gydïo yn nhyllathau ei drigfannau ef, y rhai ydynt mewn dyfroedd dyfnion—môr diwaelod ei natur dragywyddol ac anfeidrol—môr dwfn a therfysglyd ei ragluniaeth anchwiliadwy.

"Ond y mae purdeb dragywyddol ac anfeidrol, hawl y bod Dwyfol a'i holl briodoliaethau, wedi ei ddal i fyny a'i lwyr anrhydeddu mewn iawn gan ei anwyl Fab, gogyfuwch, a gogyd-dragywyddol â'r Tad; *Emmanuel, Duw wedi ymddangos yn y cnawd*: y datganiad o gyfiawnder Dwyfol, yr amlygiad o gariad a thrugaredd Dwyfol, yn maddeuant pechod; efe, yr hwn ar gyfrif rhinwedd a theilyngdod ei ufydd-dod a'i ddyoddefaint yn ein lle, a ddyrchafwyd i ddeheulaw y mawredd a'r gallu yn y nefoedd: a'r hwn y caniatêir i'n ffydd ni edrych arno, fel Oen, megys wedi ei ladd, yn nghanol gorsedd-faingc Duw; yn frenin ac offeiriad ar ei orseddfainge; ie, y brenin, yr offeiriad, a'r aberth, oll yn un, ar yr orsedd, fel ein dadleuwr a'n heiriolwr, yr hwn a gyflwyna ein gweddïau i'r Tad, wedi rhoddi bri arnynt, ac effeithioldeb ynddynt, trwy fawredd, teilyngdod, a thrugaredd yr Eiriolwr. Ac oni bydd iddynt lwyddo, ie, yn hytrach,

oni lwydda *efe?* Gyda'r fath hyder a sirioldeb y gall y Gwardwr, yr Eiriolwr mawr, ddywedyd wrth ei bobl adfydus, 'Pa beth bynag a ofynoch yn fy enw, mi a'i gwnafl, fel y gogonedder y Tad yn y Ma! Os gofynwch ddim yn fy enw, mi a'i gwnafl.' Ac â'r fath hyder siriol y gall ein ffydd ddal y fath addewidion a hyn mewn gweddi, yn enwedig pan fyddom yn gofyn am adgenedliad ac iachawdwriaeth ein plant cyfamodol!

"'Ah!' medd y rhiant pryderus, 'y mae hyn oll yn wir. Yr ydwyf yn credu y cyfan, ac eto nid yw fy mhlentyn i wedi ei ddychwelyd.'

"Enaid pryderus, y mae yr addewid i Abraham mai yn ei had ef, sef Crist, y bendithir holl dylwythau y ddaiar. Mae yr addewid yma eto yn etifeddiaeth ogoneddus yr eglwys; ac y mae yn rhaid ei chyflawni.

"'Pa beth a ddaeth o'r holl weddïau a offrymwyd at Dduw am iachawdwriaeth y lwyd hwn?' Pa beth a ddaeth o honynt? Y rhai oll a offrymwyd mewn ffydd, a dderbyniwyd yn y nefoedd, ac a ddaethant i fyny yn gymeradwy yn enw yr Eiriolwr mawr. Mae rhai o honynt wedi eu hateb eisoes, ac amryw o honynt yn unig yn dysgwyl yr amserau a'r prydïau gosodedig gan y Tad: ond nid oes yr un o honynt wedi myned ar goll, ac nis gadewir mo honynt heb eu hateb. Mae gweddïau Abraham, Isaac, a Jacob, a Moses, ac Elias, a Da'ydd, a'r prophwydi a'r apostolion, a'r merthyron, a'r duwiolion o bob oes; yr holl golofn fawr hño o weddïau, a deithiasant ar hyd llwybr y cyfamod, o'r aberth cymeradwyol cyntaf wrth borth Eden golledig—y maent oll yn y nef, ac fe'u hatebir oll. Mae gweddïau eich hynafiaid, y dynion duwiol, a ffyddlawn i gyfamod eu Duw, yr Huguenotïaid, yr Isellmyn, a'r Puritaniaid, rhagredegwyr yr eglwys Americaidd,—y llefain cryf a'r dagrau a offrymasant i Dduw, dros eu hiliogaeth, a thros eu gwlad, yn y nef i gyd, ac fe'u hatebir oll. Nid yw dy weddïau di, anwyl blentyn Duw, wedi eu hateb oll eto; ond, y maent yn gymeradwy, os eu hoffrymwyd mewn

ffydd, yn enw Crist, ac am fendithion y cyfamed, ac fe'u hatebir,—rhai o honynt, efallai, yn ystod eich bywyd ar y ddaiar, a'r oll o honynt yn ddiau yn ystod eich bywyd yn y nef.

“Trowch am funyd, at weledigaethau y dysgybl anwyl ‘yn yr ynys a elwir Patmos.’ Dat. v. 8, ‘A phan gymerth efe (yr Oen) ‘y llyfr, y pedwar anifail, a'r pedwar henuriaid ar hugain, a syrhiasant ger bron yr Oen; a chan bob un o honynt yr oedd telynu, a phiolau aur, yn llawn o arogl-darth, y rhai ydyw gweddïau y saint.’ Mae *gweddïau y saint* mor werthfawr yn ngolwg Duw fel y maent yn arogl-darth hyd yn nod yn y nef. Fe'n hysbysir gan esponwyr, fod y gair a gyfieithir *pedwar anifail*, yn arwyddo pedwar peth byw; a'u bod yn arwyddluniau o'r llywodraeth ddwyfol, neu ragluniaeth. Yna, fe ddaw wyneb llew, fch, dyn, ac eryr yn ehedeg, ag arglwyddiaeth sefydlogrwydd, doethineb, a chyflymder rhagluniaeth ddwyfol; ac y mae eich gweddïau chwi wedi eu rhoddi i'w cadw i ofal y llywodraeth a bortreidiad felly. Mae rhagluniaeth ddwyfol yn dal y thuserau aur, a gynnwys weddïau cymeradwy ond anatebol y saint, ac yn sicr, ny ni a allwn yn hyderus a siriol gyflwyno ein gweddïau i'r cyfryw gadwraeth. Ond nid hyn yw y cyfan o'r weledigaeth nefol o barth i weddïau y saint. Trowch i Dat. viii. 3—5. ‘Ac angel arall a ddaeth, ac a safodd ger bron yr allor, a thuser aur ganddo, a rhoddwyd iddo arogl-darth lawer, fel yr offrynnai ef gyda gweddïau yr holl saint ar yr allor aur, yr hon oedd gerbron yr orsedd-faingc. Ac fe aeth mwg yr arogl-darth gyda gweddïau y saint, o law yr angel, i fyny ger bron Duw. A'r angel a gymerth y thuser, ac a'i llanwodd hi o dân yr allor, ac a'i bwriodd i'r ddaiar; a bu lleisiau, a tharanau, a melltd, a daiargryn.’ Nid i'r gweddïau y perthynai yr arogl-darth yn wreiddiol; ond fe'i hoffrymwyd gan yr angel gyda gweddïau yr *holl saint*. Teilyngdod yr Arch-offeiriad a'r Eiriolwr yw yr arogl-darth nefol a sanotaid.

uchwyliaeth hon, pan y prysura Duw ei waith, ac y bydd mil myrddiwn y ddaiar, mewr atebiad i weddïau yr holl saint, yn ymgrynhoi at y groes, ac yn myned allan am oesoedd, yn ngogoniant, llawenydd, a phurdeb y mil-fwyddiant. Eto y gri yw, 'O Arglwydd, pa hyd?'

"Bendithiwyd y pentref lle y'm ganwyd, lawer o flynyddoedd cyn fy ngeni i, â llawer o weddïau Ysgotiaid a Helvetiaid. Ond pan oeddwn yn fachgen bychan, nid oedd teulu gweddi y pentref hwn namyn cymdeithas fechan o foneddigesau duwiol, gweddwon oll o'r bron. Arferai fy mam dduwiol fy nghymeryd yn ei llaw, a'm tywys i'r lleoedd gweddi hyny, a chefais y fraint, er ieuenged, o ddarllen yr Ysgrythyrau iddynt. Mór dda yr ydwyf yn cofio y pryder dwys a amlygid gan y gwragedd duwiol hyny ar ran eu plant, a'u gweddïau dwysion am eu hiachawdwriaeth. O! fel y galarai y gwragedd hyny tua'r gŵyliau, pan oedd halogiad y Sabbath, meddwdod, afiendid, a phob rhyw rysedd, yn gwneyd y dydd a'r nos yn ofnadwy! 'Pa beth a ddaw o anrhydedd Duw?' 'Pa beth a ddaw o'n plant?' Mae yn gofus genyf am modryb F——, Gwyddeles dduwiol hynod o synwryol, ar un achlysur gofidus o'r fath, yn nhŷ yr hon y cynnelid y cyfarfod gweddi; yr oedd hi mewr llesgedd mawr gan y diffyg anadl, ac yn gynnaliedig gan glustogan yn ei chadair esmwyth; ac fel yr oedd ei chwiorydd yn datgan eu ewynion, hi a droai, â dagrau a gwenau yn gymysgedig ar ei hwyneb, ac a sibrydai: 'Fy chwiorydd anwyl, nid ydyw Duw wedi marw, na'r cyfamod wedi ei ddi. Ni byddai yn sŷn genyf fi pe byddai i Dduw, cyn pen pum' mlynedd, adfywio ei waith yn y fath fodd yma fel y byddai y lle yn rhy gyfyng, ac y byddem dan orfod myned i gadw ein cyfarfodydd i goed y boneddwr S——, o ddifffyg lle. Efallai na chaf fi fyw i weled hyny, yr ydwyf fi mor lesg, fel corsen ysig; ond chwi a ellwch: gellwch siwr.' Ond bu hithau fyw i'w weled. Cyn pen y pum' mlynedd, tywalltodd Duw ei yspryd ar y lle hwnw. Cafodd llawer eu dyschwelyd,

ac fel yr elai y sôn am hyn ar led y wlad, crynhöai lluwaws mawr yn nghyd o bell i weled yr olygfa ddeithr. Daeth yr eglwys fechan yn rhy gyfyng, ac yn ystod misoedd hyfryd yr haf, gwnelid bythod yn nghoed Mr. S—, a gwnelid safle i'r pregethwyr, ac yno yr ymgynullai cannoedd i wrando geiriau bywyd tragywyddol. Mor ddirfawr y cynyddodd gair yr Arglwydd.

"Un boreu Sabbath hyfryd gwelais y Wyddeles dduwiol hōno yn eistedd ar wreiddiau pren ardderchog, yr oedd ei llygaid yn gauedig a'i dwylaw yn mhleth, a thrachefn yr oedd y gwenau a'r dagrau yn gymysgedig ar y wyneb hwnw, yr hwn a ddysgleiriai yn awr dan belydrau yr haul, y rhai a chwarddent arni rhwng y llwyni tewfrig, ac a ddysgleiriai yn fwy gan y llawenydd a'r diolchgargoch a adlewyrchent ynddo o galon yn ymheulo yn mhelydrau Haul y Cyfiawnder. A pha beth yw y canlyniad? Mae y rhan fwyaf o'r plant, ac amryw o'r hen bobl, dros y rhai y gweddïai y boneddigesau duwiol hyn dros flynyddoedd blinion, wedi cael eu dwyn at y Gwar-edwr. Y mae llawer o'r tadau a'r mamau wedi myned at eu gwobrwy; ond y mae bechgyn y pryd hwnw yn ddynion o sefyllfa yn awr, rhai o honynt yn gyfoethog a dylanwadol, ac y mae holl nodweddiad y pentref wedi ei gyfnewid. Y mae hyn yn ogoneddus; ydyw yn wir, felly y mae: ond cofiwch, famau a arferant weddio, nid ffwrwyth llafur un diwrnod, neu wythnos, neu flwyddyn ydoedd, ond ymdrech egniol gweddi ddyfal dros flynyddoedd lawer.

"Na phalled eich ffydd: efallai y bydd raid iddi gyfarfod â llawer o brofedigaethau llymion, tra yn dysgwyl amser y Tad o flaen yr orsedd. Fe allai y'ch gelwir o'r ddaiar cyn i'r ferch goegaidd yna, neu y bachgen gwyllt yna o'r eiddot, a roddwyd i'r Arglwydd yn nghyfamed mebyd, gael eu galw yn effeithiol a'u hachub; ond cydia yn nghyrn yr allor, hyd yn nod yn angen, a gorwedd dy enaid ar addewid y cyfamod a llw dy Dduw! Y mae gweddïau eich ffydd yn y thuser a ddygir yn llaw yr

angel; ac efallai, pan y byddoch chwithau hefyd yno, y bydd y bachgen crwydredig hwnw yn plygu uwchben y bedd lle y llecha eich lwch, ac y bydd meddyliau gwell y bachgen yn gyru ymaith feddyliau pechadurus y dyn, ac y tywelltir dyferyn o'r aroglarth o'r thuser arno ef yno, nes ei yru oddiyno wedi ei gyfnewid ef yn rasol! A pha beth a wyddoch chwi nad chwyohwi eich hunan a fydd yr angel a awdurdodir i ddwyn yr ateb i'ch gweddau eich hunan am iachawdwriaeth eich bachgen! 'BYDDED GENYCH FFYDD YN NUW.'

"Ond efallai y gwysir eich bachgen crwydredig i'r byd tragywyddol o'ch blaen chwi, ac na fydd genych un siocwydd ei fod ef wedi cael calon newydd. Beth er hynny fyddiried eich enaid yn y Duw byw. Yr oedd Mrs. F., gwraig y barnwr F., o Gaerefrog Newydd, yn aelod o'r eglwys yn yr hon y dechreuais fy ngweinidogaeth; yr oedd hi yn wraig dra synwrol, ac o nodweddiad hynod o syml—gwraig o dduwioldeb diffuant, a ffydd ddisigl yn yr addewidion. Rhoddasid ei holl blant i'r Arglwydd mewn ffydd yn eu mebyd, ac yr oedd y cyfan, ond un, ag arwyddion gobeithiol o gyfnewidiad arnynt arbyn cyrhaedd addfedrwydd oedran. Yr oedd hwnw, sef Willie, yn gydysgolor â mi yn yr athrofa. Yr oedd efe yn fachgen rhyddfrydig a dymunol, ac yn gredadyn diysgog yn yr Ysgrythyrau, yn y rhai y cawsai ei hyfforddi yn ofalus. Parchai Willie ei fam yn fawr; ond yr oedd mor fywiog a llawn o ddireidi fel nas gallai feddwl yn ddifrifol am ei gyflwr ysprydol. Ni allai feddwl am fod yn Gristion nes hau ei had gwylltion. Felly, aeth Willie i Canada i fod yn athraw ysgol, ac yu ystod y rhyfel gwladgarol, efe a gafodd gyfle i hau peth o'i gwad andwyol. Ito, yr oedd efe yn parhau yr unrhwy Willie lawen, hael-frydig, a moesgar. Tybiai fod Texas yn amgen maes iddo, ac aeth yno i edrych a allai efe wneyd ei ffortun yno, ac efe a aeth trwy rai o amgylchiadau ofnadwy rhyfaloedd a tharfysgoedd y dalaeth ieuango hono; eto, yn ei ohebineth â'i fam, ac â

minnau, efe a amlygai yr unrhyw Willie dihoced, hael-frydig, a llawen, heb un arwydd fod ei egwyddorion moesol wedi cael unrhyw niwed pwysig; a pharhai y fam dduwiol hŷno i weddio drosto. Yn ystod cad-gyrchiad Santa Fè, hi a ysgrifennai ataf i ymofyn a glywswn i ddim yn ei gylch ef. Yr oeddwn inan wedi bod yn ymholi yn ei gylch, ac wedi cael hysbysiad ei fod yn un o'r rhai a aethent allan ar yr anturiaeth aflwyddiannus hŷno. Cymerasid ef, yn nghyda'i gymdeithion, yn garcharorion; ac efe a gymerasid ar y daith fin hŷno, o fil o filldroedd, i ddinas Meccico, a dychwelasai yn ddiogel i Texas. Ac er fod ei dŷn ychydig yn is yn ei ohebiaeth, yr oedd eto yn parhau yr unrhyw Willie rydd a haelfrydig. Ac eto, yr oedd y fam hŷno yn parhau mewn dagrau i ddadleu y cyfamod, ddydd ar ol dydd, am iachawdwriaeth ei mab. Dechreuodd roddi i fyny y gobaith am ei weled mwyach yn y byd hwn, ac ymestynai ei ffydd drosodd i'r byd arall, tra y parhai i weddio ar i Dduw achub ei bachgen. Ymddrodd rhyfel Meccico, ac yr oedd Willie, druan, wedi ymdroi cymaint yn ysgogiadau milwraidd Texas, fel yr oedd agos yn anmhosibl iddo ymryddhau yn awr. Yr oedd efe gyda'r meirchfilwyr Texaidd yn y rhyfel hwnw; ac un diwrnod, fel yr oedd efe gyda'r marchlu, yu myned trwy eu hymarferiad gyda'r llawddryll, trwy ryw anffawd ddyethr, efe a saethwyd â'i llawddryll ei hun, a chladdwyd Willie, druan, gan ei gymdeithion ei hunan yn naiar Meccico. Yn y fan, wedi derbyn o honwyf y newydd athrist, aethym i ymweled â'r fam dduwiol. Druan oedd hi! pa fodd y gallwn adrodd y newydd galarus iddi? Wrth nesáu o honof ati, hi a ganfyddai papyr yn fy llaw, a gofynai, 'A feddwch chwi newyddion oddiwrth fy Willie, druan?'

“Meddaf, fy anwyl gyfeilles, newyddion garw. Yr Arglwydd, yn yr hwn yr ych chwi yn ymddiried, a roddo i chwi fodd i'w dal;’ ac estynais y papyr iddi. Sylwn ar ei hwyneb, fel yr oedd yn darllen. Crynai ei gŷn. Y

dagrau mawrion a dreiglent dros ei gruddiau. Denai un ochenaid ddwys, ddwys, o'i chalon doredig. Hi a drôdd ataf, ac a ddywedodd,—

“Beth am y cyfamod yn awr?”

“Mi a atebais, ‘Y mae yn gadarn eto, fy anwyl gyfeilles.’

“‘Ydyw,’ meddai hithau, ‘y mae e yn gyfan. Nis gwn pa beth a ddaeth o’m hanwyl fab. Nis gwn pa beth a allasai yr Yspryd bendigedig ei wneyd er cadwedigaeth ei enaid. Ond hyn a wn, ei fod yn gymhwys i mi roddi fy mhlentyn i Dduw mewn cyfamod. Yr oedd yn gymhwys i mi weddïo am ei iachawdwriaeth; ac y mae yn gymhwys i mi gredu fod y gweddïau hyny wedi eu clywed a’u cymeradwyo, trwy deilyngdod y Gwardwr, ac y bydd iddynt gael eu hateb mewn rhyw ffordd unol â doethineb a ffyddlondeb dwyfol. *I’r fodd* nis gwn, ac am nas gwn, myfi a feddiannaf fy enaid mewn amynedd, ac a ddysgwyliaf mewn gobaith am yr adeg pan fydd i’m Tad nefol egluro y cyfan, ac y byddaf finau yn alluog i ddal yr eglurhad.’

“O ffydd fuddygoliaethus, ogoneddus! Llym y’th brofwyd, anwyl, auwyl fam! a hynod fel y buddygoliaethaist hefyd!

“BYDDED GENYCH FFYDD YN NUW! Nid oes dim twyll yn Nhad y goleuni. Nid oes dim amheus yn y cyfamodau. ‘Canys y mae holl addewidion Duw yn Nghrist yn ië, ac yuddo ef yn AMEN, er gogoniant i Dduw trwom ni.’”

PENNOD XXIV.

Ylyfr o Ddeisyfiadau—Ysgrifenedig gyda dagrau—Dymuniad—Cariad—Argyhoeddiad o Bechod—Galar—Ffydd—Ymddiddamion gyda'r Llawgell—Y rhai Dychweledig yn cael eu casglu i'r Deyrnas.

YN ngoruwch-ystafell y tŷ lle y cynnelir y cyfarfodydd gweddi yn *Fulton-street*, y mae cyfrol unplyg fawr, parotâedig i'r dyben, lle y dodir y deisyfiadau am weddi agsydd yn dyfod i mewn o ddydd i ddydd. Y fath goflyfr yw hwn! Y fath gyfrol o brofiad calon! Y fath hanes o brofiad yr holl wlad, a braidd yr holl fyd, sydd yma! O hell barthau ein gwlad ein hunain, ac o lawer o wledydd tu draw i'r môr, oddiwrth bob dosbarth a sefyllfa o ddynion, oddiwrth saint a phechaduriaid, hen ac ieuangc, oddiwrth y rhai sydd yn gorwedd ar wely anheu, ac oddiwrth y rhai sydd yn gwylio gyda hwynt, y mae y deisyfiadau hyn wedi dyfod.

Nid yw enwau y personau sydd yn eu hanfon yn cael eu cofnodi, ond y mae y deisyfiadau yn llefaru drostynt eu hunain gyda'r hyawdledd tyneraf o'r didwylledd, pryder, a'r ffydd hynny sydd yn ymaflyd yn mraich Hollalluowgrwydd nerth, ac yn gorchfygu gyda Duw.

Dymuniad pryderus dros ereill a nodant y mwyafrif o'r deisyfiadau hyn. Am flynyddau ar ol blynyddau y mae rhai wedi bod yn edrych am ffrwyth, ac wrth weled dim, wedi bod yn barod i ymollwng ac anobeithio. Ond yn mhell tu hwnt i bob dymuniad arall, y mae yr arwydd yn angherddol am i'r cyfeillion hyn gael eu dwyn at y Gwaredwr. Y maent yn awr wedi ceisio cymhorth pobl Dduw yn y ddinas fawr, a chyda phryder dystaw y maent yn dysgwyl ac yn gwylied i edrych beth a wna yr Arglwydd Dduw. Y mae llawer o brydferthwch ac arucheled yn y sefyllfa yma o eiddo yr enaid. Y mae yn hiraethu am yr atebiad; geilw ar ereill i'w gy-

northwyo, ac edrycha draw i'r bryniau nefol, o'r lle yn unig y gall cynorthwy ddyfod. Fe ffyna y fath weddi.

Y mae serch tyner yn anadlu yn mhob llinell o'r deisysfiadau dirif hyn. Fe allai mai dyma yr agwedd fwyaf agored ac effeithiol sydd yn perthyn iddynt. Ymbilia gwraig anwyl am i'w gŵr gael ei ddwyn i garu yr Iachawdwr. Yma a thraw gofyna gŵr am i wraig ei gariad gael bod yn un âg ef yn Nghrist. Ac O! y fath lu o rieni—y mae tu dalen ar ol tu dalen yn llawn o honynt—a grefant am ddychweliad eu plant! A rhai o honynt yn mlaen i ddyweyd am yr addewidion ar bari y maent wedi pwyso, a'r rhai ydynt eto yn angor eu gobaith, ac yn awr dymunant uno eu gweddïau âg eiddo Cristionogion yn y cyfarfod hwn, fel y byddo i'w hiliogaeth gael eu hachub. Ac y mae plant hefyd wedi anfon eu deisysfiadau er dychweliad eu rhieni anghrediniol at Grist! Brodyr a chwiorydd a ymbilïant ar ran eu gilydd; cyfeillion ar ran cyfeillion; a phawb wedi eu rhwymo yn nghyd â rhwymau y cariad tyneraf, ac oll yn credu fod cariad Duw uwchlaw pob cariad arall, ac yn gwneyd cariad y ddaiar yn flaenbrawf o gariad y nef.

Ar rai o'r deisysfiadau hyn y mae argraffiad dwfn o argyhoeddiad o bechod yn ysgrifenedig. Pechaduriaid tylodion, rhai braidd yn anobeithio, llawer yn hirgeisio, ydynt yn awr yn anturio galw ar Cristionogion i erfyn trugaredd ar eu rhan. Y mae rhai o'r rhai hyn mor arlwythedig o ymsyniad o euogrwydd a haeddiant cosp, fel nas gall neb eu darllen heb gydymdeimlad tosturiol. Nid yw gweddïau Dafydd yn Psalm li. yn fwy cyflawn o ingoedd calon ddrylliog na rhai o'r deisysfiadau ysgrifenedig hyn.

Ac y mae llawer o'r deisysfiadau hyn wedi dyfod i fyny oddiwrth feibïou a merched gofid. "At y drugareddfa" "deuwch chwi rai anghysurus." "Dymuna tad weddïau pobl Dduw dros ei fab afradlon." "Erfynia rhieni drugaredd Duw ar ran eu merch, yr hon sydd

wedi myned ar gyfeiliorn." Gofyna rhai a amddifadwyd o'u perthynasau, ar fod i'w cystudd gael ei saneteiddio iddynt. Gofyna y cleifion ar iddynt gael eu parotô i farw. Y fath gyfrolau o ofid a ysgrifenedid, pe bai hanes dirgelaid, i'r hyn y mae pob nodyn bychan yn ddangoseg, yn cael ei ddwyn allan ! Y mae rhai o honynt yn ymddangos yn gwaedu gan lymder y poenau a dyfnder yr archollion. Teuluoedd a fuont am fisoedd neu flynyddoedd yn cuddio blinder chwerw, gan wisgo gwên o flaen y byd, tra yr oedd ing dirgelaid yn noi yn eu calonau, ydynt yn awr wedi dyfod i'r cyfarfod gweddi gyda'u dymuniad fod i'r Duw trugarog dosturio wrthynt yn eu cyfyngder, ac estyn help yn amser trallod. Mae yr holl ddeisyfiadau hyn wedi eu hysgrifenu mewn dagrau, dagrau cariad mamaidd a thadaidd, priodasol a brawdol ; y fath ddagrau nad oes un gofid a'u dwg ond ystyfnigrwydd un a gerir ac sydd yn golledig.

Ac y mae yr holl ddeisyfiadau hyn yn weddiâu ffydd. Fel yr oeddym yn troi y tudalenau ac yn eu darllen, y naill ar ol y llall, sylwodd person a safai gerllaw, "y mae y rhai hyn yn weddiâu a gaiff atebiad." Y mae y rhai hyn yn weddiâu sydd yn dyfod allan o galonau difrifol, cariadlawn, ac ymddiriedgar, a phan eu hail adroddir yma, y mae yn anmhosibl iddynt gynrychu yr un cynhyrifiadau ag a deimlai y rhai a'u hoffryment. Ond pan y cynhyrfir enaid i ddyrchafu y fath ddeisyfiad â hyn, y mae yn dyfod gyda ffydd a dymuniad cryf, a gwrandewir y deisyfiad yn y nef. Ac y mae yr atebiad yn dyfod. Canlynir eif gan fwy o weddiô nag a offrymwyd o'r blaen ; ac y mae gan yspriyd y wraig o Syro-Phenicia—yspriyd o daerni ffyddiog—allu gyda Duw, a gorchfyga.

Y mae llawgell (*drawer*) yn perthyn i fwrdd yn yr oruwchystafell, yr hon a gynnwys yr holl amwisg-lythgyrau (*envelopes*) i'r holl ddeisyfiadau am weddi a anfonwyd i mewn. Y mae mil o ystyriaethau yn rhuthro i mewn i'r meddwl bob tro yr edrychwn ar y llawgell

hon. Aethom i fyny i'r ystafell hon y dydd o'r blaen, ac eisteddasom i lawr wrth y bwrdd yn yr hwn y mae y llawgell, a chan ei thynu allan, dechreuasom daflu ein golwg dros yr amwisg-lythrau hyn, a'r hyn oedd o'u mewn, fel y daliwyd ef yn ddiweddar yn y plygiadau gwerthfawr hyn, hyd nes y sugnwyd ni oll i fyny mewn *cymdeithas* gyda'r cynnwysiad.

Yr oedd pob amwisg-lythyr-yn ymddangos yn dyfod i fyny o'n blaen i ddyweyd ei hanes ei hun. Yr oeddynt yn dyfod i ddyweyd yr hyn a welsent ac a glywsent—draw ac yn mhell—pau yr ysgrifenydd y cenadwriaethau a ddygent. Dywedai rhai o honynt wrthym am y dagrau chwerwon a welsent yn cael eu tywallt—a rhai o honynt am y gweddïau twymgalon a glywsent yn cael eu hoffrymu—rhai am y gobeithion cryfion a glywsent yn cael eu hadrodd—rhai am ofnau soddeig. O ! y fath hanesion a adroddent wrthym, mor effeithiol nes y gorfodid ni i dywallt dagrau !

Cymhellid ni i gymeryd ein haden gyda hwy, ac ehedeg i'r lleoedd yr ysgrifenydd hwy, ac i edrych i'r ystafell hon, a'r parlawr yna, i'r bwthyn isel hwn, ac i'r adeilad ardderchog acw, ac i fyny ac i lawr yn y prifffyrdd, a'r ffyrdd llai adnabyddus, ac i ganfod y gweithredwyr yn y golygfeydd hyn ; ac yna, hefyd, cymerwyd ni i'r monwentydd, a chymhellwyd ni i edrych ar gogolofn a gweled wrth y pentyrau bychain o bridd wrth ein traed, y lle yr hunai tri o gysgaduriaid tirion. "O ! a ydyw yn bosibl," meddem, "mai ar ol i'r cyfarfod gweddi ddechreu, ond ychydig gyda blwyddyn yn ol, y darfu i rai o honynt huno ?"

"Ydyw," hwy a atebent. "Y mae rhai yn huno yr hûn nad oes deffro o honi."

"Pa fath huno ?" gofynem.

"Huno yn yr Iesu, rai o honynt," ebent hwy ; ac yna gofynent a oeddwn i ddim yn cofio am un hawddgar, yr hon, o un o beolydd uchaf y ddinas, a anfonodd ddeisyfiad i lawr, neu ei thad drosti, fel y byddai i ni ei

chofio yn ein gweddïau ; un hawddgar, ond gwanllyd, heb eisieu ond yn unig yr un peth angenrheidiol, ond yn mhob ystyr yn un o'r rhai mwyaf hawddgar o ran holl briodoliaethau naturiol ei chymeriad. Gweddiwyd drosti yma. Daeth at Iesu, cyfaill pechadur ; ymddiriedodd yn ostyngedig ynddo ; derbyniodd ef o'i chalon. Yr oedd hawddgarwch ei chymeriad ar ol hyn yn llewyrchu yn fwy dysglær nag erioed. Yr oedd yr holl serchiadau hyny a ymaflent yn ei chyfeillion gyda'r fath nerth, yn ei sefyllfa annychweledig, yn awr yn ymddangos yn fwy cryf a thyner na chyt. Aeth gyda'i chyfeillion i'r wlad i dreulio'r haf, tarawyd hi yn ddwysach, suddodd yn gyflym ; gwnaed pob peth i'w hachub, ond y cwbl yn ofer ; yr oedd y nef i gael ei chyfoethogi. Yr oedd un llais yn ychwaneg i ymuno â'r gân dragwyddol. Hi a hunodd. Yn mhen tri mis o'r diwrnod y gwnaed y deisyfiad am weddi ar ei rhan gan y cyfarfod yn *Fulton-street*, hi a hunodd yn yr Iesu.

"Onid ydych yn cofio?"

Yr oeddym yn cofio.

Ac eto, y dyn ieuanc drygionus, yr afradlon, yr hwn a wastraffodd eiddo ei dad mewn oferedd—unig fab—gweddiwyd drosto—dychwelwyd ef—derbyniwyd ef i un o eglwysi ein dinas—bu mewn un cymundeb—aeth i'r Dehau—lladdwyd ef yn ddamweiniol—dygwyr ef yn ol—y mae efe o dan un o'r pentyrau bychain hyn—yn huno yn yr Iesu.

"Onid ydych yn cofio?"

Yr oeddym yn cofio hyn hefyd.

Fel yna yr oedd y llawgell yn parhau i ymddiddan gyda ni, ac i draethu am y marw. Llefarent hefyd am y byw. "Edrychwch i lawr unwaith eto," meddent, a chan edrych i lawr, gwelem un yn edrych i fyny atom ni, yr hon a ddywedodd,—

"Un wyf fi o Marietta, Ohio ; ddoe y dywedais wrthyh am y genadwri a ddygais i chwi ; deisyfiad oddiwrth fam weddw am ddychweliad ei phlant."

Gostyngais fy nghlust drachefn i'r llawgell, a dywedai—darllenwch yr hyn a ddywedodd :—

“Deisyfir eich gweddïau dros y weddw a'r amddifaid. Y tad ar ol planu eglwys yn y Gorllewin pell, a phregethu am yn agos i ugain mlynedd, a orweddodd i *orphwys*. Ond yr oedd natur wedi llwyr wanhau, a galwodd ar ei wraig a'i blant i dd'od o'i amgylch ; ac ar ol dymuno iddynt ffarwel serchog a thyner, a'u cyflwyno i ofal dyfaill y dinodded, rhoddodd ei ddwyllaw blinedig yn groes ar ei fynwes, a chyda bloedd fuddygoliaethus—gan ddyweyd fod y nef yn cael ei hamlygu iddo—efe a aeth i mewn i'w orphwysfa dragywyddol. Y mae un o'i blant yn dyoddef llawer. Yn awr, gyfeillion Cristionogol, a wnewch chwi weddïo ar i Dduw, fyddlaw'n i'w gyfamod, gofio ei addewid a chasglu y rhai bychain hyn i'w gorlan yn awr yn nydd ei drugaredd, fel y cynnalier meddwl y weddw, ac y cryfhaer ei ffydd, &c.?”

O ! a fydd i'r ffydd yna byth siglo ? A gaiff y Bugail mawr a da ei amheu ? Oni wna efe gasglu yr ŵyn yn ei freichiau, a'u cario yn ei fynwes ? Y mae Cristionogion yn gweddïo yn ddifrifol am iddo wneyd, ac efe a wna.

Llefardd y llawgell wrthym eto, a gofynodd i ni “gofio y pumed o Dachwedd, i weddïo dros Lywydd St. Lawrence Co., N. Y., fel y byddo i bobl Dduw yno gael mwynhau amser c adfywiad oddiwrth bresenoldeb yr Arglwydd.” Ni a gofiasom, ac am amryw leoedd ereill yn yr un dydd. Rhai yn un Dalaeth, rhai mewn un arall—Dwyrain, Gorllewin, Gogledd, a Dehau.

Y mae y llawgell yn siarad yn mhellach :—“Nid yw fy ngŵr i yn Gristion, er yn fynych yn ystyriol. Yr wyf yn gweddïo am ei droadigaeth bob dydd er pan briodasom—naw mlynedd yn ol. A gaf fi ofyn rhan yn eich gweddïau chwi fel y byddo i'm gŵr geisio rhan yn Nghrist yn awr, ac fel y delom ein dau yn Gristionogion ymroddgar, difrifol, a beiblaidd?”

Pa faint o wragedd gweddigar sydd yn gwneyd y fath

negeseuon â hon at gyfarfod gweddïo *Fulton-street* ! Duw a fendithio y gwragedd gweddigar hyn.

Pa lais yw hwn sydd yn dyfod allan o'r llawgell ? Clywch ! "Y mae gweddïau cyfarfod *Fulton-street* yn cael eu ceisio yn ddifrifol dros ddosbarth beiblaidd o ddwy-ar-hugain o foneddigesau ieuainge, mewn cysylltiad âg un o'r eglwysi Isellmynaid diwygiedig yn y gymydog-aeth hon ; ymddengys rhai o honynt yn bryderus yn nghylch eu heneidiau."

Y fath fyd o ddyddordeb sydd yn rhwymedig yn yr ymbiliad yna ! Y fath lu o galonau a lawenychai pe dychwelid hwy oll !

Ond ni wnawn estyn yr ymddiddan.

Fefydd y llyfr hwn o ddeisyfiadau, a'r llawgell yn yr hon y cedwir yr amwisg-lythyrau hyn, yn goffadwriaethau o ffydd a thaerineb y saint ; a chofnodir yr atebion hefyd er mawl anfeidrol ras.

PENNOD XXV.

Blwyddyn o Weddïo—Adolygiad o'r Cyfarfodydd—Cylchwyl Cyfarfod *Fulton-street*—Engreift anghyffredin o Ddaffroad yn y Cyfarfod hwnw—Llofruddiaeth a Hunan-laddiad yn cael eu hattal—Y Pechadur wedi ei Achub.

WRTH ddwyn y braslun o hanes y cyfarfodydd hyn i dderfyniad, byddai yn orchwyl diolchgar i ail edrych dros y tir a gerddasom, a mawrygu rhyfeddodau y gras a'r oariad achubol a gawsant eu hegluro. Yr wyf yn ymwybodol o anmherffeithrwydd yr hanes, am nad yw yn gwneyd crybwylliad neillduol am lawer o gyfarfodydd, a chywres o gyfarfodydd yn y ddinas hon a lleoedd ereill, am ba rai y buaswn yn hoffi traethu. Bydd y flwyddyn 1858 yn gofus yn ninas Caerefrog Newydd oblegyd y cyfarfodydd gweddi unol hyn. Yn mhilith y rhai mwyaf buddiol oedd yr un a gadwid am lawer o wythnosau yn

Eglwys Isellmynaid Ddiwygiedig y Nawfed heol (dan ofal Dr. Van Zandt), ac wedi hyny a gedwid ar gylch yn addoldai y gwahanol enwadau yn y parth uchaf o'r ddinas, yn ddyddiol am hanner dydd. Yr oedd gweinidogion ac ereill yn ymgynull i'r cyfarfodydd mewn rhif mawr; ac ar ddydd Sadwrn, yr oedd plant a fyddai mewn oedran i ddeall gwirionedd yn cael eu cymhell i ddyfod, dros ba rai yr offrymid gweddi neillduol; ac anerchid hwy â geiriau addysg gyda thynnerwch a nerth. Yn un o'r cyfarfodydd hyn, yr hwn a gynnaliwyd yn yr Eglwys Henadurol Flaenaf (dan ofal Dr. Phillips), gwelsom yn bresenol weinidogion o braidd bob enwad efengylaidd, y Parch. Ddr. Gillette, o eglwys y Bedyddwyr, yn llywyddu, tra yr oedd yspryd cariad a gweddi yn treiddio drwy y dorf fawr, yr hon a lanwai yr holl dŷ ar ganol dydd. Cynnaliwyd cyfres o gyfarfodydd ereill, y rhai a gedwid ar gylch, hyd nes y galwodd poethder yr haf am fudiad arferol teuluoedd i'r wlad.

Cadwodd y Parch. Ddr. Peck (Methodist), gyfres o gyfarfodydd am chwech o nosweithiau canlynol yn ei eglwys. Pregethwyd yr efengyl gan weinidogion o chwech o wahanol enwadau, oll yn dreiddiedig â'r un yspryd, yn gosod allan yr un gwirionedd mawr—iachawdwriaeth trwy yr Arglwydd Iesu Grist.

Ac ymddengys fod yr un yspryd unol wedi ymledaenu dros yr holl wlad. Os ydyw yr adfywiad wedi cael ei hynodi yn fwy mewn rhai parthau o'r wlad na'u gilydd, nis gellir dyweyd am un gyfran helaeth lle na thalodd ymweliad. Y mae y ffaith hon wedi cael ei dangos yn amlwg yn yr hysbysiadau a wnaethpwyd yn y cyfarfodydd, hanes pa rai a roddasom yn y tudalenau blaenorol. Ni adawyd un dosbarth o ddynion heb deimlo nerth yr Yspryd Glân. Y cyfoethog arianaid yn y ddinas, y gweithiwr caled, y masnachwr a'r morwr, y meistr a'r caethwas, rhagredegwyr gwareiddiad yn y Gorllewin pell, a'r rhai a breswylant yn mhlith sefydliadau yr efengyl yn Lloegr Newydd, a gyfranogasant o

sendithion a gallu y gwaith grasol hwn. Can belled ag y mae sylw dynol yn myned, nid yw yr Arglwydd wedi bod yn dderbyniwr wyneb yn y tywalltiad yma o'i Yspryd, ond efe a anfonodd ei wlaw ar y da a'r drwg, y cyfiawn a'r anghyfiawn, gan ennill mawl iddo ei hun yn adeiladaeth ei saint, ac yn nychweliad pechaduriaid.

Yr oedd yn beth priodol iawn i'r dydd ar yr hwn y sefydlwyd y cyfarfod gweddi yn *Fulton-street* i gael ei gofio ar ddychweliad ei gylehwyl. Rhoddwyd rhybudd blaenorol y byddai yr eglwys gerllaw y ddarlithfa yn agored y diwrnod hwnw (dydd Iau, Medi 23ain, 1858), am hanner dydd, yr hon agafodd ei gorlenwi. Yr oedd y gynulleidfa yn un o'r rhai mwyaf dyddorol a dwysfyfryol a welsom erioed wedi ymgynull yn nghyd. Un o'i nodweddau neillduol oedd undeb calonog a serchog gweinidogion a Christionogion anghyhoedd o gymaint o wahanol enwadau wrth osod allan yr achlysur cysegredig. Yr oedd yn olygfa o fwynhad sanctaidd a nefol, nad ydyw byth i'w anghofio gan y rhai a'i mwynhasant.

Ilywyddodd y Parch. Ddr. De Witt, gweinidog hynaf y *Collegiate Dutch Churches*, yn dra gweddus. Agorodd y cyfarfod drwy wneyd rhai nodiadau, yn y rhai y rhoddodd hanes byr am ddechreuad a chynnydd y cyfarfod gweddi dyddiol a gedwid yn y ddarlithfa berthynol i'r eglwys. Ar ol i'r gynulleidfa uno i ganu y Psalm :—

“ ‘Rwy 'n caru 'th deyrnas, Arglwydd mawr,
Tŷ dy breswylfa yw, &c.”

Darllenodd y Parch. Ddr. Leland, o Carolina Ddeheuol, yr ail bennod a thriugain o Esaiah. Gweddiodd y Parch. Ddr. McCarrell, Henaduriad, o Newburgh, Caerefrog Newydd. Traddododd y Parch. Ddr. Krebs, o'r Eglwys Henadurol, O. S. anerchiad, gan gymharu agwedd grefyddol bresenol y ddinas, a sefyllfa a rhagolygon yr eglwysi, â'r hyn oeddynt pan y daeth efe gyntaf i'r ddinas, tua deng mlynedd ar hugain yn ol, a phan y daeth i'r addoldy hwn i wrando ar y Parchedig Ddr.

De Witt yn pregethu y Sabbath cyntaf iddo fod yn y ddinas. Dywedai yr ymddangosai yn debyg, ychydig o flynyddau yn ol, fod rhan o'r ddinas i gael ei rhoddi i fynai i Mammon, yr oedd yr eglwysi mor gyffredinol yn ymsymud yn y cyfeiriad yna. Ond wrth edrych ar ganlyniadau rhyfeddol y flwyddyn ddiweddar, yn yr hon, ar yr awr brysura f o'r dydd, ac yn nghanol marchnadoedd o bob natur, yr oedd tyrfaoedd yn cael eu casglu yn nghyd bob dydd trwy'r flwyddyn i weddio— yn yr hon y dychwelwyd y fath lu o eneidiau at Dduw, ac y byhawyd ac y siriolwyd y fath rifedi o galonau, gorfodir ni bawb i lefain, "Y fath bethau a wnaeth Duw!"

Dyweddodd yr hybarch Ddr. Bangs, o eglwys y Trefnyddion Esgobaethol, mai hwn oedd y cynyg llwyddiannus cyntaf at undeb Cristionogol a gafodd ei wneyd. Am ran fawr o'i fywyd gweinidogaethol yr oedd efe wedi bod yn brwydro âg enwadau ereill, ond yn ddiweddar yr oedd efe wedi bod yn pregethu ar gariad, ac yr oedd am bregethu ar y pwnc hwn hyd nes y gelwid ef i orphwys oddiwrth ei lafur. Yr oedd ei nodiadau yn cael eu traddodi mewn yspryd o serch gwresog tuag at bawb sydd yn caru Crist, ac wrth ddyfod oddiwrth weinidog oedranus yr efengyl, yr hwn nad oes ganddo amser hir i aros yma, yn cynyrchu teimlad dwys.

Ar ol i'r Parch. Ddr. Bangs weddio, llefarodd y Parch. Ddr. Gillette, o'r eglwys Fedyddiedig, a chyffyrddodd â llawer llinyn tyner yn nghanolau ei wrandawyr. Cyfeiriodd at yr amlygiadau o fuddygoliaeth a ganlynodd ymdrechion pobl Dduw yn ystod y flwyddyn ddiweddar, ac yn yr ystyriaeth o ganlyniadau pwysig y flwyddyn, cariodd ei wrandawyr i fyni i'r cynteddau fry, lle mae saint ac angelion mewn cydymdeimlad âg eneidiau cadwedig ar y ddaiar, yn dadseinio eu telynau, gan foli Duw am yr amlygiadau o'i ras i bechaduriaid colledig.

Gwnaeth y Parch. Ddr. Vermilye, o'r eglwys Isellmynaid Ddiwygiedig, ychydig nodiadau, a gweddiodd

Dr. A. D. Smith, o'r eglwys Henadurol, N. S.; yna an-
 erchodd y Parch. Ddr. Adams, o'r un eglwys, y cyfarfod,
 gan adrho llawer o'r trugareddau mawriou a ddisgyn-
 odd ar ein gwlad a'r byd, fel ffrwythau y diwygiad mawr ;
 yr eneidiau a achubwyd, y calonau Cristionogol a siriol-
 wyd, yr allorau teuluaid a godwyd i fyny, y rhifedi a
 ychwanegwyd at y weinidogaeth, a'r ychwanegiad a
 wnaed at nerth gweithgar yr eglwys. Cyfeiriodd at
 wledydd ereill a brofasant y dylanwad ; llefarodd am y
 symudiad neillduol sydd yn myned yn mlaen yn Eglwys
 Sefydledig Lloegr, i roddi yr efengyl i'r tylodion, a'u
 cynhyll i'w gwrando ; a dywedodd ei fod newydd dder-
 byn llythyr oddiwrth weinidog enwog i Grist, yn Geneva,
 Switzerland, yn ymofyn yn nghylch y diwygiad hwn, ac
 yn rhoi hanes, yr hwn a ddengys fod ganddynt hwythau,
 yn yr hen fyd, yr un peth yn myned yn mlaen, os nad
 ydynt yn rhoi iddo yr un enw.

Drachefu, cyfododd dyeithrddyn i fyny, ac adroddodd
 amryw hanesion i egluro gallu y gwaith, a chynghorodd
 Cristionogion i ddyfal-barhau, i hau gerllaw y dyfroedd
 tawel, a dysgwyl wrth Dduw mewn gweddi ffyddiog.

Dywedodd Dr. De Witt ei fod wedi derbyn llythyrau
 oddiwrth ddau o weinidogion esgobaethol y ddinas, yn
 datgan eu gofid am nas gallent fod yn breswol oblegyd
 ymrwymadau ereill.

Traddododd y Parch Ddr. Spring yr anerchiad ter-
 fynol ; gweddiodd y Parch. Mr. Cuyler, a dywedodd y
 Parch. Ddr. Bangs y bendithiad.

Tra yr oedd y cyfarfod gogoneddus hwn yn myned yn
 mlaen—cyfarfod diolchgarwch a mawl—mor ychydig a
 feddylid unrhyw un yu y gynulleidfa fawr yna am
 gyffroadau meddyliol un pechadur tylawd, yr hwn a
 safai i mewn yn nghanol y gynulleidfa !—eto, y pryd
 hynny, ac yu y fan hono, pan oedd y bobl yu moliannu
 Duw am yr hyn a wnaethai, yr oedd yr Yspryd mewn
 nerth ar un a fwriadodd gyflawni gweithred erchyll, ac
 yu ei attal rhag pechu a'i ddwyu i edifeirwch. Wrth

weled y bobl yn myned i mewn i'r eglwys fel yr elai heibio, troes i mewn gyda hwy, yn ddibris o hono ei hun, ac eisieu gweled yn unig yr hyn a elai yn mlaen. Llwyddodd i gael lle i sefyll y tu fewn i'r drysau, a chlywodd eiriau yn fuan a dŷnodd ei sylw. Yr oedd hyd yn nod y pryd hwnw yn meddwl am lofruddiaeth, ond fe wnaeth Gair Duw, yr hwn sydd lymach nag un cleddyf dau finig, ei drywannu yn ei galon.

Yr oedd hyn y 23ain o Fedi. Yn mhen naw niwrnod ar ol hyn, Hydref 2il, daeth dyn dan redeg i'r ddarlithfa uchaf yn *Fulton-street*, a dywedodd "fod arno eisieu ysgrifenu deisyfiad am weddi." Yr oeddym ni yn eistedd ar y pryd wrth y bwrdd yn ysgrifenu hanes y cyfarfod o'r blaen. Felly estynasom iddo ysgrifell a phapyr, a dywedasom wrtho, "Eisteddwch i lawr, ac ysgrifennwch yr hyn a ewyllysiwch." Ysgrifennodd fel y canlyn, ac estynodd ef i ni i'w gyflwyno drosto i'r cyfarfod, yr hwn oedd i ddechreu yn mhen deg neu ddeuddeg mynyd:

"Deisyfir yn barchus weddïau y cyfarfod hwn dros G—— B——, yr hwn a dreuliodd ei holl fywyd mewn drygioni, ac hyd y nod wythnos yn ol, a fwriadodd hunanluddiad, a'r drwg mawr o lofruddiaeth, mewn gobaith o derfynu ei drueni. G——B——."

Arwyddodd y deisyfiad hwn â'i enw priodol ei hun. Edrychasom arno gydag aughrediniaeth a syndod.

"A ddarfu i chwi, mewn gwirionedd, fwriadu cyflawni lofruddiaeth a hunanluddiad?" meddem ni.

"Do, mi wnaethym," eb efe, gyda pharodrwydd a phenderfyniad. "Yr oeddwn yn ineddwl am hyny mewn gwirionedd, a huaswn yn gwneuthur, oni buasai y cyfarfod gweddi a gynnaliwyd yn yr eglwys."

Yr oeddym o hyd yn anghrediniol, ac yn synu ei glywed yn siarad felly. Cydsafasom wrth y bwrdd. Edrychasom arno yn bwyllog a diysgog yn myw ei lygaid am fynyd neu ddau. Nis gallasem weled cyflafan yno.

"Y mae yn beth anmhosibl," meddem.

"Y mae yn bosibl," eb efe. "Yr oeddwn yn wirioneddol felly, a buaswn i ac arall yn nhragywyddoldeb cyn hyn, oni fuasai y cyfarfod gweddi yn yr eglwys."

Dywedwyd hyn gyda'r fath bwyll a diysgogrwydd, fel y dechreuasom ei gredu, a gofynasom,

"Pwy a fwriadasoch ei lofruddio?"

"Gwraig."

"Am ba beth?"

"Am ei bod wedi fy niweidio mewn modd ysgeler."

"A oes llofruddiaeth yn eich calon yn awr?"

"Nac oes yr un gronyn."

"A wnaethoch chwi erioed gyflawni rhyw bechod erchyll?" gofynasom iddo, gan edrych i lawr a darllen drosodd ei ddeisyfiad, a meddwl y gallai rhai o'i eiriau gyfeirio at ddrygau a gyflawnodd yn ei fywyd blaenorol.

"Naddo erioed," eb efe, gyda diysgogrwydd mawr.

"A fuoch chwi mewn carchar?"

"Ni charcharwyd fi yn fy mywyd."

"O ba wlad yr ydych?"

"Sais ydwyf, ond yr wyf wedi bod amryw flynyddau yn America."

"A oedd genych fam dduwiol?"

Llanwyd ei lygaid â dagrau nes tywyllu ei olwg â llif.

"Yr oedd genyf fam weddigar, syr, ac yr wyf yn credu yn benderfynol mai ei gweddïau droswyf a attaliodd fy llaw y dydd hwnw."

"Sut hyny?"

"Yr oedd y gyllell farwol genyf yn fy mynwes, a'r gwenwyn yn fy llogell. Meddyliais am gyfarfod â'm hysglyfaeth ar yr heol, a'i thrywanu ar yr eiliad, a chymeryd y gwenwyn yn y fan, a rhoi terfyn ar fy nghofidau. Ond yr wyf yn gobeithio fod Duw wedi fy attal mewn atebiad i weddïau fy mam."

"A ydych chwi mewn gwirionedd yn dymuno bod yn Gristion?"

"Ydwyf."

"A ydych chi yn wir ofidus am y troseddau ofnadwy y bwriadasoch eu cyflawni?"

"Ydwyf, syr—yr wyf yn ofidus. Yr wyf yn bechadur mawr."

"Y mae yr Arglwydd Iesu yn Waredwr mawr. Gweddiodd am faddeuant i'w lofruddion ei hun pan oedd yn marw, a gall faddeu i chwithau."

Erbyn hyn yr oedd y canu wedi dechreu yn yr ystafell islaw, ac aethom yn nghyd i lawr. Arweiniasom ef i mewn, a chawsom le iddo eistedd yn y gynulleidfa luosog, ac anfonasom ei ddeisyfiad i fyny. Aeth o law i law, hyd nes y cyrhaeddodd ysgrifen-gist y llywydd. Sylwasom arno yn ei ddarllen gyda syndod amlwg, a phan y cafodd gyfleusdra darllenodd ef i'r gynulleidfa.

Offrymwyd gweddiâu twymgelon, a chofwyd am y dyn truenus hwn. Er ei holl bechodau, yr oedd rhwybeth yn y gweddiâu yn ymddangos i ddyweyd:—"Yr ydym yn credu y bydd i bechodau y dyn hwn, y rhai ydynt lawer, gael eu maddeu iddo." Gall y penaf o bechaduriaid gael maddeuant.

Yr oedd ing ei feddwl yn ymddangos yn dyfod yn fwy angerddol o ddydd i ddydd. Mynych yr ymneillduai ychydig o Gristionogion i oruwch-ystafell fechan, ac, wedi cau y drws, ymddiddanent a gweddient gydag ef. Nis gallai gael esmwythâd. Holwyd ef weithiau i gael gweled a oedd unrhyw duedd i gyflawni hunanladdiad yn llechu yn ei galon, ond ymddangosai yn ddychrynedig wrth feddwl am y troseddau y bwriadodd eu cyflawni, ac yr oedd yn hollol wybodus o ddirfawr ysgelerder a drygioni ofnadwy ei galon, gan ei bod yn gallu meithrin am foment y fath fwriadau diuystriol. Yr oedd bob amser yn bresenol yn y cyfarfod gweddi dyddiol, ac yn llwythog dan faich ei ofid. Yr oedd poen hunan-gondemniol yn enoi yn ddychrynlyd yn ei galon; nid gofid yn unig ydoedd, ond gwasgfa enaid. Yr oedd yn bresenol hefyd yn y cyfarfodydd hwyrol, ac

ni adawai i un cyfleusdra i ymgymysgu â Christionogion ymgynlledig i weddio i ddiange oddiarno.

Yr oedd ei wynebpryd yn dwyn argraffiad eglur o ddyoddefiadau mewnol. Ei brif deimlad oedd anobaith. Teimlai ei fod wedi pechu mor hir, ac mor fawr, fel mai oferedd oedd dysgwyl y gallai ei feiau gael eu maddeu.

Yr oedd un hwyr yn y cyfarfod gweddi. Hwyr y Sabbath ydoedd, ac yr oedd yr ystafell yn llawn. Tua chanol y tŷ clywyd ei lais ef. Gwelwyd ef yn ymgrymu ar ei liniau wrth ei eisteddle, ac yn llefain yn uchel am drugaredd. Yr oedd y gynulleidfa yn sefyll ac yn canu hymn. Yr hymn oedd—

“Craig yr oesoedd erof fi
A wnaeth hollti;
Boed fy lloches ynot ti,
Anwyl Iesu.”

Ei iaith oedd, “O! beth a wna!—beth a wna!—beth a allaf wneyd i fod yn gadwedig?” Parhaodd i adrodd dymuniadau byrion gweddi, gan grefu am drugaredd a maddeuant trwy Iesu Grist. Canwyd yn mlaen, a phan orphenwyd yr hymn, heb sylwi dim ar y cyffro, dechreuwyd gweddio ar unwaith, gan ei wneyd ef yr un ac unig wrthddrych deisyfiad. Pan y clywyd llais gweddi, dystawodd ei lais ef, ac unodd pob calon mewn un lef sobr a difrifol am drugaredd i'r pechadur tlawd hwn. Gweddi ar ol gweddi a offrymwyd hyd nes y daeth yr awr i fyuy, a'i achos ef oedd baich yr holl dymuniadau a gyflwynwyd. Terfynodd y cyfarfod, a'r dyn hwn oedd braidd yr olaf i adael yr ystafell, gan faint ei anewyllysgarwch i fyned ymaith.

Yr oedd efe yn y cyfarfod gweddi y dydd canlynol, am hanner dydd. Ond O! y fath gyfnewidiad oedd yn ei wedd. Gwisgai wên dawel a heddychol. Yr oedd yr edrychiad trist ac anobeithiol hyny wedi myned ymaith, *ie, ymaith am byth*. Llawenychai yn Nghrist fel Gwar-edwr—fel ei Waredwr—gyda llawenydd mawr. Y mae ei ffydd yn cryfhau beunydd, ac y mae yn rhoi digon o brawf ei fod yn “greadur newydd yn Nghrist Iesu.”

PENNOD XXVI.

GWEDDI YN CAEL EI DANGOS I FOD YN EFFEITHIOL. Gen y

Parch. W. S. PLUMER, D.D., LL.D.

Yr wyf wedi cael fy nghymhell gan awdwr y gyfrol hon i ysgrifenu rhywbeth ar weddi, yn neillduol y berthynas sydd rhwng gweddi a'r atebiad, yn cael ei egluro gan ffeithiau hen a diweddar.

Nid oes unrhyw ffurf o grefydd ar y ddaiar, yr hon nad ydyw yn cynnwys gweddi. Gall fod yn llygredig mewn athrawiaeth, moesau, ac addoliad, ond nis gall fod yn grefydd, ac yn ymwrthod â gweddi.

Nis gellir prisio gwerth gweddi yn rhy uchel. Am fwy na phymtheng mlynedd ar hugain, yr wyf fi wedi cael llawer o gyd-gyfeillach gyda saint a phechaduriaid o wahanol oedran a setyllfaoedd, pan y byddent yn gad-ael y byd hwn. Yn yr holl amser yna, ni chlywais un yn cwyno ei fod wedi treulio gormod o amser i weddio; clywais lawer yn galaru eu bod mor anfynych wedi talu ymweliad â gorsedd gras.

Nis gall fod gwir dduwioldeb heb ysbryd addoli. Y mae efe, yr hwn nid yw ei enaid yn sychedu am Dduw, ac yn ceisio cymdeithasu âg ef, yn estron perffaith i wir dduwioldeb.

Y mae gweddi yn effeithiol. Y mae ganddi allu gyda Duw. Y mae yn troi heibio farnau chwerwon. Y mae yn dwyn bendithion gwerthfawr. Nid oes dim a wnel dynion yn meddu'r fath ddylanwad eang. Gellir profi hyn mewn amrywiol ffyrdd.

Y mae yr Ysgrythyrau yn dyweyd felly yn eglur.—“Galw arnaf fi yn nydd trallod, a mi a'th waredaf, a thi a'm gogoneddi.” “Pob un sydd yn gofyn, sydd yn derbyn; a'r neb sydd yn ceisio, sydd yn cael; ac i'r hwn sydd yn curo yr agorir.” “Llawer a ddichon taer weddi y cyfiawn.” Y mae gair Duw yn fynych yn dyweyd fel hyn.

Dengys hefyd atebion eglur a hynod i weddi yn achos Abraham, Jacob, Joseph, Moses, Josuah, Hannah, Dafydd, Asa, Elias, Eliseus, Eisaiah, Hezeci'ah, Mordecai, Nehemiah, Paul a Silas, a llawer ereill.

Ac y mae anrhydedd Duw yn gynnwysedig yn ei waith yn ateb y gweddïau a gynyrchodd ei Yspryd, yn gymaint ag yn ei waith yn llywodraethu y byd. Pan y gofynwn iddo wrando yr hyn sydd iawn, yr ydym yn gofyn iddo amddiffyn ei ogoniant ei hun, a chynnal ei orsedd ei hun.

Ac nid oes dim byd ag sydd yn dwyn perthynas â ni yn rhy isel i hawlio sylw Duw. Yn agos i gan' mlynedd yn ol, fe sefydlodd dyn yn ngorllewin Pennsylvania. Meddai ddarn o dir gyda pheth triniaeth ac ychydig o anifeiliaid arno. Gan fod ei deulu yn fawr, syrthiodd i ddyled. Yr oedd arno i'w fasnachwr ryw ddeg neu ychwaneg o ddoleri. Yr oedd ei drethi hefyd yn ddyledus. Addawodd yr arian mor fuan ag y gallai eu cael. Cynygiodd ymadael â rhai o'i anifeiliaid a pheth o'i fyd, ond nid oedd prynwr i'w gael. O'r diwedd, cymhellwyd ef i nodi diwrnod yn yr hwn yr oedd yr arian i gael eu talu yn ddifffael. Aeth i'w gartref, gan ddwys deimlo ei ofid. Yn gynar yn Hydref, gwnaeth efe a chymydog iddo gawell pysgota. Yr oedd pob un i gael yr helfa bob yn ail boreu. Yr oedd amser talu yr arian yn agosáu yn gyflym. Buasai methu gwneyd yn tynu dianrhydedd ar grefydd. Ni chafodd y dyn da ddim neillduol oddiwrth ei gawell, oblegyd nad oedd y pysgod wedi dyfod i lawr yr afon. O'r diwedd treulodd y rhan fwyaf o ddiwrnod mewn gweddï. Tua'r hwyr yr oedd y tywydd yn oeri. Parhaodd i weddio. Ni chysgodd ddim drwy'r nos. Ar ol hanner nos, aeth at yr afon, a gwelodd y pysgoi yn dyfod i lawr. Gweddïodd yn ddibaid, ac ar ddriad y wawr, yr oedd y cweh wedi ei lenwi yn dda â physgod. Daeth i lawr hyd yr afon yn gyflym, cafodd farchnad barod i'w bysgod yn Pittsburg, talodd ei holl ddyledion a'i

drethi, prynodd rai pethau angenrheidiol er eysur ei deulu, a dychwelodd gartref i ddiolch i Dduw. Safodd y cawell pysgota hwnw yn agos i'r mân lle y mae y dyfr-ddor (*lock*) gyntaf yn awr ar yr afon Youghioghan. Y mae llawer o hiliogaeth y dyn yna eto yn fyw. Yr wyf wedi cael yr hanesyn o'u genau hwy eu hunain.

Y mae Duw yn gwrando ac yn ateb gweddïau plant bychain. Yn 1835, pan oedd fy ieuchyd yn bygwth rhoi ffordd, teithiais trwy Lloegr Newydd, a gwnaethym lawer o adnabyddiaeth ddedwydd. Yn nhŷ Crïstion enwog gwelais fachgenyn bychan yn cynnal ei hun, trwy wneyd ei hun yn wasanaethgar unrhyw ffordd y gallai, yr adegau y byddai allan o'r ysgol. Teimlais ddyddordeb ynddo. Enillais ei ymddiried. Dywedodd wrthyf ei gynlluniau a'i arferiad. Yr oedd yn meddwl cael dysgeidiaeth broffesedig. Ni phroffesai ei fod wedi cael calon newydd; ond gweddïau yn fynych bob dydd, a dywedai y gwyddai y gwrandawai Duw ef, ac y nerthai ef. Cymhellais ef i ddifol barhau mewn gweddï. Yr wyf yn meddwl ei fod wedi gwneyd. Collais fy ngelwg arno am flynyddau, hyd nes y dysgais fod fy nghyfaill ieu-ange yn addurn i'r *bar* yn —, yn y gogledd-orllewin.

"Pa beth yr ydych yn ei wneuthur heb fam i adrodd eich holl ofidiau wrthi?" ebai plentyn a feddai fam wrth un yr oedd ei fam wedi marw.

"Dywedodd fy mam wrthyf at bwy i fyned eyn iddi farw," ebe'r amddifad bychan. "Yr wyf fi yn myned at yr Arglwydd Iesu; yr oedd efe yn gyfaill i fy mam, ac y mae yn gyfaill i minau."

Atebodd y llall, "Y mae Iesu Grist i' fyny yn yr awyr; y mae efe draw yn mhell, a llawer o bethau ganddo i ofalu am danynt yn y nef. Nid ydyw yn debyg y gwna efe aros i feddwl am danat ti."

"Nis gwn am hyna," ebe'r amddifad; "yr oll a wn i yw, *Efe a ddywed y gwna, ac y mae hyny yn ddigon genyf fi.*"

Yr oedd yr amddifad yn iawn. Y mae elustiau Duw

yn agored i fabanod a rhai yn sugno yr un modd ag i dduwinyddion a seneddwy'r.

O! na ddywedid cymaint wrth bob plant, ac iddynt hwythau gredu hyny!

Yn Mai, 1858, aethym i gyfarfod gweddi *Fulton-street*, yn Nghaerefrog Newydd. Cyfododd dyn gwledig i fyny, yr hwn ond yn ddiweddar a ddechreuodd obeithio yn Nghrist, a dywedodd am drugaredd Duw yn ei iachawdwriaeth ef ei hun. Dywedodd ei fod o'r blaen wedi gofyn gweddïau y cyfarfod ar ran ei fhm dduwiol ond gwallgofus, fel y byddai iddi gael ei hadferyd i'w synwyrâu, fel ag i gael ei llenwi â llawenydd, a derbyn ei ddiolchgarwch ef am ei ffyddlondeb iddo yn nyddïau ei ddrygioni. Dywedodd, "Gwrandawyd y weddi hōno yn barod i'r fath raddau fel ag y mae wedi peidio gorphwyllo, ac yn dyfod rhagddi yn gyflym. Caf weled fy mam ar fyrder yn iach." Yr oedd ei adroddiad yn adgofio i mi amgylchiad a gymerodd le yn yr ail ganrif ar bymtheg. "Richard Cook, dyn duwiol, yn ystod arosiad Mr. Baxter yn Kidderminster, a aeth i fyw i'r tŷ agosaf ato. Ar ol peth amser, daliwyd ef gan y prudd-glwyf, yr hwn a derfynodd mewn gwallgofrwydd. Cafwyd y cymhorth mwyaf celfydd, ond y cwbl yn ofer. Tra yr oedd yn y cyflwr hwn, dymunodd rhai personau duwiol i gyfarfod, i ymptydio a gweddïo ar ran y dyoddefydd; ond gwnaeth Mr. Baxter y tro hwn eu cynghori i beidio, am yr ystyriai yr achos yn anobeithiol, ac y meddyliai y gwnaent i weddi gael ei diystyru yn ngolwg dynion bydol, pan y gwelent y byddai yn aflwyddiannus. Wedi i ddeg neu ddeuddeg mlynedd o gystudd fyned dros ben Richard Cook, ni chymerai rhai o'r personau duwiol o'rybwyllledig eu perswadio i beidio gweddïo drosto, ond ymptydiasant a gweddiasant yn ei dŷ ef. Gwnaethant felly unwaith yn y pythefnos am rai misoedd; o'r diwedd dechreuodd y dyoddefydd wella, dychwelodd ei iechyd a'i synwyr, "ac," ychwanegai Mr. Baxter, "y mae yn awr mor iach braidd ag y hu erioed,

ac wedi parhau felly am gryn amser." Oni ddarlloch yn yr Efyngylau? "*Nid â y rhywogaeth hyn ond trwy weddi ac ympryd.*" Ac, "*Y rhyw hwn er dim ddyfod allan, ond trwy weddi ac ympryd;*" 1 xvii. 21; Marc ix. 29. Beth y mae yr Ysgrythrau yn feddwl?

Fel y mae arnom angen Yspryd Duw yn mhob felly y rhoir ef yn rhad i ni mewn atebiad i we arwain ein meddyliau yn eu cyfeiriad priodol. Gwodd y Parch. Ddr. W. Nevins, o Baltimore, am yddau, fel y galluogid ef i gyfansoddi un traethody Yn ei ddyddiau olaf, ni amheuodd na wrandawodd ei weddi; ac nis gall un dyn da, yr hwn a ddarllo ei draethodau a'i lyfrau, betruso fod Duw wedi ci ei gri. Gofynnodd am ychydig, a chafodd lawer.

Gall Duw ateb gweddi am unrhyw beth un ewyllys. Arferai John Welch, mab-yn-nghyfra John Knox, a chyndad y Parch. James Paine, o Seville, Tenn., a'r Parch. H. H. Paine, Holly Sp Miss., ddyweyd,—“Yr wyf yn synu pa fodd y Cristion orwedd yn ei wely drwy'r nos, a pheidic i weddio.” Gwnaeth y dyn nodedig hwn, pa alltudiedig oblegyd gair Duw, feistrol y Ffran, mewn pedair wythnos ar ddeg, a gallai bregethu ; mor dderbyniol, fel y rhoddodd amryw o eglwy Ffrainge alwad iddo. Pe myfyriem yn llai tel Atheistiaid, ac yn fwy tebyg i Gristionogion, nwnaem fwy o gynnydd. Gwnaeth Philip Henry y bylliad canlynol yn ei lyfr ar ddydd neillduedig fyrio: —“Anghofiais pan y dechreuais, yn bendant : neillduol, i grefu am gymhorth gan Dduw, a symt olwynion y cerbyd yn ol hyny. Arglwydd, madd niffyg a chadw fi yn llwybr dyledswydd.” Dywe unwaith wrth weinidog defnyddiol, “Syr, pe bu chwi heb *aredig* yn eich llyfrgell, ni wnelech *fe* eich areithfa.” Yr wyf yn adnabod dau ddyn y o'r Taleithiau canol, y rhai a ddywedent, os ca

erioed gymhorth gan Dduw mewn unrhyw beth mewn atebiad i weddi, yn eu myfyrdodau yr oedd hyny. Dywed y teilwng Thomas Boston, yn ei gofiant a ysgrifennodd iddo ei hun, ddirgelwch ei lwyddiant yn ei fyfyrdod, pan yr agorodd ei Feibl Hebraeg, ac y gweddiodd ar yr Arglwydd i gymeryd trugaredd arno, ac i roddi iddo wyladwriaeth, oblegyd ei fod yn ddiweddar wedi colli llawer o'i gwsg. Ac yn mhell o'i flaen ef y gweddiodd Dafydd, "Dysg i mi dy ddeddfau." "Agor fy llygaid fel y gwelwyf bethau rhyfedd allan o'th gyfraith di." Dengys hanes Solomon mai bendith ar ei waith yn myfyrio yn benaf oedd yr hyn a geisiai pan yn gweddio am ddoethineb. Boed i fyfyrwyr weddio.

Y mae yr engreiffiau yn mha rai yr anfonodd Duw waredigaethau neillduol i ddynion mewn atebiad i weddi, yn lluosog a tharawiadol.—Yn nyddiau y Frenines Elizabeth, chwalwyd neu dinystriwyd y gad-lynges Yspacnaidd arswydus, mewn atebiad i weddïau gwresog a offrymwyd gan bobl Dduw yn Lloegr. Yn 1746, cad-lynges Ffrengig, o ddeugain o longau, parotôedig o dan Duc d'Anville yn erbyn y Trefedigaethau Americanaidd, mewn atebiad i weddi a lwyr ddinystriwyd gan dymhestl. Yr oedd blaenoriaid y rhyfelgyrch wedi cael eu goddiweddyd gan y fath deimlad at ddisymwthdra a pherffeithrwydd eu haffwyddiant, fel y gwnaeth y ddau gyflawni hunan-laddiad.

Ond fe all Duw waredu ei bobl warchaedig heb ddinystrio eu gelynion. Dywed Le Clerc wrthym, pan, yn 1672, yr oedd yr Isellmyn yn dysgwyl ymosodiad o eiddo eu gelynion o'r môr, "i weddïau cyhoeddus gael eu gorchymyn am waredigaeth. Dygweddodd pan oedd y gelynion yn dysgwyl yn unig am y llanw, mewn trefu i lano. i'r llanw gael ei attal, yn groes i'w drefn arferol, am ddeuddeg awr, fel y gorfodwyd y gelynion i ohirio y cynyg hyd adeg arall, yr hon na welsant byth, oblegyd ar ol hyn fe gyfododd ystorm, yr hon a'u gyrodd o'r gororau."

Mor ryfeddol y mae Duw wedi gwraudo gweddi ar ran sefydliadau daionus, y rhai a sylfaenwyd i esmwythâu trueni dyu! Y mae genym enghraifft darawiadol o hyn yn Nhŷ yr Amddifad, yn Hale, yr hwn a sylfaenwyd gan Francke. Nid oedd ei ysgol yn waddlog. Yn 1696 nid oedd ganddo arian i gynnal yr ysgol am wythnos yn hŵy. Pan oedd y tamaid diweddaſ ar gael ei ddefnyddio, derbyniwyd mil o goronau o le nas gwyddai. Ar adegau cyfyng ereill, derbyniodd mewn atebiad i weddi neillduol, ugain, deg ar hugain, a deg-a-deugain o goronau. Dywed, "Bryd arall, yr oedd ein holl ym-borth wedi darfog; ond wrth i mi anerch yr Arglwydd, yr oedd y pedwerydd deisyfiad o weddi yr Arglwydd yn dylanwadu arnaf yn ddwys,—‘Dyro i ni heddyw ein bara beunyddiol,’ a sefydlodd fy meddyliau mewn modd mwy neillduol ar y gair ‘*heddyw*.’ oblegyd ar y dydd hwnw yr oedd arnom fawr angen am dano. Tra yr oeddwn eto yn gweddïo, daeth cyfaill i mi o flaen fy nrws mewn cerbyd, gan ddwyn y swm o bedwar cant o goronau!"

Ac ar bwy y mae mwy o angen gweddi na phregethwr yr Eſengyl? Yr oedd Chalmers yn iawn:—"Nid oes gan weinidog sylfaen i ddysgwyl ffrwyth oddiwrth ei ymdrechion hyd nes y paid a gobeithio ynddo ei hun; ond nid ydyw wedi dysgu i beidio rhoi ffydd yn nghyfeiriad a nerth ei frawddegau, hyd nes y teimla y dichon dyn fod yn alluog i hawlio sylw, ac i roi gwledd i'r dychymyg, a dystewi yr hwn sydd yn gwrthddywedyd, heb fod yn alluog i fwrw cestyll i'r llawr." Teimlai yr apostolion at eu rhyddid i roi y gwaith o ddosbarthu elusenau yr eglwys ar ysgwyddau ereill, dewisedig i'r perwyl hyny. Ond ni feiddient droi heibio weddio a phregethu. Iâ, ni feiddient wneyd dim i leihau eu sylw i'r dyledswyddau hyny. Dywedent, "Nyni a barhawn mewn gweddi a gweinidogaeth y gair;" Act. vi. 4. Y mae pregethwr diweddi yn ofnadwy wan yn gystal a thruenus.

Adwaenwn un pregethwr yr hwn ni chymhellai *bechaduriaid* i weddio. Derbyniodd ei blentyn ef ei hun niwaid, a phan oedd y meddyg caredig yn gwneyd ei oreu i'w esmwythâu, yr oedd y bachgen bychan yn rhoi ffordd i'w nwydau drwg mewn llwon a rhegfeydd. Gwnaeth hyn i un o'r cymydogion ddyweyd, "Pryd na chymhellir plant i weddio, gellir dysgwyl iddynt gablu."

Gwir y dylem gymhell dynion i weddio yn gywir, ac nid yn rhagrithiol—mewn ffydd, ac nid mewn anghrediniaeth. Ond efe, yr hwn ni weddia hyd nes y mae ganddo sail i fod yn sicr fod ei serchiadau a'i rasusau yn iawn, a â i uffern cyu i'w weddi ddechreu. Y mae yn wir hefyd fod addewidion y cyfamod gras i'r credadyn, ac fod "anghrediniaeth yn ddiddymiad addewidion" yr iachawdwriaeth i bob dyn. Eto, pwy a all ddangos, trwy unrhyw wirionedd o grefydd naturiol neu ddatguddiedig, na wna Duw byth wrando cri o gyfyngder unrhyw un o'i greaduriaid ar y ddaear? Onid yw ei drugareddau ef ar ei holl weithredoedd yma isod? Onid yw efe yu gwrandao cri cywion y gigfran a'r llewod ieuaino? Ac onid yw dyn yn well na llawer o adar a bwystfilod? Onid yw Duw yn galw ar ddynion yn mhob man i ddyfod ato? Iê mwy, yn Psal. cvii., y mae efe ddwywaith wedi cofnodi ei ddaioni yn ei waith yn ateb gweddïau dau ddosbarth o ddynion hynod am eu drygioni. Y mae un yn ddosbarth o ddynion, y rhai oblegyd eu llygredd a'u drygau dinystriol a elwir yn *ynfydion*. "Yntydion, oblegyd eu camweddau, ac o herwydd eu hanwiredau, a gystuddir. Eu henaid a ffeiddia bob bwyd; a daethant hyd byrth anghau. Yna y gwaeddasant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder; ac efe a'u hachubodd o'u gorthrymderau. Anfonodd ei air, ac iachâodd hwynt, ac a'u gwaredodd o'u dinystr. O! na foliannent yr Arglwydd am ei ddaioni a'i ryfeddodau i feibion dynion!" Adn. 17—21.

Y dosbarth arall yw morwyr, y rhai, braidd yn mhob oes, sydd wedi bod yn hollol anghrefyddol a llygredig.

'Y rhai a ddisgynant mewn llongau i'r môr, gan wneuthur eu gorchwyl mewn dyfroedd mawrion. Hwy a welant weithredoedd yr Arglwydd, a'i ryfeddodau yn y dyfnder. Canys efe a orchymyn, a chyfyd tymhestliwynt, yr hwn a ddyrchafa ei ddônau ef. Hwy a esgynant i'r nefoedd, disgynant i'r dyfuder; tawdd eu henaid gan flinder. Ymdröant, ac ymsymudant fel meddwyn; a'u holl ddoethineb a ballodd. Yna y gwaeddant ar yr Arglwydd yn eu cyfyngder; ac efe a'u dwg allan o'u gorthrymderau. Efe a wna yr ystorm yn dawel; a'i thônau a ostepant. Yna y llawenhânt am eu gostegu; ac efe a'u dwg i'r porthladd a ddymunent. O! na foliannent yr Arglwydd *am* ei ddaioni, a'i ryfeddodau i feibion dynion!" Adn. 23—31.

Y mae yn sicr os gwna Duw wrando cri y fath ddynion yn eu cyfyngderau, y gall wrando llef unrhyw bechadur tlawd arall ar y ddaiar, yr hwn sydd mewn angen am ei gyfeillach. Dywed Scott ar y geiriau cyntaf dan sylw:—"Y mae colliant nerth ac archwaeth at fwyd yn cael eu dilyn gan boen dirfawr, ac y mae angeu yn presenoli ei hun o flaen eu meddyliau dychrynedig; y pryd hyny fe fydd i'r mwyaf halogedig weithiau lefain ar Dduw, ac er fod eu gweddi yn fynych ond llais greddfol cyfyngder, eto, y mae efe yn aml yn eu gwrando, ac yn annysgwyladwy yn adferu eu hiechyd a'u nerth."

Y dichon ac y gwna Duw wrando gweddi ddifrifol un mewn cyfyngder, a sicrheir i mi gan lawer. Nodaf un amgylechiad. Er ys mwy na phun' mlynedd ar hugain yn ol, aethym yn ol gwahoddiad i gladdu hen foneddiges ar blanhigfa yn Virginia. Wrth farchogaeth o flaen yr elor-gerbyd tuag at gladdfa y teulu, daethym i fan lle, yn y cae soft, yr oedd yn angenrheidiol i mi gael arweinydd. Gan hyny, daeth mab-yn-nghyfraith i'r hon a fu farw yn mlaen, a marchogodd gyda mi. Dysgais oddiwrtho ef ac ereill y pryd hyny, a thrachefn, ei fod ef wedi cael ei eui o rieni parchus, ei fod wedi cael dysgeidiaeth fasnachol dda, a'i fod wedi cael ei wneyd yn

gyfrifwr mewn ariandy; ei fod wedi syrthio i arferion anghymedrol, yr hyn a iawr ofidiodd bawb o'i amgyleh; fod ei ddynstr wedi myned rhagddo mor bell, fel, pan yn deffro un boreu ddydd Llun o loddest o un awr ar hyntheg ar hugain, y gwelodd holl natur yn edrych yn brydferth a hoyw, a goddiweddwyd ef gan dristwch; ond pan y cyfododd ystorm o felit a tharanau, yr oedd yn ei theimlo yn y fath unoliaeth â sefyllfa ddychrynlyd ei feddwl, fel y dywedodd y gallasai floeddio a churo ei ddwyllaw, pe buasai yn gweled y ddaear yn blygedig mewn llen o dân. Iä, mwy—addawodd yn y modd mwyaf difrifol, y gwnai ddiwygio, ond fe ddrodd ei air. Gwnaeth hyd yn nod gymeryd llŵ difrifol yr ymattaliai oddiwrth ei ddrygioni, ond ni fu ffyddlaw'n i'w llŵ. Yr oedd wedi myned mor bell yn awr, fel yr oedd raid iddo yfed peint o frandi cyn y gallai ysgrifenu ei lyfrau i fyny yn yr ariandŷ. O'r diwedd cynygiodd ladd ei hun, ond yr oedd ei gylla mor afiach, fel y gwrthododd y *laudanum*. Bellach tein-lodd ei hun yn waradwyddus, rhoes ei swydd i fyny, aeth ar lestr i'r India Orllewinol, gan obeithio cael ei wellhau o'i feddwod. Ond yu mhen rhai misoedd, dychwelodd adref, heb fod ronyn yn well. Bu fyw yr holl amser hwn yn ddiweddi; o'r diwedd, fel yr oedd yn rhodio ei hunan yn y mae, daeth i'w feddwl fod Duw caredig a galluog, yr hwn a allai wrando cri o gyfyngder a'i helpu ef. Dechreuodd y pryd hyn weddio yn aml bob dydd er mwyn cael ei gadw oddiwrth ormes diod gadarn. Ni ofynodd am ddim arall. Gweddiodd fel hyn am naw mis, ac ar hyd yr holl amser yna ni ilidiodd unwaith i'w flys. Yn y sefyllfa hon y gwelais i ef, a dywedais wrtho am ddrygioni ei galon, am yr angenrheidrwydd i gael mwy na sobrwydd, am yr enedigaeth newydd, am faddeuant pechodau, am waed Crist, ac am yr Yspryd Glân. Yr oedd y gwirioneddau hyn yn ei synu. Cymhellais ef i barhau i weddio, ac i gynnwys bendithion yr Efengyl yn ei weddiau. Dywedodd y meddyliai y gwnai. Ymwelais âg ef cyn hir, a threullais

amryw oriau gydag ef. Gweddiodd yn erbyn meddwod yn fwy nag erioed, ond gweddiodd am iachawdwriaeth hefyd. Yn mhen ychydig wythnosau, yr oedd gobaith yn Nghrist yn dechreu ei sirioli. Adennillodd iechyd cysurus, daeth yn Gristion diysgog, yn meddu llawer o dymher John Newton, cafodd benodiad da fel swyddlog ariandy. daeth yn fendith i'w deulu, am fwy na deuddeng mlynedd rhodiodd mewn tynerwch mawr, a gostyngeiddrwydd mawr ger bron Duw, ac yna bu farw o farwolaeth fendigedig. Cannoedd o bobl dda, yn mhlith pa rai y mae tri o weinidogion euwog yr Efyngyl, un o'r rhai sydd yn byw yn Nghaerefrog Newydd, un yn Philadelphia, ac un yn St. Louis, a ddeallant fy mod wedi bras-linellu hanes John Ennes, *Brick House*, ger Petersburg, Va. Flynyddau yn ol cefais ganiatâd ei weddw ragorol, er hyny wedi myned i ogoniant, i wneyd unrhyw ddefnydd o'r ffeithiau hyn, y rhai feddylwn allai gymeradwyo gweddi a gras Duw i'm cyd-ddynion.

Y mae tywalltiadau neillduol o'r Yspryd Glân bob amser yn cael eu caniatâu mewn atebiad i weddi neillduol, ac nid mewn un ffordd arall. Rhagflaenwyd yr adfywiad mawr yn amser Ezra, pan y pregethodd efe ac ereill o'r boreu hyd ganol dydd, i gynulleidfa o *haner can' mil* o bobl o flaen Porth y Dwfr, yn Jerusalem, gan dymhor anghyffredin o ymroddiad duwiol, crybwylledig yn y nawfed bennod o Daniel, lle y dywed, "Troais fy wyneb at yr Arglwydd Dduw, i geisio *trwy* weddi ac ymbil, yn nghydag ympryd, a sachlian, a lludw." Cyn iddo dewi ehedodd Gabriel yn gyflym, a dywedodd fod Duw wedi caniatâu ei ddymuniad ar "ddechreu ei weddiâu." Trwy yr un moddion y dygwyd y diwygiad mawr hwnw yn mlaen, fel y dysgwn yn neillduol oddiwrth hanes Ezra o hono.

Rhagflaenwyd yr adfywiad mawr ar ddydd y Pente-cost gan gyfarfod gweddi yr holl eglwys, yn parhau am ddeng niwrnod; Act. i. 4—14; ii. 1. Trwy yr un moddion, a'r cyffelyb, y parhawyd y gwaith; Act. ii.

41—47. Ond y mae y pethau hyn yn ddigon adna-hyddus, ac nid oes angen yn awr i aros arnynt.

Un o'r pregethwyr goreu a gynyrchodd Scotland erioed oedd John Livingston, cyndad y teulu Livingston yn yr Unol Daleithiau. Er dyddiau yr apostolion, fe ddichon na phregethodd yr un dyn gyda mwy o allu neu fwy o lwyddiant, yn neillduol ar un achlysur. Dywed,—"Ffydd ddifrifol a gweddi, a dyben unigol at ogoniant Duw a daioni dynion, calon a bywyd sanctaidd, a lesâ lawer tuagat bregethu iawn. Weithiau y mae rhyw beth mewn pregethu nas gellir ei briodoli nac i'r mater na'r traddodiad, ac nis gellir dysgrifio beth yw, nac o ba le y mae yn dyfod, ond gyda grym dymunol y mae yn trywanu y galon a'r serchiadau, ac yn dyfod yn uniongyrchol oddiwrth yr Arglwydd. Ond os oes unrhyw ffordd i gyrhaedd y fath beth, y mae trwy duedd-fryd nefol y llefarwr." Dywed eto :—"Ni phregethais erioed un bregeth y byddwn yn awyddus i'w gweled drachefn (mewn ysgrifen) ond dwywaith: yr oedd un ar un dydd Llun ar ol y *cymundeb yn Shotts*, a'r llall ar un dydd Llun ar ol y *cymundeb yn Holywood*; a'r ddau dro hyn yr oeddwn wedi treulio y noson flaenorol mewn cydymddiddan a gweddi gyda rhai Cristionogion, heb un parotâd mwy nag arferol; fel arall, yr oedd fy nawn yn gweddu yn well i bobl syml gyffredin nag i wrandawyr dysgedig a synwrol. Dywed John Brown, o Haddington, fod pum' cant o eneidiau wedi cael eu dychwelyd o dan yr un bregeth hñno yn Shotts."

Y mae yr adfywiad a ddechreuodd yn Enfield, Mass., ar yr 8fed o Orphenhaf, 1741, o dan bregeth a bregethodd y President Edwards, hynaf, ar y geiriau, "*Mewn pryd y llithr eu troed hwynt*," er ys hir amser yn cael ei ystyried fel un o'r rhai mwyaf nerthol mewn hanesyddiaeth. Yr oedd dylanwad pethau tragwyddol yn ofnadwy a gorchfygol. Llawer, heb wybod dim o hanes y gwaith hwnw, ydynt yn synu fod y fath effeithiau yn canlyn un bregeth. Ond y ffaith yw, fod rhai Cristion-

ogion yn y gymydogiaeth yna wedi dychrynnu rhag ofn y byddai i Dduw yn ei ddigofaint adael heibio yr eglwys hõno, ac wedi treulio yr holl noson flaenorol mewn gweddi.

Y diwygiad mawr yn 1857-8, yn yr Unol Daleithiau, a ddechreuodd ac a gariwyd yn mlaen mewn modd rhyfedd mewn atebiad i weddi. Yn Medi, 1857, un o'r cymanfaoedd (*synod*) gorllewinol, a wahoddodd dair ereill i'w chyfarfod mewn eisteddfa i weddio ac i gydymddiddan yn nghylch adfywiad ar waith Duw. Cynaliwyd yr eisteddfa, ac ni welwyd y fath gyfarfod yn y wlad orllewinol. Canlynwyd ef gan gyfarfodydd ereill o'r un natur. Sefydlwyd cyfarfodydd gweddi dyddiol mewn dinasoedd, trefydd, a phentrefydd, tua'r un amser, dros yr holl wlad. Y mae miloedd ac ugeiniau o filoedd o ddynion mewn galwedigaethau yn rhoi pob gorchwylion heibio ar awr nodedig, ac yn myned i dŷ gweddi. Felly y mae'r gwaith wedi myned yn mlaen, ac felly yr â yn mlaen, hyd nes yr esgeulusir y cyfarfodydd hyn, neu y deuant yn ffurfiol, yn glod-geisiol, hunan-gyfiawn, neu yn chwareufaoedd i ddynion ddangos eu hunain.

Fod Duw lawer gwaith wedi rhoi aurhydedd neillduol ar weddïau hyd yn nod un o'i weision am adfywiad ar ei waith, a brofir gan lawer o fleithiau diamheuol.—'Tua phum' mlynedd ar hugain yn ol, henuriad gwledig ac oedranus, oedd yn byw mewn cynulleidfa anghyhoedd. Teimlai ei feddwl yn ddwys wrth ystyried gwerth eneidiau, a'r peryglon i ba rai yr oedd pechaduriaid yn agored. Gweddiodd lawer. Yr oedd ei eglwys heb weinidog na phregethu am beth amser. Pan yr ymwelodd gwas i Grist âg ef, dywedodd, "Yr wyf yn llawenbau eich gweled. Yr wyf wedi bod yn gweddio llawer am eich dyfodiad, ac am fendith ar eich llafur. Ar adegau ymddangosai fel pe gwnelsai fy lladd, os na fyddai i Yspryd Duw gael ei dywallt yn fuan arnom." Yr wythnos hõno gwnaeth adfywiad rhyfeddol ei ymddangosiad, yr hwn a gynryhodd ffurwythau daionus parhaus.

Y mae y gweinidog hwnw yn awr yn fyw i adrodd yr hanesyn yna, ac i bregethu Crist.

Nid yw amgylchiad arall yn llai teilwng o sylw. Yr oeddwn i yn bersonol yn gwybod am y ffeithiau. Dygwyrddasant pan yr oeddwn tuag ugain oed. Priododd Cadben James Mc Clung chwaer i Dr. Samuel Campbell, yr hwn a briododd chwaer hynaf y Parch. Ddr. Archibald Alexander. Pan yr adwaenais Cadben Mc Clung yr oedd yn byw yn y *South River*, yn *Rockbridge County*, Va., tua phedair milldir o Fairfield. Dywedodd wrthyf ei fod yn credu ei fod yn moreu ei oes wedi cael ei alw i'r weinidogaeth, a'i fod wedi pechu wrth beidio ufyddhau i'r alwad. Y mae yr argraffiadau ar fy meddwl i ar y pwngc hwn yr un â'i eiddo ef. Yr oedd yn ddyn nodedig mewn dawn gweddi. Ymddangosai i feddu hefyd, i raddau anghyffredin, yspryd gweddi. Yn 1822, dechreuodd Duw dywallt ei Yspryd ar rai o'r eglwysi yn *Rockbridge County*. Ond hyd yn hyn ymddangosai fod yr eglwysi unedig yn Timberidge a Fairfield i gael eu gadael heibio. Cymhellwyd fi gan rai cyfeillion caredig i ymweled â Fairfield ar adeg ei chymundeb, yr hwn oedd yn agosáu. Aethym i lawr ddydd Sadwrn, clywais bregethu da, ond ni chanfyddais ddifrifwch neillduol, oddieithr yn Cadben Mc Clung, ao un neu ddau ereill. Yr oedd cyfarfod gweddi nos Sadwrn heb arwyddion neillduol o bresenoldeb Duw. Wedi i'r cyfarfod fyned drosodd, ymneillduodd y mwyafrif i gysgu. Ond cychwynodd y Cadben Mc Clung ar ei draed tuag adref. Yr oedd llawer o'i ffordd trwy goedwig. Nid oedd efe wedi cyrhaedd ei dŷ pan gyfododd yr haul. Yr oedd wedi treulio yr holl noswaith mewn gweddi. Y dydd hwnw y daeth yr atebiad. Ni chlywais erioed y gweinidog yn pregethu yr un fath o'r blaen, ao ond unwaith neu ddwy er hyny. Ni welais erioed waith Duw yn myned rhagddo mor ogoneddus mewn un diwrnod mewn cynulleidfa mor fechan. Yr oedd gwyneb y pregethwr yn dysgleirio "fel gwyneb angel,"

a'i lais, yn gyffredin heb fod yn gryf iawn, a ellid ei glywed o bellder mawr, yn traddodi gyda difrifoldeb ofnadwy, a chydag eglurdeb gogoneddus a chraffder rhyfeddol, hawliau taerion Duw ar eneidiau dynion am amser a thragywyddoldeb. Credwyf fod yr argraffiad yn gyffredinol, fod bendithion mawrion y dydd hwnw wedi disgyn mewn atebiad i'r gweddïau a offrymwyd y noson flaenorol, yn neillduol gweddïau Cadben James Mc Clung, enw yr hwn a raid fod yn werthfawr yn y rhan ffafredig hōno o'n gwlad.

Yn mywyd y Parch. Elisha Macurdy, gan Dr. Elliott, crybwyllir yn fynych am ddyn yn ngorllewin Pennsylvania, enw yr hwn oedd Philip Jackson, *yr henuriad gweddigar*. Yr oedd y dyn hwn yn drwsagl ac annysgedig, heb wybod hyd yn nod sut i ddarllen, hyd nes yr adnewyddodd Ysryd Duw mewn modd rhyfeddol ei galon, ac y rhoddodd iddo syched am wybodaeth ddwyfol. Un o'r anerchiadau diweddaf a draddododd Father Macurdy a gynwys yr hysbysiad canlynol:—"Fy anwyl frodyr, nid wyf yn alluog i ddyweyd llawer. Y mae un pwynt unigol, i'r hwn y caf gyfyngu fy hun. Y mae yn un gyda'r hwn y mae llwyddiant yr eglwys yn gysylltiedig. Duwioldeb yr eglwys ydyw. Ddeugain mlynedd yn ol, yr oedd duwioldeb yr eglwys o'r fath mwyaf bywiog a gweithgar. Yr oedd y rhai hyny ag oeddynt yn arweinwyr yn ei wneyd yn waith ar bob adeg ffafriol, i ymddiddan â'r rhai ag oeddynt eto allan o'r eglwys. Nid oedd hyn yn cael ei gyfyngu i'r gweinidogion, ond yr oedd yr henuriaid mewn modd neillduol yn ei ddylyn. Y mae genyf un yn fy meddwl, yr hwn, pan ddygwyd ef i'r eglwys, oedd yn analluog i ddarllen ei Feibl; eto fe wnaeth y dyn hwnw fwy dros achos Crist na llawer o weinidogion. Gorweddaï, yr wyf yn meddwl, wrth sylfaen yr adfywiad mawr a gymerodd le ddeugain mlynedd yn ol. Anerchai bechaduriaid ar bob achlysur. Jacob ymdrechgar ydoedd, yr hwn a dywalltodd ei enaid i Dduw. Ganwaith yr ymostyngais ar fy ngliniau gydag

ef mewn tewlwyn unigol, ac y deisyfais ar Dduw dywallt ei Yspryd ar yr holl eglwys. Fy meddwl, gan hyny, yw y dylai henuriaid, ac ereill, ymddwyn fel yr ymddygodd y dyn hwn, os ydynt am i Dduw dywallt ei Yspryd. FRODYR, DEFFROWCH ! Llefarch wrth bechaduriaid yn hynaws, yn serchog, ac yn aml, ac fe wna Duw dywallt ei Yspryd. Nid oes genyf amheuaeth fod Duw yn barod i dywallt ei Yspryd, os gwnawn ni ein dyledswydd." Gall un dyn fod yn fendith i holl wladwriaeth. Un Philip Jackson yn mhob sir a lanwai yr holl wlad â llawenydd.

Ar eu ffordd i Buffalo, i gyfarfod, daeth Mr. Macurdy a Philip Jackson, henuriaid llywyddol yn eglwys Cross Roads, yn adnabyddus. Wedi cyfarfod yn ddamweiniol, aethant yn nghyd yn mlaen, gan ymddiddan yn gyfeillgar ar y pwngc o grefydd. Yr oeddynt yn ddynion o yspryd tebyg, ac wedi yfed o'r un ffynon. Daeth eu cydymddiddan yn fuan yn rhydd a diattal. Yr oedd gan Philip fab, yr hwn oedd wyllt ac anghrefyddol, am iachawdwriaeth yr hwn yr oedd efe yn dra phryderus. Amlygodd neillduolion ei achos i Mr. Macurdy, a dymunodd arno droi o'r neilldu gydag ef i'r coed, fel y gallent uno mewn gweddi am ei ddychweliad. Cydsyniwyd â'i gais; ac mewn llwyn gerllaw y ffordd, gyda'r henuriad oedranus yn penlinio wrth ei ochr, tywalltodd Mr. Macurdy ei enaid ger bron Duw dros y dyn ieuange annuwiol hwn. Nid hir, ar ol hyn, daeth Jackson ieuange i deimlo yn ddwys, a throwyd ef yn obeithiol. Yr oedd Philip, byth ar ol hyny yn cysylltu y canlyniad dedwydd hwn â gweddi Mr. Macurdy yn y coed, ac ar gyfrif hyny yr oedd yn hoff nodedig o hono ef. Yr amser y cyfeirir ato oedd adeg yr adfywiadau mawrion tua dechreu y ganrif hon.

Dywed gweinidog defnyddiol, yr hwn sydd yn awr yn fyw, yr hyn a ganlyn:—"Yr oedd gan fam Gristionogol yn fy nghynulleidfa i, gŵr yr hon oedd yn af-radlon, fab mewn athrofa filwrol yn yr *East*. Yr oedd

yn gyndyn, ac yn ymddangos yn dueddol i'w gadael, i geisio ei lwyddiant ar y môr. Gweddiodd ei fam yn ddifrifol dros y bachgen, fel y byddai iddo gael ei oruwch reoli gan Dduw er ei iachawdwriaeth. Un noson, ymdrechodd dros ei mab hyd dōriad y wawr; yr oedd heb glywed yn ddiweddar oddiwrtho, ac yn ofni y gwaethaf. Fel y profwyd ar ol hyny, y dydd blaenorol fe adawsai yr ysgol, a rhwymasai ei hun gyda meistr llong yn Nghaerefrog Newydd am fordaith, i hwylio y dydd canlynol. Ond ni allodd gysgu y noson hōno. Aflonyddwyd ef, ond nis gwyddai pa fodd. Teimlai ryw dynfa annysgrifiadwy tua'i gartref. Nis gallai ei orchfygu. Rhaid oedd iddo fyned adref. Nis gallai oddiwrtho, ac felly fe aeth yn foreu y dydd canlynol at feistr y llong, ymryddhaodd o'i ymrwymïadau, a chychwynodd tuag adref. Cyrhaeddodd yno, er syndod mawr i'w fam dlawd, a gwelai yr holl wlad yn ymwneyd â'r cyfarfodydd gweddi dyddiol. Ond yr oedd efe yn casâu hyd yn nod y crybwylliad am danynt. Aeth rhai dyddiau heibio, ond yr oedd efe yn y cyfamser yn absenoli ei hun o'r cyfarfodydd hyn. O'r diwedd daeth i guro at ddrws y gweinidog, gan ofyn, mewn dagrau, Beth a wnaif fel y byddwyf gadwedig? Cyfeiriodd y gweinidog ef at Grist. Y noson hōno fe gyfododd ganol nos heb gysgu dim, a churodd wrth ddrws ystafell wely ei dad, gan grefu arno weddio drosto ef. Digllonodd ei dad at ei daerni, dechreuodd ei fygwth os na pheidiai, a dywedodd wrth ei fam os na wnelai hi ei gymeryd ymaith neu ei ddystewi, y rhoddai efe ddwy-law trais arno. Ond nis gallai ymattal oddiwrth ei ymofynion difrifol am iachawdwriaeth, hyd nes y cafodd Grist. Ac fel y daeth yr holl fleithiau i'r amlwg, profwyd mai yr un a'r unrhyw noson ag yr oedd y fam yn ymdrechu hyd y wawrddydd yn ei hystafell, 500 o filldiroedd oddiwrth ei mab, y cadwyd y mab hwnnw yn effro ac yn drallodus yn ei wely, fel y bu raid iddo dōri ei ymrwymïad byrbwyll i fyned ar y môr, a cheisio

gwyneb ei fam, yr hon yr ymddygasai mor annhirion tuag ati, ac yna gwyneb ei Dduw, a dderbyniasai gam oddiar ei law."

Adroddodd gweinidog adnabyddus, yn ddiweddar, yn nghyfarfod gweddi Synod Pittsburg, yr hyn a ganlyn:—
 "Yn amser fy ordeiniad a'm sefydliad, ac yn union ar ol i'r gwaith gael ei orphen, un o henuriaid yr eglwys ar yr hon y sefydlasid fi yn fugail, a ddaeth i fy ny ataf, ymaflodd ynof yn ddifrifol gerfydd fy llaw, a dywedodd, 'A ydych chi yn cofio ychydig flynyddau yn ol, eich bod yn ares am noson yn nhref ———, ac yn lletya yn y gwesty? Daethoch i mewn i'r ystafell ac ymneill-duasoch i orphwyso, pryd y gwnaeth hen ŵr, yr hwn a orwedda i mewn gwely gerllaw, nodi wrthy, ei fod wedi sylwi arnoch yn myned i'ch gwely heb offrymu gweddi, ac a ychwanegodd ychydig eiriau o anerchiad i chi ar y pwng. Myfi yw yr hen ŵr hwnw. Troais fy wyneb oddiwrthy chi, a gweddiais yn ddifrifol ar i Dduw eich dychwelyd ato ei hun, a'ch gwneyd yn weinidog i Grist. 'Ac yma,' eb efe, '*y mae Duw wedi gwrando fy ngweddi, ac yr wyf yn eich cymeryd gerfydd eich llaw heddyw fel fy ngweinidog.*'"

COFFADWBRIAETH DUW YN MHOB CENEDLAETH YW EI FOD YN GWRANDO GWEDDI.

TERFYN "NERTH GWEDDI," GAN DR. PRIME.

HEB ychwanegu dim at y pris am ba un y bwriedid cyhoeddi "Nerth Gweddi" ar y cyntaf,—y mae y Cyhoeddwr yn cael yr hyfrydwch o ychwanegu ato barhad o hanes yr adfywiad rhyfeddol hwn yn yr Unol Daleithiau hyd y dyddiau presenol, wedi ei grynhoi a'i ddethol gyda gofal o'r "*New York Observer*," a chyhoeddiadau credadwy ereill yn y wlad draw. Y mae yn cael cyfeustra hefyd i gyfleu o flaen ei ddarllenwyr, syniadau yr enwog Dr. Lorimer ar yr adfywiad—yr addysgiadau a ellir ei dynu oddiwrtho, a'r modd y mae i fod yn lles i wledydd ereill, dan fendith yr Hollalluog Dduw.

ATDDODIAD.

PENNOD I.

FFRWYTHAU YR ADFYWIAD YN YR UNOL DALEITHIAU.

Wedi ei gymmeryd allan o Adroddiad am Ansawdd Crefydd, yr hwn a fabwysladwyd gan Gymanfa Gyffredinol yr Eglwys Henadurol yn yr Unol Daleithiau, yn y cyfarfod a gynaliwyd yn ddiweddar yn Indianapolis, ac a gyfeiriwyd at yr eglwysi dan ei gofal :—

“ Nid oes ond ychydig, os oes un, o'r Henaduriaethau nad ydynt wedi anfon hanes am droadigaethau, ac arwyddion ereill o wênau Pen mawr yr Eglwys. Y mae yr hanesion a dderbynniasom yn arddangos nifer o ffeithiau dyddorol, y rhai yr ydym yn rhwym i'w hadrodd. Un o honynt ydyw, fod yr holl eglwysi a adfywiwyd y flwyddyn o'r blaen, yn dal yn barhaus yn yspryd y tymhorau bywiog hyny. Nid yw yn ymddangos fod yr un o honynt wedi cael ymweliad gan yr yspryd hwnw o wrthweithrediad, ffurfioldeb, a marweiddwch ag sydd yn rhy fynych yn dylyn tymhorau o adfywiad. Ymddengys fod dylanwad bywiol yr amserau adnewyddol hyny wedi eu dylyn trwy y flwyddyn ; ac er nad ydyw yr ychaneg-iadau at yr eglwysi hyny mor helaeth ag yn y flwyddyn o'r blaen, eto, y mae presenoldeb Yspryd Duw yr un mor amlwg yn mywyd ysprydol y Cristion, ac yn yr undeb, y cariad, y llawenydd, a'r bywiogrwydd yn ngwaith yr Arglwydd, sydd yn hynodi yr eglwysi. Dichon na fu erioed flwyddyn yn hanes Seion yn mha un y mae yr eglwysi wedi bod mewn heddwch mor gyffredinol, ac

mor lleied o wreiddiau chwerw wedi tarddu er aflonyddwch iddynt. Ffaith arall yn hanes ein heglwys, yn y flwyddyn ddiweddaf, yr hon yr ydym dan rwymau neillduol i alw sylw ati—ydyw cyffredinolrwydd yspryd gweddi. Amlygwyd hyn yn lluosogrwydd y cyfarfodydd gweddio, ac yn y niferoedd anarferol oedd yn ymgasglu i'r cyfarfodydd hyny, a'r dyddordeb sydd wedi bod yn nglŷn â hwynt. Megys ag yr oeddym yn rhwym i ddysgwyl, y mae Duw wedi gwrandio gweddiau ei bobl, ac wedi eu hateb yn nhroadigaeth pechaduriaid, ac hefyd yn heddwch, undeb, a llwyddiant ysprydol yr eglwysi, a'u heffeithioldeb yn eu hamrywiol gynlluniau er dwyn yn mlaen achos Crist.

"Ffaith ddyddorol arall a ddygwyd i'r amlwg trwy yr adroddiadau, yw—y sylw mawr sydd wedi cael ei dalu gan yr Henaduriaethau a'r Eglwysi i addysg grefyddol yr ieuengctyd. Heb ond ychydig o eithriadau, mewn cymhariaeth, y mae yr Henaduriaethau yn son am Ysgolion Sabbathol a Dosbeirith Beiblau mewn cyfiwr blodeuog; ac y mae lluwys o honynt yn son am addysg egwyddorol, yn enwedig yn holwyddoreg ein heglwys ni. Yr ydym yn rhwym i gydnabod hyn fel ysgogiad pwysig yn yr iawn gyfeiriad. Y mae amryw o'r Henaduriaethau yn mha rai y bu adfywiadau yn ystod y flwyddyn ddiweddaf, yn hysbysu fod ffrwythau yr adfywiadau hyny wedi eu casglu yn benaf o'r Ysgolion Sabbathol a'r Dosbeirith Beiblau. Mewn cysylltiad â hyn yr ydym yn crybwyll fod amryw o'r Henaduriaethau yn adrodd am adfywiadau mewn sefydliadau llenyddol ag oedd i raddau mwy neu lai dan eu llywodraeth hwy, a'r ffaith bwysig fod niferi o'r dynion ieuainge a ddychwelwyd wedi ymgyswyo i waith y weinidogaeth.

"Tybiwyd yn addas galw sylw neillduol at y ffaith, mai y moddion a ddefnyddiwyd, yn ychwanegol at weddio, er cynnyrchu yr adfywiadau y sonir am danynt—ydoedd pregethu athrawiaethau Gair Duw mewn

dull syml ac ymarferol. Y mae rhai Henaduriaethau yn crybwyll yn neillduol fod esponio y gair wedi bod yn foddion a ddylynwyd gan effeithiau amlwg a daionus, Y mae y Gymanfa yn cymeryd y cyfleustra hwn i alw sylw y gweinidogion sydd mewn cysylltiad â hi, at y dull yma o bregethu, yr hwn sydd wedi ei gyfaddasu mor nodedig i anrhydeddu Gair Duw, ac a ddefnyddiwyd gan ein tadau yn yr oes flaenorol gyda'r effeithiau tarawiadol a daionus.

"Drachefn: y mae yr adroddiadau a ddaethant i'n dwylaw yn arddangos gofal ychwanegol am achosion ysprydol y bobl dduon. Ymddengys, oddiwrth adroddiad yr Henaduriaethau Deheuol, fod yr Efengyl yn cael ei phregethu yn arbenig iddynt gan yr oll o'u gweinidogion braidd. Y mae genym o'n blaenau ddigonedd o brofion nad yw yr Efengyl, o'i phregethu fel hyn, wedi bod yn amddifad o fendith Duw; y mae wedi ei dderbyn ganddynt, mewn lluaus o engreiffiau mewn symrlwydd ffydd, ac wedi bod yn allu Duw iddynt er iachawdwriaeth. Yr ydym yn ei ystyried yn fraint cael hysbysu y ffaith ddyddorol a chalonog, fod un-arddeg o'r Henaduriaethau yn crybwyll am adfywiadau yn mhlith y bobl dduon, amryw o honynt yn son am adfywiadau mewn amrywiol eglwysi. Y mae un eglwys wedi mwynhau adfywiad parhaus am ddeunaw mis; ac fel ffrwyth yr adfywiad hwnw, fel amlygiad o'u diolchgarwch i'r Arglwydd am y pethau mawrion a wnaeth Efe erddynt, y maent wedi cyfranu swm helaeth tuag at anfon yr Efengyl i'w brodyr tywyll yn Affrig.

"Y mae y profion sydd ger ein bron, fel y gwelir hwynt yn yr hanesion, yn arddangos yn eglur fod aelodau yr eglwysi yn cynnyddu yn y gras o gyfranu at achos yr Arglwydd Iesu Grist, nid mor gyflym, mae'n wir, ag y dymunem, ond er hyny y mae yn amlwg fod diwygiad mawr wedi cymeryd lle yn y pwngc pwysig hwn."

Y mae yr hanes hefyd yn adrodd fod adfywiad wedi cymeryd lle yn mysgr yr henuriaid sydd yn llywodr-

aethu yn yr eglwysi, ac fod "yr henuriaid hyn i raddau helaeth yn dechreu deffro i ystyried y pwysigrwydd mawr sydd yn nglyn â'u swydd fel goruchwylwyr ar dŷ Dduw, yn dechreu ymorol am gymhwysderau uwch er cyflawni cylchoedd eu swyddi, ac yn dechreu ymosod at eu dyledswyddau gydag awyddfryd, ffyddlondeb, ac effeithioldeb cynnyddol. Ceir profion o'r cyfnewidiad pwysig hwn yn nghymanfeydd yr henuriaid llywyddol a gynnaliwyd mewn amryw synodau, ac yn y mynych grybwyllion a wneir gan yr Henaduriaethau yn eu hadroddiadau, fod yr henuriaid llywodraethol, gyda zel a bywiogrwydd diflino, wedi cynorthwyo y gweinidogion yn yr adfywiadau, â pha rai y bendithiwyd yr eglwysi yn ystod y flwyddyn."

Y mae adroddiad y Gymanfa yn cyhoeddi eu bod yn gobeithio y sefydlir cyfarfod gweddi rheolaidd gan yr henuriaid yn mhob eglwys trwy yr enwad. Yna y mae yr adroddiad yn myned yn mlaen:—"Tra y mae yr hanesion a dderbynasom o'r gwahanol Henaduriaethau yn arddangos y ffeithiau cysurus hyn, yr ydym yn rhwym i hysbysu eu bod yn cynwys ereill o nodwedd tra gwahanol—ereill ag sydd yn galw am gerydd oddi-wrth y Gymanfa, ac ymostyngiad ar ran holl aelodau yr eglwysi i ba rai y perthynant. Nyni a grybwyllwn un o'r cyfryw, yr hwn, yn wir, sydd yn agor y drws i'r lleill i gyd: y mae llawer o'r Henaduriaethau yn cwyno fod bydolrwydd yn ffynu yn rhai o'u heglwysi, ac fel canlyniad anhebgorol, fod yno gydymffurfio â'r byd. Y mae deiliaid professedig Tywysog sydd wedi hysbysu nad yw ei deyrnas ef o'r byd hwn, yn ymgrymu wrth allor duw y byd hwn, yn siarad iaith, yn cydymffurfio âg arferion, ac yn dylun pleserau y byd hwn. Dymuna y Gymanfa hon yn ddifrifol rybuddio holl aelodau yr eglwys sydd yn gweithredu yn y dull hwn, ac adgofio iddynt y drwg mawr y maent o angenrheidrwydd yn ei wneyd, y dirmyg a dŷnant ar achos Crist, a'r niwaid a wnant i eneidiau dynion. Y peth sydd arnom fwyaf o

angen am dano yw gweddi fyddiog. Yr ydym yn byw mewn cyfnod o weddio, amser i weddio yn arbenig, ac atebion arbenig ac uniongyrchol i weddi. Oddiwrth yr arddangosiadau a gaed yn ystod y ddwy flynedd ddiweddar, oni allwn obeithio ein bod yn nesâu at gyfnod newydd a rhyfeddol yn hanes yr eglwys—amser pan y bydd i nerth gweddi grediniol gael ei amlygu i raddau na theimlwyd eu cyffelyb er dyddiau yr Apostolion? Henaduriaethwyr, y mae dylanwadau dwyfol yn ffurfio rhan hanfodol o'ch cyfundrefn grefyddol chwi, a dylech, uwchlaw pawb ereill, fod yn hynod am weddio.”—*Record*.

PENNOD II.

Y CYFARFOD GWEDDI DYDDIOL.

Troadigaethau Hynod—Cynllun yr Hen Foneddwr a fyddal yn ddystaw yn y Cyfarfod Gweddi—Mam a'i saith plentyn amddifaid—Boneddiges a'i mam—Brawd anedifeiriol yn cael ei ddychwelyd—Brawd gwrthgilliedig yn cael ei adfer—Y Bachgen bychan deuddeg oed—Pechaduriaid wedi eu deffro—Dwy chwaer bryderus—Dyn ieuange ar y dibyn—Y Gŵr boneddig a'r Gyrwr ar y Cerbyd—Awydd am addysg grefyddol—Ymledaenlad Ysryd Gweddi.

WEDI darllen y ffeithiau hynod a gofnodir yn y rhan flaenorol o'r llyfr hwn, am y pethau mawrion a gyflawnwyd trwy offerynoliaeth y Cyfarfodydd Gweddi Dyddiol yn Nghaerefrog Newydd, ac am yr amlygiadau rhyfeddol o ddwyfol ras a arddangoswyd mewn cysylltiad â hwy—diau y bydd yn dda gan holl garedigion achos y Gwardwr, glywed eu bod yn dal eu ffordd—yn parhau yn eu poblogrwydd—ac yn wastad yn arddangos yr un graddau o lwyddiant. Yr ydym yn dyfynu y darnau canlynol o'r '*New York Observer*,' am Medi, 1859, ac y maent yn profi fod y cyfarfodydd yn y

flwyddyn bresenol yn dwyn delw eu rhagredegwyr—yn dal yn eu bywiogrwydd, yn parhau yn yr un yspryd, ac yn cael eu bendithio â gwēniadau a chymeradwyaeth uniongyrchol Arglwydd y winllan :—

Y mae rhifedi a dyddordeb y cyfarfodydd gweddio yn cael eu cynnal i fyny yn rhagorol. Ni bu ein marsiandwyr a'n masnachwyr erioed yn fwy prysur, yn mis Medi, nag y maent wedi bod yn awr. Dechreuodd tymhor anarferol o brysur yma mor gynar a chanol Awst. Yr oedd yma, wrth gwrs, luaws mawr o ddy-eithriaid. Daeth llawer o lecoedd pellenig i'r cyfarfodydd gweddi beunyddiol. Lluaws o honynt yn dwyn newyddion da o'r llecoedd y preswylient ynddynt. Ond yn gyffredinol nid oedd ond y ffaith hon yn cael ei chadarnhau yn eu hadroddiadau—nad yw yr eglwysi wedi ymollwng i gysgu ar ol y deffroad mawr yn y flwyddyn o'r blaen.

Yn y cyfarfodydd gweddi a gynelir yn y ddinas o ddydd i ddydd, yr ydys yn canfod gradd helaeth o ddifrifol yspryd gweddi. Y mae yr erfyniadau am ran yn y gweddïau mor luosog ag erioed, o'r ddinas ac o'r wlad. Y mae y rhai o'r ddinas braidd bob amser ar ran cyfeillion argyhoeddedig a phryderus. Y mae amryw o'r erfyniadau hyn yn ysgrifenedig, ereill yn cael eu gwneyd ar gyhoedd yn y cyfarfod, gan bersonau yn deisyf rhan yn y gweddïau dros eu cyfeillion, neu ynte drostynt eu hunain.

Troadigaethau.—Gŵr boneddig lled oedranus, yr hwn sydd yn wastad yn y cyfarfod gweddi, a gyfododd ac a ddywedodd mai anfynych y clywid ei lais ef yno, am nad oedd yn ystyried ei hun yn gymhwys i lefaru er adeiladaeth ei frodyr. "Ond," meddai, "yr wyf yn ceisio gwneyd rhywbeth bob dydd, mewn ffordd ddystaw a thawel, er annog pechaduriaid i edifeirwch. Fel yr oeddwn yn dyfod i lawr yr heol, y bore heddyw—elai yn mlaen—gan gerdded y naill ochr i'r ffordd, daeth dyn ieuange ataf ar redeg o fasnachdy ar y tu arall i'r

heol, ac a ddododd ei law ar fy ysgwydd, gan ddywedyd, 'Mi a wn y bydd yn hyfryd genych glywed fy mod yn hyderu i mi gael tangnefedd trwy gredu yn yr Iesu.' Yr oedd yn ddyn ieuango y buaswn yn siarad llawer gydag ef am ei enaid. Yr oeddwn wedi gwneyd ei achos yn fater gweddi daer; ac yn ddiau, yr oedd yn llawenydd i'm calon ei glywed ef yn dywedyd ei fod yn awr yn gobeithio fod ganddo ran yn aberth iawnol y Gwar-edwr."

Aeth y boneddwr yn mlaen, a dywedai, er nad oedd byth yn agor ei enau mewn gweddi yn y cyfarfod hwn, ei fod, er hyny, yn gweddio gyda chalon wresog pan fyddai ei frodyr yn gweddio. A gallai ddywedyd yn mhellach, nad oedd yn myned i'w wely un noswaith, heb yn gyntaf ymgrymu o flaen Duw mewn gweddi ar ran pawb a ddymunasent ran yn ngweddïau y cyfarfod y dydd hwnw.

Mam, tra yn ysgrifenu am weddïau ar ran ei saith plentyn amddifad, a ddywedai ei bod yn y gauaf diweddaf wedi erfyn am weddïau ar eu rhan. Pedwar mab a thair merch oeddynt. Y mae yn awr yn gobeithio fod un mab ac un ferch wedi eu cyfnewid, a deisyfai am weddïau dros y lleill.

Gwraig foneddig, yn ysgrifenu o Saratoga, a erfyniai am iddynt weddio dros ei mam. Dywedai y gwyddai y byddai yn annogaeth i ni weddio, pan yr hysbysai ei bod rywbryd yn y gwanwyn diweddaf, neu yn gynar yn yr haf, wedi gofyn am iddynt weddio dros ei thad, a'i bod yn credu ei fod yn awr wedi ei eni yn wirioneddol o Dduw, ac yn greadur newydd yn Nghrist Iesu.

Cododd dyn ieuango, a dywedodd, "Ychydig ddyddïau yn ol, codais ar fy nhraed yn y cyfarfod hwn, a gofynais i chwi weddio dros fy mrawd anedifeiriol. Daethym yma heddyw i'ch hysbysu fod fy mrawd, yr wyf yn gobeithio, wedi ei wirioneddol gyfnewid. Neith-iwr, mewn cyfarfod gweddi, i fyny yn y dref, cefais y boddhad annhraethol o glywed y brawd hwnw yn

gweddïo yn gyhoeddus." Rhoddodd adroddiad hefyd i'r cyfarfod am y profiad crefyddol yr aethai efe drwyddo, a thrwy ba foddion y dygasid ef i dir edifeirwch a ffydd yn Nghrist.

Cododd dyn ieuange arall, a dywedodd, "Cafodd fy mrawd ei ddeffro tua blwyddyn yn ol, ac yr oeddym yn hyderu y byddai yn fuan yn Gristion. Ond efe a wrthwynebodd ddylanwadau yr Yspryd Glân, ac a syrthiodd i bechod—gan bechu yn fwy penuchel nag erioed. Ychydig ddyddiau yn ol, erlyniais arnoch weddio drosto, ar fod i argyhoeddiad afael drachefn yn ei gydwybod, ac iddo gael ei ddwyn i ymostwng i delerau yr Efengyl, a chael ei achub trwy edifeirwch a ffydd yn Nghrist. Mae y brawd hwnw yn awr yn gorfoleddu mewn gobaith."

Dyn ieuange arall a gododd, ac a ddywedodd, "Y mae agos yr holl bobl ieuange yn y Dosbarth Beiblaidd a'r Ysgol Sabbathol y perthynaf fi iddynt yn y ddinas hon, megys wedi eu deffro. Nos Sabbath diweddaf, gallasech weled fod argraffiadau dyfnion ar feddyliau llaweroedd o honynt, oddiwrth y dagrau oedd yn dylifo. Yr oedd yno ddyn ieuange o Wisconsin, ac yn gweddïo yn y cyfarfod gweddi hwnw. Wedi iddo derfynu, bachgen bychan deuddeng mlwydd oed, yr hwn a eisteddai gerllaw iddo, ac a ymddangosai dan argraff ddwys, a ogwyddodd ei ben ato, ac a sisialodd yn nghlust y dyn ieuange o Wisconsin, gan ddywedyd, 'Syr, oni wnewch chwi weddio droswyf finau hefyd?' Aeth y bachgen hwnw adref yn dra chysurus o ran ei feddwl. Dywedodd ei dad wrthyf, dranoeth, ei fod yn credu ei fod wedi dyfod yn Gristion. Dywedai ei fod yn ymddangos megys wedi ei gyfnewid y noswaith cynt. Daethai adref o'r cyfarfod gweddi, ac yr oedd mor awyddus i siarad am y Gwaredwr, eb efe, nes yr oedd yn hanner nos cyn y gallasom ei gael i'r gwely. Efe oedd y bachgen gwylltaf a feddwn, a'r un a ddysgwyliwn leiaf ei weled yn Gristion. Felly, chwi a welwch fod Duw mewn gwirionedd yn ein plith."

Pechaduriaid wedi eu deffro.—Anfonodd dynes ieu-ange ddynuniad i'r cyfarfod am weddïau drosti hi a'i chwaer. Yr oedd yr erfyniad wedi ei ysgrifenu, a hysbysai iddi gael ei dwyn i fyny yn Babyddes dywyil. Cawsai ei harwain i weled ei chyflwr, ac yr oedd yn dra phryderus yn nghylch ei henaid. Yr oedd wedi dyoddef pob math o erledigaeth oddiar law ei theulu. Ond yr oedd wedi penderfynu peidio gwneyd cyfrif o hyny, a sicrhau, os gallai, ei hiachawdwriaeth ei hun a'i chwaer, yr hon oedd hefyd mewn cyflwr anarferol o bryder crefyddol.

Cododd boneddwr, ac erfyniodd am weddi ar ran dyn ieuange oedd mewn cyflwr pryderus. "Bum yn ymddiddan ac yn gweddïo gydag ef," meddai y boneddwr, "a daethym yma o'r ystafell lle y bu efe a minau ar ein gliniau gyda'n gilydd. Y mae arnaf eisïau i'r cyfarfod hwn weddïo dros y dyn hwnw. Y mae yn sefyll mewn lle arswydus, ar ogwydd rhwng nefoedd ac uffern; ac ni bydd yno yn hir. Penderfynir ei dynged yn fuan."

Nid oes un diwrnod yn myued heibio nad oes rhyw achosion o bryder crefyddol yn cael eu dwyn i sylw y cyfarfodydd. Y maent yn dyfod yn fwy lluosog y naill wythnos ar ol y llall.

Dywedai boneddwr ei fod ef yn dyfod i'r dref y dydd o'r blaen gyda chwmni o gyfeillion; a thrwy fod y cerbyd yn llawn, iddo eistedd wrth ochr y gyrwr. Fel yr oeddynt yn symud yn mlaen, cymerodd achlysur i ymddyddan âg ef yn nghylch ei iachawdwriaeth. Y gyrwr druan a ddorodd allan ar unwaith i wylo yn hidl, ac a ddywedodd wrtho ei fod er's peth amser yn bryderus ar y pwnge hwnw, ond nad oedd ganddo neb i ddywedyd wrtho pa beth i'w wneuthur. Dywedai iddo ymddyddan, o fewn yr haner awr ddiweddaf, â dyn arall, a'i gael mewn sefyllfa gyffelyb o ran ei feddwl. Felly yr oedd efe wedi cael amryw yn ddiweddar. Y mae y cenadon trefol hefyd yn crybwyll yr un peth. Dywedant fod ewyllysgarwch anghyffredin yn mysg y bobl i

dderbyn addysg grefyddol. Dywedai un, ei fod wedi ymweld â 70 o deuluoedd y dydd Sabbath diweddaf, i ranu traethodau, ac i godi y plant allan i fyned i'r Ysgolion Sabbathol. Yr oedd triugain o'r teuluoedd hyny yn Babyddion, ac ni wrthodwyd y traethodau ond gan wyth o deuluoedd, ac yr oedd cynifer o'r rhai a'u gwrthodasant yn Brotestaniaid ag yn Babyddion. Nid fel hyn y byddai bob amser. Ychydig amser yn ol buasai agos yr holl deuluoedd yn gwrthod y traethodau."

Heblaw y cyfarfod gweddi yn *Fulton-street*, yr hwn sydd yn llawn hyd yr mylon bob dydd, y mae amryw gyfarfodydd ereill wedi codi, ac y maent yn cynyddu beunydd, er fod y tymhor ar y flwyddyn (mis Awst) yn affafriol i hyny. Y mae Cymdeithas Gristionogol y Dynion Ieuangc, yn Nghaerefrog Newydd, yn ddiweddar wedi sefydlu cyfarfod gweddi hwyrol a boreuol. Tarddodd hyn oddiar awydd i gael tywalltiad o'r Yspryd Glân o newydd ar ein gwlad, ac ar y byd.

Y CYFARFOD GWEDDI YN BROOKLYN NAVY YARD.—Er's ychydig wythnosau yn ol y mae cyfarfod gweddi wedi ei sefydlu yn Brooklyn—yn yr *Yard* lle y gweithir llongau rhyfel at wasanaeth yr Unol Daleithiau.—Dechreuau am hanner dydd, a phery am awr. Y mae yn bresenol oddeutu 1500 o ddynion yn gweithio yn amrywiol ddosbarthiadau y gwasanaeth cyhoeddus yn yr *yard*; ac y mae y cyfarfod wedi ei sefydlu er eu llës hwynt yn arbenig, mewn gobaith y bydd iddynt hwy ar hyn a fu y cyfarfod gweddi beunyddiol i'r morwyr ar fwrdd y *North Carolina*—sef yn foddion i ddwyn iddynt gyflawnder o fendithion ysprydol. Y mae llywydd yr *yard* yn ddyn gweddigar; y mae yn y cyfarfod bob dydd, a gellir clywed ei lais yno beunydd naill ai yn gweddio neu yn cynghori. Nid yw y nifer sydd yn dyfod i'r cyfarfod yn bresenol ond bychan,—tua deg-ar-hugain neu ddeugain o bersonau. Y mae yspryd y cyfarfod yn dra gobeithiol, ac y mae ynddynt awydd

cryf am i'w cyd-Oristionogion gofio y cyfarfod hwn, a gweddio am drôadigaeth dynion yr *yard*, fel y gweddiant am drôadigaeth y dynion yn y *North Carolina*. Nid oes un amheuaeth nad ydyw gweddi wedi ei hateb yn nhrôadigaeth tyrfa fawr o ddynion ar fwrdd yr hen long ryfel hon.

CYFARFODYDD CYMYDOGAETHOL.—Y mae y rhai hyn yn lluosogi yn Nghaerefrog Newydd ac yn Brooklyn. Cynelir rhai o'r cyfryw mewn parlyrau; rhai mewn selerydd. Mewn rhai amgylchiadau y maent wedi eu sefydlu yn absenoldeb y gweinidogion, yn lle y bregeth ganol yr wythnos, yr hon a draddodent pan fyddent gartref. Mewn rhai amgylchiadau y mae y gweinidog wedi derbyn hysbysrwydd fod y cyfarfodydd hyn yn cael eu cyunai i erfyn bendith neillduol ar ei lafur, ac adfywiad crefydd yn yr eglwys. Y mae cyfarfodydd ereill, y rhai ydynt wedi eu bwriadu i gasglu yn nghyd ychydig o eneidiau gweddigar ac ychydig o bechaduriaid anedifeiriol, gyda gobaith am gael bendith Duw ar y naill a'r llall.

Y CYFARFOD GWEDDI YN JOHN-STREET—Cyfarfod gweddi canol dydd yw hwn hefyd. Nid yw y cynulliad yn lluosog iawn; ond yma, megys yn yr Hen Slip, y mae yspryd gweddi taer yn ffynu. Y mae y rhai sydd ymgynull yma bob amser yn teimlo eu bod yn cael bendith.

YSBYTTY Y LLYNGES.—Er's peth amser y mae cyfarfod gweddi tra dyddorol wedi cael ei gynnal yn yr Ysbytty perthynol i'r llynges, yn Brooklyn. Rhoddwyd tipyn o hanes am danynt yn nghyfarfodydd *Fulton-street*, gan foneddwr oedd yn arfer myned iddynt, ac erfyniai am weddïau y brodyr yn y lle hwnw ar eu rhau. Cynnelir y cyfarfod hwn er budd i'r rhai sydd yn yr Ysbytty, ac yn alluog i godi o'u gwelyau. Dy-

wedai fod rhai morwyr duwiol yn eu plith,—amryw o'r *North Carolina*, ac amryw o longau rhyfel ereill. Y maent yn ddynion difrifol, gweddigar, ac yn llafurio yn ddyfal yn achos iachawdwriaeth eu cymdeithion, mor belled ag y mae ganddynt gyfleustra. Ymddengys fel pe byddai bendith yr Arglwydd yn myned gyda dynion y *North Carolina*, i ba le bynag yr ânt. Y mae yn bresenol amryw o rai anediteiriol yn yr Ysbytty dan argyhoeddiad dwfn, ac mewn pryder mawr yn achos eu heneidiau. Y mae Yspryd Duw yn gwneyd ei waith mewn rhai calonau, ac y mae genym bob annogaeth i barhau mewn gweddi.

Felly yr ydym yn gweled, oddiwrth yr hanesion rhagflaenol, a lluwys ereill a allesid gofnodi pe buasai lle yn caniatáu, fod y dyddordeb hwnw ag oedd yn hynodi cyfarfodydd *Fulton-street* ar y dechreu—yr hwn y prophwydai llawer Sanbalat am dano nad oedd ond gwreichion penboethni, y rhai, os byddai iddynt dori allan yn fflam am foment, a ddiffoddent yn fuan, ac a adawent y wlad mewn tywyllwch mwy dudew nag o'r blaen—yn parhau o hyd; ac nid hyny yn unig, ond y maent yn bwrw canghenau ar dde ac aswy,—

“ Dos y'mlaen, nefol dân,
Cymer yma feddiant glân.”

PENNOD III.

Y CYFARFODYDD GWEDDI DYDDIOL.

Y Gwaith yn mhlith y Pabyddion—Y Tad Chiniquy—Y Drefedigaeth yn St. Anne—Gadael y Grefydd Babaidd—Yspryd erlidgar y Babaeth—Dychwel-ladau hynod oddiwrth Babyddiaeth.

YN ddiweddar, cafodd un o brif ddynion yr Eglwys Babaidd yn Quebec ei ddychwelyd o gyfeiliorni ei ffordd —o ymddiried mewn seintiau, creiriau,, a gwasanaeth yr offeren, i dderbyn y “gwirionedd fel y mae yn yr Iesu.” Y mae y dyn euwog hwn yn awr yn defnyddio y dylanwad, y zel, a'r doniau a arferai dreulio yn myddin Anghrist, yn ngwasanaeth y Duw byw, ac er ymlid ymaith y tywyllwch caddugol sydd yn gordoi miloedd o'i gydwladyr anffodus, yn nhir y Gorllewin. Adnabyddir y gŵr hwn wrth yr enw “Y Tad Chiniquy;” y mae yn dra adnabyddus i'r rhai a fynychant gyfarfod gweddi beunyddiol *Fulton street*, canys y mae wedi rhoddi ei bresenoldeb yno lawer gwaith, ac wedi adrodd â'i enau ei hun am ddaioni yr Arglwydd tuag ato, ac am y llwyddiant y mae wedi ei weled yn dda roddi ar ei ymdrechion.

“Cyfodai boneddwr ar ei draed,” medd y ‘*New York Observer*,’ “yn nghyfarfod gweddi beunyddiol *Fulton-street*, ac a ddywedodd, ‘Er y pryd y bu y Tad Chiniquy yn nghyfarfod gweddi *Fulton-street*, pryd y clywsom o'i enau ef ei hun am yr hyn a wnaed ganddo, yr ydym wedi teimlo y dyddordeb mwyaf yn y lwygyad Protestanaidd sydd yn myned yn mlaen trwy ei offerynoliaeth ef. Yr ydym yn fynych wedi bod yn ei gofio ef a'i bobl yn ein gweddïau.’ Yna darllenodd i'r cyfarfod y llythyr canlynol, yr hwn oedd efe newydd ei dderbyn, a chynwysai grybwyllion am lwyddiant y gwaith.

'*St. Anne, Kankakee C., Illinois,*
Augst, 19, 1859.

'Anwyl Syr, a'm Brawd yn Nghrist,—Bob dydd, er pan adewais Gaerefrog Newydd, yr wyf wedi bod yn meddwl am ysgrifenu atoch, a phob dydd yr wyf wedi cael fy rhwystro i fwynhau yr hyfrydwch o wneuthur hyny, ar gyfrif y lluwys aneirif o alwadau pwysig sydd arnaf.

'Er pan ddaethym yma, nid yw ein trugarocaf Dduw wedi fy ngadael am un diwrnod heb loni fy nghalon trwy ddangos ei drugaredd bob dydd, ac weithiau bob awr o'r dydd, yn achubiaeth rhai o'm cydwladwyr hoff. Y mae cariad a gweddïau difrifol Cristionogion y Taleithiau Dwyreiniol wedi cyffwrdd â chalon ein Tad Nefol, ac y mae yntau yn tywallt arnom ei ddoniau ysprydol.

'Dydd Mawrth diweddaf, gwahoddwyd fi i anerch preswylwyr tref fechan, ddeng milldir ar hugain o'r lle hwn. Ar ol yr anerchiad, tri-ar-ddeg a deugain o'm cydwladwyr anwyl, y rhai oeddynt yno, a ddaethant allan o'r dorf yn wrol, ac a ymwrthodasant yn gyhoeddus â chyfeiliornadau Eglwys Rhufain, a chyda llygaid llawn o ddagrau, gofynasant, "Pa beth a wnawn fel y byddom gadwedig?" Gofynasant i mi roddi iddynt y Beibl Sanctaidd, yr hwn a renais inau iddynt. Gwasgasant y Llyr Dwyfol at eu gwefusau—llawer o honynt a'i gwlychasant â dagrau o lawenydd—a'r oll o honynt a roddasant eu hunain i'r Iesu yn *unig*, ac iddo ef *am byth*. * * * * * Gweddiwch drosom, ac annogwch y gwahanol gyfarfodydd gweddi i offrymu eu deisyniadau taerion mewn cariad at orsedd gras drosom oll, ac yn enwedig dros

Eich brawd ymroddgar yn Iesu Grist,

C. CHINIQUEY.'

"Wedi darllen y llythyr, aethpwyd i weddi, a ohof-iwyd y Tad Chiniquey a'i waith gogoneddus gyda thaer-ineb o flaen gorsedd gras, ar fod i Dduw, o'i fawr dru-

garedd, eu llwyddo yn mhob modd, a chyfleuwi eu holl angenion o'r cyflawnder helaeth sydd ynddo ef."

Ymddengys fod ymroddiad a llwyddiant y Tad Chiniquy wedi cynhyrfu cynddaredd y Pabyddion i raddau anarferol; a phryd nas gallent wadu ei ddylanwad ac effeithiau ei weinidogaeth, penderfynasant gyrhaedd eu hamcan maleisddrwg o'i ddinystrio, trwy lunio chwedlau celwyddog a chableddus am dano. Ond methasant yn hyn hefyd. Canys y mae lluaus o dystion credadwy wedi ymweled â sefydliad y Tad Chiniquy, ac wedi rhoddi iddo air da ar gyfrif y pethau mawrion sydd wedi eu gwneyd trwy ei offerynoliaeth, ac am ei lafur diflino yntau yn y gwaith o addysgu y bobl yn ffordd iachawdwriaeth, a chyfrauu iddynt Air y Bywyd mewn purdeb. Dengys y llythyr canlynol, yr hwn a ysgrifenyddwyd gan Mr. Charles A. Spring, boneddwr tru adnabyddus yn Nghaerefrog Newydd, a brawd i'r Dr. Spring o'r ddinas hwno, fod pethau mewn cyflwr rhagorol yn y sefydliad—fod Duw yn gweithio yn rymus yn eu plith, ac megys yn penderfynu dangos mai po mwyaf syml y moddion a ddefnyddir, mwyaf oll yr effeithiau a gynyrchir, yn ddiau "fel y byddai godidogrwydd y gallu o Dduw."

"Chicago, Awst 28, 1859.

"Barchedig ac Anwyl Syr,—Yr wyf yn awr newydd ddychwelyd o ymweled â St. Ann, y sefydliad yn swydd Kankakee, lle y mae y Parch. Mr. Chiniquy yn gweithio mor ddifell yn mysg y Pabyddion Ffreugig. Nid oes genyf iaith i ddarlunio yr hyn a welais. '*Ni fynegwyd i ni mo'r hanner.*' Cefais y fraint o ymweled â hwy yn nghwmni y Parch. Dr. Rice, o Chicago, y Parch. Mr. Emerson, o Rockford, a'r Parch. Mr. Staples, o Kankakee. Nyni 'a welsom ac a gredasom.' Yr Arglwydd ei hun sydd yn gweithio, a hyny yn nerthol. Wedi cyrhaedd y sefydliad, cawsom y 'ser a'r ffrewyll' (baner yr Unol Daleithiau) yn chwyfio ar ben yr eglwys: 800 o bobl wedi ymgasgu yn nghyd, ac yn canu cerddi

Seion. Yr oedd llawer iawn yn meddu Beiblau yn eu dwylaw. Anerchwyd hwy gan Dr. Rice, fel y buasech yn dysgwyl i *Dr. Rice* anerch y *fath* gynulleidfa, yr hon a ddaethai i'w gyfarfod ar y *fath* neges. Cyfieithai Mr. C. Nis gellir darlunio yr olygfa, a'r effaith, mewn ysgrifen. Dychwelasm i'r tŷ ; daeth lluwys atom am Feiblau. * * * * *

"Gallwn lenwi dalenau lawer â ffeithiau a ddygent ddagrau i'ch llygnid, a moliant i'ch calon, ond rhaid ymatal. Y mae un arall yn eu casglu at eu gilydd, a bydd iddo eu cyhoeddi i'r byd. Adroddaf un, a dim ond un. Yr oedd tyrfa fawr wedi ymgasglu o flaen yr eglwys—marchogodd un atynt mewn rhwysg a mawredd anarferol, i'r dyben o'u *harswydo nes peri iddynt ymddarostwng*, ac yn ngwisgoedd digywilydd Rhufain, fel y prophwydwyd am dani, 'I lawr—I lawr ar eich gliniau, bob un o honoch,' llefai un mewn awdurdod.

Ond ni phlygwyd glin, ac ni symudwyd het. *Tair gwaith y rhoddyd y gorchymyn*, pan yr atebodd llais o'r dorf, yn nerthol a phenderfynol, '*Nid ydym mwyach am blygu glin ond i Dduw y nefoedd yn unig.*'

"Dywedais na fynegwn ond un ffaith. Rhaid i mi gael mynegu un arall. Y mae dyn ieuangc, mab i amaethwr cyfoethog, yn preswyllo ychydig bellder o St. Ann, yn mhlith y rhai argyhoeddedig. Clywodd ei dad ei fod wedi gwadu y ffydd, a phrysurodd i St. Ann. Defnyddiodd bob rheswm wrth ei fab, ond yn ofer. Cynygiat iddo arian, cysur, esmwythdra, pe buasai ond yn unig yn gadael yr 'hereticiaid.' Yr oedd tylodi o'i flaen ef, angen a chyfyngder i'w briod a'i rai bychain, os arosai. Ni phetrusodd. Dewisodd yn *bwylllog* 'oddef adfyd gyda phobl Dduw.' Clyweh ef, a chryned yr anffyddiwr, canys '*y mae ei ddydd yn dyfod*.' 'Fy Nhad, yr wyf yn eich caru chwi, ac yn caru fy ngwraig a'm plant, ond yr wyf yn caru fy enaid yn fwy, Nis gallaf roddi i fyny fy Meibl. Nis gallaf fyned gyda chwi.' A all unrhyw Gristion amheu, pan

dywedyd y geiriau hyn, nad oedd yr addewid hōno yn cael ei sisial yn ei glust, 'Pan fo tad a mam yn fy ngwrthod, yr Arglwydd a'm derbyn.'—C. A. S."

Dychweliad Pabyddion.—Cyfododd dyn ieuange ar ei draed yn y cyfarfod gweddi beunyddiol, a dywedai na buasai efe erioed yn y cyfarfod hwnw yn flaenorol, a gallai na byddai yno byth wedi hyny. Ond teimlai ei fod yn mhlith Cristionogion, ac ewyllysiai draethu iddynt ychydig o'i brofiad crefyddol ei hun. Ymddangosai mai Allmaenwr ydoedd, a'i fod wedi cael addysg dda, ac yn feddiannol ar ddealltwriaeth cryf, ac yn alluog i ddefnyddio yr iaith Saesoneg yn rhwydd. Dywedai nad oedd erioed wedi gweled Protestant cyn dyfod i'r wlad hon, ac na wyddai beth oedd Protestaniaeth. Yr oedd pawb yn Babyddion yn y wlad y daethai efe o honi. "I ddangos i chwi," eb efe, "mor ychydig a wyddwn, ni raid i mi ond dywedyd wrthyh fod arnaf ofn y Protestaniaid. Yr oeddwn yn crynu wrth yr enw. Daethom i'r wlad hon, yn deulu cytan, dan gamsyniaeth o'r fath. Yr oeddwn wedi clywed fod y fath lyfr a'r Beibl, er na welsw'n yr un erioed. Penderfynais brynu un. Gwnaethym hyn yn ddirgelaid, a darllenais ef gyda'r awch mwyaf. Po mwyaf a ddarllenwn, mwyaf oll y canfyddwn mor anwybodus oeddwn am y ffordd trwy ba un yr oedd pechadur i gael ei achub. Yn fuan canfyddais mai twyll oedd fy holl grefydd—nad oedd ond un o ffurfiau a chyflawniadau allanol yn unig. Collais bob ymddiried yn fy nghrediniaeth flaenorol. Canfyddais yn fuan nad oedd holl arddangosiadau coegaidd Eglwys Rhufain yn unol â symrlwydd yr Efengyl. Collais fy ymddiried yn fy offeiriad. Canfyddais mai Crist oedd yr Archoffeiriad a roddodd aberth iawnol drosyf, ac mai efe yn unig a allai fod yn Eiriolwr ac yn Gyfryngwr i mi. Canfyddais fod yn rhaid i mi gredu ac ymddiried ynddo ef yn unig, neu fod yn golledig byth. Nis gallwn ddarllen fy Nhestament Newydd heb golli fy ymddiried yn fy nghrefydd fy hun.

"Yn mhen y mis wedi dechreu darllen fy Meibl, cymerwyd fi yn hynod o glaf. Yr oedd fy holl gyfeillion yn Babyddion o'r rhywogaeth fwyaf manwl. Gwyddent fod fy ffydd mewn Pabyddiaeth wedi ei siglo. Dywedaswn hyny wrthynt, ac y byddai raid i mi ymrwrthod â chyfeiliornadau Eglwys Rhufain, a bod yn Brotestant. Yr oeddynt wedi dychryn yn fawr. Fy mam fy hun a ddaeth ataf, ac a ddywedodd gyda llais ymbilgar, ac mewn cyfyngder mawr :—

"Oni fydd i ti, fy mab, fod yn Babydd ffyddlawn?"

"Pa fodd y gallaf fod yn Babydd ffyddlawn, fy mam, a chredu yn maddeuant yr offeiriad, pan y mae fy Meibl yn fy nysgu nad oes enw arall dan y nefoedd wedi ei roddi yn mysg dynion, trwy yr hwn y mae yn rhaid iddynt fod yn gadwedig, ond enw Iesu Grist; ac oddieithr fy ngeni drachefn, ni ddichon i mi weled teyrnas Dduw? Rhaid i mi fod yn creadur newydd yn Nghrist Iesu. Rhaid i mi gael fy adnewyddu gan allu yr Yspryd Glân. Ac heb y pethau hyn, nid oes un gallu ar y ddaear a ddichon fy achub."

"Yr oedd fy nghyfeillion mor bryderus yn fy nghylch, fel y darfu i'm gwraig fy nghloi i fyny yn fy ystafell, rhag i neb o'r Protestaniaid ddyfod i ymweld â mi. Ond llefais fwyfwy ar Dduw am gymhorth a thrugaredd. A diolch i Dduw, efe a drugarhaodd wrthyf. Bwriais fy hun wrth ei draed yn enw Iesu Grist. Vmddiosgais o'm holl hunan-gyfiawnderau, gan bwyso mewn symmrwydd ar haeddiant achubol yr Arglwydd Iesu Grist yn unig. Y fath dangnetedd a gefais! Y fath lawenydd a brofais yn fy nghalon! Mi a gefais Grist—y ffordd, y gwirionedd, a'r bywyd—fy noethineb, fy nghyfiawnder, fy sancteiddrwydd, a'm prynedigaeth. Cefais hyn oll allan o'r Beibl yn unig."

"Nis gallwn ymattal rhag siarad am fy ngobeithion newyddion. Yr wyf wedi siarad am danynt yn mhob man yn barhaus wedi hyny. Ac yn awr y mae genyf yr hyfrydwch o gredu fod fy ngwraig, fy nhad a'm

mam, ac un chwaer i mi, i gyd yn Gristionogion. Pa le bynag yr âf, yr wyf yn ceisio pregethu Crist, a hwnw wedi ei groeshoelio, i'm cydwladwyr twyllledig; ac nid yn aflwyddiannus. Heb un angharedigrwydd yn fy nghalon, yr wyf yn myned atynt i'w hysbysu am eu cyfeiliornadau a'u coel-grefydd, ac i'w harwain hwynt at Iesu."

Yr oedd tynerwch annesgrifiadwy yn ei ddull a'i yspryd, y fath nas gellir ei ddarlunio â geiriau, ond gweithiai ei ffordd i galon pawb oedd yn bresenol. Yr oedd rhai Pabyddion yn y lle, a gellid clywed eu hochneidiau yn amlwg tra yr oedd efe yn llefaru.

Yr oedd gwraig, yr hon a fuasai yn Babyddes, yn arfer dyfod i'r cyfarfodydd hyn yn dra chyson, am amser maith. Gwnelai hyny yn lledraidaidd. O'r diwedd, penderfynodd nad oedd yn gweithredu yn ei lle. Felly, wrth fyned allan o'i lletty un diwrnod, dywedodd wrth wraig y tŷ, ei bod yn myned i'r cyfarfod yn Hen Eglwys yr Isellmyn yn *Fulton-street*. Heb ddyweyd un gair, hi a redodd ac a luchiodd ei dillad trwy y ffenestr i'r heol. "Cymerwch hwynt," meddai, "ac na ddeuwch yma byth mwyach." Y mae y wraig druan yn dwyn tystiolaeth dda, ei bod yn feddiannol ar y rhan dda, yr hon ni ddygir oddiarni.

Adroddai gweinidog, yn un o'r cyfarfodydd gweddi beunyddiol, ei fod ef y Sul o'r blaen wedi cyfarfod â thyrfa fawr o Babyddion, i bregethu iddynt. Pan ar ganol ei bregeth, yr hon ni fwriadai iddi fod yn faith, daeth dyeithrddyn yno, ac wrth fyned heibio iddo ef, sisialodd yn ei glust, "Byddwch yn fyr, canys y mae ereill yn dymuno siarad." Felly efe a brysurodd at y terfyn. Ar ol darfod, trôdd at y ddyeithrddyn, heb wybod pwy ydoedd, a dywedodd wrtho, fod cyfleusdra yn awr iddo. Yntau a gododd yn brysur, ac a ddechreuodd lefaru yn Lladin, ac wedi hyny yn Saesoneg, gan ymosod ar y bregeth a'i hathrawiaethau. Ymddengys mai offeiriad Pabaidd ydoedd, a daethai i'r cyfarfod er mwyn

adenill rhai o aelodau ei eglwys ei hun. Yr oedd rhai o'r Pabyddion hyn wedi eu troi yn ddiweddar, ac wedi gwrandio aruo am ychydig amser, a gweled fod ei ddiglloned i a'i gyuddareddi wedi ymgynhyrfu, dechreuasant ganu rhai emynau, o foliant i'r Iesu. Ymunodd pawb, a'r offeiriad truan wedi ei lwyr orchfygu, a gymerodd ei het, ac a aeth ymaith wedi ei dramgwyddo yn fawr.

Dywedai y llefarwr fod ysgogiad mawr yn mhllith y Pabyddion yn y ddinas a'r wlad hon; ac mai dyma yr adeg i wneyd daioni iddynt. Heuwch yr had. Daliwch y goleu i fyny. Lledaenwch y Feibl yn eu mysg. Dim gwahaniaeth os llosgir rhai o honynt. Nid ydyw llosgi Beiblau wedi cwbl ddarfod eto. Nid oes ar y Dyn Pechod gywilydd defnyddio y cyfryw resymau eto. Gwyddai e'te (y llefarydd) am luaws o Babyddion dycheuledig oedd i gael eu derbyn yn aelodau o eglwysi Protestanaidd y Sabbath dylyuol, sef y Sabbath cyntaf yn Medi, 1859.

Y mae llawer wedi cael ei ddywedyd a'i ysgrifenu yn y blynneddau diweddar, mewn cysylltiad â'r ymfudiad mawr o'r Iwerddon—am y lluoedd o Babyddion truenus a gymerent fantais ar eu hymsefydliad yn y Byd Newydd i ymadael â'r offeiriad a'r hen ofergoelion. Y mae lle i gredu fod nid ychydig yn ymfudo ar gyfrif materion crefyddol, yn gystal ag amgylchiadau ereill; fel y byddent yn fwy rhydd i ddylyn eu hargyhoeddiadau na phe yr arosent yn yr Iwerddon, yn mysg eu hen gydnabod. Y mae yr engreiffitiau a geir o rai yn gadael Pabyddiaeth, yn ystod yr adfywiad, yn cadarnhau y newyddion cyffredinol a dderbyniwyd. Yn ychwanegol at y rhai a gofnodwyd eisoes, rhoddwn un neu ddau o rai ereill, wedi eu dethol o amrywiol sefyllfaoedd mewn bywyd:—

Ychydig ddyddiau yn ol, dygwyd achos boneddiges berthynol i'r Pabyddion o flaen y cyfarfod, fel testyn gweddi. Gosodid hi allan fel un oedd mewn poen meddwl anarferol, dan argyhoeddiad ei bod yn bechadures fawr yn ngolwg Duw. Y boneddwr a ymddi-

ddanai â hi, a ofynodd iddi, a fuasai hi erioed yn nghyfarfod gweddi *Fulton-street*? Naddo, meddai; ni ohlywsai fod y fath gyfarfod mewn bod. Yr oedd mewn pryder yn ceisio heddwch i'w hyspryd cythryblus, ond heb allu ei gael. Nid oedd yn ei chrefydd hi. Nid oedd mewn cyffesu wrth yr offeiriad. Nid oedd mewn penyd. Nid oedd yn ngollyngdod y babaeth. Ceisiodd y boneddwr oedd yn ymddiddan â hi egluro iddi gynllun yr iachawdwriaeth, trwy edifeirwch tuag at Dduw, a ffydd tuag at ein Harglwydd Iesu Grist. Ond yr oedd yn ymbalfalu yn nhywyllwch coelgrefydd Rhufain, ac ni allai ddirnad ond ychydig am "y ffordd newydd a bywiol" hon. Dymunai ar gyfarfod gweddi *Fulton-street* ei chofio yn eu gweddïau, yr hyn a wnaed yn mhen ychydig ddyddïau. Y mae wedi bod ei hun yn fynych yn y cyfarfod yn ddiweddar, ac wedi bod yn destyn llawer o weddïau dirgel. Ychydig ddyddïau yn ol, galwyd ar y cyfarfod i dalu diolch i Dduw, am roddi i'r meddwl truan a chaddugawl yma oleuni bywyd, ac i'r galon dywell hon orfolodd ei iachawdwriaeth. Y mae yn awr yn ddedwydd, gan gredu yn yr Iesu. Yn bresenol, y mae yn ymorphwys ar Grist yn unig am ei holl obeithion am gyfiawnhad ger bron Duw.

Yn y papyr newydd a elwir '*Evangelist*,' ceir yr hanes canlynol am Babydd ieuango yn ymofyn am y ffordd i fywyd:—

Bachgen bychan, yr hwn a ddygasid i fyny yn Babydd, a ddywedodd wrth ei athraw, "Yr wyf wedi bod yn gweddio ar Dduw am iddo *amlygu i mi y wir grefydd*." Dyna ei eiriau. "Beth a ddywed eich cyfeillion y Pabyddion," ebe ei athraw, "os bydd i Dduw ddatguddio i chi nad yw y wir grefydd i'w chael yn un man ond yn ei Air Ef, ac i chwithau ddyfod yn Gristion, a darllen y Beibl,—oni fydd iddynt eich erlid?" "Gwnant," ebe yntau, "mi a wn y gwnant. Ond yr wyf wedi ystyried hyn oll, ac wedi gwneyd fy meddwl i fyny, os bydd i Dduw ddatguddio i mi y wir grefydd, na bydd i mi

brisió beth a wna neb i mi, nac a ddywedant wrthyf ychwaith." Ychwanega yr ysgrifenydd, fod cyfnewidiad amlwg i'w weled yn y bachgen; ei fod yn dal i weddio, a phob argoelion fod Duw yn ei wrando hefyd.

Yn yr "*Observer*" ymddengys yr hanes tarawiadol a ganlyn:—

Y mae y llong-ryfel "*OHIO*" yn awr yn gorwedd yn y *Charlestown Navy Yard*, i dderbyn morwyr at lynges yr Unol Daleithiau. Dywedodd brawd, iddo fod yn pregethu ar fwrdd y llong hño. Pan aeth ar ei bwrdd i'r dyben hwn, canfu faner yr undeb wedi ei thaenu ar y capstan, a lleibl agored yn gorwedd ar hyny. Llawnhaodd wrth weled y fath olygfa. Ymddangosai yn arwydd er daioni i'n gwlad. "Wrth glywed," eb efe, "fod y morwyr yn y *North Carolina* yn troi at yr *Arglwydd*, rhaid i mi gael dywedyd fod y morwyr yn yr hen long *Ohio* yn gwneyd felly hefyd. Ni chafodd dim llai na thriugain neu ddeg-a-thriugain eu dychwelyd yno yn ystod y flwyddyn ddiweddaf. Yn eu plith yr oedd Gwyddel, Pabydd o ran ei grefydd. (Buasai yr adroddar ei hun yn Babydd gynt.)

"Yn fuan wedi i Patrick gael ei ddychwelyd, gofynodd am genad i fyned i'r lan, i weled ei gyfeillion. Cafodd ei offeiriad wybod ei fod ar y lan, a daeth i ymweled âg ef, gyda fflangell ledr yn ei law.

"Dywedodd wrth Patrick ei fod wedi dyfod i'w fflangellu ef.

"'Peidiwch a 'nharo i gyda hi,' meddai Patrick.

"'Rhaid i mi, ac mi a wnaf hefyd. Fy nyledswydd yw fflangellu yr heresi allan o honoch,' meddai yr offeiriad.

"'Peidiwch a tharo—ni fyuaf fi ddim ychwaneg o hynyna; llongwr Americanaidd wyf fi.'

"'Nid oes genyf ddim help. Rhaid i mi eich fflangellu.'

"'Wel, syr,' meddai Patrick, 'os bydd i chwi fy nharo i, y cwbl sydd genyf i'w ddyweyd yw hyn—y bydd dau o honom wrthi.'

FFLANGELLU MENYWOD.

"A safai mor ddiysgog, ac edrychai mor benderfynol, fel na feiddiodd yr offeiriad ei daro ef.

"Ond gallaf eich hysbysu," meddai y llefarydd, "fod defnyddio y fflangell ledr yn beth cyffredin—yn beth cyffredin yn y wlad rydd a chydraddol hon—yn beth cyffredin lle bynag y mae yr offeiriadaeth Babaid. Yr wyf yn siarad yr hyn yr wyf yn ei wybod, ac yn tystio am yr hyn a welais. Bydded i un o honynt ei wadu, ac mi a nodaf y bennod a'r adnod lle y mae y prawf i'w gael. Gweddïwch dros y dychweledigion truain hyn oddiwrth Babyddiaeth. Gallaf eich sicrhau y caiff rhai o honynt deimlo y fflangell ledr. A gallaf sicrhau i chwi, fod merched truain, gwanllyd, a diamddiffyn yn cael eu fflangellu gan offeiriad Pabaid yn y wlad rydd a Christionogol hon, am heresi,—am feiddio credu yn Nghrist, am ryfygu gobeithio y gallant gael eu cyfiawnhau trwy haeddiant ei farwolaeth Ef yn unig." Yna adroddai engreiffitiau. "Yr oedd brawd a chwaer yn ddiweddar wedi cofleidio Iesu Grist, fel y cynygir ef yn yr Efengyl. Wrth gwrs, yr oeddynt yn ymwrthod â Phabyddiaeth. Daeth yr offeiriad, gyda'i fflangell ledr, i fflangellu y chwaer druan hōno, a'i brawd hefyd. Ond darfu i berchenog gwaith mawr yn y gymydogiaeth ymyryd yn y peth, a'i attal. Ond yr oedd efe yn gwybod am amgylchiadau yn mha rai y cafodd merched eu fflangellu gan yr offeiriad. Gweddïwch dros Babyddion dychweledig, canys y mae ganddynt erledigaethau i'w goddef,—gwn hyny trwy brofiad. Gweddïwch am iddynt gael sefyll yn ddiysgog yn wyneb yr holl hudoliaethau a ddefnyddir i geisio eu tynu yn ol; yn ddiysgog yn wyneb yr holl ddichellion a arferir i geisio eu maglu, a'u dwyn drachefu dan iau caethiwed; yn ddiysgog yn wyneb yr holl drais a'r fflangellu creulawu a tynai eu gorfodi i ymostwng i Eglwys Rhufain. O ganlyniad, yr wyf yn erfyn arnoch weddïo dros yr holl Babyddion. Y mae llawer o honynt yn eu tywyllwch yn ymbalfalu am y gwirionedd, a dyluent ef pe gallent gael gafael arno."

Yna aeth y llefarydd i weddi, ac a grybwyllodd am yr amrywïol bethau uchod. Y mae yn weinidog galluog a nerthol i Iesu Grist, ond buasai unwaith yu Babydd—mor dywyll ag ereill—ac y mae ei hun wedi dyoddef erledigaeth chwerw, er nad yw yu son am hyny ond anfynych.

PENNOD IV.

Troadigaethau hynod yn mhllith Anffyddwyr—Sociniaid—Iuddewon, &c.—Y Coleg Sociniaidd yn Harvard—Yn destyn gweddi yn Nghyfarfod *Fulton-street*—Troadigaeth Boi.eddiges Sociniaidd.

Y PETH nesaf mewn pwysigrwydd at yr adfywiad ysprydol, y llawenydd, a'r adgyfnerthiad y mae y Diwygiad presenol yn yr Unol Daleithiau wedi ei ddwyn i eglwys Dduw, ydyw y troadigaethau lluosog sydd wedi cymeryd lle mewn cysylltiad âg ef. Nid yn mysg pobl foesol a bucheddol,—rhai yn arfer mynychu glan llyn y moddion—yn unig yr ydym yn cael y dychweliadau hyn; na, y mae y dylif presenol wedi bod yn ddigon uchel i guddio penau y mynyddoedd mwyaf cribog, a'r corwynt wedi dadwreiddio hen dderw cadarnaf y goedwig. Yr ydym yn cael yn mysg y dychweledigion—anffyddwyr, Sociniaid, Pabyddion, Iuddewon, lladron ac yspeilwyr, puteiniaid, hap-chwareuwyr, ymladdwyr,—yn fyr, y cymeriadau gwaethaf,—y rhai y buasem yn mlaen llaw yn eu hystyried y mwyaf annhebygol i gael dylanwadu arnynt; ond y ffaith yw,—y rhai hyn y rh yngodd bodd i'r Yspryd eu dewis i fod fel cof-golofnau o'i ras anfeidrol ef.

Y mae lluaaws mawr o anffyddwyr penderfynol wedi eu dychwelyd yn ystod yr adfywiad presenol. Yn mysg engreiffitiau ereill, gallwn nodi un golygydd papyr newydd anffyddol, yn Nhalaeth Ohio. Cynaliwyd cyfarfod yn y dalaeth hono, yn gynwysedig o tua 200 o swyddogion eglwysig perthynol i'r Eglwys Bresbyter-

aidd Gymanfaol, mewn cysylltiad â'r adfywiad presenol. Dygwyddodd i'r golygydd anffyddol uchod fod yn bresenol, a tharawyd ef mor rymus gan sylw a wnaethpwyd gan un o'r llefarwyr, fel y treuliodd y noswaith hño mewn cyfyngder ac ing meddyliol annesgrifiadwy. Cafodd ei ddychwelyd mewn canlyniad i hyn, a rhoddodd i fyny ei bapyr newydd, yr hwn a ddygai iddo o 1000 2000 o ddoleri yn flynyddol. Trwy fod ganddo deulu, yr oedd ei brofiad yn fwy llym. Y mae yn bresenol yn paratoi ei hun at waith y weinidogaeth. Rhoddodd y papyr newydd i fyny fel y gallai ymroddi yn gwbl i wasanaethu yr Arglwydd yn ngweinidogaeth ei Efengyl sanctaidd ef. Er mor gryf ydyw anffyddiaeth, y mae yn gysurus meddwl nad ydyw yn rhy gryf i Yspryd Duw.

Y mae Duw wedi gweled yn dda ddefnyddio offerynnau gwael, mewn lluaus o amgylchiadau, i dori i lawr gawri mewn anghrediniaeth ac annuwioldeb. Gair oddiwrth hen frawd anghelfydd, neu hen chwaer anwybodus; ac weithiau y mae plant bychain wedi eu defnyddio i gyflawni yr hyn y methiasai doniau a thalentau ei ddwyn o amgylch mewn blynyddau. Ceir engraifft darawiadol o hyn yn yr hanes canlynol, a adroddid gan foneddwr cysylltiedig â sefydliad dyngarol, mewn dinas yn yr Unol Daleithiau:—

“Y flwyddyn ddiwedda, anfonasom nifer o fechgyn i aros i dref yn Massachusetts. Yn hydref y flwyddyn, ymwelais â hwynt, a chafais hwynt oll mewn amgylchiadau cysurus, ac yn rhoddi boddlonrwydd i'w gwarcheidwaid caredig. Yr oedd cryn radd o ddyddordeb crefyddol yn y lle, ac yn mysg pethau ereill, dywedodd y gweinidog wrthyf—‘Beth sydd yn bosibl ei wneyd i'r hen ddyn yna?’—gan nodi at hen anffyddiwr wedi ymgaledu, deuddeg a thriugain oed. ‘Efe yw y rhwystr penaf i grefydd yn y lle. Yr ydym wedi bod yn gweddio ac yn ymresymu gydag ef, ac yn ei wahodd i'n cyfarfodydd, ond y cwbl yn ofer.’ Ystyrid ei achos yn anobeith-

iol : ond yr oedd un o'r bechgyn tylodion, oddeutu naw mlwydd oed, wedi profi cariad achubol Crist ; a'r peth cyntaf wnaeth, wedi dyfod yn Gristion, oedd myned at yr hen anffyddiwr, a'i gymhell gyda thaerineb a symrlwydd plentyu, gan erfyn arno ddyfod gydag ef i'r cyfarfod. Gwrthododd yn benderfynol. Ni buasai mewn addoldy er's ugain mlynedd, ac ni chaffai neb ei weled yno tra fyddai byw. Ond ni wnaeth hyn ond peri i 'Tommy bach' bledio yn daerach, a glynu yn ei fraich, gyda thaerineb a arddangosai ei fod yn benderfynol i lwyddo. Erlyniai am y ffafr fel un yr oedd yn rhaid iddo ei chaniatáu ; ac o'r diwedd, rhoddodd yr hen wr i fyny yn gyndyn, ac aeth gydag ef, am dro. Ond yr oedd gan Tommy fantais y tro nesaf, a chwareuodd ei ran yn dda, nes yr arweiniwyd yr hen bechadur calon galed, gyda llai o drafferth nag o'r blaen, gan blentyn bychan, ac aeth unwaith yn rhagor i dŷ Dduw. Drachefn a thrachefn, gyda llai o wrthwynebiad bob tro, arweinid ef yno ; ac yn y pedwerydd neu y pummed cyfarfod, cyfododd ar ei draed i dystio ei fod yn ymwrthod â'i anffyddiaeth, a gofynai i'r Cristionogion weddio drosto. Gweddiodd hefyd drosto ei hun, a chyn pen hir, rhoddodd brawf o gyfnewidiad gwirioneddol."

Y mae yr adfywiad hefyd wedi gwneyd rhwyg yn ngwersyll Sociniaeth, mewn lluwys o fanau yn yr Unol Daleithiau. Y mae dau weinidog perthynol i'r Sociniaid, yn ninas Boston, wedi gadael eu cyfeiliornadau, a chyhoeddi eu hunain o blaid crefydd efengylaidd, mewn cysylltiad â'r adfywiad presenol. Boston ydyw prif gastell Sociniaeth yn yr Unol Daleithiau ; ond y mae y ffaith fod y gweinidogion hyn wedi datgan eu hargyhoeddiad o dwyll y gyfundrefn, a hyny o flaen miloedd o'u cyd-ddinasyddion, yn sicr o siglo cred y cyhoedd yn y gyfundrefn gableddus hono. Y mae Coleg Harvard — yr hynaf yn yr Unol Daleithiau, er's amser maith yn nwyllaw y Sociniaid ; ac er iddo gael ei sefydlu gan y "Pererinion" gynt, y mae yn awr yn offeryn i gyhoeddi

"efengyl arall, yr hon nid yw arall." Pa fodd bynag, y mae hyd yn nod yn Ngholeg Harvard amlygiad o yspryd gwrthryfel yn erbyn yr ymadawiad oddiwrth ffydd ei sylfaenwyr duwiol; ac y mae llais dysgeidiaeth efengylaidd yn dechreu cael ei glywed o fewn y muriau hyuy, o ba le yr oedd wedi ei alltudio braidd yn hollol gan gyfeiliornadau dinystriol. Mor ddiweddar a mis Chwefror diweddar, yn nghyfarfod gweddi *Fulton-street*, cododd dyn ieuango ar ei draed, yr hwn oedd yn efrydydd yn y Coleg hwnw, i erfyn gweddiau ar ran Coleg Harvard, prif fagwria Sociniaid. Y mae nifer o'r efrydwyr mwyaf efengylaidd mewn cysylltiad â'r sefydliad hwnw, yn ddiweddar wedi dyfod i'r penderfyniad nad oes un tir canol i sefyll arno—fod yn rhaid iddynt ddyfod allan naill ai yn Sociniaid neu yn Gristionogion. Y canlyniad fu sefydlu cyfarfod gweddi, a dymunant eu cofio gan bawb Cristionogion.

Crybwylla ysgrifenydd yn y "*Pentecost*," am foneddiges o ddealltwriaeth cryf, ac o feddwl annibynol, yr hon oedd wedi ymddyrysu yn nghyfeiliornadau Sociniaeth. "Pan yn y cyflwr yma o ran ei meddwl," ebe yr ysgrifenydd, "galwyd ei sylw at hawlion yr Efengyl, ond gwrthwynebai yn gyndyn. Yr oedd iachawdwriaeth trwy Waredwr croeshoeliedig iddi hi yn wir yn 'faen tramgwydd ac yn graig rhwystr.' Er hyny, yn wyneb llawer o wrthwynebiad, rhyngodd bodd i'r Yspryd Glan (ar ol misoedd lawer o ymgyndynu ac annghredu), ddatguddio iddi 'Grist croeshoeliedig' fel yr unig ffordd at Dduw. Yna daeth yr ymdrechfa i ymostwng i'r 'cyfiawnder yr hwn sydd drwy ffydd yn Nghrist.' Aeth wythnosau heibio tra yr oedd yn ceisio boddloni Duw gyda chyfiawnder o'r eiddo ei hun. Ond y safon yn ystod yr ymgais yma oedd Gair Duw. 'Fel hyn y dywed yr Arglwydd,' oedd yr ateb i holl awgrymiadau annghrediniaeth, a holl resymau athroniaeth. O'r diwedd, wedi i reswm dynol fethu dad-ddyrysu gwirioneddau mawrion Datguddiad, awgrymwyd iddi gan gyfaill, fel i derfynu y

mater—'Oni wna Barnydd yr holl ddacar farn?' ac yno gadawodd y pwng. Rh yngodd bodd i Dduw wneyd y cyhreddiad hwn o'i Air ef ei hun yn foddion i dawelu ei meddwl cythryblus a dyrysedig. Ymorphwysodd arno, a chafodd dangnefedd trwy gredu yn yr Iesu."

Y mae llaweroedd o Iuddewon hefyd wedi cyfranogi o weithrediadau yr adfywiad presenol. Y maent we'i rhoddi eu presenoldeb braidd yn yr holl gyfarfodydd a gynaliwyd yn yr amrywiol barthau o ddinas Caer-frog Newydd, ac wedi cyflwyno lluaaws o erfyniadau am weddïau ar eu rhan. Yn y *Twentieth Ward*, y mae nifer mawr o Iuddewon, yn wirywod a benywod, wedi profesu y ffydd Gristionogol. Y mae un o'r dychweledigion yn paratoi i fyned yn genadwr i blith ei bobl ei hun. Y mae amryw deuluoedd wedi anfon eu plant i ysgolion Sabbathol y Cristionogion. Mewn cyfarfod yn hen chwareudy Burton, ychydig ddyddïau yn ol, cwynai Iuddew fod had Abraham wedi cael eu hesgeuluso yn ngweddïau ei frodyr cenedlig. Dywedai eu bod yn rhifo o 35,000 i 36,000 yn Nghaerefrog Newydd, a diau fod ganddosbarth mor luosog hawliau uchel ar y Cristionogion. Erfyniai fod iddynt gael eu cofio yn mbob cyfarfod gweddi o hyny allan. Yn Brooklyn y mae teulu cyfan o Iuddewon yn ddiweddar wedi cofleidio Cristionogaeth.

Y fath ydynt yr hanesion calonog a ddyry newyddiad-urion America am yr hen genedl. Y mae y cynhwrf yn eu plith yn gyffredinol trwy yr holl wlad, ac yn wir mewn gwledydd ereill hefyd. Hysbysai un Iuddew dychweledig, mewn cyfarfod diweddar yn *Fulton-street*—fod saith o'i frodyr yn ol y cnawd wedi cael eu derbyn i'r Eglwys Gristionogol yn Cincinatti, a thri yn Nghaer-frog Newydd. Derbyniasai lythyr hefyd yn ddiweddar o Germany, yn hysbysu fod lluoedd o Iuddewon yno yn cofleidio y grefydd Gristionogol. Prysured yr amser pan y bydd i'r Arglwydd "gynull crwydriaid Israel, a chasglu gwaagaredigion Judah o bedair congly ddacar,"

ac y cyflawner geiriau y bardd—er nad yn llythyrenol efallai—pan y dywedodd—

“Daw'r genedl adre' i Ganaan,—daw ail
Adeiliaw coed Liban ;
Daw mil myrdd o demlau mân,—mewn purdeb,
O odreu Horeb draw i Haran.”—D. WYN.

PENNOD V.

Y Morwyr—Cyfarfod Gweddï yn cael ei sefydlu ar fwrdd Llong Ryfel—Y penaeith Feelïadd a'r Morwr Ieuangc—Y Tânwyr—Cyfarfod Gweddï yn eu plith—Troadigaeth Hap-chwareuwr—Yr Hap-chwareuwr a gymerodd Feibl yn ei boced, yn lle pac o gardiau—Tôri i fyny gyrddau Sabbathol yr Hap-chwareuwr—Troadigaethau hynod yn mhllith Troseddwr oeddynt wedi ymgaledu—Preswylwyr y carcharan yn cael amlygrwydd o Ddwyfol Ras.

Yn pen. xviii. o'r gwaith rhagflaenol, crybwyllir fod diwygiad wedi tòri allan yn y “*North Carolina*,” llong ryfel sydd yn gorrwedd yn mhorthladd Caerefrog Newydd, i'r dyben o dderbyn morwyr at y llynges Americanaidd. Gan fod yr adfywiad (neu yn hytrach y *deffroad*) hwn yn parhau i fyned yn mlaen mor rymus, a chymaint o ddyddordeb a phwysigrwydd yn gysylltiedig âg ef—dïau y darllenir y dyfyniadau canlynol o lythyr a ysgrifunwyd gan Mr. Stewart, o'r *United States' Navy* i'r “*Presbyterian*,” yn mis Mawrth diweddaſ,—gyda phleser a hyfrydwch :—

“Cefais y fraint o fod mewn cysylltiad â'm cydgapan yn y *North Carolina*, er's amryw wythnosau bellach, yn yŷ gwaith o arwain y cyfarfodydd gweddï dyddiol a gynnelir ar fwrdd y llong hon, ac o bregethu yn achlysurol i'r tyrfaoedd a ymdyrent i wrando. Gallaf felly siarad oddiar brofiad personol o berthynas i'r teimladau crefyddol yn mhllith y morwyr; y rhai ydynt, o ran eangder, dyfnder, a grym, yn gystal ag yn y profion

a ddangosir mai gwir waith gras ydyw—hyd eithaf fy ngwybodaeth i—heb ei gyffelyb yn holl hanes y llynges, nac yn nghofnodau y cefnfor ychwaith.

“Fel gwaith gras, y mae wedi ei nodi o'r dechreu gan ddau neu dri o bethau ag sydd yn nodweddu adfywiadau crefyddol yr amser presenol. Un ydyw, y moddion dynol trwy ba rai y dechreuwyd ef—Cristionogion cyffredin yn uno i weddio, mewn teimlad dros iachawdwriaeth y rhai oedd o'u hamgylch. Peth arall yw yr undeb yspryd â pha un y cariwyd y gwaith yn mlaen, yn annibynol ar y gwahaniaeth enwadol yn yr offerynau. Dyma ei hanes yn fyr:—Ychydig amser yn ol, daeth pedwar o broffeswyr crefydd, yn mysgr y cannoedd o forwyr ieuaingc oedd y pryd hyny ar fwrdd y llong ryfel hono, yn adnabyddus â'u gilydd fel cyd-Gristionogion, ac arweiniwyd hwy yn fuan i gydymgyngori yn nghylch y moddion goreu i wneyd daioni i'r dorf o gymdeithion annuwiol a'u cychlynynt. Cynygiodd un o honynt sefydlu cyfarfod gweddi; a phenderfynwyd ar unwaith ofyn caniatâd y *first lieutenant*, Mr. Williamson, dan nawdd y Cadben Ward, y llywydd. Rhoddwyd caniatâd yn siriol, a chawsant ran neillduedig o'r llong at eu gwasanaeth am gwpl o oriau. Yr oedd y pedwar dyn gweddigar yma yn cynrychioli tri o enwadau crefyddol—un yn Esgobaethwr, un yn Bresbyteriad, a dau yn Fedyddwyr; er hyny yn un mewn yspryd Cristionogol, ac yn falch o'r cyfleustra hwn i golli golwg ar bob gwahaniaeth enwadol, ac ymuno yn y rhwymyn bendigedig o gymdeithas â'r Arglwydd Iesu.

“Yr oedd sefydlu y fath gyfarfod, gan bedwar o longwyr, ar fwrdd llong ryfel, yn beth newydd yn wir; a gellir yn hawdd dyohymygu y fath ryfeddod a syndod a ymaffodd yn eu cymdeithion diofal ac annuwiol ar y dec uwch eu pen, pan glywsant y canu yn ymddyrchafu, a geiriau gweddi yn disgyn ar eu clustiau, o'r fath le. Daeth un ac arall o honynt i'r fan yn brysur, rhai mewn syndod, ereill o gywreinrwydd, a

rhai o wawd, nes i'r cyfarfod gynyddu, mewn ychydig ddyddiau, o bedwar, ac wyth, a deuddeg, ac ugain, i hanner cant—mwy nag a allai y lle gynol. Amlygwyd yn fuan nad oedd eu gweddi yn myned yn ofer, ac fod yspryd y Goruchaf yn eu plith hwynt, yn deffro ac yn cyffwrdd â chalonau y dynion dewr a ddygid fel hyn at eu gilydd. Noswaith ar ol noswaith, yr oedd un ac arall, hyd yn nod o'r rhai a ddeuent yno i wawdio a chablu, yn ymadael dan wyllo a gweddio; ac nid hir y buwyd cyn fod angen am weinidogion yr Eſengyl yno i gyfarwyddo pechaduriaid deffroedig yn ffordd iachawdwriaeth."

Dylunwyd y cyfarfodydd hyn gan yr effeithiau mwyaf daionus; dygwyd ugeiniau i adnabyddiaeth o'r gwirionedd, a'r rhai hyny gan mwyaf yn gawri mewn pechod. "Yn mis Ebrill diweddaſ," (yr ydym yn dyfynu o'r "*Observer*") "aeth cenadwriaeth o ddinas Philadelphia, yn gynwysedig o (J. H. Stewart Ysw., ac ereill, i'r *North Carolina*, i'r cyfarfod gweddi. Dywedent dranoeth, yn Nghyfarfod Gweddi *Fulton-street*, na fynegasid yr haner am ryfedd waith dwyfol ras ar fwrdd y llong hño. Cadwyd y cyfarfod hyd yn hwyr y nos, a chydag anhawsdra y dodwyd terfyn arno, gan faint oedd awydd y morwyr am i'r gwasanaeth barhau. Ar ol i'r cyfarfod derfynu, cawsant fod deg o wahanol genedloedd yn cael eu cynrychioli yn mhlith y rhai dychweledig. Fel y deuent i fyny i ysgwyd llaw â'r ymwelwyr, dywedai un, 'Yr wyf fi yn dyfod o Loegr'; un arall, 'Yr wyf fi yn dyfod o Scotland'; un arall, 'Yr wyf finau yn dyfod o'r Iwerddon'; ac un arall, 'Yr wyf finau yn dyfod o Germany'; o'r diwedd daeth un ac a ddywedodd, 'Yr wyf finau yn dyfod o Greenland.' Yna tarawsant allan yr emyn brydferth hono—

'O Greenland oer fynyddig,' &c.

a chanasant hi drwyddi, yn nodedig o fywiog. Yr oedd yr holl olygfa yn dra chynhyrfus a thyner, ac ymddangosai fod y rhwymyn a gylmai y calonau hyn wrth eu gilydd, yn gryf mewn gwirionedd. Yr ydym yn clywed

am brodigaethau yno yn barhaus, ac y mae Duw yn gogoneddu cyfoeth ei ras yn nhroadigaeth y morwyr hyn."

Y mae yr "*Observer*" yn myned yn mlaen i ddarlunio cyfarfod i bregethu ar fwrdd y llestr uchod :—

"Yn unol â chytundeb blaenorol, un diwrnod yn yr wythnos ddiweddaf, aeth y Parch. William J. Hoge, o Virginia, ar fwrdd y *North Carolina* i bregethu, ac ychydig gyfeillion gydag ef oddiar y lan. Cyfarfyddwyd hwy ar y bwrdd gan y Parch. Mr. Stewart, Caplan profedig Llynges yr Unol Daleithiau, a'r Lieutenant Williams, swyddog yn y llong, gan yr hwn y trefnasid pobpeth yn y modd mwyaf hwylus. Yr oedd y moddion i ddechreu am un o'r gloch ar y dec lle yr oedd y gynau. Wrth gwrs, yr oedd pawb at ei ryddid i ddyfod i'r moddion neu beidio. Ond er hyny, yr oedd o 500 i 600 o'r morwyr yn bresenol, ac yn eistedd ar feingciau o gwmpas y pregethwr, a rhês ar ol rhês yn sefyll o'r tu ol, yn dyrfa fawr. Rhoddwyd yr emyn allan mewn perffaiith ddystawrwydd; ac yn ddiatreg dadseiniol y llong gan y lleisiau, fel swn dyfroedd lawer. Yna gweddiwyd, a chymerodd y pregethwr ei destyn yn Gen. vii. 16, 'A'r Arglwydd a gauodd arno ef.' Rhoddodd ddesgrifiad brysiog a bywiog o'r arch; mynediad Noah a'i deulu i mewn, a'r diluw a'r dinystr a ddaeth ar yr oll o'r rhai oeddynt o'r tu allan.

"Aeth y pregethwr yn mlaen i ddangos fod yr arch yn gysgod o Grist. Efe yw yr Arch o ddyogelwch. Gall y pechadur gael noddfa ynddo ef, a bod yn ddyogel. Desgrifiai ddyogelwch y pechadur a ddeuai at Grist, a'r hyn y mae Duw yn ei wneyd er *sicrhau* ei iachawdwriaeth. Tua diwedd y bregeth yr oedd amryw o ddynion cryfion yn wylo fel plant; a hyderwn fcd llawer wedi eu selio y diwrnod hwnw hyd ddydd y brynedigaeth dragywyddol.

"Y mae o ddeutu mil o ddynion yn y *North Carolina*, ac y mae y gwaith da yn parhau i fyned yn mlaen.

Aeth y cyfarfodydd o'r diwedd mor boblogaidd, trwy fod brodyr o'r lan yn ymdyru yno, yn ychwanegol at ddynion y llong—fel y gorfu i'r llywydd roddi attalfa ar y dyeithriad, am eu bod yn myned a lle y morwyr yn y moddion. Y mae y Cristionogion ar y lan yn parhau yn ddyfal gyda'r gwaith. Ewch i Eglwys y Morwyr ar unrhyw amser pan fydd ganddynt gyfarfod gweddi, a chewch weled golygfa ryfedd—morwyr yn gweddio—morwyr yn deisyf rhan yn ngweddïau y cyfarfod—morwyr yn arwain cyfarfodydd gweddi. Y mae rhai o'r cyfarfodydd gweddio yn ein dinasoedd yn neillduo diwrnod i weddio yn benodol dros y morwyr."

Yn y cyfarfod gweddi yn *Jaynes Hall*, Philadelphia, cyfodai hen longwr ar ei draed, a dywedai :—

"Yr wyf yn meddwl y gwn pa fodd i brisio crefydd Iesu. Bum unwaith ar ddarnau o'r llong am bym-thefnos, a myfi oedd yr unig un yno a fedrai obeithio yn Nghrist,—pw y all fynegu pa mor werthfawr oedd y gobaith hwnw i mi? Yn nesaf at Dduw, yr wyf yn ddyledus am fy nghrefydd i'm mam. Dair blynedd ar ddeg a deugain yn ol, pan nad oeddwn ond wyth mlwydd oed, darfu i'r hen fam anwyl hðno, ychydig bach cyn ei marw, fy nghofleidio yn ei breichiau, ac wedi gweddio am i ni gael cyfarfod yn y nefoedd, hunodd yn yr Iesu. Am amser maith ymddangosai i bob golwg dynol na chaffai y gweddïau hyny eu hateb. Am dair blynedd a deugain bum yn feddwyn ac yn gablwr. Ond yr wyf yn sefyll i fyny yn y cyfarfod hwn heddyw, i dystiolaethu dros effeithioldeb gweddi, ac i hysbysu fy mod wedi cael y Gwaredwyr."

Mewn cysylltiad â'r morwyr Americanaidd, yr eng-raifft fwyaf tarawiadol a ganfyddais yn ddiweddar o ryfeddol weithrediad Rhagluniaeth Duw, yn is-wasan-aethgar i ras penarglwyddiaethol, ydyw troadigaeth cadben afradlon,—nid gartref, ond yn mysg trigolion Feejee, y rhai oeddynt unwaith yn fwytawyr dynion, a ohan ddyn-fwytawr dychweledig. Adroddid yr hanes

gan genadwr yn nghyfarfod cenadol y Wesleyaid, y dydd o'r blaen :—

"Americaniad o enedigaeth oedd y dyn ieuange hwn, ac o deulu parchus yn Boston. Yr oedd yn hynod o afradlon, ac yn gwneyd i fyny yr hyn a elwir yn gyffredin yn 'ddyn ieuange gwyllt,' ac anfonwyd ef ymaith ar y môr. Dygwyddodd i'w gyfeillion roddi iddo lestr farsiandiol. Aeth i Feejee, ar ol bod yn trafnidio mewn amryw leuedd ereill. Wedi peth amser, yr oedd yn gwneyd cytundeb am lwyth gydag un o'r penaethiaid; ac ar un achlysur, er mawr syndod i'r dyn ieuange, yr hwn oedd wedi cael addysg dda—dywedodd y penaeth wrtho un noswaith, 'Yr ydym wedi darford ein masnach, ac yr ydym wedi cael ein swper, a fyddwch chwi cystal a chadw dyledswydd?' Tarawyd y gŵr ieuange â syndod, ac ni wyddai beth i'w wneyd. Yr oedd yr hen ddyn yn rhyfeddu fod person o'r wlad yr anfonid oenadon o honi, i'w ddysgu ef i weddio, heb allu gweddio ei hun. Felly aeth y penaeth yn mlaen gyda'r dyledswydd, a gwasgodd yr amgylchiad mor ddwys ar feddwl y dyn ieuange fel yr arweiniwyd ef i chwilio am bethau gwell, a chredaf ei fod yn awr yn genadwr yn Africa."

Dosbarth arall a fendithiwyd yn rhyfeddol ydyw y *Tânwyr* mewn rhai o'r trefydd mawrion. Yn groes i'r hyn a fuasem ni yn ei feddwl yn Mrydain, ymddengys bod y tânwyr yn America yn rhai tra isel o ran eu cymeriad—fod amddiffynwyr professedig eiddo yn gyffredin yn troi yn ddinystrowyr arno. Y mae amryw gwmnion o honynt; a chlywsom y byddent yn ymladd â'u gilydd gydag arfau angeuol. Y maent yn segur—yn fynych yn rhoddi tai ar dân, a than rith ei roddi allan—yspeiliant bob peth o fewn eu cyraedd. Galleid eu hystyried fel y bobl fwyaf annhebyg i dderbyn unrhyw argraffiadau crefyddol. Ond y mae yr Arglwydd wedi dangos nad ydynt tu hwnt i allu ei Ras Ef. Yn gynar yn yr adfywiad, traddodid pregethau mewn eglwysi a neuaddau

i'r tânwyr; ac yn yr amrywiol gyfarfodydd undebol offrymid gweddïau ar eu rhan. Yn Philadelphia, cymerwyd eu hachos i fyny gan Gymdeithas Gristionogol y Dynion Ieuainge, a phenderfynasant sefydlu "Cyfarfodydd Gweddi y Tânwyr." "Cyfarfodydd Gweddi y Tânwyr," meddai un, "pwy erioed a feddyliodd am y fath beth?" Ac eto, er mor wyllt a rhyfedd yr ymddangosai y peth ar yr olwg gyntaf, y mae yr ysgogiad wedi derbyn amlygrwydd digonol ei fod o'r Arglwydd. Yn y "*Philadelphia Presbyterian*," ymddengys yr hanes oanlynol am un o'r cyrddau hyn:—"Prydnawn Sabbath diweddaf, aethym i'r cyfarfod gweddi arferol yn y *Diligent Engine-house*. Yr oedd yr ystafell yn orlawn a bu raid cadw cyfarfod arall yn yr oruwch ystafell. Yr oedd y grisïau a'r mynedfeydd yn orlawn hefyd, a chariwyd y ddau gyfarfod yn mlaen ar yr un adeg. Amlygid dyddordeb a difrifoldeb dwfn yn y moddion; ac wrth edrych ar y fath olygfa, mewn cyferbyniad i gyflwr pethau yn y dyddïau gynt yn mhlith tânwyr Philadelphia, pwya allai lai na dywedyd, 'Bys Duw yw hyn.'"

Deuwn yn is eto, at ddosbarth o ddynion ag ydynt yn ddyfnach eu trueni, ac yn fwy diraddiol na neb a enwasom hyd yn hyn—*Hap-chwareuwyr*, neu fel y gelwir hwynt yn gyffredin, *Gamblers*. Y mae rhai o honynt hwythau wedi dangos arwyddion troadigneth, megys pe buasai Yspryd Duw wedi penderfynu dangos nad yw y cymeriadau mwyaf anobeithiol, yn ngolwg dyn, tuhwnt i allu Duw. Dyna engraifft:—

"Codasid pabell yn Philadelphia, yn ystod y misoedd baf, er cynnal moddion pregethu a gweddïo. Yn mysg ereill a ddaethant i'r babel hon, un prydawn, yr oedd dyn a fuasai yn dylun bywyd hynod o anghymedrol; yr oedd wedi ei lyngau i fyny mor llwyr gan hap-chwareuaeth, fel y treuliai ddyddïau a nosweithiau cyfain yn y gorchwyl truenus hwn. Ar un achlysur aeth mor bell a chwareu *game* ar yr ystyllen lle y gorweddaï corph marw ei chwaer! Ond nid oedd hyd yn nod y dyn hwn

tu hwnt i gyrhaedd y fraich sydd yn gadarn i achub. Cyfarfyddodd Iesu âg ef, ac achubodd ef o grafangau hap-chwareu, ac y mae yn awr yn ddyn diwyd a gweithgar;—achubodd ef o ddwyllaw anghymedroldeb, ac y mae yn awr yn ddyn sobr, yn ddinesydd da, ac yn Gristion cyson.”

Wle engraifft arall, lawn mor darawiadol, o'r “*Watchman and Reflector*.”—

“Yn ddiweddar, mewn cyfarfod a gynnaliwyd yn yr hen *South Chapel*, yn y ddinas hon, hysbysai brawd o Rhode Island, fod mewn rhyw bentref, lle yr arferai cwmni o hap-chwareuwyr ymgyfarfod ar y Sabbath, un o'r nifer wedi cael ei argyhoeddi mor nerthol o'i bechadurusrwydd wrth y bwrdd chwareu, fel y cododd yn sydyn, ac aeth adref, a hysbysodd ei deimlad i'w wraig. Er ei syndod, canfu hithau yn yr un cyflwr o ran ei meddwl. Penliniasant, ac wylasant, a gweddiasant gyda'u gilydd, ac yn fuan cawsant dangnefedd yn Nghrist. Aeth y dyn hwn, y Sabbath nesaf, i gyfarfod ei hen gymdeithion gyda Beibl yn ei boced, yn lle pac o gardiau. Tynodd allau ei Feibl, darllenodd iddynt, a dywedodd wrthynt yr hyn a wnaethai Duw i'w enaid ef. Yr effaith a gafodd hyn arnynt oedd eu gwasgaru, a chafodd amryw o honynt eu dychwelyd.”

Mewn un lle yn *Rhode Island*, cafodd *gambler* ei argyhoeddi o bechod, tra yr oedd y cardiau yn ei ddwyllaw. Un o'i gyfeillion, yn sylwi fod rhywbeth arno, a'i cynghorodd i gymeryd gwydraid o ddiod gadarn. Cododd oddiwrth y bwrdd, taflodd ei gardiau i lawr, a dywedodd, “Yr wyf yn ymwrthod â chardiau a diod gadarn, felly y cynorthwyo Duw fi.” Daeth y dyn hwn at Grist, a thörwyd i fyny y cwmni o chwareuwyr.

Mwy hynod fyth ydyw yr hanes am glwb *gamblio* yn cael ei droi yn gyfarfod gweddi, trwy i'r mwyafrif o'r aelodau ddyfod yn Gristionogion. Dywedir fod pymtheg o ddynion ieuainge, o deuluoedd parchus yn Philadelphia, wedi ymffurfio yn glwb, ac yn cyfarfod bob dydd i

chwareu cardiau a gloddesta. Ar y cyntaf, daeth un, ac yna un arall o honynt yn Gristion: dychrynodd y lleill, a safodd gweithrediadau y clwb. Yn mhen rhai wythnosau ar ol hyny, penderfynasant ei ailsefydlu, ond y dynion dychweledig a achubasant y blaen ar eu hen gymdeithion, ac a gynaliasant gyfarfod gweddi yn y lle. Yr oedd yno weddio taer. Eangwyd y cyfarfod, a gwnaed ef yn un parhaus; ac yr oedd yno, cyn pen ychydig wythnosau, gryn ugain o ddynion ieuaingo wedi myned trwodd o farwolaeth i fywyd.

Cafodd troseddwy'r cyhoeddus, a phreswylwyr y carcharau, gyfran helaeth o fendithion Dwyfol Ras yn yr ymweliad hwn. Nis gallwn fanylu ar y pen hwn; ond y mae caplan un o garcharau Philadelphia yn crybwyll, yn ei adroddiad diweddf, iddo ef wneyd ymchwiliad i ansawdd meddyliau y carcharorion, ac iddo gael allan fod o hanner cant i driugain o honynt dan argyhoeddiad dwys am eu pechodau. Cawsai rhai o honynt eu gollwng yn rhydd yn ystod y flwyddyn, wedi ymddwyn am y rhan ddiweddf o'u tymhor yn gyson â'u proffes, gan roddi sail i obeithio yr arweinient fywyd gwell rhagllaw. Bu un o honynt farw, gan gyhoeddi ei ymddiried llwyr a chyflawn yn haeddiant y Gwardwr, fel sail ei obaith am iachawdwriaeth.—Ebrill 7, 1859.

PENNOD VI.

ADDYSGIADAU ODDIWRTH YR ADFYWIAD. GAN DR. LORIMER.

1. Y mae yn peri fod yr hanesion am *lwyddiant yr Efengyl yn amseroedd cyntaf Cristionogaeth, fel y cofrestrir ef yn y Beibl, ac hefyd y darluniau o'r llwyddiant sydd yn aros yr Eglwys yn y dyddiau diweddf, yn fwy credadwy; yn fyr, y mae yn dyfnhau ein hargyhoeddiad o ddwyfoldeb gwirioneddau y Beibl. Y mae yr Eglwys, yn yr oesoedd diweddf, wedi bod yn myned*

yn mlaen mor araf a graddol fel yr ydym bron a chael ein temtio i feddwl mai nid yr un gwirionedd sydd genym, a'r un Eglwys, ag yn nyddiau yr apostolion—y mae yr ysgogiad yn ymddangos mor wahanol. Ond y mae casglu eneidiau i mewn yn gyflym ac mewn lluosogrwydd, yn dwyn i'n cof hanesion dyddiau boreuol Cristionogaeth. Adgofiant i ni am yr un fath bethau, a pharotôant ni at amlygiadau cyffelyb rhagllaw. Nid ydym yn rhyfeddu mwyach at weledigaethau gogoneddus y prophwydi,—nid ydynt ond yn disgrifio yr hyn sydd yn cymeryd lle o flaen ein llygaid. Bydded i bethau fyned yn mlaen am yspaid, trwy yr holl wledydd Cristionogol, megys ag y maent wedi bod yn myned yn America, ac fe fydd yn hawdd i ni ddirnad, heb ddim yn wyrthiol, am ddyfodiad a theyrnasiad cyfnod mil blynnyddoedd yr Eglwys. Fel hyn y mae rhai o ryfeddodau penaf Cristionogaeth yn cael eu gwneyd yn hawdd eu credu, ac yn tynu ereill gyda hwynt. Y mae hyn yn bwysig bob amser, yn enwedig yn yr adeg bresenol, pan y mae tuedd mor gryf mewn lluaus o fanau, er yn hollol afresymol, i fod yn amheus o wirionedd yr Ysgrythyr. Os ydyw gweddillion Ninefe a'r hynafiaethau Assyriaidd yn cadarnhau yr Hen Destament, onid yw adfywiadau, yn enwedig rhai ar y fath raddeg a'r adfywiad Americanaidd, yr un modd yn cadarnhau y Newydd? Onid adlais Cristionogaeth gyntefig ydynt hwy?—llais yn cyhoeddi fod ei hanesiaeth a'i phrophwydoliaeth yn wirionedd?

2. Y mae yr adfywiad hwn hefyd yn dwyn tystiolaeth i wirioneddau pwysig.—Y mae yn profi *bodoliaeth, person, a dwyfoldeb yr Yspryd Glân*. Yn gyffredin, trwy adnodau o'r Ysgrythyr yr adnabyddir y pethau hyn; ond gellir eu profi hefyd trwy brofiad unigolion, ac Eglwys Dduw. Profir hwy yn arbenig trwy adfywiadau nodedig yn yr Eglwys. Y mae yn anmhosibl esponio y fath ysgogiad a'r un yn yr Unol Daleithiau, trwy unrhyw dybiaeth heblaw presenoldeb a gweithrediad

Gallu Dwyfol anweledig. Y mae Cristionogion deallus o wahanol enwadau efengylaidd yn llwyr argyhoeddedig o hyn. Y llais cyffredinol yw,—“Bys Duw yw hyn;” “Beth a wnaeth Duw!” Nid oes na doethineb, na zêl, na chymhwysiad, na dyfais o eiddo dyn, a ddichon esponio ffeithiau yr amgylchiad. Dywedir wrthym fod yn anmhosibl bod yn bresenol yn y cyfarfodydd gweddïo, a chlywed y gweddïau, a'r erfyniadau am ran yn y gweddïau, ac ystyried yn aml pwy yw yr erfynwyr, a gwasgariad yspryd gweddi yn ymarferol a helaeth dros yr holl wlad—heb deimlo fod y dynion yn mhresenoldeb Duw. Nid pwngc o ddysgeidiaeth neu dystiolaeth ydyw, ond profiad teimladwy ac uniongyrchol. Felly yr ydym yn cael fod lluoedd yn yr adfywiad Americanaidd, wedi dyfod i adnabyddiaeth am y waith gyntaf o athrawiaeth yr Yspryd Glân trwy ei gymhwysiad atynt yn bersonol. Felly hefyd y bu mewn adfywiadau blaenorol.

Ni raid dywedyd mor bwysig ydyw hyn. Dan ddylanwad golygiadau materaidd, y mae llawer yn amheua un a oes Yspryd Glân ai peidio. Tybiant nad yw yn angenrheidiol, yn ol eu cynllun hwy o grefydd, ac nid yw ychwaith. O ganlyniad, amheuant ei fodolaeth, ac wrth gwrs, gwadant ysprydoliaeth yr Ysgrythyrau, a llawer o athrawiaethau gwerthfawr ereill, y rhai ydynt yn fwy uniongyrchol ymarferol. Ond y mae adfywiad grymus a phenderfynol yn rhoddi gwrthbrawf ymarferol i bob amheuaon o'r fath. Cyhoedda fod Yspryd Glân—Cymhwysydd y brynedigaeth a weithiwyd allan gan Grist. Efallai mai un o ddybenion Pen Mawr yr Eglwys, wrth anfon y fath ddiwygiad i adfywio yr eglwysi, ydoedd adgofio i ddynion am fodolaeth a phersonoliaeth yr Yspryd Glân—mai nid rhyw ddrychfeddwl, neu ddrychiolaeth, neu briodoledd yn unig ydyw, ond Person bywiol, grasusol, a gweithgar. Y mae yr holl amlygiadau yn gyfryw nas gallai ond Person Dwyfol yn unig eu heffeithio. Yr oedd athrawiaeth yr

Yspryd wedi diflanu o'r golwg, i raddau mawr, yn Mrydain yn nghanol y ganrif ddiweddaf. Yr adfywiad dan Whitfield a Wesley, yn fwyaf uniongyrchol, a fu yn achos i'w hadferyd. Pan y mae aileni, neu droad-igaeth at Dduw, yn brif athrawiaeth mewn adfywiad, y mae dynion o angenrheidrwydd yn cael eu hadgofio fod gweithrediad Yspryd Dwyfol yn anhebgorol.

3. Gwirionedd arall a ddysgir yn amlwg yn y deffroad hwn ydyw—*fod iachawdwriaeth, yn ei holl ranau, yn tarddu o rad ras Duw*—heb fod yn dwyn un cysylltiad â rhinwedd y creadur. Efallai mai dyma yr athrawiaeth fwyaf nodweddiadol o grefydd efengylaidd; ac mor rymus y mae wedi ei chyhoeddi, yr ochr draw i Fôr Werydd! Yr ydym wedi gweled, tra yr oedd pob dosbarth o'r cyfundeb yn cyfranogi o gawod y fendith, fod lluoedd o'r rhai caletaf, y mwyaf afradlon, ac an-nhebyg i gael eu dychwelyd, wedi eu dwyn dan ei ddy-lanwad, ac wedi gwneyd proffes gyson. Nis gall dim, —ond y ffaith fod iachawdwriaeth o rad ras, heb weith-redoedd cyfiawnder—a ddichon esponio hyn. Fel hyn y mae y diwygiad, yn ei ffrwythau bendigedig, yn dy-fod yn brawf o ddwyfoldeb yr athrawiaeth gysylltiedig âg ef. Dichon fod athrawiaeth gyfeiliornus wedi bod yn fynych mewn cysylltiad â phryder crefyddol; ond nis gall un adfywiad gwirioneddol, y mae genym sail i ddywedyd, gael ei gynrychu na'i gynal ond gan wirion-edd efengylaidd yn unig. Y mae pob lle i gredu fod y deffroad yn America yn wir waith yr Yspryd. Beth ydyw y daliadau crefyddol cysylltiedig âg ef? Pa athrawiaeth a bregethir? Ai hunan-gyfiawnder, neu allu dynol i gredu heb ddysgeidiaeth neillduol yr Yspryd Glân? Nage,—Athrawiaeth iachawdwriaeth rad ac uniongyrchol, trwy aberth iawnol yr Arglwydd Iesu Grist, yn cael ei gymhwyso trwy allu yr Yspryd Glân. Yr alwad ar y deffroedig ydyw yr un ysgrythyrol i ddyfod at Grist ar unwaith, ac ymorphwys yn gwbl ar ei waith iawnol ef.

4. Yr athrawiaeth fawr olaf a ddysgir gan yr ysgogiad hwn, ydyw *nerth gweddi*. Nid oes dim yn fwy amlwg, na dim yn fwy nodedig. Y teimlad a'r dystiolaeth gyffredinol o barth yr adfywiad ydyw, ei fod yn adfywiad trwy gyfarfodydd gweddi, ac yn arbenig felty. Y mae y nodwedd yma yn amlycach nag un nodwedd arall; ac mor bwysig ydyw yr addysg! Nid oes dim yn fwy sier na bod troadigaeth pob enaid yn cael ei ddwyn o amgylch gan allu Dwyfol—yr un gallu ag a gododd Iesu oddiwrth y meirw. Sonir am dano yn yr Ysgrhythyr fel yn gofyn cymaint o allu ag i greu, neu i adgyfodi y meirw. I ddeall hyn yn iawn, y mae troadigaeth yn holl eneidiau a gyfansoddant wir Eglwys Dduw yn gofyn gallu mor fawr, neu fwy, na'r un a wnaeth y byd ar y cyntaf, neu yr hwn sydd wedi ei arfaethu i ddeffro y meirw ar fore yr adgyfodiad. Yn awr, nis gall y gwirionedd mawr hwn gael ei ddynodi a'i gyfaddef yn gyflawn ond yn unig trwy weddio yn barhaus am yr Yspryd, a llwyr ymddibyniad ar yr Yspryd. Pe gellid troi dynion heb weddio am yr Yspryd, byddai hyn yr un peth a dywedyd y gallent droi eu hunain, neu gael eu troi trwy offerynoliaeth ddynol neu greuedig. Byddai hyn, drachefn, yn dangos nad yw y gwaith yn anhawdd—nad yw y trueni y maent i gael eu codi o hono yn ddwfn. Os felly, pa le y mae anrhydedd Duw yn nhroadigaeth pechadur! Gwyddir yn dda mor gryf ydyw yspryd hunan-ddibynol yr oes. Y mae dynion wedi gwneyd pethau mawrion yn Mrydain ac America trwy wyddoreg, a chymhwysiad gwyddoreg at gelfyddyd. Y mae yr oes yn oes o ryfeddodau ar dir a môr. Ac nid ychydig yw nifer y rhai sydd yn barod i gario yr un yspryd i grefydd, a thybied y gall yr hwn a wnaeth gymaint er darostwng natur, wneyd pethau mawrion mewn cymhariaeth yn y cylch crefyddol hefyd. Oddiar hyn y tardd y pwysigrwydd arbenig yn y dyddiau hyn, am adfywiad crefyddol i adgofio dynion—trwy weddio am yr Yspryd, a thywallt-

iad yr Yspryd mewn atebiad i weddi—mai gallu Dwyfol yn unig a ddichon gyfnewid y galon ddynol, a gwneyd yr enaid yn gymhwys i'r nefoedd. Y mae hon yn wers dra iachusol. Y mae yn chwalu tyrfa o gyfeiliornadau hunan-gyfiawn a rhyfygus.

Hyd yn nod lle y mae yr Eglwys wedi bod yn iach yn y ffydd o berthynas i droadigaeth pechadur, a'r angenrheidrwydd am yr Yspryd, ac am weddio am ei ras effeithiol, eto, y mae yno fesur mawr o annghrediniaeth ymarferol wedi bod o berthynas i nerth gweddi. Nid yw yr Eglwys wedi bod yn haner digon gweddigar. Y mae cyflwr cyffredin cyfarfodydd gweddi cynulleidfao, lle nad oedd dim cyffro neillduol, yn brawf o hyn. Mor ychydig fyddai yn bresenol, ac mor oer a ffurfiol fyddai yr yspryd! Y fath gerydd sydd wedi dyfod yn awr o'r ochr draw i Fôr y Werydd! Y mae Eglwys Crist trwy ei holl enwadau ar yr un waith, gyda llais fel taran, wedi cyhoeddi effeithioldeb gweddi. Y mae troadigaeth miloedd o eneidiau, yn mhob gradd a dosbarth, hyd yn nod y rhai mwyaf annhebyg, yn cadarnhau yn ymarferol wirionedd y cyhoeddiad yn amgylchiad America. Y mae holl Eglwys Crist yn cael ei haddysgu mewn modd na wnaethpwyd erioed o'r blaen, o leiaf mewn amseroedd diweddar, yn athrawiaeth gweddi. Dysgir hi fod gallu cuddiedig mewn erfyniadau unedig, na freuddwydiodd hi erioed am dano. O hyn allan, teimla y bydd raid iddi gychwyn gyrfa newydd o weddio. Onid yw hyn yn enill mawr? Y mae rhai o'r atebion i weddi yn America mor darawiadol ac uniongyrchol, fel y maent yn edrych yn debyg i wyrthiau. Nid ydym am fyned i mewn yn y fan yma i unrhyw achosion neillduol. Ymfoddlonwn ar sylwi yn gyffredinol fod yr Ysgrythyr yn son am bethau anmhosibl yn ol pob ymddangosiad,—megys codi mynyddoedd o'r gwraidd, a'u bwrw i eigion y môr—fel pethau a ellir eu cyflawni trwy weddi; a rhaid fod rhyw wirionedd mawr yn guddiedig yn rhywle, fel ag.

i gyfiawnhau y fath ddrychfeddwl—fod annghrediniaeth yr Eglwys wedi ei hattal i gael llawer mwy trwy weddi nag y mae wedi ei gael—ac os oes rhai dynion yn cario yr athrawiaeth o atebiad uniongyrchol i weddi i eithafion, ac yn coleddu dysgwyliadau disail, y mae y cyfeiliornad yn llawer mwy cyffredin a diunystrïol o'r ochr arall, trwy gyfyngu yr atebion i gylch posiblurwydd amheus, ac felly amharu yr ymarferiad o weddio yn gwbl. Oni bydd i'r adfywiad yn America wneyd dim yn ychwaneg nag arwain Eglwys Crist yn gyffredinol i feddu hyder mwy deffröedig ac eang yn effeithioldeb gweddi, bydd wedi gwneyd gwasanaeth mawr a phwysig. Y mae ar yr Eglwys angen am ddeffröad o bryd i bryd ar y pen hwn, ac y mae tymhorau adfywiad yn gwneuthur hyny. Mewn cydgordiad â phrofiad yr Unol Daleithiau, canfyddir yn Sweden, lle y mae deffröad mor foddhaol yn myned yn mlaen yn bresenol, nad oes dim yn fwy nodedig mewn cysylltiad âg ef na hyder calonog wrth weddio drostynt eu hunain ac ereill. Y mae y dychweledigion yn gyflawn argyhoeddedig y derbyniant y pethau y maent yn erfyn am danynt, ac nid ydynt yn cael eu siomi. Y fath ddyddordeb bywiog y mae hyn yn ei roddi i'w gweddïau! Mor agos atynt y mae yn dwyn Gwrandawr gweddi!

PENNOD VII.

Y DEFNYDD NEILLDUOL A DDYLID WNEYD O'R ADFYWIAD AMERICANAIDD GAN EGLWYS CRIST MEWN GWLEDYDD EREILL.—GAN YR UN.

DICHON y bydd rhai yn gofyn,—Pa fodd y dylai Cristionogion yn gyffredinol deimlo tuag at yr ysgogiad Americanaidd? Yr ateb yn fyr ydyw,—Dylent gymeryd addysg oddiwrtho, a chael eu deffro, eu cefnogi, a'n bywiocâu drwyddo. Diameu fod hyn yn un o ddybenion Pen mawr yr Eglwys pan yn cyfranu y fath

ymweliad bendigedig. Nid ar ddamwain y daeth, ac nid heb reswm. Dyledswydd pob Cristion ar yr ochr yma i'r môr ydyw taenu gwybodaeth, gwneyd eu hunain ac ereill yn hysbys â ffeithiau yr adfywiad, cymeryd dyddordeb neillduol ynddo, a gwylio ei fynediad yn mlaen. Eu dyledswydd ydyw gochel rhag coleddu rhagfarn yn ei erbyn, peidio tynu casgliadau annghywir, a gochel ymresymiaidau twyllodrus yn mherthynas iddo. Eu dyledswydd yw parhau mewn gweddi, ar fod i'r adfywiad gael ei gadw yn bur, a'i wneyd yn nerthol, dylanwadol, a pharhaus—yn enwedig na byddo dim yn cael ei oddef i gyffwrdd âg ef a fyddo yn dueddol i ddwyn gwarth ar ei anrhydedd, ac felly attal ei fynediad yn mlaen.

Eu dyledswydd ydyw dal sylw pa ranau o'r Gwirionedd Dwyfol sydd yn ymddangos megys yn cael eu bendithio fwyaf gan Yspryd Duw er deffro pechaduriaid ac adeiladu y saint, a rhoddi iddynt eu lle priodol—lle mwy pwysig efallai nag y maent wedi ei gael gan yr Eglwys yn y wlad hon hyd yn hyn. Dylent ddal sylw hefyd ar y dull a'r modd y mae y gwirionedd Dwyfol yn cael ei gymhwyso gyda mwyaf o ddyddordeb a grym—trwy ba lwybr yr ydys debycaf o lwyddo i gyrhaedd y galon, a mabwysiadu moddion cymhwysiadol o'r un natur.

Wrth ymwneyd âg eneidiau, un nodweddiad hynod yn y diwygiad Americanaidd, ac yn nhriniaeth y rhai a ddeffrwyd gan y Cristionogion Americanaidd, ydyw y cyflymder—y caulyniadau dymunol yn cael eu ceisio a'u dysgwyl yn uniongyrchol. Y mae swyn rhyfeddol yn llyn, ac y mae yn symbyliad nerthol. Maddeuant pechod—cymeradwyaeth gyda Duw—hyder cydwytbodol—sancteiddrwydd wedi dechreu—oll yn cael eu harddangos fel pethau y gellir eu cael yn ebrwydd; y mae iachawdwriaeth yr Efengyl yn cael ei harddangos fel iachawdwriaeth bresenol—y brif ddyledswydd ydyw ymollwng i freichiau Crist, ymgysgtru yn uniongyrchol

i'w wasanaeth, a sefyll i fyny yn ddiatreg dros ei enw. Y mae pobpeth tebyg i betruder ac oedi yn cael ei anghymeradwyo. Oni allai Eglwys Crist yn gyffredinol ddysgu gwers oddiwrth hyn? Y mae pob Cristionogion uniongred yn addef fod i droadigaeth pechadur ei *bwyt* pan yn troi o dywyllwch i oleuni—fod iachawdwriaeth yn rhad rodd, ac am hyny y gellir ei derbyn a'i mwynhau yn uniongyrchol, eto, onid ydynt yn dra chyffredinol yn cymeryd yn ganiatâol fod gwaith enaid yn troi at Dduw yn orchwyliaeth arafaid, a bod yn rhaid iddi fod felly? Onid oes llawer o ddynion da yn amheus o unrhyw beth gwahanol i hyny? Oni allai fod mesur o ddeddfoldeb yn guddiedig yn hyn? ac onid yw yn tu-eddu i ddigaloni eneidiau ymofyngar, ac attal iddynt benderfynu ar unwaith ar ochr Duw? Yn ddiau, os bydd pechadur yn ymorphwys ar y sylfaen iawn—os bydd yn credu tystiolaeth Duw am ei Fab fel Iachawdwr, fel canlyniad i hyn, po gyntaf y cred ei fod wedi ei gyfiawnhau, wedi cael maddeuant, a'i gymeradwyo—goreu oll;—cynaraf oll, a mwyaf llwyddiannus y bydd iddo redeg yn llwybr ei ddyledswyddau newyddion.

Felly na fydded gan neb ragfarn yn erbyn troadigaeth sydyn, a heddwech a phroffes uniongyrchol. Pa Gristion a anturia roddi terfyn i weithrediadau Yspryd Duw, a dywedyd, y bydd raid iddo lifo drwy ryw leoedd penodol, a hyny yn araf a rheolaidd, ac os byddai iddo weled yn dda weithredu fel arall, y byddai ei waith yn cael edrych arno gydag amheuaeth, er i'r canlyniadau fod yn ddiwrthwyneb?

Yn nyddiau Hezecia, dan yr Hen Destament, yr oedd adfywiad crefydd yn gyflym ac annysgwyliadwy. Dywedir yn bendant am y gwaith—"A Hezecia a lawenychodd, a'r holl bobl, o herwydd paratoi o Dduw y bobl: oblegyd yn *ddisymwth* y bu y peth;" 2 Cron.xxix. 36. A ydyw yr orchwyliaeth ysprydol yn debyg o fod yn fwy araf yn ei gweithrediadau? Ar ol byr ddysgwyliad

am ddeng niwrnod mewn gweddi, rhoddwyd yr Yspryd yn ddisymwth ar y Pentecost gynt,—“*Yn ddisymwth y daeth swm o'r nef.*”

A pha beth ydyw iaith prophwydoliaeth am yr amser dyfodol? A ydyw cyflymdra ysgogiad i gael ei gau allan o'r Eglwys yn ei dyddiau goreu? Y mae mor bell oddiwrth hyn fel y cyhoeddir y bydd yr Iuddewon dychweledig, gan geisio troedigaeth y Cenhedloedd, yn ehedeg ar ysgwyddau y Philistiaid, neu fel y cyfieithir ef gan rai, ar gyffiniau y Philistiaid? Onid yw y gyffelybiaeth yn cynwys y drychfeddwl o lwyddiant ysprydol cyflym ac annysgwyliadwy? Y mae yr hen elynion mwyaf annghymodlon i gael eu gwneyd yn gyfeillion a chydweithwyr (Esa. xi. 14); a phaham, ynte, yr annghymeradwyr ac yr edrychir gydag amheuaeth ar bob troadigaeth sydyn at ddaioni yn awr?

Byddai yn dda i ni hefyd gymeryd rhai awgrymiadau oddiwrth esiampl ein brodyr Americanaidd mewn perthynas i *weddi*. Nid wyf yn golygu mwy o weddio, a mwy o gyfarfodydd cyhoeddus at hyny, ond yr wyf yn cyfeirio at y dull a'r modd o'u cynnal hwynt. Wrth gwrs, dylid gochel pob tuedd at ddynwared; ond ar yr un pryd, y mae awgrymiadau pwysig i'w cael yn eu profiad hwy.

Yn mhllith pethau ereill, dylai fod mwy o erfyn rhan mewn gweddïau. Y maent yn cael eu cyfyngu gyda ni yn gyffredin i achosion o gystudd a marwolaeth. Byddai estyn cylch yr erfyniadan yn sicr o ychwanegu llawer at ddyddordeb y cyfarfodydd gweddi. Yohwanegai at eu hamrywiaeth. Diwygiad pwysig arall fyddai byrhau y gweddïau cyhoeddus, tra ar yr un pryd y cynyddid eu nifer. Nis gall fod un amheuaeth nad ydyw gweinidogion ac arweinyddion moddion cyhoeddus, wedi cyfeiliorni yn ddirfawr yn fynych trwy feithder ac aml eiriau—y maent yn blino yr addolwyr, yn enwedig y rhai ieuaingo, ac yn tueddu i greu egeuluswyr. Y mae pawb yn dwyn tystiolaeth i fuddioldeb byrdra ac

amcan uniongyrchol y gweddïau cyhoeddus yn yr Adfywiad Americanaidd—gymaint a wnaeth hyn tuag at lwyddiant a dyddordeb y cyfarfodydd, ac fel y mae yr ymadawiad oddiwrth hyn yn peri gwendid. Yr ydym yn gobeithio yn ddifrifol y bydd i'n heglwysi ddysgwars oddiwrth esiampl ein brodyr yn America ar y pen hwn. Y mae y gweddïau cyhoeddus a gofnodir yn yr Ysgrythyr i gyd yn fyrion, ac y mae rheswm da dros hyn. Nid yw teimlad defosiynol yn un hirfaith; a phan fyddo y teimlad yn absenol, y mae y gwasanaeth o angenrheidrwydd yn diraddio i eiriau yn unig, yr hyn nis gall lai na bod yn ffiائد yn ngolwg Duw y gwirionedd a'r sancteiddrwydd, yr hwn sydd yn caru di-dwylladd.

Ni ddylem anghofio hefyd, mai dyledswydd uniongyrchol Cristionogion ydyw amcanu at droadigaeth pechaduriaid. Yn ein gwlad ni y mae gormod o duedd i ymddiried y gwaith i swyddogion yr eglwys, ac yn euwedig i'r gweinidog. Ychydig neu ddim ymdrech a wneir neu a ddysgwylir gan yr aelod cyffredin. Yn hollol fel arall y mae yn yr adfywiad Americanaidd, Wedi derbyn y Gwaredwr ei hun, y ddyledswydd gyntaf a deimla y dychweledig yno yn rhwymedig arno, ydyw dwyn ereill—cyfeillion neu gymydogion—i adnabyddiaeth o'r un gwirionedd achubol. Ymdaena yr yspryd hwn trwy y gynulleidfa, yr hon sydd efallai yn cynwys nifer mawr o ddychweledigion ieuangc; yna y mae nerth mawr yn yr Eglwys, yr hwn oedd o'r blaen yn guddiedig, yn cael ei ddwyn i weithrediad er efengyl-eiddio cymdeithas a'r byd. Pwy nad yw yn hiraethu am amlygiad y cyfryw nerth yn eglwysi y wlad hon? Diameu fod llawer o wellhad wedi cymeryd lle yn hyn yn ddiweddar; ond pa faint sydd eto yn aros i'w wneuthur trwy ymdrechion personoll! Fel y mae Cristionogion Americanaidd yn cael cyfleusterau at y gorchwyl, na feddyliasent y buasai yn bosibl iddynt o'r blaen! Yn lle bod yn faich arnynt, y maent yn cael fod y

gwasanaeth yn llesol iddynt yn bersonol! Wrth gwrs, y mae yn angenrheidiol defnyddio doethineb yn hyn, fel pobpeth arall. Nid yw pob newyddian yn y ffydd i gael ei osod i fyny yn ddysgawdwr cyhoeddus.

Y mae amrywiol awgrymiadau, o natur ymarferol, y rhai y gellid eu nodi; ond bydd yr hyn a grybwyllwyd yn ddigon. Wrth derfynu, caniatâer i mi adgofio i'r darllenydd, y fath fendith annhraethol fyddai i eglwysi y wlad, ac eglwysi y byd, pe byddent wedi eu bendithio âg adfywiad gwirioneddol, helaeth, a pharhaus. Y prif beth sydd arnom angen am dano ydyw ein bedyddio o'r newydd â'r Yspryd Glân. Fel y byddai i adfywiad grymus a chyffredinol dywallt bywyd a nerth o'r newydd i hen eglwysi! Fel y byddai iddo wneyd crefydd yn ddyddorol a hyfryd, meithrin sanct-eiddrwydd a defnyddioldeb; gwneyd pregethu yn hyfryd, a gwrando yn hyfryd! Fel y byddai iddo beri ychwanegiadau mawrion at bob cangen o wir eglwys Crist, a throi yr ychwanegiadau hyn yn offerynau i beri helaethiad mwy lluosog fyth! Fel y byddai iddo godi dynion i fyny yn lluoedd gogyfer â'r weinidogaeth a'r maes cenadol, a threfnu moddion cynnaliaeth iddynt, yn gystal a chynnaliaeth i bob cynllun o ddefnyddioldeb crefyddol a chymdeithasol! Fel y byddai iddo ar unwaith gryfhau dwylaw ac adfywio calonau y ffyddlon lafurwyr mwyaf gwasgedig, gartref ac yn mhellafoedd y byd! Yn fyr, nid oes dim daioni ag y gellid ei ddy-muno, nad allem ddysgwyl am dano o dan ei deyrnasiad. Byddai i Dduw gael ei ogoneddu yn arbenig—yn Dad, Mab, ac Yspryd Glân—a byddai i'r gogoniant Dwyfol o angenrheidrwydd dynu bendithion aneirif yn ei gol i afael dynolryw. Bydded i ni obeithio, a gweddio, am i'r gawod ddisgyn ar frys.

DIWEDD.

R H E S T R

o

LYFRAU, PORTREIADAU, A DARLUNIAU,

CYHOEDDEDIG AC AR WERTH

GAN H. HUMPHREYS,

PRINTER, BOOKSELLER, STATIONER, AND BOOKBINDER,

CASTLE SQUARE, CAERNARVON,

Ac anfonir hwy drwy y *Post* yn DDIDRAUL, ar dderbyniad gwerth yr hyn a fydd eisieu mewn *Post-office Order* neu *Stamps*, cyfeiriedg fel uchod.

Rhoddir Elw da i All-werthwyr.

Roll Waith Josephus, yr hyglod Han-

esydd Iuddewig, cyfieithedig o'r Groeg a'r Hebraeg. Yn nghyda Nodau Eglurhaol, Hanesyddol, Bywgraffol, Beirniadol, a Daearyddol; Testynau Cyfeiriol o'r Ysgrythyrau, ac Amser-yddiaeth cywir yr amrywiol Hanesion. Hefyd Mynegai cyflawn o'r holl waith. Gan WILLIAM WHISTON, A.M. At yr hyn yr ychwanegir PARHAD O HANES YR IUDEWON, o amser Josephus hyd y dydd hwn; gan Dr. BRADSHAW a'r Parch. JOHN MILLS, Llundain. Yn addurnedig â llunau o Gerfiadau prydferth.

Addysg Chambers i'r Bobl, (*Chambers's In-*

formation for the People.) yn ddwy Gyfrol, yn cynnwys Traethodau godidog ar wahanol ganghenau Gwybodaeth Gyffredinol. Cyfieithedig gan Eben Fardd; Caledfryn; Parch. O. Jones; Parch. D. Hughes, B.A.; R. J. Prys; Clwydfardd; ac ereill.

Geiriadur Ysgrythyrol Newydd, yn

cynnwys Sylwadau Eglurhaol ar y Geiriau ar Ewau, yr Athrawiaethau a'r Dyledswyddau, y Personau a'r Cenedloedd, y Dinasoedd a'r Gwledydd, y Defodau a'r Arferion, yr Anifeiliaid a'r Adar, y Coed a'r Llysiau, a'r gwahanol bethau ereill a grybwyllir yn yr Ysgrythyrau Santaidd. Gan y Parch. W. DAVIES. Pris 7s. 6c. mewn llian, 9s. mewn lledr, a 10s. 6c. gyda rims a clasp.

LLYFRAU CREFYDDOL, &c.

Tŷ Tad yr Iesu; neu Olygiadau Ysgrhythrol ar Nef y Nefoedd, tragwyddol gartref plant yr Arglwydd. Gan y duwiolfrydig EDMUNDSON. 2s. 6d. mewn llian hardd.

Traethawd ar Hunan-adnabyddiaeth; gydag Adfyfriadau a Sylwadau ar y Natur Ddynol. Gan J. MASON, A.C. Pris 1s. 6c.

Cant o Fyfyrdodau; neu Anadliadau Dwyfol Braidd Duwiol yn sychedu am Grist. Gan yr hyglod HOWE; wedi ei gyfieithu gan H. HUMPHREYS. Pris 6c.

Pymtheg-a-deugain o Bregethau, ar amrywiol o faterion pwysig. Gan wahanol Bregethwyr yn Nghyfundeby Wesleyaid. Pris 10s. 6c.

Hanes Crefydd yn Nghymru, o'r amser y daeth y Cymry i Ynys Prydain, hyd y flwyddyn 1816. Gan y diweddar BARCH. D. PETER. Ail Argraffiad. Pris 5s. 6c.

Darlith ar yr Olyniaeth Apostolaidd. Gan y Parch. W. DAVIES. Pris 6c.

Esboniad tarawgar a chynnwysfawr ar y TESTAMENT NEWYDD; gan y Parch. JOHN WHELAN. Cyfieithiad newydd, y gan Parch. ROWLAND HUGHES. Mewn plyg bychan, 6 modfedd wrth 4. Cynnwysa yr Adnodau yn gyflawn—mewn llian hardd am 7s. 6c., 9s. mewn lledr, a 10s. 6c. gyda rims a clasp.

Adolygiad ar Draethawd Mr. Eliseus Cole, ar Ben-arglwyddiaeth; yn nghyda Thraethawd ar Egwyddorion Llywodraeth Foesol. Gan H. HUGHES. Pris 1s.

Traethawd ar yr Ordinhad o Fedydd. Gan y Parch. W. ROBERTS, Clynnog. Pris 1s.

Y Gwyliau; eu Pechadurusrwydd o dan yr Efeagyl. Gan y Parch. D. ELIAS, Pentraeth. Pris 2g.

Sylwadau ar y Pechodau o Ieuo yn Anghydmarus â'r digred, a'r arferiad lygredig sydd gan rai ieuengctyd digrefydd yn ein gwlad yn eu rhag-gyfeillach. Y Parch. Gan D. ELIAS, Pentraeth. Pris 2g.

Galwad ddeffrous ar Benau Teuluoedd at eu dyledswyddau, yn nghyda Sylwadau ar y Pedwerydd Gorchymyn. Gan y Parch. D. ELIAS. Pris 3c.

Taith Christiana a'i Phlant, o Ddinas Distryw i Deyrnas y Gogoniant. Gan JOHN BUNYAN. Pris 9c.

Taith Mr. Cydwybod Dyner, o Ddinas Distryw i Deyrnas y gogoniant. Gan JOHN BUNYAN, Pris 6c.

Yr Arfaeth Dragwyddol. Gan y Parch. D. ELIAS, Pentraeth, Môn. Pris 1s.

Pregeth ar Esgyniad y Messiah, a'r Adferiad Efengyl-aidd. Gan y diweddar Barch. CHRISTMAS EVANS. Pris 3c.

Marwolaeth Abel, yn Bum' Llyfr. Gan SOLOMON GESNER. Pris 1s. 6c.

Y Babell a'r Allor; neu Weddïau Teuluaidd am bob Boreu a Phrydnawn yn yr Wythnos, &c. Pris 6c.

Traethawd Rhagorol y Parch. J. GOODWIN, A.C., ar GYFIAWNHAD. Pris 2s.

Allwedd Ddirgel y Netoedd; sef 20 o Resymau dros Ystafell Weddi. Gan T. BROOKS. Pris 2s.

Cyfeiliornadau a Dichellion Saint y Dyddiau Diweddaſ a Llyfr Mormon yn cael eu dynoethi. Gan y Parch. W. J. MORRIS, Ledbury. Pris 3c.

LLYFRAU ADDYSG, &c.

Gramadeg Cymreig Ymarferol: yn cynwys Sylwedd yr holl Ramadegau Cymreig, yn nghyda lluwys o sylwadau gwreiddiol ar Egwyddorion a Theithi yr Iaith, a chyfres o Reolau Newyddion ar Silliadaeth a Chys-trawiaeth. Y cwbl wedi eu trefnu ar gynllun newydd a chel-fyddgar. Hefyd, Rheolau Barddoniaeth Gymreig. Gan J. MENDUS JONES, Llanidloes. Wedi ei helaethu, ei ddiwygio, a'i olygu yn fanwl gan yr Awdwr. Pris 2s. 6ch., neu 3s. mewn llian hardd.

Gramadeg Cymraeg, sef Teithadur Athronyddol; yn yr hwn yr amlygir Deddfau yr Iaith Gymraeg, yn nghyda Chyfarwyddiadau helaeth i'w deall, ei hysgrifenu, a'i darllen yn briodol, &c. Hefyd, Rheolau Barddoniaeth a Thraethawd ar Reitheg. Gan H. HUGHES (Tegul). Y trydydd Argraffiad, gyda Diwygiadau. Pris 2s., neu 2s. 6c. mewn llian hardd.

4 *Cyhoeddwyd ac ar Werth gan H. HUMPHREYS.*

Crynodeb o Ramadeg Cymraeg, yn nghyda Chyfarwyddiadau manwl i ddarllen yn briodol. Gan H. HUGHES, (Tegai) Pris 6c.

Arweiniad bychan i Ramadeg yr Iaith Gymraeg. Pris 2g.

Geiriadur Cymreig a Seisonig, a Chydymaith i'r Ysgol Sabbathawl: Yn amlygu ansawdd a gwraidd y Gymraeg, tarddiad geiriau dyrys, cynulliad o eiriau o gyffelyb sain, a chrynhoad helaeth o eiriau tywyll yr Ysgrhythyr, efe eu cyfysyturon. Gan J. W. THOMAS (Arfonwyson.) Pris 1s.

Hunan-gyfarwyddydd i Gymro ddysgu Saesoneg; yn yr hwn y rhoddir sain y llythyrenau a'r geiriau Seisoneg mewn llythyrenau Cymreig. At yr hyn yr ychwanegwyd crynodeb o ymddiddanion, llythyrau, cynlluniau dangosiadau am arian, &c., yn y ddwy iaith. Gan BARD DŲ MÔN. Pris 1s.

Vocabulary—sef Llyfr o ymddiddanion a brawddegau Cymraeg a Saesoneg. Pris 6c.

Llyfr Llythyrau Cymraeg a Saesoneg; yn cynwys amrywiaeth o Lythyrau Teuluol, Cyfeillgarol, Carwriaethol, a Masnachol; hefyd, Nodau Cyfarchiadol, Ffuriau o Ewyllys, Rhybuddion i ymadael o dir neu dai, Talysgrifau am Arian, Ysgrifau Cyfnewid ac Addawol, &c.; Fees y County Court; a'r Furf o Rybudd cyn rhoddi un yno; Ffuriau i Gyfarch Personau o Uchafiaeth, &c. Pris 6c.

Y Garddwr Cymreig, neu, pob Dyn yn Arddwr iddo ei hun, er ffurfio, trefnu, gosod allan, a thrin Gardd Lysiau, Gardd Ffrwythau, a Gardd Flodau. Wedi eu casglu yn ofalus, allan o waith Abercrombie, Price, Glenny, &c. Pris 1s.

Cydymaith y Wraig a'r Forwyn: sef, LLYFR COGYDDIAETH; yn cynnwys Cyfarwyddiadau llawn i barotoi pob math o Fwydydd yn y modd mwyaf blasus a masetlon: hefyd Bwyd-restrau am bob Mis o'r Flwyddyn; Tafflen yn dangos yr Amser a gymer Cigoedd i Rostio; y modd i Biclo a Phreserfio; Hyfforddiadau wrth Brynu i adnabod y Cig, yr Adar, a'r Pysgod goreu; yn nghyda Rheolau eglur at Dori Bwyd, &c., &c. Y cyfan wedi eu dethol o Weithiau Chambers, Soyer, Price, Pullan, Hale, Rundell, a Phen-cogydd y Freemason's Tavern, Llundain. Pris 1s.

Meddyginiaeth Lysieuol Dr. Coffin.
Pris 4s.

Darlith Ardderchog ar Seryddiaeth, a draddodwyd yn Nghymdeithas y Cymreigyddion, yn Llundain. Gan J. W. THOMAS, (Arfonwyson.) Pris 6c.

Detholion o Addysg Chambers i'r Bobl, yn cynwys Dau-ar-bymtheg o Draethodau godidog ar wahanol Gangenau o'r Gwyddorau a'r Celfyddydau, yn addurnedig â thros 400 o Ddarluniadau Eglurhaol.—Pris 5s. mewn Byrddau.

Cyfaill yr Ysgolor; yn cynwys Sylwadau ar Ddarllenyddiaeth, ac eglurhad ar Droellegau yr Ysgrythyrau. Gan D. GRIFFITH (Clwydfardd). Pris 6c.

Llyfrau wedi eu llinellu at gadw Cyfrif Taliadau am Eisteddleoeedd mewn Addoldai, &c., amryw brisiau; 1s., 2s. 6c. a 4s.

LLYFRAU YSGOL SUL, &c.

Yr Egwyddor Gymreig ar Gerdyn, Dimai yr un, neu 4c. y Dwsin.

Y Llyfr Ysgol Ceiniog; yn cynwys darlleniad rhwydd. a rhesau o eiriau o un sill. Wyth-geiniog y Dwsin.

Y Llyfrau Ysgol Dwy Geiniog; yn cynnwys darlleniad. a rhesau o eiriau o un i bedair sill. 1s 4c. y Dwsin.

Y Sillydd: yn cynnwys gwersi a Dammegion Ysgrythyrol, casgliad helaeth o eiriau, o un i chwe' sill, wedi eu rhanu. y modd i iawn gynanu Enwau Priodol yr Ysgrythyrau, yn nghydag Arweiniad i Ramadeg yr Iaith Gymraeg. Pris 4c. yr un, neu 2s. 8c. y Dwsin.

The English Battledore, Penny and Half-penny.

Humphreys' Penny English Primer, numerous Cuts.

Humphreys' Two-penny English Primer, with Cuts.

New and Improved Arithmetical Table Book, Price 1d.

Cyfrif-lyfr yr Ysgol Sabbothol: wedi ei linellu yn barod i gadw Cyfrif o Rif y Dosparthiadau—Enwau yr Athrawon—Rhif y Meibion yn mhob Dosparth—Rhif y Merched, eto—Y nifer ag sydd yn Aelodau Eglwysig yn mhob Dosparth—Adnodau a ddysgwyd allan yn mhob Dosparth—Materiau a ddysgwyd allan, eto—Pennillion a ddysgwyd allan, eto. Pris 4s., neu 2s. 6c. mewn byrddau, yn cynnwys digon o dudalenau i gadw Cyfrif Ysgol luosog am amryw flynyddoedd.

Llyfr i bob Athraw at gadw Cyfrif o'r Presenolion a'r Absenolion yn ei Restr. Pris 3c.

Gwobrwyon i Blant Da; sef amrywiaeth helaeth o Lyfrau bychain, wedi eu gwnio mewn amlen argraffedig, a'u haddurno â Darluniau prydferth. Yn cynnwys Hanesion Crefyddol, Cyfarchiadau Difrifol, Emynau ac Odlau Ysbrydol, &c. Y cyfan wedi eu hysgrifenu yn gyfaddasol i blant. Dimai yr un, neu sydyn yn cynnwys 26 o amrywiaeth, am 1s.

Cardiau Gwobrwyol yr Ysgol Sabbothol—rhan o Air Duw ar bob un. Mil am 2s. 6c.

Cardiau mwy, yn cynnwys Emyn a Darlun. Dau Gant am 2s. 6c.

Y Llusern Ysgrythyrol; sef Catecism i Blant, ar amryw Byngciau o Dduwryddiaeth; wedi ei seilio ar Air Duw. Gan y Parch. HUMPHREY JONES. Pris 2g. yr un, neu 1s. 4c. y Dwsin.

Rhodd Mam i'w Phlentyn. Pris 1c. yr un.

Catecism Everett. Pris 1c. yr un.

Llyfr Hymnau Ceiniog.

LLYFRAU BARDDONIAETH A CHERDDORIAETH.

Gweithiau Barddonol Robyn Dâu

Eryri; â'r hyn y cysylltir HANES EI DEITHIAU yn Ewrop ac Amerig, yn nghyda'r Amgylchiadau a gyfarfu y dyn rhyfedd hwn yn ei oes. Wedi ei addurno â DARLUNIAU o'r Awdwr, Gutyn Peris, Twm o'r Nant, Richard Llwyd, Awdwr 'Beaumaris Bay,' Lewis Morus o Fôn, Thomas Pennant yr Hynafasethydd, a'r Gwir Barchedig Esgob Heber. Pris 5s. mewn llian hardd.

Blodau Arfon, sef Gwaith yr anfarwol

DEWI WYN, o Eifion: gyda Darlun o'r Awdwr. Pris 5s. mewn llian hardd.

Awdl y Greadigaeth. Prif Destyn Eisteddfod Freninol Aberffraw, 1849. Gan R. M. WILLIAMSON (Bardd Du Môn). Pris 6c.

Y Myfyrdodydd Ieuange: yn cynnwys Barddoniaeth ar amryw destynau: yn nghydag Ymddiddanion, Dadleuon, Caniadau, a Hymnau Dirwestol. Gan R. EVANS (Trogwy), Bethesda. Pris 1s.

Telyn Seion; sef 19 o Garolau Nadolig, ar wahanol Fesurau. Pris 6c.

Gweithoeid CAWRDAF; sef Gwyddfa y Bardd, yn cynnwys Awdlau, Cywyddau, Englynion, a Chaniadau, ar wahanol destynau; a'r BARDD, neu y MEUDWY CYMREIG, yn cynnwys Teithiau difyr ac addysgiadol y Bardd gyda Rhagluniaeth. Pris 6s. mewn llian, neu 5s. 6c. yn Rhifynau.

Corph y Gainge; sef Gwaith Barddonol y diweddar brif-fardd D. THOMAS, neu D. Dŵ o Eryri. Byrddau 5s.

Original Sacred Music, composed and arranged by the Rev. D. EDWARDS, B.A., Curate of Aberdovey. Price 2s.6d.

Y Perorydd Cysegredig; yn cynnwys Anthem Wobrwyddig ar Weledigaeth Ioan, ac Un-ar-ddeg o Donau. Cyfansoddedig a Threfaedig gan D. HUGHES, Môn. Pris 2s. 6c.

Yr Athraw Cerddorol; yn cynnwys Gwersi Eglurhaol ar holl Ranau Ymarferol Cerddoriaeth, ar ddull hollol newydd, wrth ba rai y gellir dysgu darllen Cerddoriaeth heb gymhorth Athraw. Gan D. HUGHES. Pris 6c.

Y Salmydd Cymreig, neu Gerddoriaeth Eglwysig; yn cynnwys Crynhoed helaeth o Donau, Anthemau, Atebiadau, a Chôr-ganiadau, &c., &c. Gan T. WILLIAMS, Llanidloes. Dan arolygiaeth Henry John Gauntlett, Ysw., Mus. Doc. Pris, y plyg bach, yn rhwym, 9s. 6c.; y plyg mawr. 10s.

Dwy Anthem, ar Judas adn. olaf, a Luc ii. 8—14; a Phamp o Donau ereill. Pris 3c.

Llyfrau i Ysgrifenu Cerddoriaeth, wedi eu gwneyd i ffrwyd gyda phapyr rhagorol, a'u llinellu yn y modd harddaf. Hefyd, y mae ynddynt DARFENI HWYLUS at ysgrifenu cynnwysiad y Llyfr; yn cynnwys Colotnau at roddi i lawr y Rhif, Ew y Tonau neu yr Anthemau, Hyd y Mesurau, Tudalenau, &c. Am brisiau amrywiol o 3c. i 4s. 6c.

Gemau Tônau Cynulleidfaoel; sef, Casgliad o Dônau ar y gwahanol fesurau a ddefnyddir mewn Addoliad Dwyfol. Pris 1s.

TRAETHODAU CREFYDDOL.

Haner Cant o Resymau paham y dylai pechadur droi at Dduw, gan y Parch. RICHARD BAXTER. 3c.

Crist, Cyfaill Pechadur, gan Dad Newman Hall. 3c.

Tyred at Iesu, gan NEWMAN HALL, LL.B. Y trydydd Argraffiad. 3c.

Dyllynwch Iesu, gan yr un awdwr. 3c.

Y pedwar uchod wedi eu rhwymo yn brydferth, 1s. 6d.

Breuddwyd Hynod Athraw Ysgol Sul. 1c.

Pechodau bychain, gan y Parch, T. ALEXANDER. 2g.

Y mae y Llyfrau bychain hyn yn ffurfio cyfres o Wobrwyon cyfaddas i'r Ysgolion Sabbathol; ac ar gyfrif eu harddwch, eu defnyddioldeb, a'u rhadlonrwydd, nid oes dim i'w gyffelybu iddynt yn yr iaith Gymraeg.

* * Y mae gan H. Humphreys ar werth amrywiaeth mawr o fan Draethodau Crefyddol (*Tracts*), o un tudalen hyd ddenddeg, am o 8c. y cant i fyny.

A Form of Prayer. (From the "English Hearts and English Hands.") Printed on stiff Cards, Welsh on one side, and English on the other, (Cymraeg a Saesoneg). 4s. per 100.

LLYFRAU HANESOL Chwe'cheiniog yr un.

Hanes Bywyd Napoleon Bonaparte, diweddar Ymherawdwr Ffrainc, a'i ryfeloedd gwaedlyd. Pris 6c.

Hanes Bywyd Admiral Lord Nelson, prif For-ryfelwr y byd. Pris 6c.

Hanes Bywyd Duc Wellington a'i orchestion milwrol. Pris 6c.

Hanes Bywyd a Marwolæth Nicholas I., Ymherawdwr holl Rwsia, &c. Gan D. ap Huw, Feddyg. Pris 6c.

Hanes y Cymry: yn cynwys y prif ddygwyddiadau a gymerasant le yn eu hymddrafiad â'r Rhufeiniaid, Sacsoniaid Daniad, a'r Normaniaid. Gan ELLIS WYN, o Wyrfael. Pris 6c.

Uncle Tom's Cabin, neu Hanes Caethwas Cristionogol, o'r enw F'ewythr Tomos: sef, Dynoethiad o'r Gaeth-fasnach yn ei gwahanol gysylltiadau. Gan H. B. Stowe. Cyf. gan y Parch. D. Roberts. Pris 6c.

Arweinydd Cymreig i holl Ryfeddodau Llundain; gyda Map. Pris 6c. Ni ddylai yr un Cymro fyned i Lundain heb brynu hwn; bydd o annhraethol werth iddo.

Gwlad yr Aur, neu Gydymaith yr Ymfudwr Cymreig i Awstralia. Gan D. A. G. A. Huw, Feddyg. Hefyd, Cân yr Ymfudwr, gan Esen Fardd. Pris 1s. gyda Map lliwiedig, oddeutu pedair troedfedd ysgwar; neu heb y Map, 6c.

Hanes Mordaith o amgylch y Ddaear, gan Gymro o Fôn, newydd ddychwelyd. Pris 6c.

Llewelyn Parri, neu y Meddwyn diwygiedig. (Y Ffug-hanes buddugol, goreu yn yr iaith). Pris 1s.

Teithiau Cenhadol y Parch. Dr. Livingston, a'i Ddar-ganfyddiadau yn Nghanolbarth Affrica. Pris 6c.

Ffynon Cegin Arthur, sef Ffynon Ddurlyd yn Llanddeiniolen, ger Caernarfon; yn gosod allan natur a Rhinwedd Iachael ei Dyfroedd, yn nghyda Chyfarwyddiadau pa fodd i'w defnyddio; at yr hyn yr ychwanegwyd Desgrifiad o Weddillion Prydeinig a Derwyddol, a gwrthddrychau ereill o ddyddordeb yn y Gymydogaeith. Gan A. Wynn Williams, M.D. Pris 6c.

Bywydau Enwogion; yn cynnwys Hanes Bywyd Napoleon Bonaparte; Hanes Bywyd Arthur Wellesley, Duc Wellington; Hanes Bywyd Admiral Lord Nelson; Hanes Bywyd Nicholas I., Ymerawdwr holl Rwsia; Hanes Bywyd Dic Aberdaron, a Thwm o'r Nant; a Hanes Owen Glandwr. Pris 3s. 6c. mewn llian hardd.

Ystorfa Hanesol; yn cynnwys Hanes y Cymry; Gwlad yr Aur; Hanes Mordaith o Amgylch y Ddaear; Arweinydd Cymreig i Ryfeddodau Llundain; Caban F'wythr Tomos; a Darlith ar Seryddiaeth. Pris 3s. 6c. mewn llian hardd.

PORTREIADAU A DARLUNIAU.

Darlun y Parch. Owen Thomas, Llundain.—2s. 6c.

Darlun y Parch. David Roberts, Caernarfon—2s. 6c.

Darlun y Parch. Edward Anwyl—2s. 6c.

Darlun y Parch. John Elias, o Fôn—1s.

Darlun y Parch. Thomas Aubrey—2s. 6c.

Darlun y Parch. John Bryan, Caernarfon—1s. 6c.

Darlun y Parch. Daniel Jones, Caernarfon—1s.

Gwawl-ddarlun o holl Weinidogion y Wesleyaid yn Ngogledd Cymru—3s. 6c.

24 o Ddarluniau Ysgrhythrol, yr oll am 1s.

Darluniau Twm o'r Nant, Cawrdaf, Gytun Peris, Dafydd Ddu Eryri, Lewis Morys o Fôn, Esgob Heber, Thomas Pen-nant, Richard Llwyd, Dewi Wyn, Robyn Ddu. Pris 6c. yr un.

Map hynod a chywir o Ogledd Cymru, ar lun Modryb Gwen yn cario baich. 1s., neu wedi ei liwio, 1s. 6c.

Papyr Llythyr neu Gardiau ac arnynt Ddarluniau o Brif Gastellydd, Trefydd, Mynyddoedd, Dyffrynoedd, Llynoedd, a Rhaiadrau Gogledd Cymru. 1s. y dwsin, neu rhai mwy 2s. y dwsin.

Llyfr Darluniau o Olygfeydd prydferth a mawreddog yn Ngogledd Cymru. 5s. Llyfr rhagorol fel Anrheg i gyfalll o Gymru yn Lloegr neu America, &c.

Darluniau o Ferched Cymru, gyda het, becwn cwta a sana bacsia. 1s., lliwiedig, 1s. 6c.—un arall mwy, 1s. 6c. lliwiedig, 2s. 6c.

Darlun o Gastell Caernarfon fel yr ymddangosai ar Ddydd Hynodiad Jubilee y Fibl Gymdeithas. 1s. 6c., lliwiedig, 2s. 6c.

Llyfrau Cymdeithas y Traethodau Crefyddol.—Y mae H. HUMPHREYS yn dymuno gwneyd yn hyabys fod holl Lyfrau Cymraeg cyhoeddedig gan "Gymdeithas y Traethodau Crefyddol," i'w cael ganddo ef o hyn allan am brisiau y Gym-

The Britons of Cambria, their History and Institutions, from the earliest to the present times. By the Rev. R. W. MORGAN, M.A. Price 2s. 6d.

Valuable Letters, Essays, and Other Papers of the late Rev. JOHN ELIAS, of Anglesey, together with Observations on his Publications. By the Rev. E. MORGAN, M.A. Price 2s. 6d.

The Visitors' Complete Guide Book to North Wales, with Map and 54 Engravings. By HEMINGWAY, HICKLIN, and PICKERING. Price 5s. The best Book out.

Y Diwygiad Mawr yn yr Iwerddon, Scotland, &c.

YN CAEL EI BAROTOI I'R WASG,

AIL GYFROL o "**Nerth Gwe**
ei arddangos yn yr Amlygiadau rhyfeddol o
Ddwyl Ras, mewn cysylltiad â'r Diwygiad Crefyddol
yn yr Iwerddon, 'Scotland, a Deheubarth Ffraingo.

Diwygiad Crefyddol Cymru.

YN CAEL EI BAROTOI I'R WASG,

TRYDEDD GYFROL o "**Nerth Gweddî**"
yn cael ei arddangos yn yr Amlygiadau rhyfeddol
o Ddwyl Ras mewn cysylltiad â'r Diwygiad Crefyddol
yn Neheubarth a Gogledd Cymru.

Erfynir ar Weinidogion, Pregethwyr, Blaenoriaid, a
Charedigion yr Iesu yn gyffredinol, perthynol i'r gwa-
hanol enwadau yn Nghymru, i anfon ffeithiau o hynod-
rwydd a gymerasant le yn gysylltiol â dechrenad a
ohynydd y Diwygiad Crefyddol ag sydd yn awr mor
rymus yn Neheu a Gogledd Cymru—megys Atebion
nodedig i Weddïau—Dychweliadau Neillduol—Hanes
Cyfarfodydd Gweddïau ac Odfeuon Nerthol—Effaith y
Diwygiad ar Deimlad a Moesau, a phob peth yn perthyn
i'r Diwygiad, a fernir yn fuddiol er gwneyd y gyfrol yn
fwy cyflawn. Erfynir ar i'r ysgrifau ddod i law mor
fuan ag y bydd modd; ni byddai yn anfuddiol i wahanol
bersonau ysgrifenu yr unrhyw hanesion—rhoddai y dulle-
iau gwahanol o adrodd yr un pethau nerth a dyddordeb
ychwanegol ynddynt fel hanes gweithredoedd ein Iesu
bendigedig gan y pedwar Efengylwr.

Cyfeirier y cyfan i ofal **Mr. H. HUMPHREYS,**
Castle-square, Caernarfen.

STEAM PRESS.

Y Swyddfa Argraffyddol gyflawnaf yn Nghymru.

H. HUMPHREYS,
CASTLE SQUARE, CAERNARFON,
A DDYMUNA WNEYD YN HYSBYS,

NI FOD WEDI

Helaethu ei Swyddfa Argraffu, &c.,

FEL Y MAE

YN AWR Y GYFLAWNAF YN NGHYMRU;

*Dygir yn mlaen dan ei arolygiaeth efe ei hun yr amrywiol
gangaenau hyn :—*

ENGRAVING o bob natur at Argraffu.

COPPER and STEEL-PLATE Printing.


LITHOGRAPHY, yn ei holl amrywiaeth; yn cynwys, Darluniau, Portreadau, Mapiau, pob math o Gynlluniau at addurno Llyfrau, &c. Hefyd, Hand-bills, Circulars, Cards, un lliw ac amryliw.

LETTER-PRESS Printing; Sef, Argraffu Llyfrau o bob math a maintioli. Hefyd, gwaith cyffredin, megys Posting Bills, Hand-bills, Circulars, Head-bills, Cards, Labels, &c. Ac y mae ganddo ddwy *fount* wahanol at argraffu Cerddoriaeth. Ni all Awdwyr wneyd yn well nag anfon at H. Humphreys, os bydd ganddynt weithiau i'w cyhoeddi, ac eisiau eu hargraffu yn hardd, eu rhwymo yn dda, a'u cael allan yn brydlon, ac am brisiau rhesymol.

BOOKBINDING.—Rhwymir Llyfrau yn gryf a hardd, ac am y prisiau a ddewiser.

MACHINE RULING.—Llinellir papyrau a llyfrau i unrhyw gynllun, at gadw Cyfrifon, neu Gerddoriaeth, &c., mewn lliwiau coch, glas, neu ddu.

D.S. Caniatelir gan y Llywodraeth, yn brasebol, i anfon Llyfrau, a gwaith Argraffu, &c., drwy y Post, am Rôt y pwys, i unrhyw barth o'r deyrnas.

 Rhoddir SAITH o unrhyw Lyfr am BRIS CHWEC, Ddosparthwyr, ac anfonir hwynt yn ddidraul drwy y Post.

Gellir anfon Stamps Llythyrau yn ddi am Fân Symau.

CAERNARFON: ARGRAFFWYD GAN H. HUMPHREYS.

